

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

БИСМИЛЛАҲИР РОҲМАНИР РОҲИЙМ

Аллоҳ субҳанаҳу ва таолога У Зотнинг камолига яраша ҳамду санолар бўлсин.

Пайғамбаримизга мукаммал саловоту дурудлар бўлсин.

Азиз китобхон! Аллоҳ таолонинг мадади ила «Ҳадис ва Ҳаёт» силсиласидаги китобларнинг янги бир жузини бошламоқдамиз.

«Ҳадис ва Ҳаёт»нинг навбатдаги йигирма олтинчи жузи ансорий саҳобаларга бағишланади. Бу мавзуга бағишланган олтинчи бобни «ат-Тожул Жомеъ» китобининг муаллифлари шайх Али Носиф «Ансорлар розияллоҳу анҳумнинг фазллари» деб номлаганлар.

Биз ҳам ўша номдан андоза олиб ва қисқача қилиб, «Ансорлар» деб номламоқдамиз.

Бу камтарона ишда Аллоҳ таолонинг Ўзи мададкоримиз бўлсин!

الفصل السادس

ОЛТИНЧИ БОБ

في فضائل الأنصار رضي الله عنهم

АНСОРЛАР РОЗИЯЛЛОҲУ АНҲУМНИНГ ФАЗЛЛАРИ

Ушбу китобда биз Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи

васалламнинг саҳобаларидан алоҳида ўзига хос бир гуруҳининг баъзи вакиллари билан танишамиз. Уларнинг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга қариндошликлари ҳам, қабиладошликлари ҳам ва қолаверса, ҳамшаҳарликлари ҳам йўқ. Мазкур саҳобалар умуман бошқа юрт, бошқа шароит, бошқа қабила ва бошқа тасаввур кишиларидир. Улар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳақида у зот Пайғамбар бўлишларидан олдин ҳеч нарса билмаганлар. Балки Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламнинг пайғамбарликлари маълум босқични босиб ўтгунча ҳам у зотнинг ўзлари ва пайғамбарликлари ҳақида ҳеч қандай маълумотга эга бўлмаганлар. Ўша вақтда Ясриб деб аталадиган Мадина шаҳрининг тўб аҳолиси бўлмиш бу кишиларнинг биринчи вакиллари Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳақларида у зотнинг пайғамбарликларининг тўққизинчи йиллари чамасида эшитдилар.

Ўша йили Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳаж мавсумида турли ўлкалардан келган ҳожиларни Исломга даъват қилиш билан машғул эдилар. У зот ҳожилар шайтонга тош отадиган «Ақаба» номли жойда Ясрибда истиқомат қилувчи Хазраж қабиласига мансуб бир гуруҳ кишиларга дуч келдилар. Улар олти кишидан иборат эдилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам улардан:

«Сизлар ким бўласизлар?» деб сўрадилар.

«Хазражликлармиз», дейишди.

«Яҳудийларнинг дўстлариданми?» дедилар.

«Ҳа», дейишди.

«Ўтирсаларингиз, бир гапим бор эди», дедилар. Улар:

«Хўп», деб ўтиришди.

У зот уларни Аллоҳга даъват қилдилар. Қуроъни Каримдан тиловат қилиб бердилар ва Исломга чақирдилар.

Мазкур хазражликларнинг қалбларида Исломга кириш тайёргарлиги бор эди. Уларнинг юртида яҳудийлар ҳам

яшар эдилар. Яҳудийлар аҳли китоб бўлганлари учун кўп нарсаларни билар эдилар. Агар араблар билан яҳудийлар ўртасида жанжал чиқиб қолса, яҳудийлар уларга:

«Бизнинг пайғамбаримизнинг чиқиш вақти яқинлашиб қолди. Биз унга эргашамиз ва сизларни Од ва Ирамга ўхшатиб қатл қиламиз», дер эдилар.

Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам мазкур хазражликларга гапириб бўлишлари билан улар бир-бирларига қарашиб:

«Билдингизми?! Бу яҳудийлар васф қиладиган пайғамбарнинг худди ўзи-ку! Улардан олдин иймон келтириб қолиш керак!» дедилар.

Уларнинг барчалари иймонга келдилар. Сўнгра Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга:

«Биз ўз қавмимизни қолдириб келганмиз. У қавмга ўхшаш адоватли ва ёмон қавм бўлмаса керак. Шояд Аллоҳ уларни сизнинг сабабингиздан жам қилса. Биз бориб, уларни ҳам сизнинг ишингизга даъват қиламиз. Уларга сиздан қабул қилган динни арз қиламиз. Агар Аллоҳ уларни сизнинг атрофингизда жамласа, сиздан иззатли одам бўлмайди», дедилар.

Сўнгра келаси йили яна учрашишга ваъдалашиб, қайтиб кетишди. Ўша тарихий онлардан бошлаб, Мадинада Ислом тезлик билан тарқала бошлади. Бу муборақ шаҳар аҳолиси Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзларини кўрмай туриб, у зотга ва Аллоҳ таоло у кишига юборган динга иймон келтириб, амал қила бошладилар. Мадинанинг туб аҳолиси асосан Хазраж ва Авс номли икки араб қабиласи аъзоларидан иборат эди. Авваллари бир-бири билан адоватлашиб, турли бўлмағур ишларда мусобақалашиб юрган бу қабилалар энди Исломга киришда ва инсониятга эзгулик тақдим қилишда мусобақа қила бошладилар.

Ислом худди ўша кишилардан ҳам инсоний

мўъжизалар ярата бошлади. Бу саодатманд кишиларнинг ҳар бирлари ҳам барча инсониятга ўрناк бўладиган кишиларга айландилар. Уларнинг ҳар бири худди маккалик муҳожир биродарларига ўхшаб, икки оёқда юрадиган «тирик Қуръон»ларга айландилар. Уларнинг ҳар бири инсониятга тўғри йўлни кўрсатадиган ҳидоят юлдузларидан бир юлдузга айландилар.

Қуйидаги камтарона сатрларда сиз азизларга ўша зотлар ҳақида баъзи бир маълумотларни тақдим қилишга ҳаракат қиламиз. Аллоҳ таолонинг Ўзи бу ишда мададқоримиз бўлсин.

«Ансорлар» дейилганда луғавий жихатдан нусрат-ёрдам берувчилар маъноси англанади.

Исломий истилоҳда эса, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бошлиқ дину диёнат учун ўз ватанларини, яқинларини ва молу мулкларини ташлаб, Мадинаи Мунавварага кўчиб келган муҳожир мусулмонларга ёрдам берган, уларга жой, имкон ва бошқа барча шароитлар яратиб, ёрдам-нусрат берган асли мадиналик бўлган мўмин-мусулмонлар тушунилади.

Ансорий мусулмонлар дунё тарихига ўзларининг мислсиз улкан фидокорликлари билан, иймон-ислом йўлида ўзларидан кўра муҳожир биродарларини устун кўришлари билан машҳур бўлиб кирганлар. Уларнинг мадҳида кўплаб олиймақом сўзлар айтилган. Аммо бу мадҳларнинг ҳаммасининг устида Аллоҳ таолонинг Ўзи Каломи Шарифида айтган олиймақом сўзлар туради. Аллоҳ таоло ансорий мусулмонлар ҳақида қуйидаги мадҳларни айтади:

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: بِرَّءْنَا نَا ءِئِيْئُوْٓؤُٔوْٓؤُٔوْٓؤُٔوْٓؤُٔوْٓ

ئىيە ئىبىدە ۋىيەنچە ئىمىنى بېج

«У(муҳожир)лардан аввал бу жой(Мадина)да яшаган ва иймонга (ихлос қилганлар). Улар юртларига хижрат қилиб келганларни севарлар ва уларга берилган нарсаларга қалбларида ҳасад қилмаслар. Гарчи ўзларининг ҳожатлари бўлса ҳам, уларни ўзларидан устун қўярлар. Ким ўз нафсининг бахиллигидан сақланса, ундоқ кишилар, ҳа, ўшалар ютувчилардир».
(Ҳашр, 9)

Ҳашр сурасида келган ушбу оят ансорларнинг инсоният тарихида мисли кўрилмаган саховатларию одамгарчиликларини васф қилмоқда.

«У(муҳожир)лардан аввал бу жой(Мадина)да яшаган ва иймонга (ихлос қилганлар)».

Ансорлар Мадинада, яъни, биринчи Ислом жамоаси ташкил топган диёрда муҳожирлар келгунча ҳам яшаганлар ва Исломга, иймонга ихлос қўйган кишилар эдилар. Уларнинг ихлосу эътиқодлари бутун бўлгани учун Макка мушрикларидан азоб-уқубат чекаётган ўз диндошларини Ясрибга (Мадинага) кўчишга чорлаганлар.

Шу билан бирга, ансорлар ўз шаҳарларига кўчиб келган муҳожир биродарларига доимо яхши муомалада бўлишган.

«Улар юртларига хижрат қилиб келганларни севарлар ва уларга берилган нарсаларга қалбларида ҳасад қилмаслар. Гарчи ўзларининг ҳожатлари бўлса ҳам, уларни ўзларидан устун қўярлар».

Агар Пайғамбар алайҳиссалом «фай*у»(ўлжа)дан муҳожирларга бериб, уларга бермасалар ҳам, ансорлар заррача гина қилмаганлар. Улар ҳасад нималигини билишмаган.

Ансорлар муҳожир биродарларини устун қўйиб, ўзларига жуда керак бўлиб турган нарсаларини ҳам уларга бердилар. Масалан, уйларининг ярмини, асбоб-анжомларини, мол-мулкларини ва бошқа ҳамма керакли

нарсаларини.

Ҳатто муҳожирлар Расулуллоҳ алайҳиссаломга:

«Эй Расулуллоҳ, буларга ўхшаганларни ҳеч кўрмаганмиз, оз бўлса, бизга берадилар, кўп бўлса, сероб қиладилар. Етарли маишатнинг кифоясини қилишяпти, фароғатга бизни шерик қилишяпти. Ҳатто ажрнинг ҳаммасини булар эгаллаб олмасалар», дея арз қилишган.

Шунда Пайғамбар алайҳиссалом:

«Йўғ-э, уларга ташаккур айтиб, ҳақларига дуо қилиб турсангиз, ундай бўлмайди, иншааллоҳ», деганлар.

Ансорийлар ҳақида Имом Бухорий ривоят қилган ҳадисда бундай дейилади:

«Пайғамбар алайҳиссалом ансорларни чақириб, уларга Баҳрайни бermoқчи эканликларини айтганларида ансорлар муҳожир биродарларимизга ҳам худди шунга ўхшаш жойни бермасангиз, бизга бунинг кераги йўқ, дедилар».

Аллоҳ таоло, «ҳасадгўй эмаслар», деб ансорларни мадҳ этяпти. Аллоҳ бировга берган неъматга ҳасад қилмаслик ҳам улкан фазилат эканини билиб қўймоқ лозим. Ансорлар ана шундай улкан фазилатга эга эдилар.

Ансорий мусулмонларни Аллоҳ таоло Ўз Каломи Шарифида мадҳ қилиши билан бирга, Аллоҳ таолонинг Расули Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам ўз ҳадиси шарифларида мадҳ этиб, уларнинг фазллари ҳақида олиймақом маъноларни келтирганлар.

Ансорий саҳобалар розияллоҳу анҳумнинг фазллари жуда ҳам кўп. Улардан баъзиларини қуйида келадиган ҳадиси шарифлардан ўрганамиз.

3098- عَنْ الْبَرَاءِ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: الْأَنْصَارُ لَا يُجْبُهُمْ إِلَّا

مُؤْمِنٌ وَلَا يُغْنِيهِمْ إِلَّا الْمُنَافِقُ فَمَنْ أَحَبَّهُمْ أَحَبَّهُ اللَّهُ وَمَنْ أَبْغَضَهُمْ

أَبْعَضَهُ اللَّهُ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

3098. Баро розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ансорларни фақатгина мўмин яхши кўрадир ва уларни фақатгина мунофиқ ёмон кўрадир. Бас, уларни яхши кўрган кишини Аллоҳ яхши кўрадир ва уларни ёмон кўрган кишини Аллоҳ ёмон кўрадир», дедилар».

Икки шайх ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Машҳур саҳобий Баро ибн Озиб розияллоҳу анҳудан ривоят қилинаётган ушбу ҳадиси шарифда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ансорийларнинг мақомларини жуда ҳам юқори кўтармоқдалар. Агар ҳадиси шарифни диққат билан ўргансак, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ансорий саҳобаларга бўладиган муносабатни тўрт муҳим нарсага боғламоқдалар. Бу тўрт нарсанинг иккитаси ижобий, иккитаси салбийдир.

«Ансорларни фақатгина мўмин яхши кўрадир ва уларни фақатгина мунофиқ ёмон кўрадир».

Бу жумладан ансорларни яхши кўриш иймоннинг аломати экани ва ансорларни ёмон кўриш мунофиқлик аломати экани келиб чиқади. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ансорларни яхши ёки ёмон кўришни кишиларнинг мўминлик ёки мунофиқлик аломати қилиб қўйишларининг ўзи эса, ансорийларнинг мақомлари қанчалик улуғ эканини кўрсатади.

«Бас, уларни яхши кўрган кишини Аллоҳ яхши кўрадир ва уларни ёмон кўрган кишини Аллоҳ ёмон кўрадир», дедилар».

Ушбу иккинчи жумладаги маъно биринчи жумладаги маънонинг самараси-натijasидир. Албатта, натижа ҳам амалга қараб бўлади. Ким ансорларни яхши кўрса, уни Аллоҳ таоло яхши кўради. Ким ансорларни ёмон кўрса,

уни Аллоҳ таоло ёмон кўради.

Бинобарин, хулоса ҳам шунга мувофиқ бўлади. Ким мени Аллоҳ таоло яхши кўрсин деса, ансорларни яхши кўрсин. Ким Аллоҳ таоло мени ёмон кўрмасин деса, ансорларни ёмон кўрмасин.

3099- عَنْ أَنَسٍ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: آيَةُ الْإِيمَانِ حُبُّ
الْأَنْصَارِ وَآيَةُ النِّفَاقِ بُغْضُ الْأَنْصَارِ.

3099. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Иймоннинг белгиси, ансорларни яхши кўрмоқдир.

Мунофиқликнинг белгиси, ансорларни ёмон кўрмоқдир», дедилар».

Шарҳ: Анас ибн Молик розияллоҳу анҳудан ривоят қилинаётган бу ҳадиси шариф аввалги ҳадиси шарифнинг маъносини таъкидлаб келмоқда. Бу эса, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ансорларга муҳаббат қилишга ва уларни ёмон кўрмасликка катта эътибор берганларини кўрсатади. Бинобарин, ўз навбатида ансорларнинг мартабалари жуда ҳам улуғ эканини билиб оламиз.

3100- وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ρ رَأَى صَبِيئًا وَنِسَاءً مِنَ الْأَنْصَارِ
مُقْبِلِينَ مِنْ عُرْسٍ فَقَامَ مُمْتَلًا فَقَالَ: اللَّهُمَّ أَنْتُمْ مِنْ أَحَبِّ النَّاسِ إِلَيَّ
ثَلَاثَ مَرَّاتٍ.

3100. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам никоҳ тўйидан келаётган ансорий болалар ва аёлларни кўриб, ўринларидан тик турдилар ва уч марта:

«Аллоҳ ҳаққи, сизлар мен учун энг маҳбуб одамлардансиз!» дедилар».

Шарҳ: Одатда, аёллар ва болалар эрлари ва оталарига тобе бўлганлари учун бирор қавмни тақдирлаш борасида эркакларга эътибор берилади. Соддароқ қилиб айтсак, бирор қавмни ҳурмат қилмоқчи бўлган томон ўша қавмнинг эркакларини эҳтиром қилиш билан кифояланади. Аммо бу ҳадиси шарифда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам никоҳ тўйидан келаётган ансорий болалар ва аёлларни кўриб, уларни эҳтиром қилиб, ўринларидан тик турганлари ривоят қилинмоқда. Қолаверса, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларга ўринларидан турибгина қолмасдан, уч марта:

«Аллоҳ ҳаққи, сизлар мен учун энг маҳбуб одамлардансиз!» ҳам дедилар.

Бу эса, ўз навбатида ансорларнинг Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳузурларидаги ҳурматлари олий даражада бўлганига яққол далилдир.

3101- وَعَنْهُ قَالَ: جَاءَتِ امْرَأَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ
فَخَلَا بِهَا وَقَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّكُمْ لَأَحَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ ثَلَاثَ
مَرَّاتٍ. رَوَى الشَّيْخَانِ هَذِهِ الثَّلَاثَةَ.

3101. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига ансорийлардан бир аёл келди. Бас, у зот у билан гаплашдилар ва уч марта:

«Жоним қўлида бўлган Зот ила қасамки, сизлар мен учун энг маҳбуб одамлардансиз», дедилар».

Ушбу учтани икки шайх ривоят қилишган.

Шарҳ: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ансорларга муҳаббатлари зўр эканлигини уларнинг

вакиласига Аллоҳ таоло ила қасам ичиб таъкидлашлари катта гап. Бу ансорлар учун улкан мақомдир.

3102- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: لَوْ أَنَّ الْأَنْصَارَ سَلَكَوا وَادِيًا أَوْ شِعْبًا لَسَلَكَتُ فِي وَادِي الْأَنْصَارِ وَلَوْ لَا الْهِجْرَةُ لَكُنْتُ أَمْرًا مِنَ الْأَنْصَارِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ.

3102. *Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Агар ансорийлар бир водийга ёки тоғ сўқмоғига юрсалар, албатта, мен ҳам ансорларнинг водийсига юрар эдим. Агар ҳижрат бўлмаганида, албатта, ансорлардан бир киши бўлар эдим», дедилар».

Бухорий ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда ҳам Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзларини ансорий мусулмонларга қанчалик яқин тутганлари ва уларни нақадар юқори баҳолаганлари яққол кўриниб турибди. У зот алайҳиссалом оғир ҳолга тушиб қолганда ҳам ансорлар танлаган йўлдан юришга қарор қилганлари жуда катта ишончнинг аломатидир. Чунки ансорлар ўзларининг муҳожирларга кўрсатган фидокорликлари ила, Иломга кўрсатган жонфидолари ила бу шарафга эришган эдилар.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг, **«агар ҳижрат бўлмаганида, албатта, ансорлардан бир киши бўлар эдим»,** дейишлари эса, Аллоҳ таолонинг йўлида ҳажрат қилишдан кейинги энг юксак мартаба ансорлардан бўлиш мартабаси эканини кўрсатади.

3103- وَقِيلَ لَأَنْسٍ τ : أَرَأَيْتَ اسْمَ الْأَنْصَارِ كُنْتُمْ تُسَمَّوْنَ بِهِ

أَمْ سَمَّكُمُ اللَّهُ؟ قَالَ: بَلَّ سَمَّانَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ.

3103. Анас розияллоҳу анҳуга:

«Ансор исми ҳақида хабар бер-чи, уни ўзингиз атаганмисиз ёки Аллоҳ сизларни атаганми?» дейилди.

«Йўк! Аллоҳ азза ва жалла бизни шу ном билан атаган», деди у».

Шарҳ: Бу ривоят ансорларнинг шарафларига шараф, шонларига шон қўшадиган ривоятдир. Ансор деган ном уларга Аллоҳ таолонинг Ўзи томонидан берилган экан. Албатта, Аллоҳ таоло бу улуғ инсонларга мазкур номни бекорга берган эмас. Ансорлардан бошқа бирорта жамоат бундай шарафга эришмаган, яъни, номини Аллоҳ таолонинг Ўзи қўйган бошқа бирон жамоат йўқдир дунёда!

3104- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ط قَالَتِ الْأَنْصَارُ لِلنَّبِيِّ ρ: اِفْسِمَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمُ النَّخْلُ قَالَ: لَا قَالَ: تَكْفُونَ الْمَثُونَةَ وَتُشْرِكُونَ فِي الشَّعْرِ قَالَ الْمُهَاجِرُونَ: سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا.

3104. Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Ансорийлар Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга:

«Хурмоларни биз билан уларнинг орамизда тақсимланг», дейишди.

«Йўк! Сизлар хизматни қилиб, бизни хурмога шерик қиласизлар», дедилар у зот.

«Эшитдик ва итоат қилурмиз!» дедилар».

Шарҳ: Бу ривоятдан ансорларни ансор қилган буюк сифатлардан бирининг гувоҳи бўлмоқдамиз. Маккадан Мадинага ҳижрат қилиб келган муҳожир мусулмонларнинг

бор нарсалари ватанларида қолиб кетган эди. Улар фақат иймонлари ва жонларини олиб келган эдилар, холос. Муҳожирларнинг ночор ҳолатларини англаб етган ансорийлар уларга қўлларидан келган барча ишни қилишга чин дилдан тайёр эдилар. Албатта, ўша пайтда Арабистон яримороли шароитида хурмо боғлари асосий бойликни ташкил этар эди. Мадиналик кишиларнинг энг катта бойлиги, тиригига ҳам, ўлигига ҳам ярайдиган нарсаси—хурмо боғлари эди. Шунинг учун ҳам ансорийлар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга мурожаат қилиб:

«Хурмоларни биз билан уларнинг орамизда тақсимланг», дейишди.

Бу билан улар ўзларининг асосий бойликларининг ярмига муҳожир биродарларини тенг шерик қилмоқчи бўлдилар. Аммо Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам улардан бундан ҳам кўра каттароқ фидокорлик қилишни сўрадилар. Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам узоқ юртдан ҳижрат қилиб келган муҳожирлар Мадина шароитида ўзларига ансорий биродарлари ҳадя қиладиган хурмо боғларидан кўнгилдагидек ҳосил олишлари оғир эканлигини яхши билар эдилар. Шунинг учун ҳам ўз биродарлари фойдасига молларининг ярмидан кечиб турган ансорларни яна бир бор фидойилик қилишга чақирдилар:

«Йўк! Сизлар хизматни қилиб, бизни хурмога шерик қиласизлар», дедилар у зот».

Ҳа, дарахтларни бериб қўйиш билан иш битмас эди. Балки дарахтларни парвариш қилиб улардан чиққан ҳосилнинг ярмини муҳожирларга бермоқ лозим эди. Бошқа ҳар қандай тоифа бўлса, боғимизнинг ярмини берганимиз етмасмиди, дейишлари турган гап эди. Аммо ансорлар ундоқ кишилардан эмас эдилар. Улар ўзига хос, инсоният тарихида мисли йўқ бир тоифа эдилар. Пайғамбар

соллаллоҳу алайҳи васалламнинг талабларига жавобан ҳам:

«Эшитдик ва итоат қилурмиз!» дедилар».

Ҳа, худди шу нарса ансорларни ансор қилган сифатлардан бири эди. Улар Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳар бир сўзларига «эшитдик ва итоат қилурмиз!» дейишар эди. Худди ана шу сифат уларга шону шараф келтирган бўлса ажаб эмас.

3105- عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ τ قَالَتِ الْأَنْصَارُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ لِكُلِّ نَبِيٍّ أَتْبَاعٌ وَإِنَّا قَدْ اتَّبَعْنَاكَ فَادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَ أَتْبَاعَنَا مِنَّا فَدَعَا بِهِ قَالَ: اللَّهُمَّ اجْعَلْ أَتْبَاعَهُمْ مِنْهُمْ. رَوَى الْبُخَارِيُّ هَذِهِ الثَّلَاثَةَ.

3105. Зайд ибн Арқам розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Ансорийлар:

«Эй Аллоҳнинг Расули, ҳар бир набийнинг атбоъи(эргашувчиси) бордир. Биз, албатта, сизга атбоъ бўлдик. Аллоҳга дуо қилинг, бизнинг атбоъимизни ўзимиздан қилсин», дедилар.

Бас, у зот дуо қилиб:

«Эй Аллоҳим, буларнинг атбоъларини ўзларидан қилгин», дедилар».

Ушбу учтани Бухорий ривоят қилган.

Шарҳ: Албатта, ҳар бир киши, ҳар бир оила ва ҳар бир қавм ўзига эргашадиганлар ўз сулоласидан бўлишини орзу қилади. Бу эса, барча учун катта шарафдир. Айниқса, мўмин-мусулмон бўлиб, иймон ва Ислом ҳаловатини татиб ўтган киши ўз зурриётларини ҳам мўмин-мусулмон бўлиб ўтишини орзу қилмаслиги мумкин эмас. Ансорий мусулмонларда ҳам бу иштиёқ кучли бўлгани табиий. Уларнинг шонига шон ва шарафига шараф қўшадиган

нарсa уларнинг бу истаклари қиёматгача Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг дуолари ила таъминланганлигидир.

3106- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْأَنْصَارِ
وَلِلْأَنْبَاءِ الْأَنْصَارِ وَلِلْأَنْبَاءِ الْأَنْصَارِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ.

3106. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Эй Аллоҳим, ансорларни, ансорларнинг болаларини ва ансорларнинг болаларининг болаларини мағфират қилгин», дедилар».

Муслим ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ривоят ҳам ўзидан олдинги ривоятни узвий давом эттиради. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам унда ансорларнинг ўзларига ҳам, болаларига ҳам, невараларига ҳам Аллоҳ таолодан мағфират сўраб дуо қилмоқдалар. Бундай бахтга ансорлардан бошқалар ҳам мушарраф бўлганмикан?!

3107- وَفِي رِوَايَةِ التِّرْمِذِيِّ: كَتَبَ زَيْدُ بْنُ أَرْقَمَ تَعْرِيفَةً لِلْأَنْسِ
فَقَالَ: إِنِّي أَبْشُرُكَ بِبُشْرَى مِنَ اللَّهِ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: اللَّهُمَّ
اغْفِرْ لِلْأَنْصَارِ وَلِلْذَرَارِيِّ الْأَنْصَارِ وَلِلْذَرَارِيِّ ذُرَارِيهِمْ.

3107. Термизийнинг ривоятида:

«Зайд ибн Арқам розияллоҳу анҳу Анасга таъзия мактуби ёзиб:

«Мен сенга Аллоҳдан бўлган суюнчилик хабар башоратини берурман. Мен Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг:

«Эй Аллоҳим, ансорларни, ансорларнинг зурриётини ва зурриятларининг зурриётини мағфират қилгин», деганларини эшитдим», деган.

Шарҳ: Бу ривоят ўзидан олдингисини яна ҳам ишончлироқ услубда таъкидламоқда.

3108- فِي رِوَايَةِ مُسْلِمٍ ۞: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اسْتَغْفَرَ لِلْأَنْصَارِ وَلِذُرَارِيِّ الْأَنْصَارِ وَلِمَوَالِي الْأَنْصَارِ.

3108. Муслимнинг ривоятида:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ансорларга, ансорларнинг зурриётларига ва ансорларнинг мавлоларига истиғфор айтдилар», дейилган.

Шарҳ: Бу ривоятда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Аллоҳ таолога истиғфорлари доирасига ансорларнинг озод қилган қуллари ҳам кирмоқда. Бу ҳам ансорларнинг фазллари қанчалик улуғ эканини кўрсатади.

3109- وَلِلتَّرمِذِيِّ ۞: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْأَنْصَارِ وَلِأَبْنَاءِ الْأَنْصَارِ وَلِأَبْنَاءِ أَبْنَاءِ الْأَنْصَارِ وَلِنِسَاءِ الْأَنْصَارِ.

3109. Термизийнинг ривоятида:

«Эй Аллоҳим, ансорларни, ансорларнинг болаларини, ансорларнинг болаларининг болаларини ва ансорларнинг аёлларини мағфират қилгин», дейилган».

Шарҳ: Имом Термизийнинг ривоятларида юқорида зикри келганлар қаторига ансорларнинг аёллари ҳам кўшилмоқда. Аслида ансорлар дейилганда аёллар ҳам кўшилаверади. Аммо Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи

васаллам ансорларнинг фазллари яна ҳам таъкидлаб кўрсатиш мақсадида ансорларнинг аёлларини алоҳида тилга олган бўлсалар ажаб эмас.

3110- عَنْ أَبِي أُسَيْدٍ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: خَيْرُ دُورِ الْأَنْصَارِ بَنُو النَّجَّارِ ثُمَّ بَنُو عَبْدِ الْأَشْهَلِ ثُمَّ بَنُو الْحَارِثِ بْنِ خَزْرَجٍ ثُمَّ بَنُو سَاعِدَةَ وَفِي كُلِّ دُورِ الْأَنْصَارِ خَيْرٌ فَقَالَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ τ : مَا أَرَى النَّبِيَّ ρ إِلَّا قَدْ فَضَّلَ عَلَيْنَا، فَقِيلَ قَدْ فَضَّلَكُمْ عَلَى كَثِيرٍ. وَفِي رِوَايَةٍ: قَالَ سَعْدُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ خَيْرَتِ دُورِ الْأَنْصَارِ فَجَعَلْتَنَا آخِرًا فَقَالَ: أَوْ لَيْسَ بِحَسْبِكُمْ أَنْ تَكُونُوا مِنَ الْخِيَارِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

3110. Абу Усайд розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Ансорларнинг энг яхши хонадони Бани Нажжордир, сўнгра Бани Абдулашхалдир, сўнгра Бани Ҳорис ибн Хазраждир, сўнгра Бани Соъидадир ва ансорлар хонадонларининг барчасида хайр бордир», дедилар.

Шунда Саъд ибн Убода розияллоху анху:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам ҳаммани биздан афзал қилиб юбордилар деб ўйлайман», деди.

«У зот сизларни кўпчиликдан афзал қилдилар», дейилди».

Бошқа бир ривоятда:

«Саъд:

«Эй Аллоҳнинг Расули, ансорлар хонадонларини афзал қилдингиз ва бизни охирида қўйдингиз?» деди.

«Сизларга афзаллардан бўлиш етмайдими?» дедилар».

Бухорий ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ансорларни шарафлайдиган ва уларнинг ораларидаги фарқни баён қилган ушбу сўзларини Табукка қилган юришларидан Мадинаи Мунавварага қайтиб келганларида айтганлар. Бу ҳақида муҳаддисларимиз Абу Ҳумайд розияллоҳу анҳудан қуйидагиларни ривоят қиладилар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан Табук жангига чиқдик. Водий ал-Қурода бир аёлнинг боғига келдик. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Буни бир чамалаб кўринглар», дедилар. Биз уни чамалаб кўрдик. Уни Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзлари ҳам чамалаб кўрдилар ва ўн васак чиқишини айтдилар. У зот аёлга:

«Иншааллоҳ, биз сенинг ҳузурингга қайтиб келгунимизча унинг ҳисобини чиқаргин», дедилар.

Биз жўнаб Табукка етиб бордик. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Бу кеча устингиздан қаттиқ шамол эсадир. Ўша пайтда бирор киши ўрнидан турмасин. Кимнинг туяси бўлса, тушовини маҳкам қилсин», дедилар. Бас, қаттиқ шамол турди. Бир киши ўриндан турган эди, шамол уни Тойнинг икки тоғи орасига олиб бориб ташлади. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига Айланнинг бошлиғи Ибн Алмаънинг элчиси мактуб олиб келди ва у зотга оқ хачир ҳадя қилди. Бас, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам унга мактуб ёздилар ва чопон ҳадя қилдилар. Сўнгра қайтиб, яна Водий ал-Қурога келдик. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳалиги аёлдан боғининг меваси қанча чиққанини сўрадилар. У ўн васак чиққанини айтди. Сўнгра Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Мен тезлаб кетмоқчиман, сизлардан ким истаса, мен билан кетсин. Ким истаса, қолаверсин», дедилар. Биз юриб Мадинага етиб келдик. Шунда у зот:

«Мана бу Тобади́р! Мана бу Ухудди́р! У бизга мухаббат қилган тоғди́р. Биз ҳам уни севармиз», дедилар-да, ўз сўзларида давом этиб:

«Ансорларнинг энг яхши хонадони Бани Нажжорди́р, сўнгра Бани Абдулашҳалди́р, сўнгра Бани Ҳорис ибн Хазражди́р, сўнгра Бани Соъидади́р ва ансорлар хонадонларининг барчасида хайр борди́р», дедилар.

Шунда Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳу:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳаммани биздан афзал қилиб юбордилар деб ўйлайман», деди.

«У зот сизларни кўпчиликдан афзал қилдилар», дейилди».

Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳу Бани Соъидалик эдилар. У киши ўз уруғлари ансорларнинг бошқа уруғларидан кейинги ўринда зикр қилинганидан бир оз нохотиржам бўлдилар. Аммо ушбу ўрин ҳам бошқаларнинг барчасидан устун эканлигини эшитганларидан кейин кўнгиллари ўрнига тушди.

Қаранг! Ансорлардан энг охирида зикр қилингани ҳам бошқалардан афзал экан!

3111- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: مَرَّ أَبُو بَكْرٍ وَالْعَبَّاسُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا بِمَجْلِسٍ مِنْ مَجَالِسِ الْأَنْصَارِ وَهُمْ يَبْكُونَ فَسَأَلَهُمْ فَقَالُوا: ذَكَرْنَا مَجْلِسَ النَّبِيِّ ﷺ مِمَّا فَدَخَلَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَأَخْبَرَهُ فَخَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ وَقَدْ عَصَبَ عَلَى رَأْسِهِ حَاشِيَةً بُرِدَهُ فَصَعِدَ الْمِنْبَرَ وَلَمْ يَصْعَدْهُ بَعْدَ ذَلِكَ الْيَوْمَ فَحَمِدَ اللَّهُ وَاتَّقَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ: أُوصِيكُمْ بِالْأَنْصَارِ فَإِنَّهُمْ كَرِشِي

وَعَيَّيْتِي وَقَدْ قَضَوْا الَّذِي عَلَيْهِمْ وَبَقِيَ الَّذِي لَهُمْ فَأَقْبَلُوا مِنْ مُحْسِنِهِمْ
وَبَجَّأَوْرُوا عَنْ مُسِيئِهِمْ.

3111. Анас розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Абу Бакр розияллоху анху Аббос розияллоху анху билан бирга ансорларнинг мажлисларидан бир мажлисдан ўтиб кетаётса, улар йиғлашаётган экан. У киши улардан бу ҳақида сўради. Улар:

«Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг биз билан курадиган мажлисларини эсладик», де-йишди.

Бас, у Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг хузурларига кириб, хабар берди. Набий соллаллоху алайҳи васаллам бошларини бурдларининг бир тарафи билан боғлаб олиб чиқдилар. У зот минбарга кўтарилдилар. Ўша кундан кейин унга кўтарилмадилар. Сўнгра Аллохга ҳамду сано айтдилар ва:

«Сизларга ансорларга эътиборли бўлишни васият қилурман. Албатта, улар менинг сиру омонат сақлагичларимдир. Батаҳқиқ, улар ўз бурчларини адо этиб бўлиб, ҳақларини кутиб турибдирлар. Уларнинг яхшиликларини қабул қилинглр ва ёмонликларини афв қилинглр», дедилар».

Шарҳ: Ушбу ривоятда зикри келган ҳодиса Расулulloх соллаллоху алайҳи васалламнинг умрлари охирида бўлган. Буни ривоятдаги «у зот минбарга кўтарилдилар. Ўша кундан кейин унга кўтарилмадилар», деган жумладан билиб олса ҳам бўлади. Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам бетоб бўлишларига қарамай, ансорларнинг у зот ўзлари билан курадиган мажлисларини эслаб йиғлаётганларини эшитиб, қийналиб бўлса ҳам минбарга чиқишлари катта гап. Ундан кейин нима бўлганини ровийнинг ўзидан эшитайлик:

«Сўнгра Аллоҳга ҳамду сано айтдилар ва:

«Сизларга ансорларга эътиборли бўлишни васият қилурман».

Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам умматларига ўз вафотларидан олдиноқ ансорларга эътиборли бўлишни васият қилмоқдалар. Бу васиятни Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам уммати доимо амалга ошириб юрмоғи лозим бўлади. Кейин Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам нима учун бундоқ васият қилаётганларини баён қилишга ўтдилар:

«Албатта, улар менинг сиру омонат сақлагичларимдир».

Ансорий мусулмонлар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг сир сақлагичлари экан. Ҳар бир раҳбарнинг сирли–кўпчиликка ошкор қилиш мумкин бўлмаган иш ва гапларини сақлаб турадиган одамлари бўлади. Улар энг ишончли ва фидокор шахслар бўлади. Ансорлар Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга нисбатан ана шундоқ ишончли ва фидокор шахслар эдилар. Шунинг ўзи ҳар қанча фахр қилса арзигулик фазлдир.

«Батаҳқиқ, улар ўз бурчларини адо этиб бўлиб, ҳақларини кутиб турибдирлар».

Бундан ансорлар ўзлари бажаришлари лозим бўлган вазифани Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳаётлари чоғидаёқ адо этиб бўлганлари чиқади. Бу эса, ўз навбатида улкан шарафдир. Ансорлар қолган вақтда ўз бурчларини шараф билан адо этганларининг мукофотини кутиб турган эканлар. Бу эса, шараф устига шарафдир.

«Уларнинг яхшиликларини қабул қилинглари ва ёмонликларини афв қилинглари».

Ҳа, умматларининг Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам ансорларга бўладиган муносабатлари уларнинг яхшиликларини қабул қилиш ва ёмонликларини афв этишдан иборатдир. Бу ансорларнинг қанчалик улуғ

мартабага эга эканликларини кўрсатади.

3112- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ τ قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ ρ وَعَلَيْهِ مِلْحَةٌ مُتَعَطِّفًا بِهَا عَلَى مَنْكِبَيْهِ وَعَلَيْهِ عِصَابَةٌ دَسْمَاءُ حَتَّى جَلَسَ عَلَى الْمِنْبَرِ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ: أَمَّا بَعْدُ أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ يَكْثُرُونَ وَتَقِلُّ الْأَنْصَارُ حَتَّى يَكُونُوا كَالْمِلْحِ فِي الطَّعَامِ فَمَنْ وَلِيَ مِنْكُمْ أَمْرًا يَضُرُّ فِيهِ أَحَدًا أَوْ يَنْفَعُهُ فَلْيَقْبَلْ مِنْ مُحْسِنِهِمْ وَيَتَجَاوَزْ عَنْ مُسِيئِهِمْ.

3112. Ибн Аббос розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам икки елкаларига чойшаб солиб олиб, бошларини қора боғич билан боғлаб олиб чиқдилар ва бориб минбарга ўтирдилар. Сўнгра Аллоҳга ҳамду сано айтиб туриб:

«Аммо баъду; Эй одамлар! Албатта, одамлар кўпаядир. Ансорлар озаядир. Ҳаттоки, таомдаги тузга ўхшаб қоладир. Бас, сизлардан ким бировга зарар ёки манфаат берадиган ишга бош бўлса, уларнинг яхшилигини қабул этиб, ёмонлигини афв этсин», дедилар».

Шарҳ: Бу ривоятни ўзидан олдинги ривоятнинг маълум қисмини бошқа бир ровий томонидан қилинган ўзига хос шарҳи десак ҳам бўлади. Аввало, Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг қай ҳолда минбарга чиққанлари васф қилинмоқда:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам икки елкаларига чойшаб солиб олиб, бошларини қора боғич билан боғлаб олиб чиқдилар ва бориб минбарга ўтирдилар».

Ҳолат Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг беморликлари анча оғирлашиб қолганидан дарак бериб

турибди. Аммо шунга қарамасдан у зот ансорлар ҳақида ўз умматларига васият қилиш учун минбарга чиққан эдилар.

«Сўнгра Аллоҳга ҳамду сано айтиб туриб:

«Аммо баъду; Эй одамлар! Албатта, одамлар кўпаядир. Ансорлар озаядир. Ҳаттоки, таомдаги тузга ўхшаб қоладир».

Вақт ўтиши билан янги-янги қавмлар Исломга кириб, мусулмонларнинг адади кўпайиб бораверади. Аммо ансорлар кўпаймайди. Ҳамма ҳам ансорий бўла олмайди. Бора-бора ансорлар таомдаги тузга ўхшаб қолади. Улар бўлмаса, миллатнинг таъми бўлмайди.

«Бас, сизлардан ким бировга зарар ёки манфаат берадиган ишга бош бўлса, уларнинг яхшилигини қабул этиб, ёмонлигини афв этсин», дедилар».

Бу васиятга биноан, ким мусулмонларга бош бўлса, ансорларга яхши муносабатда бўлиши зарур.

Бу ҳам ансорларнинг фазли юксак эканини кўрсатади.

3113- عَنْ أَنَسٍ τ قَالَ: دَعَا النَّبِيُّ ρ الْأَنْصَارَ إِلَى أَنْ يُقْطَعَ

لَهُمُ الْبَحْرَيْنِ فَقَالُوا: لَا إِلَّا أَنْ تُقْطَعَ لِإِخْوَانِنَا مِنَ الْمُهَاجِرِينَ مِثْلَهَا
قَالَ: إِمَّا لَا فَاصْبِرُوا حَتَّى تَلْقَوْنِي فَإِنَّهُ سَيُصِيبُكُمْ بَعْدِي أَثَرٌ. رَوَى
الْبُخَارِيُّ هَذِهِ الثَّلَاثَةَ.

3113. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар алайҳиссалом ансорларни чақириб, уларга Баҳраинни бермоқчи эканликларини айтганларида, ансорлар муҳожир биродарларимизга ҳам худди шунга ўхшаш жойни бермасангиз, бизга бунинг кераги йўқ, дедилар.

Шунда у зот:

«Ундок бўлса, қўя беринглар. Менга мулоқот

бўлгунигизча сабр қилинглар. Мендан кейин сизларни қизганчиқлик тутадир», дедилар».

Ушбу учтани Бухорий ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ривоятда ансорлар розияллоҳу анхумнинг яна бир фазилатлари намоён бўлмокда. Улар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам томонларидан бериладиган совғада ҳам ўзлари билан муҳожир биродарлари баробар бўлишини сўрамоқдалар. Одатда, ҳар қандай яқин дўст ҳам ўзига юқоридан бериладиган мукофот ёки совғага ўз дўстини шерик бўлишини шарт қилиб қўймайди. Аммо ансорлар бу ишни қилдилар. Улар ўзларига Баҳрайн ерларини тақсимлаб бермоқчи бўлган Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга:

«Муҳожир биродарларимизга ҳам худди шунга ўхшаш жойни бермасангиз, бизга бунинг кераги йўқ», дедилар.

Албатта, бундоқ фидокорликни қилиш учун ансор бўлиш керак эди. Ансорийлар ана шундоқ қилдилар. Бу эса, асрлар оша уларга шон-шараф келтирадиган ишга айланди.

3114- وَعَنْهُ قَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَا

تَسْتَعْمِلُنِي كَمَا اسْتَعْمَلْتَ فَلَانًا قَالَ: سَتَلْقَوْنَ بَعْدِي أَثَرَهُ فَاصْبِرُوا
حَتَّى تَلْقَوْنِي عَلَى الْخُوضِ.

3114. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Ансорлардан бир киши:

«Эй Аллоҳнинг Расули, фалончини омил қилганингиздек мени ҳам омил қилмайсизми?» деди.

«Мендан кейин ўзимга бўлсинга дучор бўлурсиз. Менга ховузда мулоқот бўлгунигизча сабр қилинглар», дедилар».

Шарҳ: Ушбу ривоятдаги зикри келган «Ансорлардан

бир киши»—Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анҳудир.
«Фалончи» эса, Амр ибн Осс розияллоҳу анҳудир.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Амр ибн Осс розияллоҳу анҳуни бир жойга омил қилиб қўйган эдилар. Бундан хабардор бўлган Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анҳу Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан ўзларини ҳам Амр ибн Оссга ўхшаш ишга қўйишни сўрадилар. Бунга жавобан Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Мендан кейин ўзимга бўлсинга дучор бўлурсиз. Менга ховузда мулоқот бўлгунингизча сабр қилинглар», дедилар».

Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам бу гаплари ила келажакда бўладиган ишдан хабар бердилар. Бу гаплар айтилаётган пайтда мусулмонлар ўз биродарларини ўзларидан ҳам устун кўрар эдилар. Ансорлар бу яхши фазлда бошқалардан пешқадам эдилар. Аммо келажакда ишлар чаппасига айланиши бор эди. Ана ўша ҳолни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ансорларнинг вакили Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анҳуга айтдилар. Бу билан у зот ансорларнинг ўзларидан ўзгаларни устун қўйиш фазлларини мактаб, келажакда бу фазлга сазовор бўладиганлар йўқолиб кетишини айтдилар. Ҳақиқатдан ҳам шундоқ бўлди. Бугунги кунимизда ансорий мусулмонларга ўхшаш ўзгани ўзидан юқори қўя оладиган зотларга инсоният қанчалар муҳтож!

.....
.....

3116- عَنْ أَبِي طَلْحَةَ ط قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَاقِرُ

قَوْمَكَ السَّلَامَ فَإِنَّهُمْ مَا عَلِمْتُ أَعَفَّةً صَبْرًا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

3116. Абу Толҳа розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

**«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам менга:
«Қавмингга салом айт! Мен уларни, албатта,
иффатлилар ва сабрлилар, деб билурман», дедилар».**

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Абу Толҳа розияллоҳу анҳу ансорларнинг кўзга кўринган вакилларидан бири эдилар. Шундан Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг у кишига: «Қавмингга салом айт!» деганлари—ансорларга салом айт, деганлари билан баробардир. Шу билан бирга, Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ансорларнинг мадҳга сазовор сифатларини ҳам айтиб ўтдилар.

«Мен уларни, албатта, иффатлилар ва сабрлилар деб билурман», дедилар».

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг гувоҳлик беришларича, ансорлар розияллоҳу анҳум ҳам иффатли, ҳам сабрли зотлар эканлар. Бу мадҳга ва бу фазлга ансорлардан бошқа қавм сазовор бўлганмикин?

Ансорларнинг фазли ҳақида жуда ҳам кўп мактовлар ворид бўлган. Аммо биз улар ҳақида келган мадҳлардан бир оят ва бир неча ҳадиси шариф билан кифояландик.

Энди ўша инсоният тарихида мисли кўрилмаган, номлари одамгарчилик, фидокорлик ва марду майдонлик саҳифаларига олтин ҳарфлар билан битилган азизлардан баъзи бирлари билан алоҳида танишиб чиқишга ҳаракат қиламиз. Аввал айтиб ўтилганидек, улар Исломда алоҳида бир зотлар ҳисобланадилар. Уларнинг Исломдан олдинги ҳаётлари инсончиликка ор бўлган бўлса, Исломдаги ҳаётларининг ҳар бир куни инсоният бошига кийдирилган тож мисолидир. Уларнинг ҳар биридан Ислом икки оёқда юрадиган «жонли мўъжиза»лар яратгандир.

مناقب سعد بن معاذ سيد الأوس ط

АВСНИНГ САЙИДИ САЪД ИБН МУОЗ РОЗИЯЛЛОҲУ АНҲУНИНГ ФАЗЛИ

Ушбу сатрлар қаҳрамони Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳунинг тўлиқ исмлари—Саъд ибн Муоз ибн Нуъмон ибн Имруълқайс ибн ал-Ашҳал ал-Авсийдир. Бу серсавлат, улуғсифат, новча, қизил юзли инсон ёшлик чоғидаёқ ўз қабиласига бошлиқ бўлган эди. Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу Исломга кирган вақтларида ўттиз бир ёшда эдилар. У кишининг мусулмон бўлишлари қиссаси ҳам ажойиб.

Биринчи яриблик мусулмонларнинг талабларига биноан, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларга Исломдан таълим бериш учун Мусъаб ибн Умайр розияллоҳу анҳуни қўшиб юборган эдилар.

Мусъаб ибн Умайр розияллоҳу анҳу ва яриблик мусулмонлар аҳолини Исломга даъват қилишда жонбозлик кўрсатдилар. Мусъаб ибн Умайр розияллоҳу анҳу Пайғамбар алайҳиссаломнинг тавсиялари бўйича иш олиб борар эдилар. У киши одамларга Қуръон ўқитиш, Ислом таълими бериш ва дин аҳкомларини ўргатишни ажойиб услуб билан йўлга қўяр эдилар. Гоҳида баъзи одамлар у кишининг олдига ўлдирмоқчи бўлиб, қурол кўтариб кирар эди. Аммо Мусъаб ибн Умайр розияллоҳу анҳунинг ширин муомаласи, қироати ва Ислом ҳақидаги сўзларидан кейин кўнгли эриб, мусулмон бўлиб, у киши нима топширик берса, ўшани сўзсиз бажарадиган бўлиб чиқар эди.

Яриб бўйлаб Ислом мисли кўрилмаган тезликда тарқалиб борар эди. У ердаги бош қабилалар—Авс ва Ҳазражнинг кўплаб одамлари, жумладан, Саъд ибн Муоз ва Усайд ибн Ҳузайр каби ўз қавмининг улуғлари ҳам Исломга кирдилар.

Ибн Исҳоқ раҳматуллоҳи алайҳи Абдуллоҳ ибн Абу Бакр ибн Муҳаммад ибн Амр ибн Ҳазмдан ва бошқалардан ривоят қиладилар:

«Асъад ибн Зирора Мусъаб ибн Умайр розияллоху анхуни Бани Абдулашҳал ва Бани Дуфарнинг турар жойларига олиб борди. Саъд ибн Муъоз Асъад ибн Зироранинг холаваччаси эди. Бас, Асъад ибн Зирора уни Бани Дуфарнинг боғларидан бир бокқа олиб кирди. «Марақ» кудуғи ёнида ўтирдилар. Икковларининг олдиларига мусулмон бўлган кишилар йиғилишди. Ўша пайтда Саъд ибн Муъоз ва Усайд ибн Ҳузайрлар ўз қавмлари Бани Абдулашҳалнинг улуғлари эдилар. Икковлари ҳам ўз қавмининг динидаги мушриклар эдилар. Уларга бўлаётган ишнинг хабари келганда Саъд Усайдга:

«Отанг ўлгур! Анави юртимизга келиб, заифларимизнинг бошини айлантираётган икки кишининг олдига бор! Икковини сўкиб, диёримизга келишларини ман қил! Агар ўзинг билганингдек, Асъад ибн Зирора қариндошим бўлмаганида ўзим билардим нима қилишни. У холамнинг ўғли. Унга бир нарса дея олмайман», деди.

Усайд ибн Ҳузайр найзасини олиб, улар томон юриб кетди. Асъад ибн Зирора уни кўриши билан Мусъабга:

«Манави, келаётган ўз қавмининг улуғи. Аллоҳ учун унга тўғри гапир», деди.

«Агар ўтирса, у билан гаплашаман», деди Мусъаб.

У келиб, икковларининг устида тўхтади-да, таҳдид ила:

«Икковингни бизга нима олиб келди?! Заифларимизнинг бошини айлантиришмоқдасан!? Агар жонларингдан умидларинг бўлса, бизга яқинлашмаларинг!» деди.

«Аввал ўтириб, бир эшитиб кўрсанг бўлармиди? Агар бу ишдан рози бўлсанг қабул қилар эдинг. Агар ёқтирмасанг, ўзинг ёқтирмаган нарсани тарк қилардинг», деди Мусъаб.

«Инсоф қилдинг», деди у ва найзасини санчиб қўйиб, икковларининг ёнига ўтирди. Мусъаб унга Ислом ҳақида сўзлаб берди. Кейин Қуръон қироат қилиб берди.

Икковлари кейинроқ бу ҳолни эслашиб:

«Ўшанда унинг гапиришидан олдин юзидан Ислоннинг балкишини кўриб турар эдик», дер эдилар.

«Бу қандоқ ҳам гўзал! Бу қандоқ ҳам ажойиб! Бу динга кирмоқчи бўлганларингизда қандоқ қиласизлар!?» деди у.

«Ғусл қиласан. Покланасан. Кийимингни поклайсан. Сўнгра ҳақ шаҳодатни келтирасан. Кейин намоз ўқийсан», дедилар икковлари. У туриб, ғусл қилди. Кийимини поклади. Сўнгра ҳақ шаҳодатни келтирди. Кейин икки ракъат намоз ўқиди ва икковларига қараб:

«Ортимда бир киши қолган. Агар у иккингизга эргашса, унинг қавмидан бирор киши қолмай сизларга эргашади. Мен уни сизларнинг ҳузурингизга юбораман. У Саъд ибн Муъоздир», деди. Сўнгра найзасини олиб, ўз мажлисларида ўтирган Саъд ва унинг қавми томон юриб кетди. Унинг келаётганига назар солган Саъд ибн Муъоз:

«Аллоҳ номи ила қасам ичаманки, Усайд сизнинг олдингиздан кетган юздан бошқа юз билан келмоқда», деди. У етиб келиб, мажлисда ўтирганлар олдида тўхтаганида Саъд унга:

«Нима қилдинг?» деди.

«Иккала одам билан гаплашдим. Мен уларда бир ёмонлик кўрмадим. Мен уларни қайтардим. Улар сен ёқтирган нарсани қиламиз, дейишди. Менга айтилишича, Бани Ҳориса Асъад ибн Зирорани ўлдиргани чиқибдилар. Улар уни сенинг холангнинг ўғли эканини билиб, сени ҳақоратламоқ учун шундоқ қилмоқчи эканлар», деди у.

Ўзига Бани Ҳориса ҳақида зикр қилинган нарсадан ғазабланган Саъд ибн Муъоз ғазаб ила шошилиб ўрнидан турди-да, найзасини қўлига олиб:

«Аллоҳга қасамки, ҳеч нарсани эплай олмапсан!» деди. Сўнгра Саъд ҳалиги икки киши томон юриб кетди. У икковларини хотиржам ўтирганларини кўриши билан Усайд уни икковларининг сўзини эшитишини ирода

қилганини тушуниб етди. У келиб, Асъад ибн Зирорага дўк ура кетди:

«Аллоҳга қасамки, эй Абу Умома, Аллоҳга қасамки, агар орамизда қариндошлик бўлмаганида, мендан яхшилик кўрмас эдинг! Сизлар бизнинг юртимизга биз ёқтирмаган нарсани олиб келасизларми, ахир!?» деди.

Ундан олдин Асъад Мусъабга:

«Аллоҳга қасамки, олдингга бир саййид келмоқда, агар у сенга эргашса, унинг қавмидан ҳеч ким сенга хилоф қилмайди», деган эди. Мусъаб Саъдга мулойимлик ила:

«Аввал ўтириб, бир эшитиб кўрсанг бўлармиди? Агар бу ишдан рози бўлсанг, қабул қилар эдинг. Агар ёқтирмасанг, ёқтирмаган нарсангни сендан узоқ қилар эдик», деди.

«Инсоф қилдинг», деди у ва найзасини санчиб қўйиб, икковларининг ёнига ўтирди. Мусъаб унга Ислому ҳақида сўзлаб берди. Қуръон қироат қилиб берди. Мусо ибн Уқбанинг айтишича, ўшанда у «Зухруф»нинг аввалини ўқиган экан.

«Ўшанда унинг гапиришидан олдин юзидан Исломининг ишроқини кўриб турар эдик», деди у. Кейин у икковларига:

«Агар мусулмон бўлмоқчи, бу динга кирмоқчи бўлганларингизда қандоқ қиласизлар!?» деди.

«Ғусл қиласан. Покланасан. Кийимингни поклайсан. Сўнгра ҳақ шаҳодат келтирасан. Кейин икки ракъат намоз ўқийсан», дедилар икковлари. У туриб, ғусл қилди. Кийимини поклади. Сўнгра ҳақ шаҳодатни келтирди. Кейин икки ракъат намоз ўқиди ва найзасини қўлига олиб, қавми мажлиси куриб ўтирган жойга қайтиб кета бошлади. У билан Усайд ибн Ҳузайр ҳам бирга кетди.

Унинг келаётганига назар солган қавми:

«Аллоҳ номи ила қасам ичамизки, Саъд сизнинг олдингиздан кетган юздан бошқа юз билан келмоқда»,

дедилар. У етиб келиб, мажлисда ўтирганлар олдида тўхтади-да:

«Эй Бани Абдулашхал! Мени ўз ичингизда ким деб биласизлар!?» деди.

«Сен саййидимизсан! Ичимизда раъйи афзалимизсан! Энг яхши хислатлигимизсан!» дейишди.

«Аллоҳга қасамки, токи Аллоҳга ва Унинг Расулига иймон келтирмагунигизча эркагингизнинг ҳам, аёлингизни ҳам каломи мен учун ҳаромдир», деди у.

Аллоҳга қасамки, Абдулашхал диёрида кечкурунгина бирорта эркак ёки аёл қолмай барчалари мусулмон бўлдилар. Саъд ва Мусъаб Асъад ибн Зироранинг уйига қайтиб бордилар ва ўша ерда одамларни Иломга даъват қилдилар. Ансорийларнинг уйларида мусулмони йўқ бирорта ҳам уй қолмади. Магар Умайя ибн Язийд, Хотам, Воил ва Воқифларнинг хонадонлари бундан мустасно эди. Улар Авслик эдилар».

Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳунинг Иломга келишлари Ясрибда мусулмончиликнинг кенг тарқалишига сабаб бўлди. У киши мусулмон бўлган кундан бошлаб, бу шаҳарда мусулмонларнинг жонига оро кирди.

Келаси ҳаж мавсумига борган мусулмонлар ичида Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу ҳам бор эдилар. Мадиналик мусулмонлар «Ақаба»да Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан кечаси яширин учрашадиган бўлишди.

Тўпланиб бўлгач қарасалар, етмиш уч эркак ва икки аёл—Насийба бинти Каъб ва Асмаа бинти Амр ибн Адийлар эканлар.

Ҳаммалари тўпланиб бўлиб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни кута бошладилар. Бир вақт у зот келаётганларини пайқадилар. Ёнларида бир киши ҳам бор эди. Яқин келганда у киши Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг амакилари Аббос эканлиги маълум бўлди.

Орада сўзлашув бўлиб ўтди. Мусулмонлар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам улардан нимани талаб қилсалар, ўшанга тайёр эканларини билдирдилар.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам улардан ўз ичларидан ўн иккита накиб сайлашни сўрадилар. Улар ўн икки кишини танладилар. У зот накибларга:

«Сизлар ўз қавмингизга худди Ийсо ибн Марямнинг хаворийлари кафил бўлгандек кафилсизлар. Мен ўз қавмимга кафилман», дедилар.

Кейин Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларга Қуръон тиловат қилдилар, Аллоҳга даъват, Исломга тарғиб қилдилар ва:

«Аёлларингиз ва болаларингизни нимадан ҳимоя қиладиган бўлсангиз, мени ҳам ўшандан ҳимоя қилишингиз шарти ила сизларнинг байъатингизни қабул қиламан», дедилар.

Баро ибн Маърур Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қўлларини олиб, биринчи бўлиб байъат қилди. Кейин ҳамма бирма-бир байъат қилиб чиқди. Сўнгра Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларга:

«Энди жойларингизга бораверинглар», дедилар.

Ана шу тарзда Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу Ислом тарихидаги энг машҳур учрашувлардан бирининг катнашчиси деган шарафга муяссар бўлдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Мадинаи Мунавварага ҳижрат қилиб келганларида Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу ва қабиладошларининг эшиклари муҳожирлар учун кенг очилган эди. Улар мол-мулкларини ҳам миннатсиз равишда муҳожирларга тутдилар.

БАДРДА

Вақти-соати етиб, инсоният тарихи ғилдирагини бошқа томонга буриб юборувчи ва ҳал қилувчи Бадр жанги куни

ҳам келди. Тиш-тирноғигача қуролланган, сон жиҳатидан бир неча марта кўп бўлган душман билан тўқнашув аён бўлиб қолди.

Жангга тайёрланиш жараёнида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўз саҳобаларига маслаҳат солдилар. Бир неча киши ўз фикрини айтди.

Сўнгра ал-Микдод ибн Амр туриб:

«Эй Аллоҳнинг Расули! Аллоҳнинг амрига юраверинг, биз сиз биланмиз. Биз Бани Исроилга ўхшаб: «Сен ва Роббинг икковларинг улар билан урушаверинглар, биз эса, бу ерда ўтириб турамиз», демаймиз. Сиз ва Роббингиз икковингиз уларга қарши уруш қилинглари, биз ҳам сизлар билан бирга жанг қиламиз. Сизни ҳақ ила юборган Аллоҳга қасамки, бизни Баркул Ғимод (Яманнинг чеккасидаги бир жой)га бошласангиз ҳам кетаверамиз», деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам хурсанд бўлиб, унинг ҳаққига яхши дуолар қилдилар. Шу билан бирга, Расулуллоҳ ансорийларнинг ҳам фикрини эшитишни хоҳладилар.

Пайғамбар алайҳиссалом улар фақат шаҳар ичидагина менга ёрдам берсалар керак, деб ўйлар эдилар. Чунки улар хижратдан аввалги иккинчи «Ақаба» байъатида Расулуллоҳни ўзлари ва болаларини ҳимоя қилгандек ҳимоя этишга ваъда беришган эди. Шунинг учун ҳам Расулуллоҳ:

«Эй одамлар, менга маслаҳат беринглар!» дея яна бир бор нидо қилдилар.

Шунда Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу туриб:

«Эй Аллоҳнинг Расули! Сиз бизни назарда тут-япсиз шекилли?» деб сўрадилар. Пайғамбаримиз «Шундай», деб жавоб қилдилар. Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу:

«Ўзингизга ваҳий қилинган ишдан бошқасига дучор бўлиб қолганга ўхшайсиз. Биз сизга иймон келтирганмиз.

Тасдиқ этганмиз. Сиз келтирган нарсани ҳақ деб шаҳодат берганмиз. Сизга қулоқ осиб, итоат қилишга аҳду паймон берганмиз. Эй Аллоҳнинг Пайғамбари, нимани хоҳласангиз, шуни қилаверинг. Сизни ҳақ ила юборган Аллоҳга қасамки, агар бир денгизни кўрсатиб, унга шўнғисангиз, биз ҳам орқангиздан битта қолмай шўнғиймиз. Кимни хоҳласангиз, ёнингизга олинг, хоҳламаганингиздан узоқроқ бўлинг. Мол-мулкимиздан ҳам истаганингизча олаверинг. Сиз олган молимиз ўзимизда қолганидан кўра суюклироқдир. Жоним кўлида бўлган Зотга қасамки, бу йўлдан ҳеч юрганим йўқ, нима бўлишини ҳам билмайман. Аммо эртага душманга йўлиқишдан кўркмаймиз. Уруш вақтида сабр қиламиз. Тўқнашув пайтида сизга содиқмиз. Шоядки, Аллоҳ бизга кўзингизни қувонтирадиган ишларни насиб этса. Тўғри, баъзи қавмларимиз ортда қолди. Уларнинг сизга бўлган муҳаббати бизникидан кам эмас. Бизнинг сизга бўлган итоатимиз уларникидан кучли эмас. Аммо улар карвон учун кетилмоқда, деган ўй билан чиқмай қолдилар, холос. Сизга бир соябон куриб, уловларингизни ўша ерга тўплайлик. Сўнгра душманга рўбарў бўлайлик. Агар Аллоҳ бизни азиз қилиб, душманимиз устидан ғолиб килса, хўп яхши. Агар иш бошқача бўлса, унда туяларга минасиз-да, ортимизда қолганларга етиб оласиз», дедилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам севинганларини билдириб:

«Эй Саъд! Аллоҳ бундан ҳам яхши ҳукм қиладими!», деб марҳамат қилдилар.

Саъд ибн Муоз розияллоҳу анхунинг сўзлари тамом бўлгандан кейин Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қани, Аллоҳнинг баракоти билан, юринглар! Аллоҳ менга икки тоифадан бирини ваъда қилди. Аллоҳга қасамки, мен у қавмнинг йиқиладиган жойларини кўраётгандекман», дея мужда бердилар.

Одамлар жангга дуч бўлишларини, улар қасд қилган карвон аллақачон ўтиб кетганини англадилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг сўзлари қалбларда нусрат келишига ишонч туғдирди.

Мана шулардан ҳам Бадр жанги куни Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу қанчалар аҳамиятли ишни амалга оширганларини билиб олсак бўлади.

Ўша куни Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам байроқ тикишга амр этдилар. Байроқлар учта эди. Бирини Мусъаб ибн Умайр розияллоҳу анҳу кўтариб юрди. Қолган иккитасининг ранги қора бўлиб, уларни Али ибн Абу Толиб ва Саъд ибн Муозлар кўтаришди.

Ислом тарихидаги энг биринчи ва энг аҳамиятли жангда мусулмонларнинг байроқдори бўлиш шарафи Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳуга насиб этгани ҳам у зотнинг ким эканликларини яна бир бор намоён қилмоқда.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бошлиқ мусулмонлар душман томон юриб бориб, ўша ердаги қудук ёнига жойлашишга қарор қилдилар.

Қудук ёнига жойлашганларидан сўнг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга хурмо шохлари ва пўстлоғидан бир қароргоҳ-капа қурилди. Унинг эшиги олдида Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу қиличини яланғочлаб, қоровулликда турди.

Бу Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳунинг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам учун жонфидоликларининг далилидир. Уруш ҳолатида қоровуллик қилиш осон иш эмаслигини ҳамма яхши билади. Кўпчилик саҳобалар ичидан бу шараф Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳуга насиб қилди.

Аслида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга капа қуриш ва у зотни кўриқлаб туриш фикри ҳам Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳунинг ўзларидан чиққан эди.

Имом Ибн Исҳоқ Абдуллоҳ ибн Абу Бакр розияллоҳу

анхумодан ривоят қилади:

«Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу:

«Эй Аллоҳнинг Набийи, сизга бир қапа қурайлик. Сиз унинг ичида бўласиз. Биз сизнинг маркабларингизни тайёрлаб қўямиз. Сўнгра биз душман ила жанг қиламиз. Агар Аллоҳ бизни азиз қилиб, душман устидан зафар берса, яхши кўрган нарсамиз бўлади. Агар иш бошқачага айланиб кетса, маркабларингизни миниб ортимизда қолган қавмимиз одамлари олдига етиб оласиз. Батаҳқиқ, сизга муҳаббатлари бизникидан кам бўлмаган кишилар у ёқда қолганлар. Агар улар сизнинг душманга дуч келишингизни билганларида зинҳор у ёқда қолмас эдилар. Аллоҳ улар ила сизни ҳимоя қиладир. Улар сизга ёрдам берарлар ва сизни ҳимоя қилиб жанг қиларлар», деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам унга мадҳ айтдилар ва яхши дуо қилдилар. Сўнгра Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам учун бир қапа қурилди ва у зот унга кирдилар».

Бадр жанги мусулмонларнинг улкан зафари билан тугаб одамлар асирларни ҳайдаб келаётганда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қапада ўтирган эдилар. Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу бир гуруҳ ансорийлар билан қиличларини яланғочлаганча қапа эшиги олдида у зотни кўриклаб туришарди.

САХОВАТ

Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу ўта сахий одам эдилар. У киши, айниқса, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хурсандчиликлари учун ҳеч нарсани аямас эдилар. Бу ҳолни ҳазрати Али ва Фотимаи Заҳро розияллоҳу анҳумонинг тўйлари кунидаги ҳодисадан ҳам билиб олсак бўлади.

Тўй кечаси етганида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи

васаллам куёв бўлмиш Али ибн Абу Толиб каррамаллоҳу важҳаҳуга:

«Эй Али, келинга бир тўй ҳам қилмоқ керак», дедилар.

Шунда Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу:

«Менда бир қўчқор бор!» деди.

Ансорийлардан бир гуруҳлари бир неча соъ жўхори жамлаб келишди. Ана ўша нарсалардан тўй зиёфати уюштирилди.

Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу ўз уйларида ҳам тез-тез зиёфатлар уюштириб турар эдилар. Ўша зиёфатларда у кишининг ҳурматида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам иштирок этар эдилар.

Имом Ибн Можа Абдуллоҳ ибн Зубайр розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Саъд ибн Муозникида ифтор қилдилар ва сўнгра:

«Афтора индакум ас-соимуун ва акала таомакум ал-аброр ва соллат алайкум ал-малоика», яъни, «Ҳузурингизда рўзадорлар ифтор қилдилар, таомингизни яхшилар едилар ва фаришталар сизга саловат айтдилар», дедилар».

Ушбу дуо мусулмонлар учун суннат бўлиб қолди. Улар бирорталариникида зиёфатда бўлсалар, ушбу дуони, албатта, ўқийдилар.

УҲУДДА

Уҳуд урушида мусулмонлар катта синовга дучор бўлдилар. Камончилар томонидан йўл қўйилган хато туфайли қуршовда қолганларида тум-тарақай бўлиб қоча бошлашди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ёнларида оз сонли кишиларгина собит турдилар. Ўша оз сонли баҳодирларнинг бири Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу эдилар. У киши белни маҳкам боғлаб, Пайғамбар

соллаллоҳу алайҳи васалламни душмандан мардонавор ҳимоя қилдилар.

ХАНДАҚ УРУШИДА

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам тинчлик-омонликда Ислом даъватини инсонларга етказар эдилар. Мусулмонларга Ислом таълимотларини ўргатар, шариат аҳкомларини татбиқ қилар, кишилар орасида бўлиши лозим муомалаларни йўлга қўяр, қисқаси, исломий шахсиятни тарбиялар ва мусулмон жамиятини қуриб келар эдилар.

Бунинг хабари атрофга тарқалиб, кишиларда Исломга бўлган қизиқиш ортар ва якка-якка ҳолларида келиб, мусулмонлар сафига қўшилар эдилар.

Бу ҳолат Ислом душманларини ташвишга солди. Мусулмонлар тинч-омон қўйиб берилса, ҳамма улар томонга ўтиб кетишидан қўрқдилар. Шунинг учун ҳаммамиз бирлашиб, мусулмонларни йўқ қилмасак бўлмас экан, деган фикрга келдилар.

Турли аҳзобларнинг Исломга қарши ҳаракатларини машҳур тарихчиларимиздан Ибн Исҳоқ қуйидагича ривоят қилади:

«Хандақ урушида воқеа бундай бўлган эди. Бир гуруҳ яхудийлар, жумладан, Салом ибн Абул Ҳақиқ ан-Назрий, Ҳайй ибн Ахтоб ан-Назрий, Кинона ибн Робиъа, Ибн Абул Ҳақиқ, Ҳаваза ибн Каас ал-Воилий, Абу Аммор ал-Воилий ва бир тўп Бани назирлик ва Бани воилликлар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга қарши ҳизбларини тўплашган эди.

Улар тўпланиб, Маккага Қурайш кофирлари олдига бордилар ва уларни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга қарши урушга даъват қилдилар:

«Биз уни таг-томири билан йўқ қилиб ташлагунимизча,

сизлар билан бирга бўламиз», дедилар.

Қурайшликлар уларга:

«Эй яҳудийлар жамоаси! Албатта, сизлар аввалги китоб аҳлидирсизлар. Биз Муҳаммад билан келишмаётган нарсанинг илмини ҳам биласизлар. Бизнинг динимиз ҳақми, уникими?» деб сўрадилар.

Ўзларини аҳли китоб, Тавротга эргашувчи деб даъво қиладиган яҳудийлар:

«Сизларнинг динингиз унинг динидан яхшидир. Сизлар ҳаққа яқинсизлар», деб жавоб қилишди.

Бу гапдан қурайшликлар хурсанд бўлиб, ҳаракатга тушдилар. Уларнинг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга қарши уруш қилиш ҳақидаги чақириқларига биноан, жангга тайёргарлик кўрила бошланди.

Сўнгра мазкур яҳудийлар жамоаси Ғатафон қабиласига бориб, уларни ҳам Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга қарши уруш қилишга чақирдилар. Уларни ҳам сизлар билан бирга бўламиз, деб ишонтирдилар. Бу таклифни қурайшликлар ҳам қабул қилганини билдирдилар. Улар ҳам тўпландилар.

Қурайшликлар Абу Суфён ибн Ҳарб бошчилигида урушга чиқдилар. Ғатафонликлар ҳам кўзгалдилар. Улардан Бани Физорага Уяйна ибн Ҳисн, Бани Муррага ал-Ҳорис ибн Ҳарб ва Ашжаъ қабиласидагиларга Масъар ибн Раҳийла бош бўлиб чиқдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларнинг тўпланиб келаётганларини эшитгач, саҳобаларини чақириб, маслаҳат солдилар. Уларнинг қаршиларига чиқайлик десалар, имкон йўқ, душман ҳаддан ташқари кўп. Уларнинг Мадинаи Мунавварага киришларига ҳам йўл қўйиб бўлмайди. Хоин яҳудий қабиласи Бани Қурайза ичкарида туриб, душманга ёрдам бериши мумкин. Нима қилиш керак?

Шунда саҳобалардан Салмон Форсий розияллоҳу анҳу

Мадинаи Мунаввара атрофида ҳандақ қазिशга маслаҳат бердилар. Форслар урушларда шундай услуб қўллашар эди.

Кофирлар аҳзобига ёрдам берган аҳли китоблар яҳудийлар бўлди. Яна ҳам аниқроғи, яҳудийларнинг Бани Қурайза қабиласи бўлди.

Аҳзоб урушини кўзгаганлар Ҳайй ибн Ахтоб бошлик Бани Назир яҳудийлари эканлиги, улар бориб мушрикларни бошлаб келганлари олдин айтиб ўтилган эди. Шунингдек, улар Бани Қурайза қабиласининг хиёнатларига ҳам сабаб бўлдилар.

Энг оғир вазиятда Бани Қурайза яҳудийлари Расули акрам соллаллоҳу алайҳи васаллам билан тузган аҳдларини бузиб, душман томонга ўтиб олишлари мушрикларнинг хужумидан ҳам хавфли эди.

Шунинг учун бу совуқ хабарни эшитишлари билан Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қаттиқ ташвишга тушдилар. Чунки яҳудийлар шаҳар ичида мусулмонлар билан бирга яшар эдилар.

Хабарни эшитишлари билан Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам араблардан Авс қабиласининг бошлиғи Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳуни, Хазраж қабиласи бошлиғи Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳуни, шунингдек, Абдуллоҳ ибн Равоҳа розияллоҳу анҳу ва Ҳавват ибн Зубайр розияллоҳу анҳуларни яҳудийлар томон юбордилар. Уларга:

«Бориб қаранглар-чи, анави қавм ҳақида бизга етган нарсa ростми ёки йўқми? Агар рост бўлса, менга бир ишора қилиб қўйинглар, одамларнинг ҳафсаласини пир қилманглар. Агар биз билан ўзлари орасидаги аҳдга вафо қилиб турган бўлсалар, одамларнинг ичида баралла айтинглар», дедилар.

Улар чиқиб, Бани Қурайза олдига бордилар ва ўзларига етган хабардан ҳам баттар ҳолга дуч келдилар.

Яҳудийлар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг шаънларига бўҳтон гаплар айтишарди:

«Расулуллоҳ ким бўлибди? Биз билан Муҳаммад ўртасида аҳд ҳам йўқ, паймон ҳам йўқ», дер эдилар.

Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу тоқат қила олмай, улар билан сўкишиб кетди. Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳу:

«Улар билан сўкишишни қўй. Орага сўкишишдан каттароқ нарса тушди», деди.

Қайтиб бориб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга ишора билан иш қандай эканини етказдилар.

Мусулмон уммати учун ўта таҳликали бир вақтда вазиятни баҳолаш учун танланган оз сонли кишилардан бири Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу бўлишлари у кишининг Ислому уммати учун қанчалик керакли одам эканликларини яна бир бор кўрсатади.

Ана шунда вазият яна ҳам жиддийлашди. Хавф-хатар яна ҳам кучайди. Мусулмонлар икки ўт орасида қолдилар. Бундай нозик пайтда мунофиқлар ҳам бош кўтариб қолишди.

Хандақ урушида мусулмонлар камалда, ўта қийин аҳволда қолганларидан кейин, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам душман сафини заифлаштириш учун чора кўрдилар.

У зот Уяйна ибн Ҳисн ва ал-Ҳорис ибн Авфни олдириб келиб, агар одамларингни олиб бизнинг душманларимиз сафидан чиксангиз, сизларга Мадина хурмосининг учдан бирини бераман, дедилар. Улар хурмонинг ярмини сўрашди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам учдан биридан зиёда қилмасликларини айтдилар. Улар рози бўлиб, гувоҳликка ўз қавмларидан ўн кишини олиб келдилар. Қоғоз-қалам, котиб ҳам ҳозир қилинди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам саҳобалардан баъзиларини гувоҳликка чақирдилар. Шунда Усайд ибн

Ҳузайр розияллоҳу анҳу:

«Эй Аллоҳнинг Расули, агар Аллоҳнинг амри бўлса, қилаверинг. Аммо бошқача бўлса, уларга қиличдан бошқа берадиган нарсамиз йўқ», деб туриб олди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам мадиналик мусулмонларнинг катталари Саъд ибн Убода ва Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳумони чақириб, маслаҳат қилган эдилар, улар ҳам Усайд розияллоҳу анҳунинг гапларини айтиб, туриб олишди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларга нима учун бу ишни қилаётганларини тушунтирдилар. Аммо Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу қўлларига аҳднома матнини олиб, «Биз аввалдан буларга бир нарса берган эмасмиз, энди Сиз келганингиздан кейин берармидик, буларга қиличдан бошқа нарса йўқ», деб туриб олдилар. Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Мактубни йирт», дедилар. Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу мактубга бир туфуриб туриб, йиртиб ташладилар-да:

«Орамизда қилич!» дедилар.

Албатта, бунга ўхшаш ҳодисалар жуда ҳам нодир. Сарвари олам Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан оддий башарлик тақозоси ила содир бўлган ўша нарсалар ҳам, шубҳасиз, инсониятнинг энг етук шахсидан, инсониятга Аллоҳ таоло томонидан юборилган энг афзал Пайғамбарнинг башарлик сифати ила содир этган нарсаси ҳисобланади. У зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ақлларига етадиган ақл, у зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг фикрларига етадиган фикр, у зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг раъйларига етадиган раъй ва бошқа инсонга хос тасарруфлар бўлган эмас. Лекин юқорида зикр этилган нарсаларга ўхшаш ҳолатлар илоҳий ҳикмат ила бўлган. Аллоҳ таоло Ўзининг охирги дини бўлмиш Ислом динини бандаларга қиёмат кунигача икки дунё саодатини таъминловчи таълимотлар ила

мукаммал қилди.

Мана шу ерда Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳунинг ҳам Аллоҳ таолонинг душманларига нисбатан бўлган чексиз нафратлари ва жасурликлари яна бир бор намоён бўлди.

Охири аҳзоблар келиб, Мадинаи Мунавварани қамал қилдилар. Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу қилич ва найзаларини олиб она юртнинг, асл диннинг ҳимоясига отландилар. У киши шаҳар ҳимоячиларининг биринчи сафида бўлдилар. Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу:

Озгина тур, ҳайжога туя ҳозир бўладир.

Ажал етса ўлим қандоқ гўзал бўладир.

деган байтни ўқиб урушга чиққан эдилар. Икки тараф бир-бири билан тўқнашмаган бўлса ҳам, алоҳида кичик тўқнашувлар ва узокдан ўқ отишлар бўлиб турди. Узокдан отилган дайди камон ўқларидан бири Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳунинг билакларига тегиб, у кишининг қон томирларини ёриб юборди.

Ибн Абу Шайба Амр ибн Шарҳабийл розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳуга Хандақ куни ўқ текканда унинг қони Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга оқа бошлади. Абу Бакр розияллоҳу анҳу келиб:

«Вой, белим синибди-ку!» дея бошлади.

«Жим тур! Эй Абу Бакр!» дедилар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам

Сўнгра Умар розияллоҳу анҳу келиб:

«Иннаа лиллаҳи ва иннаа илайҳи рожиъуун!» деди.

Муслим ва Абу Довудлар томонидан Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Саъд ибн Муоз билагидаги томиридан ярадор бўлди. Бас, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ўз қўллари билан мишқосни қиздириб туриб, босдилар. Сўнгра унинг қўли шишиб кетган эди, У зот иккинчи бор

яна қиздириб босдилар».

«Мишқос» қиздириб ярага босиладиган асбоб. Аҳзоб урушида аввал айтанимиздек улкан саҳобий Саъд ибн Муоз билакларидаги қон томирларига ўқ тегиб қаттиқ яраланганлар. У кишининг ҳурматларидан Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам беморга ўзлари қараганлар ва ушбу ривоятда баён қилинганидек, даволаш ишларини ҳам шахсан ўзлари олиб борганлар. Қон оқиб турган томирга иссиқ нарсани босиб қонни тўхтатиш ўша вақтдаги бирдан-бир услуб эди.

Сўнгра Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ярадор Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳуни масжиди набавийга чодир куриб, ўша ерга ётқизишга амр қилдилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бемор Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳуга доимо ўзлари қараб туришлари учун шундоқ қилган эдилар. Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу масжидда бемор ётган ҳолларида Аллоҳ таолога илтижо этиб, қуйидаги дуони қилдилар:

«Эй Аллоҳим! Агар Қурайш билан бўладиган урушдан бирор нарсани қолдирган бўлсанг, мени ҳам ўшанинг учун қолдиргин. Чунки мен учун Расулингга озор берган, у зотни ёлғончига чиқарган ва ҳайдаган қавмга қарши жанг қилишдан маҳбуброқ иш йўқ.

Эй Аллоҳим! Агар биз билан уларнинг орасида урушни аритган бўлсанг, менга бугун етган мусибатни шаҳидликка йўл қилгин!

Мени Бани Қурайзадан кўзим тўймагунча ўлдирмагин!»

Аллоҳ таоло Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳунинг аввал Бани Қурайза ҳақидаги дуоларини қабул айлади.

БАНИ ҚУРАЙЗА ҒАЗОТИ

Кофирлар аҳзобига Хандақ урушида ёрдам берган

яхудийларнинг Бани Қурайза қабиласи бўлди.

Энг оғир вазиятда Бани Қурайза яхудийлари Расули акрам соллаллоҳу алайҳи васаллам билан тузган аҳдларини бузиб, душман томонга ўтиб олишлари мушрикларнинг хужумидан ҳам хавфли эди.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам бошлик мусулмонлар Хандақ урушидан Мадинага музаффар бўлиб қайтдилар. Одамлар қуролларини қўйиб, хордиқ чиқара бошладилар. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам Умму Салама онамизнинг хужраларида ғазотдаги чангкирлардан покланиш учун ғусл қилаётган эдилар, хузурларига Жаброил алайҳиссалом келиб:

«Қуролни қўйдингми, эй Аллоҳнинг Расули?» деди.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ҳа», дедилар.

«Лекин фаришталар қуролларини қўйганлари йўқ. Ҳозир душманни қувишдан қайтаётган пайтим. Аллоҳ таборака ва таоло Бани Қурайза томон юришингни буюради», деди Жаброил алайҳиссалом.

Бани Қурайза Мадинадан бир неча масофа четрокда яшар эди.

Пешин вақти эди. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам чиқиб одамларга:

«Ҳамма асрни Бани Қурайзадан бошқа жойда ўқимасин», дедилар.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам лашкарлари билан бориб, Бани Қурайзанинг қудуқларидан бирининг атрофига жойлашдилар.

Бани қурайзаликлар қўрғонлари ичига беркиниб олиб, урушга чиқмадилар. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларни қамал қилдилар. Қамал йигирма беш кун давом этди.

Бани қурайзаликлар Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу ишда жиддий турганларини, уларни ўз

ҳолларига ташлаб кетмасликларини англаб етиб, ўзаро маслаҳат қила бошлашди.

САЪД ИБН МУОЗ ҲАКАМ

3117- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ط أَنَّ نَاسًا نَزَلُوا عَلَى حُكْمِ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ فَجَاءَ عَلَى حِمَارٍ فَلَمَّا بَلَغَ قَرِيْبًا مِنْ الْمَسْجِدِ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: قُومُوا إِلَى خَيْرِكُمْ أَوْ سَيِّدِكُمْ فَقَالَ: يَا سَعْدُ إِنَّ هَؤُلَاءِ نَزَلُوا عَلَى حُكْمِكَ قَالَ: فَإِنِّي أَحْكُمُ فِيهِمْ أَنْ تُقَاتِلَ مُقَاتِلَتَهُمْ وَتُسَبِّحَ دَرَارِيْهُمُ قَالَ: حَكَمْتَ بِحُكْمِ اللَّهِ أَوْ بِحُكْمِ الْمَلِكِ. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ.

3117. Абу Саъид ал-Худрий розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Бир одамлар Саъд ибн Муоз розияллоху анҳунинг ҳукмига тушдилар. Бас, у зот унга одам юбордилар. У масжидга яқинлашиб келганда Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Энг яхшиларингизга (ёки саййидларингизга) ўрнингиздан туринг!» дедилар ва сўнгра:

«Эй Саъд, анавилар сенинг ҳукмингга тушдилар», дедилар.

«Мен уларнинг жангчилари қатл қилиниши ва зурриётлари асир қилинишига ҳукм қиламан!» деди у.

«Батаҳқиқ, Аллоҳнинг ҳукми ила (ёки подшоҳнинг ҳукми) ила ҳукм қилдинг!» дедилар у зот».

Учовлари ривоят қилишган.

Бу ривоятда келган маънонинг тафсилоти қуйидагича.

Бани қурайзаликлар турли уринишлардан кейин, охири ўзларини Саъд ибн Муоз розияллоху анҳунинг ҳукмига топширишга қарор қилдилар. Саъд ибн Муоз ва у

кишининг қабиласи Авс Бани қурайзаликлар билан ахдлашишган эди.

Улар Убай ибн Салул Бани Қайниқоъга яхшилик қилиб, уларни бўшаттириб юборганидек, Саъд ҳам бизга яхши муомалада бўлади, деб ўйладилар.

Аммо улар Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳунинг Аҳзоб урушида билагидаги ўқ томирига камон ўқи тегиб, ярадор ҳолда ётганини билишмасди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳуни Мадинадан олиб келишни буюрдилар. Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳуни эшакка миндириб, олиб келишди. У киши яқинлашишлари билан Авс қабиласининг одамлари ўраб олиб:

«Эй Саъд! Улар дўстларинг. Уларга яхшилик қил», дея бошлашди. Улар Саъднинг Бани қурайзаликларга раҳмини келтириш учун турли гапларни айтишарди. У бўлса, индамай келар эди. Охири келиб:

«Батаҳқиқ, Саъдга Аллоҳнинг йўлида маломатчининг маломати кор қилмайдиган вақт етди», дедилар. Одамлар, ҳа, энди уларни соғ қўймас экан, деган фикрга келишди.

Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг чодирларига яқинлашганларида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам одамларга:

«Улуғларингизни туриб кутиб олинглар», дедилар.

Мусулмонлар ўринларидан туриб, Саъд розияллоҳу анҳуни уловдан туширдилар. У киши ўтирганларидан кейин Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Бани Қурайзага ишора қилиб:

«Анавилар ўзларини сенинг ҳукмингга топширишди. Улар ҳақида хоҳлаган ҳукмингни қил», дедилар.

Саъд розияллоҳу анҳу:

«Менинг ҳукмим уларга ўтадими?» деб сўради.

Расули акрам соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ҳа», дедилар.

Саъд розияллоҳу анху:

«Ушбу чодирдагиларга ҳамми?» деди.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ҳа», дедилар.

Сўнгра Саъд розияллоҳу анху Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан юзини бошқа томонга ўгириб туриб, у зотни улуғлаб, эъзозлаб туриб, у киши томон ишора қилиб:

«Анави томондаги зотга ҳамми?» деб сўради.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ҳа», дедилар.

Саъд ибн Муоз розияллоҳу анху:

«Мен ҳукм қиламанки, уларнинг уруш қиладиганлари катл этилсин! Зурриётлари асир олинсин! Моли мулклари ўлжа қилинсин!» деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Батаҳқиқ, Аллоҳ таолонинг етти осмон устида туриб, чиқарган ҳукмини қилдинг», дедилар.

Бу шиддатли, аммо адолатли ҳукм эди. Бани Қурайза ўзини ишониб ҳукмига топширган одамнинг ҳукми эди.

СЎНГГИ ОНЛАР

Саъд ибн Муоз розияллоҳу анхунинг жароҳатлари оғир эди. У кишининг аҳволлари кундан-кунга ёмонлашиб борар эди.

Имом Ибн Саъд ансорийлардан бир кишидан ривоят қиладилар:

«Саъд Бани Қурайза ҳақида ҳукм чиқариб қайтганидан сўнг яраси ёрилиб кетди. Бу хабар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга етганида келиб, унинг бошини кўксиларига босдилар. Унинг устига оқ кийим ёпиб қўйилган эди. Агар уни юзи томон тортилса, оёқлари очилиб қолар эди. У оппоқ, жуссадор одам эди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Аллоҳ таолога илтижо қилиб:

«Эй Аллоҳим! Албатта, Саъд Сенинг йўлингда жиход қилди. Расулингни тасдиқлади. Ўзига фарз бўлган нарсани адо этди. Унинг руҳини руҳларни энг яхши қабул этишинг каби қабул эт!» деб дуо қилдилар.

Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг сўзларини эшитиб, оҳиста кўзларини очди ва:

«Ассалому алайка, ё Расулаллоҳ! Мен шаҳодат берурманки, албатта, сиз Аллоҳнинг Расулисиз», деди.

Саъднинг аҳли аёли Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Саъднинг бошини кучоқлаганларини кўриб, кўрқиб кетдилар. Бу ҳол Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга зикр қилинди. Саъднинг аҳли сиз унинг бошини кучоғингизга олганингизда кўрқиб кетдилар, дейилди. Шунда у зот:

«Аллоҳ таолодан уйдаги сизнинг ададингизча малоикалар Саъднинг вафотига ҳозир бўлишга изн сўрадилар», дедилар».

Имом Ибн Саъд Абдуллоҳ ибн Шаддод розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўлим тўшагида ётган Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳунинг олдига кирдилар ва:

«Аллоҳ сени яхшилик ила мукофотласин! Қандоқ ҳам яхши қавм бошлиғи эдинг. Сен Аллоҳга берган ваъдангнинг устидан чиқдинг. Албатта, Аллоҳ ҳам сенга берган ваъдаси устидан чиқади», дедилар.

Ибн Саъд Осим ибн Умар ибн Қатодадан ривоят қиладилар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уйқудан турганларида олдиларига Жаброил келди ва:

«Умматингдан бир киши бу кеча вафот этган эди.

Унинг ўлиmidан осмон аҳллари хушнуд бўлдилар. У ким?» деди.

«Саъддан бошқанинг оғир беморлигини билмайман. Саъдга нима бўлди?» дедилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, унинг руҳи қабз қилинди. Сўнг унинг қавми келиб, ўз диёрларига олиб кетишди», дейишди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бомдодни ўқидилар. Сўнгра йўлга тушдилар. У зот билан одамлар ҳам жўнаб кетдилар. У зот жуда тез юрдилар. Ҳаттоки, одамларнинг оёқларидаги кавушларининг иплари узилиб, елкаларидаги ридолари тушиб кетди. Шунда бир киши:

«Эй Аллоҳнинг Расули, одамларни шошилтириб юбордингиз», деди.

«Мен Ҳанзалага биздан олдин малоикалар боргани каби унга ҳам биздан олдин бориб қолишмасин деб кўрқмоқдаман», дедилар у зот.

Ҳа, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳуни ювиш шарафи фаришталардан кўра, ўзларига бўлишини истар эдилар.

Ибн Саъд Салама ибн Аслам розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Биз эшик олдида туриб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан кейин кирмоқчи эдик, у кишига кўзим тушди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ичкарига кирдилар. Уйда ўраб қўйилган Саъддан ўзга ҳеч ким йўқ эди. Мен у зотнинг орқага тисарилганларини кўриб тўхтадим. У зот менга ўрнингда тур, деб ишора қилдилар. Мен тўхтаб, ортимдагиларни ҳам тўхтатдим. У зот бир муддат ўтириб, кейин чиқдилар. Мен:

«Эй Аллоҳнинг Расули, ҳеч кимни кўрмадим-у, аммо сизнинг орқага тисарилганингизни кўрдим», дедим. Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Фаришталардан бири мен учун қанотини тортиб

турмагунича ўтира олмадим», дедилар-да:

«Эй Абу Амр, муборак бўлсин! Эй Абу Амр, муборак бўлсин! Эй Абу Амр, муборак бўлсин!» дедилар».

Абу Амр Саъд ибн Муоз розияллоҳу анхунинг кунялари эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишини улуғ маком билан табриклаётган эдилар.

Улуғ саҳобий Абу Саъид ал-Худрий розияллоҳу анҳу куйидагиларни айтадилар:

«Саъднинг қабрини қазиганлар ичида мен ҳам бор эдим. Тупроқдан бир табақа қазисак, мушкнинг ҳиди чиқар эди. Лаҳадни қазиб бўлгунимизча шундоқ бўлиб турди».

Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу вафот этган кунлари ярадор бўлганларига бир ой, умрларига эса, ўттиз етти йил бўлган эди.

Саъд ибн Муоз розияллоҳу анхунинг ҳақларидаги башоратлар у кишининг вафотларидан кейин ворид бўлди.

3118- عَنْ الْبَرَاءِ ٧ قَالَ: أَهْدَيْتَ لِرَسُولِ اللَّهِ ٨ حُلَّةَ حَرِيرٍ

فَجَعَلَ أَصْحَابُهُ يَلْمُسُونَهَا وَيَعْجَبُونَ مِنْ لِينِهَا فَقَالَ: أَتَعْجَبُونَ مِنْ لِينِ هَذِهِ! لَمَنَادِيلُ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ فِي الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنْهَا وَ أَلْيَنُ.

3118. Баро розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга ипак сарпо ҳадя қилинди. У зотнинг саҳобалари уни ушлаб кўриб, унинг юмшоқлигидан ажаблана бошладилар. Шунда у зот:

«Бунинг юмшоқлигидан ажабланмоқдамисизлар? Албатта, Саъд ибн Муознинг жаннатдаги даст-рўмоллари бундан ҳам яхшироқ ва юмшоқроқдир», дедилар».

Бошқа бир ривоятда худди шу маъно ўзгача иборалар билан ифода этилади.

Баро розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга ипак кийим ҳада қилинди. Биз уни силаб кўриб, таажжублана бошладик. Бас, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ҳа, бундан таажжубланияпсизларми?» дедилар.

«Ҳа», дедик бизлар. Шунда у зот:

«Саъд ибн Муознинг жаннатдаги дастрўмоллари бундан яхшидир», дедилар».

Икки Шайх–Термизий ва Насайй ривоят қилишган.

Насаййнинг лафзида:

«Анас розияллоҳу анҳу Мадинага келганда ва олдига Воқид ибн Амр ибн Саъд ибн Муоз кирганда «Саъд одамларнинг энг жуссалиси ва новчаси эди» деб йиғлади. Кўп йиғлади. Сўнг қуйидагиларни айтди:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Давманинг соҳиби Укайдирга одам юбордилар. Бас, Укайдир у зотга дебождан бўлган, тилло кўшиб тикилган чопон юборди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам уни кийдилар. Сўнг ўринларидан туриб, минбарга чиқдилар. Унда ўтирдилар, гапирмадилар. Сўнг тушдилар. Одамлар уни кўллари билан ушлаб кўра бошладилар. Шунда у зот:

«Ҳа, бундан таажжубланияпсизларми? Саъднинг жаннатдаги дастрўмоллари бундан яхшидир», дедилар», дейилган.

Бу ривоятлар бир-бирини тўлдирган ҳолда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ва у кишининг саҳобалари яшаган содда ҳаёт ҳақида бизга маълумот бермоқда. Ривоятларни биргаликда кўшиб, тартибли равишда ўргансак, бутун бошли бир қисса чиқади.

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Давманинг соҳиби Укайдирга одам юбордилар. Бас, Укайдир у зотга дебождан бўлган, тилло кўшиб тикилган чопон юборди».

«Давма»дан мурод, Давматул Жандал номли Яман тарафдаги бир юртдир.

«Укайдир» ўша даврдаги Давматул Жандал хукмдорининг исми.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бошқа хукмдорларга ўз вакилларини юбориб, уларни Исломга даъват қилганлари каби Давматул Жандалнинг ҳоками Укайдирга ҳам одам юборган эканлар. У эса, эҳтиром юзасидан ўз олдига келган вакил орқали Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга совға тариқасида чопон юборган экан. Ушбу ҳадя ҳақидаги маъно Анас розияллоҳу анҳунинг ривоятларида тўлиқ айтилган бўлса ҳам, Баро розияллоҳу анҳунинг ривоятларида:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга ипак кийим ҳадя қилинди», деган қисқа жумла ила баён этилган.

Хар икки ровий ўз билганини ўз услуби ила баён қилган. Биз эса, икки ривоятни кўшиб, тўлиқ маънони англаб оломқдамиз. Яна шу услуб ила ривоятларни ўрганишни давом эттирамиз.

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам уни кийдилар. Сўнг ўринларидан туриб, минбарга чиқдилар. Унда ўтирдилар, гапирмадилар. Сўнг тушдилар. Одамлар уни қўллари билан ушлаб кўра бошладилар. Шунда у зот:

«Ҳа, бундан таажжубланияпсизларми? Саъднинг жаннатдаги дастрўмоллари бундан яхшидир», дедилар».

Кўриниб турибдики, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Давматул Жандал ҳоками совға қилиб юборган тилло кўшиб, дебождан тикилган чопонни кийганлар. Уни одамларга кўрсатиш учун баландроқ жой–минбарга чикиб ўтирганлар. Чопон нодирлиги билан содда ва арзон кийимдан бошқани билмайдиган одамларда катта қизиқиш ва ажабланиш уйғотган. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам минбардан тушганларидан кейин саҳобалар мазкур чопонни қўллари билан силаб кўра бошлаганлар. Шунда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бундоқ кийимларга қарши ташвиқот қилганлар ва «Саъд ибн

Муознинг жаннатдаги дастрўмоллари бундан яхшидир», деганлар.

Ўз-ўзидан ипак кийим ва тилло ҳаром бўлса, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам нима учун мазкур тилло қўшиб ипакдан тикилган чопонни кийдилар, деган савол пайдо бўлади. Бу саволнинг жавобига уламоларимиз бир овоздан, ушбу ривоятдаги ҳодиса шариатда ипак ҳаром қилинишидан олдин бўлган эди, деб жавоб берганлар.

Агар Аллоҳнинг амри ўша вақтда ҳам бўлганида, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам у чопонни мутлақо киймаган бўлар эдилар.

Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳунинг фазллари бу ривоятда яққол кўриниб турибди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишининг жаннатга киришлари ва у ердаги дастрўмоллари бу дунёдаги тилло аралаштириб дебождан тикилган чопондан ҳам яхши бўлишининг башоратини бердилар.

Анас розияллоҳу анҳунинг Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳунинг набиралари Воил ибн Амрни кўриб унинг бобосини эслаб узоқ йиғлашлари ва у кишига нисбатан улкан башорат ҳисобланган ривоятни айтиб беришлари шуни кўрсатади.

3119- عَنْ جَابِرٍ ر قَالَ: اهْتَرَّ عَرْشُ الرَّحْمَنِ لِمَوْتِ سَعْدِ بْنِ

مُعَاذٍ.

وَفِي رِوَايَةٍ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَجَنَازَةُ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ:
اهْتَرَّ لَهَا عَرْشُ الرَّحْمَنِ. رَوَاهُمَا الْحُمْسَةُ إِلَّا أَبَا دَاوُدَ.

3119. Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloх соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Саъд ибн Муознинг ўлимига Роҳманнинг арши ларзага келди», дедилар».

Бошиқа бир ривоятда:

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам Саъд ибн Муознинг жанозаси уларнинг олдиларида турганида, унга Роҳманнинг арши ларзага келди, дедилар», дейилган.

Иккисини бешовларидан фақат Абу Довуд ривоят қилмаган.

Шарҳ: Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу учунгина эмас, бутун бошли Ислому умматига шараф эмасми бу иш? Қайси диннинг бирор вакилининг ўлимига Аллоҳ таолонинг арши ларзага келган? Фақат биргина ушбу ҳадиси шариф мусулмон умматининг фазли учун етарлидир.

Ушбу маънонинг давоми Имом Бухорий, Имом Муслим ва Насайлар томонидан Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллalloҳу алайҳи васаллам:

«Мана бу—унинг учун Арш ҳаракатга келган, унга осмоннинг эшиклари очилган, унга етмиш минг фаришта ҳозир бўлган одамдир. Батаҳқиқ, у ҳам бир марта сиқилди. Сўнгра уни қўйиб юборилди», дедилар.

Пайғамбаримиз соллalloҳу алайҳи васаллам ушбу ҳадисдаги гапларни ансорийларнинг Авс қабиласи бошлиғи, улуғ саҳобий Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳунинг ҳақларида айтганлар.

Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу вафот этиб руҳлари кўтарилганида ҳурматларидан Арши Аъло ҳаракатга келиб, осмон эшиклари очилган экан. У кишининг ўлимлари ва жанозаларига етмиш минг фаришта ҳозир бўлган экан.

Лекин шунчалик улуғ мақомга эга бўлишларига қарамай қабрга қўйилганларида у киши ҳам қабр томонидан бир марта сиқилган, кейин қўйиб юборилган

эканлар.

Имом Аҳмад келтирган ривоятда:

«Албатта, қабрнинг бир босиши бор. Агар ўша босишдан бирор киши нажот топадиган бўлса, Саъд топар эди», дейилган.

Бу гапларнинг ҳаммаси Саъд ибн Муоз розияллоху анхунинг фазллари қанчалар улуғ эканини кўрсатади.

3120- وَقَالَ أَنَسٌ: لَمَّا حُمِلَتْ جَنَازَةُ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ قَالَ

الْمُنَافِقُونَ: مَا أَخَفَّ هَذِهِ وَذَلِكَ لِحُكْمِهِ فِي بَنِي قُرَيْظَةَ فَبَلَغَ النَّبِيُّ ر
فَقَالَ: إِنَّ الْمَلَائِكَةَ كَانَتْ تَحْمِلُهُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

3120. Анас розияллоху анху Саъд ибн Муознинг жанозаси кўтарилганда мунофиқлар унинг жанозаси қандоқ ҳам енгил, дедилар. Бу унинг Бани Қурайза ҳақидаги ҳукми учун айтилган эди. Ушбу гап Набий соллаллоху алайҳи васалламга етганида:

«Уни фаришталар кўтариб борар эдилар», дедилар».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Саъд ибн Муоз розияллоху анху ана шундоқ фазл эгаси бўлган улкан саҳобий эдилар. У кишининг жанозаларини фаришталар кўтариб борган эди.

Ўттиз бир ёшида мусулмон бўлиб, ўттиз етти ёшида шаҳид кетган Саъд ибн Муоз розияллоху анхудан Ислом қисқа муддат ичида бутун дунёга татийдиган мўъжизавий шахсиятни тарбиялаган эди.

Аллоҳ таоло Саъд ибн Муоз розияллоху анхудан рози бўлсин!

فضل أسيد بن حضير τ

УСАЙД ИБН ХУЗАЙР РОЗИЯЛЛОҲУ АНҲУНИНГ ФАЗЛЛАРИ

3121- عَنْ أَنَسٍ τ أَنَّ أُسَيْدَ بْنَ حُضَيْرٍ وَرَجُلًا آخَرَ مِنَ
الْأَنْصَارِ تَحَدَّثَا عِنْدَ النَّبِيِّ ρ حَتَّى ذَهَبَ مِنَ اللَّيْلِ سَاعَةٌ فِي لَيْلَةٍ
شَدِيدَةِ الظُّلْمَةِ ثُمَّ خَرَجَا وَبَيَدَ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا عُصِيَّةٌ فَأَضَاءَتْ عَصَا
أَحَدِهِمَا لَهُمَا حَتَّى مَشِيََا فِي ضَوْئِهَا حَتَّى إِذَا افْتَرَقَتْ بِهِمَا الطَّرِيقُ
أَضَاءَتْ عَصَا الْآخَرِ فَمَشَى كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا فِي ضَوْءِ عَصَاهُ حَتَّى
بَلَغَ إِلَى أَهْلِهِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

3121. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Усайд ибн Хузейр ва ансорийлардан яна бир киши Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларида зулматли қоронғи кечада, кечанинг бир қисми ўтгунча гаплашиб ўтирдилар. Сўнгра ташқарига чиқдилар. Уларнинг ҳар бирининг қўлида кичик асо бор эди. Иккиларидан бирининг асоси ёруғлик чиқарди. Улар унинг ёруғида юриб кетдилар. Йўллари ажраганда эса, иккинчисининг асоси ҳам ёруғлик чиқара бошлади. Уларнинг ҳар иккиси ҳам ўз асоси ёруғида аҳлига етиб олди».

Бухорий ривоят қилган.

Шарҳ: Худди шу ҳодисани Имом Бухорий ҳазрати Анас розияллоҳу анҳудан яна бошқачароқ лафзлар билан ҳам ривоят қиладилар:

«Саҳобалардан икки киши Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларидан қоронғи кечада чиқдилар. Улар билан бирга чирокқа ўхшаш икки нарса ҳам чиқди. Уларнинг олдиларида йўлни ёритиб борар эдилар. Улар ажралишганда ҳар бирлари билан бирга биттадани ўз аҳлига етиб олгунча кетди».

Бу ривоятларда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг шарафлари ила содир бўладиган қўплаб мўъжизалардан бири ҳақида ва баъзи саҳобаларнинг фазли ҳақида сўз кетмоқда.

Саҳобалардан икки киши—Усайд ибн Ҳузайр ва ривоятларда номлари зикр қилинмаган Уббод ибн Бишр розияллоҳу анҳулар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг суҳбатларида кеч қолиб, зулматли кечада уйларига кетётганларида уларнинг йўлини иккита чирокқа ўхшаш нарса ёритиб кетибди. Улардан ҳар бири ўз уйи томон ажраганларида ҳалиги йўл ёритгичлар ҳам ажраб уйларига етиб боргунларича йўлни ёритиб борибди. Саҳобаи киромлар учун бу оддий бир нарса эди. Улар бунга ўхшаш нарсаларни соат сайин кўрар эдилар.

Саҳобаи киромларга фаришталар аралашиб юрар ва у зотлар бундан сал бўлса ҳам ажабланишмасди.

Улар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан юрганларида ҳайвонлар, тоғу тошлар ва дарахтларнинг гапирганларининг гувоҳи бўлишар ва заррача ажабланмай кетишаверар эдилар.

Саҳобаи киромлар суви йўқ саҳронинг ўртасида Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг панжалари орасидан чиққан сувдан тўйиб ичишиб, таҳорат қилишиб, ҳайвонларини суғоришиб ва идишларини тўлдириб олишиб, одатдаги иш бўлганидек кетишаверар эдилар.

Саҳобаи киромлар бу нарсаларнинг ҳаммаси Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг шарофатлари билан бўлаётганини яхши билишар эди. Усайд ибн Ҳузайр

ва Уббод ибн Бишр розияллоҳу анҳулар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг суҳбатларида кеч қолиб, зулматли кечада кўчага чиқиб уйларига кетётганларида уларнинг йўлини иккита чироққа ўхшаш нарсa ёритиб кетиши уларнинг Усайд ибн Ҳузайр ёки Уббод ибн Бишр бўлганлари учун эмас, Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламнинг саҳобалари бўлганлари учун бўлишини ҳам ҳамма яхши билар эди. Шунинг учун улар саҳобалик қадрига етар эдилар.

Аммо биз ўшандоқ шарафга муяссар бўлган саҳобаларнинг қадрларига етамизми?

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларидан кечаси чиққанида асосидан нур чиқиб, йўлини ёритиб кетадиган Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анҳу ким ўзи?

Бунчалик шарафга мушарраф бўлган улуғ зотнинг ҳаёти билан танишмизми ўзи?

Келинг, қисман бўлса ҳам мазкур саҳобий розияллоҳу анҳунинг мўъжизага айланган ва шу билан бир вақтнинг ўзида жуда содда ҳаётлари билан танишиб чиқайлик.

ИСЛОМДАН ОЛДИН

Бу сатрлар қаҳрамонининг тўлиқ исмлари Усайд ибн Ҳузайр ибн Саммок ибн Атийк ибн Рофеъ ибн Имруълқайс бўлиб, у кишининг насаблари Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу билан Имруълқайсда бирлашади.

Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анҳунинг оталари Ҳузайр Авс қабиласининг бошлиғи эди. Ҳузайр жоҳилиятда арабларнинг энг катта ашрофларидан ва машхур жангчиларидан эди.

Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анҳу отасининг шижоати, маконати ва карамини мерос қилиб олган эди. У мусулмон бўлишидан олдин арабларнинг бошлиқларидан,

Ясрибнинг раҳбарларидан ва жангчиларнинг мерганларидан эди.

ИСЛОМНИ ҚАБУЛ ҚИЛИШЛАРИ

Ҳаж мавсумида одамларни даъват қилиб юрган Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни кўриб, яхудийлар васф қилган охирзамон пайғамбари шу киши эканлакларига ишонч ҳосил қилган бир гуруҳ ясриблик араблар у кишига иймон келтириб, янаги ҳаж мавсумида қайта учрашишга ваъдалашиб кетган эдилар.

Келаси ҳаж мавсумида ваъдалашилган жойга ясрибликлардан ўн икки киши келишди. Яна «Ақаба»да Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан учрашишди. Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам улардан байъат олдилар.

Ана ўша мусулмонлар ўз юртларига қайтаётганларида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларга Мусъаб ибн Умайр розияллоҳу анҳуни кўшиб бердилар ва у кишига одамларга Қуръон ўқитиш, Ислом таълими бериш ва дин аҳкомларини ўргатишни топширдилар.

Мусъаб ибн Умайр розияллоҳу анҳу ва ясриблик мусулмонлар аҳолини Исломга даъват қилишда жонбозлик кўрсатдилар. Мусъаб ибн Умайр розияллоҳу анҳу Пайғамбар алайҳиссаломнинг тавсиялари бўйича иш олиб борар эдилар. У киши одамларга Қуръон ўқитиш, Ислом таълими бериш ва дин аҳкомларини ўтгатишни ажойиб услуб билан йўлга қўяр эдилар. Гоҳида баъзи одамлар у кишининг олдига курул кўтариб кирар эдилар. Аммо Мусъаб ибн Умайр розияллоҳу анҳунинг ширин муомаласи, қироати ва Ислом ҳақидаги сўзларидан кейин кўнгли эриб, мусулмон бўлиб чиқар эди.

Ислом Ясриб бўйлаб тарқалиб борар эди. У ердаги бош қабилалар Авс ва Хазражнинг кўплаб одамлари, жумладан,

Саъд ибн Муоз ва Усайд ибн Ҳузайр каби ўз қавмининг улуғлари ҳам Исломга кирдилар. Бани Абдулашҳалнинг ҳаммаси битта ҳам қолмай мусулмон бўдилар. Хуллас, Ясрибда Ислом кирмаган оила қолмади.

Ибн Исҳоқ раҳматуллоҳи алайҳи Абдуллоҳ ибн Абү Бакр ибн Муҳаммад ибн Амр ибн Ҳазмдан ва бошқалардан ривоят қиладилар:

«Асъад ибн Зирора Мусъаб ибн Умайр розияллоху анҳуни Бани Абдулашҳал ва Бани Дуфарнинг турар жойларига олиб борди. Саъд ибн Муъоз Асъад ибн Зироранинг холаваччаси эди. Бас, Асъад ибн Зирора уни Бани Дуфарнинг боғларидан бир бокқа олиб кирди. «Марақ» кудуғи ёнида ўтирдилар. Икковларининг олдиларига мусулмон бўлган кишилар йиғилишди. Ўша пайтда Саъд ибн Муъоз ва Усайд ибн Ҳузайрлар ўз қавмлари Бани Абдулашҳалнинг улуғлари эдилар. Икковлари ҳам ўз қавмининг динидаги мушриклар эдилар. Уларга бўлаётган ишнинг хабари келганда Саъд Усайдга:

«Отанг ўлгур! Анави юртимизга келиб заифларимизнинг бошини айлантираётган икки кишининг олдига бор! Икковини сўкиб, диёримизга келишларини ман қил! Агар ўзинг билганингдек Асъад ибн Зирора қариндошим бўлмаганида ўзим билардим нима қилишни. У холамнинг ўғли. Унга бир нарса дея олмайман», деди.

Усайд ибн Ҳузайр найзасини олиб улар томон юриб кетди. Асъад ибн Зирора уни кўриши билан Мусъабга:

«Манави келаётган ўз қавмининг улуғи. Аллоҳ учун унга тўғри гапир», деди.

«Агар ўтирса, у билан гаплашаман», деди Мусъаб.

У келиб, икковларининг устида тўхтади-да, таҳдид ила:

«Икковингни бизга нима олиб келди!? Заифларимизнинг бошини айлантиришмоқдасан!? Агар жонларингдан умидларинг бўлса, бизга яқинлашмаларинг!» деди.

«Аввал ўтириб, бир эшитиб кўрсанг бўлармиди? Агар бу ишдан рози бўлсанг, қабул қилар эдинг. Агар ёқтирмасанг, ўзинг ёқтирмаган нарсани тарк қилардинг», деди Мусъаб.

«Инсоф қилдинг», деди у ва найзасини санчиб қўйиб, икковларининг ёнига ўтирди. Мусъаб унга Ислом ҳақида сўзлаб берди. Кейин Қуръон қироат қилиб берди.

Икковлари кейинроқ бу ҳолни эслашиб:

«Ўшанда унинг гапиришидан олдин юзидан Исломнинг ишроқини кўриб турар эдик», дер эдилар.

«Бу қандоқ ҳам гўзал! Бу қандоқ ҳам ажойиб! Бу динга кирмоқчи бўлганларингизда қандоқ қиласизлар!?» деди у.

«Ғусл қиласан. Покланасан. Кийимингни поклайсан. Сўнгра ҳақ шаҳодатни келтирасан. Кейин намоз ўқийсан», дедилар икковлари. У туриб ғусл қилди. Кийимини поклади. Сўнгра ҳақ шаҳодатни келтирди. Кейин икки рақъат намоз ўқиди ва икковларига қараб:

«Ортимда бир киши қолган. Агар у иккингизга эргашса, унинг қавмидан бирор киши қолмай сизларга эргашади. Мен уни сизларнинг ҳузурингизга юбораман. У Саъд ибн Муъоздир», деди. Сўнгра найзасини олиб, ўз мажлисларида ўтирган Саъд ва унинг қавми томон юриб кетди. Унинг келаётганига назар солган Саъд ибн Муъоз:

«Аллоҳ номи ила қасам ичаманки, Усайд сизнинг олдингиздан кетган юздан бошқа юз билан келмоқда», деди. У етиб келиб мажлисда ўтирганлар олдида тўхтаганида Саъд унга:

«Нима қилдинг?» деди.

«Иккала одам билан гаплашдим. Мен уларда бир ёмонлик кўрмадим. Мен уларни қайтардим. Улар сен ёқтирган нарсани қиламиз, дейишди. Менга айтилишича, Бани Ҳориса Асъад ибн Зирорани ўлдиргани чиқибдилар. Улар уни сенинг холагнинг ўғли эканини билиб, сени ҳақоратламоқ учун шундоқ қилмоқчи эканлар», деди у.

Ўзига Бани Ҳориса ҳақида зикр қилинган нарсадан ғазабланган Саъд ибн Муъоз ғазаб ила шошилиб ўрнидан турди-да, найзасини қўлига олиб:

«Аллоҳга қасамки, ҳеч нарсани эплай олмапсан!» деди.

Сўнгра Саъд ҳалиги икки киши томон юриб кетди ва пировардида ҳақ шаҳодати келтириб, қайтиб келди...»

Шундоқ қилиб, Усайд ибн Ҳузайр билан Саъд ибн Муоз розияллоху анху мусулмонлар сафидан ўрин олдилар. Ўзлари учун икки дунё саодати кафолатини берадиган, шон-шарафга буркайдиган сафдан ўрин олган эдилар.

Усайд ибн Ҳузайр розияллоху анху Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг Мадинаи Мунавварага ҳижрат қилишларидан олдин у ердаги мусулмонлар жамоасининг етакчиларидан бирига айланган эдилар.

Эсласангиз, ўша йили Мусъаб ибн Умайр розияллоху анху бошлиқ ясриблик мусулмонлар киши билмас тариқа ўз қавмларининг мушрикларига қўшилиб, ҳажга келдилар. Одамлар билан бирга ҳаж қилдилар. Арафотдан кейин шайтонга тош отиш вақти келганда Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам билан «Ақаба»да учрашишга келишдилар. Учрашув кечаси бўлганда ҳаммалари ўз қавмлари ила ухлагани ётдилар. Кечанинг учдан бири ўтгандан кейин битта-битта бўлиб, ҳеч кимга билдирмасдан учрашув жойига кела бошладилар.

Тўпланиб бўлгач қарасалар, етмиш уч эркак ва икки аёл—Насийба бинти Каъб ва Асмаа бинти Амр ибн Адийлар эканлар.

Ҳаммалари Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламни кута бошладилар. Бир вақт у зот келаётганларини пайқадилар. Ёнларида бир киши ҳам бор эди. Яқин келганда у киши Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг амакилари Аббос эканлиги маълум бўлди.

Орада сўзлашув бўлиб ўтди. Мусулмонлар Пайғамбар

соллаллоҳу алайҳи васаллам нимани талаб қилсалар, ўшанга тайёр эканликларини билдирдилар.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам улардан ўн ичларидан ўн иккита нақиб сайлашни сўрадилар. Улар ўн икки кишини танладилар. У зот нақибларга:

«Сизлар ўз қавмингизга худди Ийсо ибн Мар-ямнинг хаворийлари кафил бўлгандек, кафилсизлар. Мен ўз қавмимга кафилман», дедилар.

Мазкур нақиблардан бири Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анҳу эдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳижрат қилганларидан кейин Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анҳу у зотнинг жангларида ихлос билан иштирок этдилар. Бу юришларнинг баъзиларида у кишининг алоҳида мавқифлари ҳам бўлди.

Хандақ урушида мусулмонлар қамалда, ўта қийин аҳволда қолганларида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам душман сафини заифлаштириш учун чора кўрдилар.

У зот Уяйна ибн Ҳисн ва ал-Ҳорис ибн Авфни олдириб келиб, агар одамларингни бизнинг душманларимиз сафидан олиб чиқсангиз, сизларга Мадина хурмосининг учдан бирини бераман, дедилар. Улар хурмонинг ярмини сўрашди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам учдан биридан зиёда қилмасликларини айтдилар. Улар рози бўлиб, гувоҳликка ўз қавмларидан ўн кишини олиб келдилар. Қоғоз-қалам, котиб ҳам ҳозир қилинди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам саҳобалардан баъзиларини гувоҳликка чақирдилар. Шунда Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анҳу:

«Эй Аллоҳнинг Расули, агар Аллоҳнинг амри бўлса, қилаверинг. Аммо бошқача бўлса, уларга қиличдан бошқа берадиган нарсамиз йўқ», деб туриб олди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам мадиналик

мусулмонларнинг катталари—Саъд ибн Убода ва Саъд ибн Муоз розияллоху анҳумони чакириб, маслаҳат қилган эдилар, улар ҳам Усайд розияллоху анҳунинг айтган сўзларини айтиб, туриб олишди. Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам уларга нима учун бу ишни қилаётганларини тушунтирдилар. Аммо Саъд ибн Муоз розияллоху анҳу қўлларига аҳднома матнини олиб, биз аввалдан буларга бир нарса берган эмасмиз, энди Сиз келганингиздан кейин берармидик, буларга қиличдан бошқа нарса йўқ, деб туриб олдилар.

Шунда Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам:

«Мактубни йирт», дедилар.

Саъд ибн Муоз розияллоху анҳу мактубга бир туфуриб, йиртиб ташладилар-да:

«Орамизда қилич!» дедилар.

Бани Мусталақ жанги Пайғамбар алайҳиссаломнинг ғалабалари билан тугаб, барча ортга қайтаётганда, йўлда Синан ва Жаҳжаҳ исмли кишилар қудуқ устида сув талашиб, уришиб қолдилар. Жаҳжаҳ Синанни уриб, юзини қонатди.

Синан:

«Ё хазражликлар, бормисан!» деди. Улар югуриб келдилар.

«Ё қурайшликлар, бормисан!» деди ўз навбатида Жаҳжаҳ. Улар ҳам югуриб келдилар.

Орада фитна чиқадиган ҳолат пайдо бўлди. Муҳожирлардан бир гуруҳи фитнанинг олдини олдилар. Бу хабар мунофиқларнинг бошлиғи Убай ибн Салулга етиб борганида:

«Аллоҳга қасамки, сизлар билан анави қурайшликлар худди эскиларнинг итингни семиртирсанг, ўзингни қопади, деган гапига ўхшайсизлар. Ўзингизга ўзингиз қилдингиз. Уларга уйлариңизни бўшатиб бердингиз. Молу мулкиңизни сарфладингиз. Улар кучли бўлдилар. Сиз

заифлашдингиз. Аллоҳга қасамки, агар сиз ёрдам бермасангиз, анавининг (Пайғамбарнинг) атрофидагилар тарқаб кетишади. Мадинага етиб борганимизда азиз ундан хорни чиқаради», деди.

«Хор» деб Пайғамбар алайҳиссаломни кўзда тутди.

Ўша ерда Зайд ибн Арқам исмли балоғатга етмаган йигитча ҳам турган эди. Бўлиб ўтган гап-сўзларни Пайғамбар алайҳиссаломга бориб айтди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам мунофиқлар бошлиғининг бу аҳмақона сўзларидан аламланиб кетаётганларида у зотга Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анху дуч келдилар. Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишига:

«Соҳибларинг нима деганини эшитдингми?» дедилар.

«Қайси соҳиб, эй Аллоҳнинг Расули?» деди Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анху

«Убай ибн Салул», дедилар.

«Нима дебди?» деди у.

«Мадинага етиб борилганда азиз ундан хорни чиқарар эмиш», дедилар.

«Аллоҳга қасамки, албатта, сиз, эй Аллоҳнинг Расули уни, иншааллоҳ, чиқарасиз! Аллоҳга қасамки, у хордир ва сиз азизсиз!» деди Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анху

Мусъаб ибн Умайр розияллоҳу анхуни мухлис шогирдларидан бўлган Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анху ўзларининг улуғ устозларидан Қуръони Карим қироатига бўлган чексиз муҳаббатни ҳам тўла ўзлаштирган эдилар. У киши бу ишга чанқоқ эдилар.

Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анхуни фақат икки ҳолда кўриш мумкин эди. Аллоҳнинг йўлида жиҳод қилган ҳолда ёки Қуръони Каримни тиловат қилган ҳолда. У кишининг овози ниҳоятда ширали эди. Айниқса, кечалари қироат қилишни яхши кўрар эдилар. Саҳобаи киромлар Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анхунинг қироатларига

кулоқ осишни хуш кўрар эдилар.

Имом Бухорий ривоят қиладилар:

«Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анҳу кечаси Бақара сурасини ўқиётган эди. Яқинида оти боғлиқ турар эди. Бирдан от типирчилаб қолди. Қироатдан тўхтаган эди, от ҳам яна тўхтади. Яна ўқиган эди, от ҳам типирчилади. Ўғли Яҳёё яқинида ухлаб ётарди. От босиб олмасин, деб бориб уни қўлига олди ва бошини осмонга кўтарди... Тонг отгандан сўнг ҳодисани Пайғамбар алайҳиссаломга сўзлаб берди. У зот алайҳиссалом:

«Ўқи, эй Ибн Ҳузайр», дедилар. У бўлса:

«Эй Аллоҳнинг Расули, Яҳёёни босиб олмасин, деб кўрқдим, уни яқинида эди. Бошимни кўтариб, унинг олдига бирдим. Осмонга қарасам, булутга ўхшаш нарсаси, ичида чироққа ўхшаган нарсалар ҳам бор. Уларни кўрмай деб чикиб кетдим», деди. Пайғамбар алайҳиссалом:

«У нималигини биласанми?» дедилар. У:

«Йўқ», деди. У зоти бобаракот:

«Улар сенинг овозингга келган фаришталар, агар тонг отгунча ўқийверганингда, одамлар уларга назар солса бўларди. Улар бекинмасдилар», дедилар.

Ҳа, Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анҳу қироатини фаришталар ҳам тинглайдиган қорилардан эдилар.

Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни ҳар бир ишларида қўллаб-қувватлашга ҳаракат қилар эдилар. Бу хислат Оиша онамизга қарши тўқилган «Ифк ҳодисаси»да ҳам яққол намоён бўлди.

Убай ибн Салул бошлиқ мунофиқлар Оиша онамизни зинода айблаган эдилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам оғир вазиятга тушиб қолгандилар. У зот турли чораларни кўрдилар. Яқин кишилар билан маслаҳатлашдилар. Уларнинг ҳаммалари Оиша онамизнинг пок эканликларини таъкидлар эдилар.

Шундан кейин Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бориб, ўша куни Убай ибн Салулнинг узр сўрашини талаб қилдилар. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам минбарда туриб:

«Менга аҳлим хусусида озор етказган одамдан ким узр олиб беради? Аллоҳга қасамки, мен ўз аҳлимдан яхшиликдан бошқа нарса кўрмадим. Батаҳқиқ, менга фақат яхшилик қилиб юрган одамни гап қилишди. У менинг аҳлим ҳузурига фақат мен билан кирар эди», дедилар.

Шунда Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анҳу ўрнидан туриб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, Аллоҳга қасамки, мен ундан узр олиб бераман. Агар у Авсдан бўлса, бўйинини узамиз. Агар у биродарларимиз ҳазражийлардан бўлса, нима амр қилсангиз, ўша амрингизни бажарамиз», деди.

Ҳазражликларнинг бошлиғи Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳу ўрнидан туриб:

«Ёлғон гапирдинг! Аллоҳга қасамки, уни ўлдирмайсан ва унга қодир ҳам эмассан», деди.

Бу гапни эшитгандан кейин Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анҳу Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳуга бундай жавоб қайтарди:

«Сен ёлғон гапирдинг! Аллоҳга қасамки, албатта, уни ўлдирамиз. Сен мунофиқсан! Мунофиқларни химоя қилмоқдасан!» Икки қабила—Авс ва Ҳазраж аччиқланиб, бир-бирлари билан уришиб кетай дедилар. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам эса, минбарда туриб, уларни ҳовурларидан туширар эдилар. Ҳаммалари жим бўлгандан кейингина минбардан тушдилар.

Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анҳу Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга оид ҳар бир нарсадан фақат яхшилик башорати кутар эдилар.

Имом Бухорий, Муслим, Термизий ва Насайлар Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қиладилар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга у зотнинг сафарларидан бирига чиқдик. Байдаа ёки Зотул Жайшда эканимизда мунчоғим узилиб кетди. Уни ахтариш учун Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам туриб қолдилар. У киши билан бирга одамлар ҳам туриб қолишди. Уларнинг сувлари йўқ эди. Одамлар Абу Бакрнинг олдида бориб:

«Оишанинг нима қилганини кўрмайсанми?! Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни ва у киши билан бирга одамларни ҳам тутиб қолди-ку! Одамлар суви бор жойда ҳам эмаслар, ўзлари билан сувлари ҳам йўқ», дедилар. Абу Бакр келганида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам сонимга бошларини қўйиб, ухлаб қолган эдилар. Бас, у (Абу Бакр) менга:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни ва одамларни тутиб қолдинг. Улар сув бор жойда ҳам эмаслар, улар билан сувлари ҳам йўқ», деди. Абу Бакр мени итоб қилиб, Аллоҳ нима дейишини хоҳлаган бўлса, ўшани деди ва қўли билан биқинимга турта бошлади. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам сонимга бошларини қўйиб ётганларигина мени кимирлашдан ман қилар эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам ухлаб туриб, сувсиз бўлиб қолдилар. Бас, шунда Аллоҳ таяммум оятини нозил қилди. «Бас, пок тупроқ ила таяммум қилинглар», деди. Усайд ибн Ҳузайр (у нақиблардан бири эди):

«Эй, Оли Абу Бакр, бу сизнинг биринчи баракангиз эмас», деди. Оиша айтадиларки:

«Сўнг мен минган туяни турғизган эдик. Мунчоғимни ўшанинг тагидан топдик».

Бошқа бир ривоятда ушбу ҳодисадан кейин Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам Оиша онамизга:

«Мунчоғингнинг баракаси қанча ҳам кўп экан»,

деганлари ва яна бошқа бирида: Усайд ибн Ҳузайр у кишига:

«Сенга қачон ўзинг ёқтирмайдиган бир иш бўлса, албатта, ундан Аллоҳ мусулмонларга яхшилик келтиради», деганлари зикр қилинган.

Яна Имом Бухорий, Муслим, Термизий ва Насайлар Оиша онамиздан ривоят қиладилар:

«У киши Асмадан мунчоқ қарз олган экан, йўқолиб қолибди. Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам ўз саҳобаларидан (баъзи) одамларни уни излаш учун юборибдилар. Бас, намоз вақти бўлиб қолиб, таҳоратсиз намоз ўқибдилар. Сўнгра келиб, Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламга бу ҳақда шикоят қилибдилар. Ана шунда таяммум ояти нозил бўлибди. Усайд ибн Ҳузайр (Оишага):

«Аллоҳ сени яхшилик ила мукофотласин. Бас, Аллоҳга касамки, қачон сенга ўзинг ёқтирмайдиган бир иш етса, албатта, ундан Аллоҳ сен учун ва мусулмонлар учун бир яхшилик чиқаради», деди.

Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анҳу ўзига яраша равишда Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламга эрка саҳобалардан ҳисобланар эдилар. У киши ҳар бир қулай фурсатдан Пайғамбар соллalloҳу алайҳи васалламга яқинлашиш ва у зотнинг баракотларидан баҳраманд бўлишга ҳаракат қилар эдилар.

Имом ал-Ҳоким Абдурраҳмон ибн Абу Лайлодан, у киши ўз отасидан ривоят қилади:

«Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анҳу солиҳ, серкулги ва хуштаб киши эди. Бир куни у Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларида одамларга гапириб, уларни кулдириб турган эди, Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам унинг биқинига бир тўртдилар. Шунда у:

«Жонимни оғритдингиз!» деди.

«Қасос ол!» дедилар у зот.

«Эй Аллоҳнинг Расули, сизнинг кўйлагингиз бор экан. Менинг кўйлагим йўқ эди», деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам кўйлаklarини кўтардилар. Усайд у зотни қучоқлаб, биқинларини ўпа кетди ва:

«Ота-онам сизга фидо бўлсин, эй Аллоҳнинг Расули! Мен худди шуни хоҳлаган эдим!» деди».

Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анҳунинг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳузурларида эътиборлари юқори даражада эди. У зот алайҳиссалом Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анҳунинг гапларини ерда қолдирмас эдилар.

Ибн Адий, Байҳақий ва Ибн Асокирлар Анас розияллоҳу анҳудан қуйидагиларни ривоят қиладилар:

«Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига у зот таом тақсим қилиб бўлганларидан кейин келди. У зотга ансорларнинг Бани Зуфр қабиласида бир уйнинг хожатмандлигини, ўша уйнинг кўпчилиги аёллар эканини зикр қилди. Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам унга:

«Эй Усайд, қўлимизда бор нарса кетгунча олдимизга келмадинг. Агар бизга бирор нарса келганини эшитсанг, менга ўша аҳли байтни эслатгин», дедилар.

Бас, кейинроқ у зотга Хайбардан арпа ва хурмо келди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уни одамларга тақсим қилиб бердилар. Ансорларга кўпроқ бердилар. Ҳалиги аҳли байтга ундан ҳам кўпроқ бердилар. Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анҳу у зотга ташаккур айтиб:

«Эй Аллоҳнинг Набийи, Аллоҳ сизни энг гўзал мукофот ила мукофотласин!» деди.

Шунда Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Сиз ансорийлар жамоасини Аллоҳ энг гўзал мукофот ила мукофотласин! Менинг билишимча, сизлар ифбатли ва сабрлисизлар. Мендан кейин ишда ва тақсимда ўзимга

бўлсинни кўрасиз. Менга Ҳавзда мулоқотда бўлгунингизча сабр қилинг», дедилар».

ХАЛИФАЛАР БИЛАН

Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анҳу ўзларининг ўта ўринли мулоҳазалари билан Ислом умматини катта ихтилофдан сақлаб қолган киши ҳисобланадилар.

Маълумки, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам вафот этганларига дастлаб саҳобалар ишонмаганлар. Абу Бакр розияллоҳу анҳу келиб, бу ҳақиқатни англаб етганлар ва одамлар олдида нутқ сўзлаб, уни баён қилганлар.

Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳунинг гапларидан кейин ҳамма ўзига келди. Ҳақиқатни тушуниб етди.

Одамлар йиғлашни бошладилар. Ҳамма ўз ҳабиби ва йўлбошчиси, Пайғамбаридан ажраб қолганини англаб етган эди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг вафотлари англаб етилгандан сўнг у зотнинг ўзлари таълим берганларидек, бошлиқ сайлаш пайига тушилди. Асли мадиналик бўлган саҳобалар Бани Соъида уруғнинг йиғилишлар ўтказадиган айвонига тўпланиб, мажлис ўтказа бошладилар. Уларнинг фикрларича, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан кейин Ислом давлатини бошқариш учун ансорийлардан битта, муҳожирлардан битта амир бўлиши керак эди. Уларнинг мажлис ўтказаётганлари ҳақидаги хабар ҳар тарафга тарқади.

Бас, уларнинг олдига Абу Бакр, Умар ва Абу Убайда ибн ал-Жарроҳлар бордилар. Булар муҳожир мусулмонларнинг раҳбарлари эдилар. Айниқса, Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳу охирги оғир пайтда ўзларини тутишлари билан бутун бошли умматнинг кўзини очганлари билан кўзга кўринган йўлбошчига айланган эдилар.

Ансорийларнинг ўзлари алоҳида тўпланиб олиб маслаҳат қилишлари ҳар хил талқинларга сабаб бўлмасин деган ният ила улар тўпланган ерга Абу Бакр, Умар ва Абу Убайда ибн ал-Жарроҳлар бордилар.

Умар гап бошлаган эди, Абу Бакр розияллоҳу анҳу у кишини тўхтатиб, ўзлари гап бошладилар. Гапирганда ҳам энг балоғатли одамларнинг гапини гапирдилар. У киши:

«Биз амирлармиз, сиз вазирларсиз», дедилар.

Чунки Бани Соъида мажлисхонасига келмасларидан олдин ансорийларнинг нима дейишаётганларини эшитган эдилар. Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳунинг биз деганлари муҳожирлар, яъни маккаликларни назарда тутган эдилар. Қолаверса, Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳу бу гапни ўзларидан чиқариб айтмаган эдилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳаётлик вақтларида ўша вақтдаги барча омилларни эътиборга олиб, Ислому давлатининг бошлиғи Қурайшдан бўлишини айтиб кетган эдилар.

«Йўқ! Аллоҳга қасамки, ундоқ қилма! Биздан бир амир, сиздан бир амир», деди Хаббоб ибн ал-Мунзир.

Бундан ансорийлар ҳам ўз фикрларида анча қатъий эканликлари билинади. Лекин Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳу бу ишни Пайғамбарнинг васиятларига биноан, тўғри ҳал қилишга қасд қилган эдилар. У киши яна ўз фикрларини таъкидладилар:

Ана шундоқ тортишув бўлиб турган чоғида мусулмон уммати учун улкан хавф туғилаётганини англаб етган Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анҳу ўз қавмлари бўлмиш ансорларга қарата пурмаъно сўзларни айтдилар:

«Ўзингиз яхши биласиз, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам муҳожирлардан эдилар.

Бас, шундоқ бўлгандан кейин у зотнинг халифаси ҳам муҳожирлардан бўлиши лозим-да.

Батаҳқиқ, биз Аллоҳ Расулининг ансорлари эдик.

Бугунги кунда биз у зотнинг халифасининг ансори бўлмоғимиз лозим», дедилар.

Усайд ибн Ҳузайр розияллоху анхунинг бу сўзлари ҳамманинг розилигига сабаб бўлди. Шу билан тортишув барҳам топди. Ислом уммати катта хатардан қутулди.

Абу Бакр Сиддиқнинг халифалик даврларида Усайд ибн Ҳузайр розияллоху анху Ислом давлатининг барча ишларида фаол қатнашдилар. Биринчи халифа у кишидан маслаҳатлар олиб турар эди.

Абу Бакр Сиддиқ розияллоху анху хаста ҳолларида Абдуррахмон ибн Авф, Усмон ибн Аффон, Саъид ибн Зайд, Усайд ибн Ҳузайр ва бошқа муҳожиру ансорлардан бўлган саҳобаи киромларни якка-якка чақириб ўз ўринларига бўлажак халифа хусусида маслаҳат қилдилар. Ҳамманинг фикри Умар ибн Хаттоб розияллоху анхуга тўхтади.

Усайд ибн Ҳузайр розияллоху анху ҳазрати Умар розияллоху анхунинг халифалик даврларида ҳам давлатнинг кўзга кўринган арбобларидан бўлиб юрдилар.

Имом Аҳмад Усайд ибн Ҳузайр розияллоху анхудан ривоят қиладилар:

«Ҳузуримга ўз қавмимдан икки хонадон аҳли; Зуфрдан бир хонадон аҳли ва Бани Муовиядан бир хонадон аҳли келдилар. Улар:

«Бизнинг ҳақимизда Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламга сўзлагин, у зот бизга бирор нарса берсинлар ёки шунга ўхшаш гапни айтдилар. Мен у зотга сўзладим. Бас, у зот:

«Хўп! Улардан ҳар бирига бир тақсим бераман. Аллоҳ бизга бирор нарса берса, биз уларга берамиз», дедилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, Алллоҳ хайрингизни берсин!» дедим. Шунда у зот:

«Аллоҳ сизнинг ҳам хайрингизни берсин! Менинг билишимча, сизлар ифбатли ва сабрлисизлар. Мендан

кейин ишда ва тақсимда ўзимга бўлсинни кўрасиз, дедилар».

Умар ибн Хаттоб халифа бўлганда одамлар орасида тақсим қилди. У менга бир кийим сарпо юборди. Мен уни арзимас ҳисобладим. Мен намоз ўқиётсам олдимдан курайшлик ёш бола ҳалиги кийимлардан бирини кийиб, судраб ўтиб қолди. Мен Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг мендан кейин ўзимга бўлсинни кўрасиз, деганларини зикр қилдим ва Аллоҳ ва Унинг Расули тўғри айтадир, дедим. Бир одам бориб бу хабарни Умарга етказди. Мен намоз ўқиётсам у келиб қолди ва намозингни ўқийвер, эй Усайд, деди. Мен намозни тугатганимда у:

«Нима дединг?» деди.

Мен бўлган гапни айтдим. Шунда у:

«Мен ўша кийимни фалончига юбордим. У Бадрда, Уҳудда ва Ақабада қатнашган!» деди. Ҳалиги бола келиб ундан кийимни сотиб олиб кийибди. Сен ҳалиги нарса менинг замонимда бўлади, деб ўйладингми?!» деди.

«Аллоҳга қасамки, эй мўминларнинг амири, ўша нарса сизнинг замонингизда бўлмайди, деб ўйладим», дедим».

Ўша ходисадан кўп ўтмай йигирманчи ҳижрий сананинг Шаъбон ойида Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анҳу вафот этдилар. Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анҳунинг жанозаларини ҳазрати Умарнинг ўзлари кўтариб бориб, дафн қилдилар.

Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анҳунинг вафотларидан кейин у кишининг тўрт минг дирҳам қарзлари борлиги маълум бўлди. У кишининг меросхўрлари ерни сотиб, қарзни тўлашмоқчи бўлдилар. Бу хабар ҳазрати Умар розияллоҳу анҳуга етганда:

«Биродарим Усайднинг болаларини одамларга юк килиб қўймайман», дедилар. У киши қарз эгалари билан гаплашиб, мазкур ердан чиқадиган ҳосилни тўрт йил, ҳар йили минг дирҳам ўрнида олишга кўндирдилар.

Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анҳу билан хайрлашар эканмиз, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳу ривоят қилган. Ушбу ҳадисни эсга оламиз:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Абу Бакр қандоқ ҳам яхши киши. Умар қандоқ ҳам яхши киши. Абу Убайда ибн Жарроҳ қандоқ ҳам яхши киши. Усайд ибн Ҳузайр қандоқ ҳам яхши киши. Собит ибн Қайс ибн Шаммос қандоқ ҳам яхши киши. Муоз ибн Жабал қандоқ ҳам яхши киши. Муоз ибн Амр ибн Жамуҳ қандоқ ҳам яхши киши», дедилар».

Ҳа, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам шаҳодат берадилар:

«Усайд ибн Ҳузайр қандоқ ҳам яхши киши».

Аллоҳ таоло Усайд ибн Ҳузайр розияллоҳу анҳудан рози бўлсин!

فضل سعد بن عبادۃ رئیس الخرج ت

ХАЗРАЖИЙЛАРНИНГ РАИСИ САЪД ИБН УБОДА РОЗИЯЛЛОҲУ АНҲУНИНГ ФАЗЛЛАРИ

Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳу Мадина аҳлининг кўзга кўринган арбобларидан бири эди. Ўша вақтда бу шаҳарда арабларининг икки раҳбари бўлса, уларнинг бири Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳу ва яна бири Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу эдилар. Бу икки шахс тарих саҳифаларида доимо бирга зикр қилинадилар, десак муболаға қилмаган бўламиз. Қаерда Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу зикр қилинса, ўша ерда Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳунинг ҳам зикрлари келади. Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу Авс қабиласининг раҳбари бўлсалар, Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳу Хазраж қабиласининг

рахбари эдилар.

Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳу Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Ясрибга даъват учун юборган Мусъаб ибн Умайр розияллоҳу анҳунинг даъватлари ила Исломга кирган зотлардан ҳисобланадилар.

Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳу ўша йили ҳажга борганлар ва Ақобада Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан учрашиб, у зотга байъат қилиш бахтига муяссар бўлган оз сонли мусулмонлардан биридирлар.

Ўша муборак байъатнинг эртасига Макка кофирлари бу ишдан хабардор бўлиб қолдилар. Улар ясрибликлар турган жойга бориб бу ишда қатнашганларни суриштира бошладилар. Ясриб мушриклари биз бундоқ иш қилганимиз йўқ, деб қасам ичиб туриб олдилар. Мусулмонлар ҳеч нарсани билмагандек туравердилар.

Ҳожилар жўнаб кетганларидан кейин мушриклар ишнинг тафсилотини билдилар. Улар ясриблик мусулмонларни ортларидан қувиб бордилар. Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳуни тутиб ҳам олдилар. У кишини калтаклаб, юк арқони ила икки қўлларини бошларига боғлаб, Маккага олиб келдилар. Мушриклар Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳуни ҳам ўз қароргоҳларига олиб келиб, яна уришда давом этдилар. Мазкур мушриклар Мадинанинг бошлиғини калтаклашаётганларини билишмас эди. Улар бу улуг инсоннинг қадрини ҳам билмас эдилар.

Қиссанинг давомини Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳунинг ўзларидан эшитайлик:

«Аллоҳга қасамки, мен уларнинг қўлида турганимда олдимда бир тўп курайшликлар пайдо бўлдилар. Уларнинг ичида чиройли, оппоқ ва хушқомат бир киши ҳам бор эди. Ўзимча, агар бу қавмда бирор яхшилик бўлса, мана шу кишида бўлади, дедим. У менга яқинлашганда қўлини кўтариб қаттиқ мушт туширди. Ичимда, бундан кейин

буларда яхшилик бўлиши мумкин эмас, дедим.

Аллоҳга қасамки, мени улар судрашиб юрганларида улардан бири менинг олдимга яқинлашиб:

«Шўринг курсин, сенинг қурайшликлардан бирортаси ила аҳдноманг йўқми?» деди.

«Бор! Жубайр ибн Мутъамнинг тожирларини ҳимоямга олар эдим. Ўз юртимда уларга ким зулм қилмоқчи бўлса, ман қилар эдим. Шунингдек, Ҳорис ибн Ҳарб ибн Умайяни ҳам ҳимоя қилар эдим», дедим.

«Ўша икки кишини баланд овоз билан ёрдамга чақир! Сен билан икковининг орасидаги аҳдномани зикр қил!» деди.

Мен унинг айтганини қилдим. Ҳалиги одам икковининг олдида бориб, хазражлик бир киши Абтоҳда калтакланаётганини ва икковининг исмини айтиб, ёрдамга чақираётганини, ўзи билан иккиси ораларидаги аҳдномани зикр қилаётганини айтди. Улар менинг исмимни сўрашди. У:

«Саъд ибн Убода!» деди.

Иккови:

«Аллоҳга қасамки, тўғри айтибди!» дейишди ва келиб мени уларнинг кўлидан қутқариб олишди».

Ана шу тарзда Саъд ибн Муоз ва Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳу ансорлар ичидан биринчилардан бўлиб мушриклар кўлида азобланиш шарафига мушарраф бўлдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Мадинага ҳижрат қилиб келганларидан сўнг эса, бу кишилар ўзларининг бор имкониятларини ишга солиб Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга ёрдам бердилар.

САХОВАТ

Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳу табиатан сахий ва

меҳмондӯст одам эдилар. Бу сифатлар у кишига отасидан мерос қолган эди. Саъд ибн Убода розияллоҳу анхунинг отаси Дуйлам ибн Ҳориса жоҳилият даврида сахийлик билан етти иқлимга донг таратган одам эди.

Саъд ибн Убода розияллоҳу анху эса, қўли очиқликлари билан Исломига хизмат қилиш у кишига насиб бўлди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўз хужраларидан қай бирида бўлсалар, Саъд ибн Убода розияллоҳу анху лаганлари ҳам у зот алайҳиссаломнинг ортларидан ўша хужрага кирар эди.

Ўша пайтларда қорнини тўйғиза олмайдиган бечораҳоқлардан кўпи йўқ эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳар куни саҳобаларга улардан баъзиларини ўз уйларига олиб кетиб, тўйдиришни тавсия қилар эдилар. Биров бир кишини, бошқаси икки кишини олиб кетар эди. Саъд ибн Убода розияллоҳу анху бўлсалар саксон кишини олиб кетар эдилар.

Абу Нуъайм Муҳаммад ибн Сирийндан ривоят қилади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам кечкурун бўлганида суффа аҳлини ўз саҳобалари орасида тақсимлар эдилар. Бировга бир киши, бошқасига икки киши, яна бирига уч киши, ҳатто ўн киши текканлар ҳам бўлар эди. Саъд ибн Убода розияллоҳу анху ҳар кеча ўз уйига саксон кишини олиб бориб, кечки таом берар эди.

Ибн Асокир Саъд ибн Убода розияллоҳу анхудан ривоят қилади:

«У киши Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга мия тўлдирилган лаганни олиб келди. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Бу нима, эй Абу Сабот?!» дедилар.

«Сизни ҳақ ила юборган Зот ила қасамки, сизни бир мияга тўйғазай, деб қирқта туя сўйган эдим», деди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ундан едилар ва унинг ҳақиға дуо қилдилар».

Имом Абу Довуд ривоят қиладилар:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳуникида нон ва мой едилар. Фориғ бўлган чоғларида:

«Ҳузурингизда рўзадорлар ифтор қилсин. Таомингизни аброрлар есин. Фаришталар сизга истиғфор айтсин», дедилар».

Ушбу ривоятда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бошлиқ саҳобалар биринчи Ислом давлати соясида қанчалар содда ва камтарона ҳаёт кечирганлари яққол зоҳир бўлиб турибди.

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳуникида нон ва мой едилар».

Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳу аввал билганимиздек мадиналик саҳобаларнинг икки раҳбарларидан бири ҳисобланадилар. Ўшандоқ катта мансабдор одамникида Пайғамбар бошлиқ бир гуруҳ саҳобаи киромлар қуруқ нонни зайтуннинг мойига тегизишиб еб, меҳмондорчилик қилганлар.

Ана ўша содда меҳмондорчиликдаги қуруқ нон ва мойдан иборат зиёфатни еб, фориғ бўлганларидан кейин Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам кейинчалик барча мўмин-мусулмонларга мерос бўлиб қолган куйидаги пурмаъно дуони қилдилар:

«Ҳузурингизда рўзадорлар ифтор қилсин. Таомингизни аброрлар есин. Фаришталар сизга истиғфор айтсин», дедилар».

Бошқаларга зиёфат уюштирган кишилар учун энг муносиб дуо шу:

«Ҳузурингизда рўзадорлар ифтор қилсин».

Чунки бошқаларга берилган таомнинг энг савоблиси рўзадорларга ифторлик беришдир. Киши учун унинг таомини рўзадор ифтори учун ейилиши катта хайр-барака ҳисобланишини шундан ҳам билиб олаверсак бўлади.

«Таомингизни аброрлар есин».

«Аброрлар» яхшилардир. Мусулмон киши учун унинг таомини яхши одамлар тановул қилмоғи ажру савобни кўп олишига сабаб бўлар экан. Бўлмаса, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бундоқ дуо қилмас эдилар.

«Фаришталар сизга истиффор айтсин».

Фаришталар, яъни Аллоҳ таолонинг муқарраб бандалари бир банданинг гуноҳини афв этишини сўраб, Роббил оламинга дуо қилмоғи ҳам катта гап. Зиёфат берган одам ҳаққига шундоқ дуо қилиш яхши экан. Арабларда бу дуони ёдлаб олиб, доимо айтиб юришади. Бизда ҳам шунга амал қилинса, яхши бўлар эди. Аммо бизда ҳам зиёфат берган одам ҳаққига дуо қилиш яхши йўлга қўйилган. Баъзи вақтларда ҳатто муболағага ҳам ўтиб кетилади.

Урва розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:.

«Хадийжа Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Мадинага ҳижратларидан уч йил олдин вафот этди. У зот икки йил ёки шунга яқин турдилар. Кейин Оишани никоҳларига олдилар. У олти ёшли қиз эди. У билан бирга яшашни ҳижратдан кейин Шавволда бошладилар. У ўшанда тўққиз ёшли қиз эди».

Ўша куни бошқа бирор нарса ҳам бўлгани йўқ. Сўйиш ҳам сўйилмади. Дастурхон ҳам ёзилмади. Бошқа бирор иш ҳам қилинмади. Тўғри, Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳу ўз одатлари бўйича юбориб турадиган бир сиқим нарсаларини юбордилар. У киши бир қадахда сут ҳам юборган эди. Ўша сутнинг бир озини Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ичдилар ва қолганини Оиша онамиз розияллоҳу анҳога тутдилар.

У пайтларда бошқа нарсага илож ҳам йўқ эди. Аммо шундоқ бўлса ҳам, буни тўй дейиш мумкин бўлса, тўй маросими Оиша онамиз розияллоҳу анҳонинг бутун умрлари бўйи эслаб юрадиган бахтли онлари бўлиб қолди.

Ибн Саъд раҳматуллоҳи алайҳи Урва розияллоҳу анхудан ривоят қиладилар:

«Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳуни ўз тепалигига чиқиб олиб:

«Ким ёғ ёки гўшт хоҳласа, Саъд ибн Убодага келсин!» деб нидо қилаётганини кўрдим. Кейин унинг ўғлини ҳам шундоқ чақираётганини кўрдим. Ёш эдим, Мадинанинг йўлида кетаётган эдим. Ёнимдан Абдуллоҳ ибн Умар розияллоҳу анҳу ўзининг олиядаги ери томон ўтиб қолди. У киши менга:

«Эй йигит! Бери кел. Назар сол. Саъд ибн Убоданинг тепалигида бирор кишини нидо қилаётгани кўринадими?» деди.

Мен назар солдим-да:

«Йўқ!» дедим.

«Тўғри айтасан», деди у».

ЖАНГЛАРДА

Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳу Ислом йўлида фақат молларини эмас, жонларини ҳам тиккан эдилар. У киши яхши мерган эдилар. Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга жангларда фидокорлик кўрсатар эдилар.

Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳу айтадилар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг барча ерларда иккита байроқлари бўлар эди. Али ибн Абу Толиб билан муҳожирлар байроғи. Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳу билан ансорлар байроғи».

Хандақ урушида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ва мушриклар йигирма кундан ортиқ, бир ойга яқин қамал ҳолатда турдилар. Баъзи бир камон отишишларни айтмаганда, орада уруш бўлмади. Мусулмонлар қамалда қолдилар.

Вазият оғирлашганда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Ғатафоннинг лашкарбошилари Уяйна ибн Ҳисн ва ал-Ҳорис ибн Авфга элчи юбориб, агар одамлари билан қайтиб кетишса, Мадинадаги хурмозорнинг учдан бирини беришларини айтдилар.

Икки томон сулҳ устида шартлаша бошлади. Аҳднома ёзилди, аммо гувоҳлар олдида тасдиқланмади. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бу сулҳни тасдиқлашдан олдин Авс қабиласи бошлиғи Саъд ибн Муоз ва Ҳазраж қабиласининг бошлиғи Саъд ибн Убода розияллоҳу анхумога одам юбориб, бўлаётган ишдан хабар бердилар ва маслаҳат сўрадилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, бу ишни ўзингиз ёктириб амалга оширмақчисизми ёки Аллоҳнинг сизга буюрган амри бўлиб, уни қилмоғимиз зарурми? Ёхуд биз учун қилаётган ишингизми?» деб сўрашди улар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Сизлар учун қилаётган ишимдир. Аллоҳга қасамки, бу ишни қилмас эдим. Илло, кўрдимки, араблар сизни худди бир камондан ўққа тутаётгандек тўпланиб турибдилар. Улар сизга қарши ҳар томондан ташланмоқдалар. Шунинг учун уларнинг шавкатини бир оз бўлса ҳам синдирмоқчи эдим», дедилар.

Саъд ибн Муоз розияллоҳу анху:

«Эй Аллоҳнинг Расули, биз ҳам, улар ҳам Аллоҳга ширк келтириб, бут-санамларга ибодат қилиб юардик. Аллоҳга ибодат қилиш тугул, уни ҳатто танимас эдик. Ўшанда улар Мадинанинг мевасини меҳмондорчилик ёки савдо туфайли ейишдан бошқа умидлари йўқ эди. Энди Аллоҳ бизни Ислом ила азиз қилган, ҳидоятга бошлаган, сиз билан, Ислом билан эъзозлаган бир пайтда, уларга молу мулкимизни берамизми?! Аллоҳга қасамки, бизга бунинг зарурияти йўқ. Аллоҳга қасамки, Аллоҳнинг Ўзи биз билан улар орасида ҳукм чиқармагунича, уларга

киличдан бошқа нарсани бермаймиз», деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Майли, сенинг айтганинг бўлсин», дедилар.

Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу аҳднома ёзилган саҳифани олиб, ундаги ёзувларни ўчирди. Сўнгра:

«Бизга қарши уриниб кўрсинлар!» деди.

Аҳзоб урушини кўзгаганлар Ҳайй ибн Ахтоб бошлик Бани Назир яҳудийлари эди. Улар бориб мушрикларни бошлаб келган эдилар. Шунингдек, улар Бани Қурайза қабиласининг хиёнатига сабаб бўлган эди.

Энг оғир вазиятда Бани Қурайза яҳудийлари Расули акрам соллаллоҳу алайҳи васаллам билан тузган аҳдларини бузиб, душман томонга ўтиб олишлари мушрикларнинг хужумидан ҳам хавфли эди.

Шунинг учун бу совуқ хабарни эшитишлари билан Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қаттиқ ташвишга тушдилар. Чунки яҳудийлар шаҳар ичида мусулмонлар билан бирга яшар эди.

Хабарни эшитишлари билан Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам араблардан Авс қабиласининг бошлиғи Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳуни, Ҳазраж қабиласи бошлиғи Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳуни, шунингдек, Абдуллоҳ ибн Равоҳа розияллоҳу анҳу ва Ҳавват ибн Зубайр розияллоҳу анҳуларни яҳудийлар томон юбордилар. Уларга:

«Бориб қаранглар-чи, анави қавм ҳақида бизга етган нарса ростми ёки йўқми? Агар рост бўлса, менга бир ишора қилиб қўйинглар, одамларнинг ҳафсаласини пир қилманглар. Агар биз билан ўзлари орасидаги аҳдга вафо қилиб турган бўлсалар, одамларнинг ичида баралла айтинглар», дедилар.

Улар чиқиб, Бани Қурайза олдида бордилар ва ўзларига етган хабардан ҳам баттар ҳолга дуч келдилар.

Яҳудийлар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи

васалламнинг шаънларига бўхтон гаплар айтишарди:

«Расулulloҳ ким бўлибди? Биз билан Муҳаммад ўртасида аҳд ҳам йўқ, паймон ҳам йўқ», дер эдилар.

Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳу тоқат қила олмай, улар билан сўкишиб кетди. Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳу:

«Улар билан сўкишишни қўй. Орага сўкишишдан каттароқ нарсa тушди», деди.

Қайтиб бориб, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга ишора билан иш қандай эканини етказдилар.

Макка фатҳи куни Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳу водийнинг тор жойида Абу Суфённинг олдидан ўтаётди унга:

«Бугун қирғинбарот куни. Бугун Каъба ҳалол қилинур» дегани ҳақида хабар етди. Буни эшитгандан сўнг у зот рози бўлмадилар ва:

«Бугунги кун раҳм-шафқат кунидир. Бугунги кун Аллоҳ Каъбани улуғлайдиган кундир», дедилар ва ўз аскарбошиларига ўзларига қарши уруш қилмаганларга тегмасликка амр этдилар. Фақат олти эркак ва тўрт аёлни бундан мастасно қилдилар. Улар Исломга ҳаддан ташқари душманлик қилган ва Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламни ҳажв қилган шахслар эдилар.

Аллоҳ таолонинг нусрати ила мусулмонлар Маккага музаффар ҳолларида кирадиган бўлдилар. Саҳобаи киромлар гуруҳ-гуруҳ бўлиб, сафга тизилган ҳолларида, кўрган кишининг ҳавасини келтирадиган суратда, йиллар давомида душманлик қилган қавм устига ер юзини «Аллоҳу акбар!» такбирларига тўлдирган ҳолда кириб боришга ҳозирланар эдилар.

Байроқни ансорийларнинг бошлиқлари Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳу кўтариб олган эди. Маккага яқинлашганда у кишининг завқи келди. Бўлиб ўтган ҳодисалар ёдларига тушди шекилли, «Урушнинг зўри

бугун бўлади! Каъбани ҳалол санаш бугун бўлади!» деб кичкирди.

Бу гапни эшитиши билан Умар ибн Хаттоб розияллоху анху дарҳол, шошилинич равишда Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламга етказдилар. Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам зудлик билан ҳазрати Али ибн Абу Толиб розияллоху анхуни чақирдилар ва:

«Саъдни топ! Байроқни унинг қўлидан ол! Уни шаҳарга сен кўтариб кир!» дедилар.

Ҳа, Макка аҳлининг таслим бўлаётганини кўрган Саъд ибн Убода розияллоху анхунинг ёдларига Макка мушрикларининг Исломга ва мусулмонларга қарши қилган қилмишлари тушган эди. Уларнинг мўминларни, жумладан, Саъд ибн Убода розияллоху анхунинг ўзларини ҳам анвойи азоблар билан азоблаганлари хаёлларидан ўтган эди.

Бунинг устига Саъд ибн Убода розияллоху анхуга Аллоҳ таоло ўта тўғри табиат берган эди. У киши ҳар қандай шароитда ўзлари ўйлаган нарсани рўйирост айтар эдилар. Саъд ибн Убода розияллоху анхунинг бунчалик очиктабиатликлари ҳаммага маълум эди. Кўпчилик юрак ютиб Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламга айтолмаган гапларни ҳам Саъд ибн Убода розияллоху анху бемалол айтаверар эдилар. Бунинг мисолларини Саъд ибн Убода розияллоху анхунинг ҳаётларини ўрганиш давомида кўплаб учратамиз.

Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам Ҳунайн жанги ўлжасини тақсимлашда янги мусулмон бўлган маккаликларга алоҳида эътибор қилиб, уларни Исломга қизиқтириш учун кўп ўлжа бердилар. Бу ишдан хайрон бўлган баъзи ёш ансорийлар:

«Аллоҳ Расулуллоҳни мағфират қилсин. Қурайшга берадилар-а! Бизнинг қиличимиздан уларнинг қони томиб турибди-ку», дедилар. Ансорлар орасида бунга ўхшаш

гаплар кўпая борди. Шунда ансорларнинг бошлиғи Саъд ибн Убода розияллоху анхунинг очикчасига иш тутиш табиатлари кўзғалди. У киши дарҳол Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламнинг ҳузурларига бориб:

«Тушган ўлжаларни тақсимлашингиздан ансорлар кўнгилларида сизга нисбатан бир оз ғашлик кўрмоқдалар. Сиз ўз қавмингизга тақсимладингиз. Араб қабилаларига кўплаб атолар бердингиз. Ансорларга ҳеч нарса йўқ», дедилар.

Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам у кишига:

«Эй Саъд, бу ҳақда сенинг ўзинг нима дейсан?» дедилар.

«Қавмим нима бўлса, мен ҳам шу-да», деди у киши.

«Ундоқ бўлса, қавмингни менга тўпла!» дедилар у зот.

Саъд ибн Убода розияллоху анху ўз қавми—ансорларга хабарни етказдилар. Улар тайин қилинган жойга тўпланиб турдилар. Улардан бошқа бирор киши ҳам қўшилишига ижозат берилмади. Сўнгра у зот уларга қарата ўз сўзларини бошладилар. Аввал Аллоҳга Ўзига яраша ҳамду сано айтдилар ва:

«Эй ансорийлар жамоаси! Айтган гапларингиз менга етиб келди.

Залолатда юрган эдингиз, мен туфайли Аллоҳ сизларни ҳидоятга солмадимиз?!

Тафриқага тушган эдингиз, Аллоҳ мен туфайли сизларни жам қилмадимиз?!

Камбағал эдингиз, Аллоҳ мен туфайли сизларни бой қилмадимиз?!»

У зот бу гапларнинг ҳар бирини айтганларида улар «Худди шундоқ! Худди шундоқ! Аллоҳ ва Унинг Расули миннатли ва афзал», деб турдилар.

Сўнгра у зот:

«Менга жавоб бермайсизларми?! Эй ансорийлар жамоаси?!» дедилар. Улар:

«Сизга нима деб жавоб берамиз, эй Аллоҳнинг Расули. Миннат ва фазл Аллоҳга ва Унинг Расулигадир», дедилар. Шунда у зот:

«Аммо, Аллоҳга қасамки, агар хоҳласангиз гапирар эдингиз. Рост гапирар эдингиз ва тасдиқланар эдингиз!

Ёлғончига чиқарилган ҳолда келдингиз, биз сизни тасдиқладик!

Хорланган ҳолда келдингиз, биз сизга ёрдам бердик!

Қувилган ҳолда келдингиз, биз сизга жой бердик!

Камбағал ҳолда келдингиз, биз сизга кўмак бердик, дейишингиз мумкин эди», дедилар. Улар:

«Йўқ! Балки, бизнинг зиммамизда Аллоҳнинг ва Унинг Расулининг миннати бор!» деб қичқиришди.

Сўнгра Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам сўзларини давом этдирдилар:

«Эй ансорийлар жамоаси!

Дунёнинг арзимаган нарсаси учун кўнгилларингизга олдингизми?!

Мен у билан бир қавмни мусулмон бўлиши учун қалбларини яқинлаштирмоқчи бўлдим. Сизларни эса, Исломингизга вакил қилдим.

Эй ансорийлар жамоаси!

Одамлар қўй-у туяни олиб кетганда сизлар ўз қароргоҳингизга Расулуллоҳни олиб кетишдан рози бўлмайсизларми?!

Аллоҳга қасамки, сиз олиб қайтадиган нарса улар олиб қайтадиган нарсадан яхшироқдир!

Муҳаммаднинг нафси кўлида бўлган Зот ила қасамки, агар ҳижрат бўлмаганида, албатта, ансорийлардан бири бўлган бўлар эдим.

Одамлар бир йўлга юрсалару, ансорийлар бошқа йўлга юрсалар, албатта, ансорийлар йўлига юрган бўлар эдим.

Эй бор Худоё, ансорларни, ансорларнинг болаларини ва ансорларнинг болаларининг болаларини ҳам раҳм

қилган!» дедилар.

Одамлар йиғлайвериб, соқоллари ҳўл бўлиб кетди. Улар «Аллоҳ ва Унинг Расули насибамиз ва улушимиз бўлганидан розимиз», дейишарди.

ОЧИҚТАБИАТЛИК

Ана шу очиктабиатлилик Саъд ибн Убода розияллоху анхуга хос эди. Буни у кишининг ҳаётларида кўп учратамиз.

Имом Бухорий ва бошқалар Усома ибн Зайд розияллоху анхудан ривоят қиладилар:

«Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг қизлари у зотга тезроқ келинг, ўғлим қабзи руҳ бўлмоқда, деб одам юборди. У зот соллаллоху алайҳи васаллам салом айтиб:

«Албатта, олгани ҳам Аллоҳникидир, бергани ҳам Уникидир. Унинг наздида ҳар бир нарсанинг ажали белгилангандир. Сабр қилсин ва савоб талабида бўлсин», деб одам юбордилар.

У (қиз) қасам ичиб, албатта, келсинлар, деб одам юборди. Бас, у зот турдилар.

У зот билан бирга Саъд ибн Убода, Муоз ибн Жабал, Убай ибн Каъб, Зайд ибн Собит ва бир қанча кишилар ҳам турдилар. Болани Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламга кўтариб олиб келинганда унинг жони мешга ўхшаб пўккиллаб қолган эди. Бас, у зотнинг икки кўзларидан ёш оқди. Шунда Саъд:

«Эй Аллоҳнинг Расули, бу нима?» деди.

«Бу, Аллоҳ бандаларининг қалбига солган раҳматидир. Аллоҳ фақат раҳмли бандаларигагина раҳм қиладир», дедилар.

Саъд ибн Убода розияллоху анхунинг Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васалламнинг йиғлаётганларини кўриб, «Эй Аллоҳнинг Расули бу нима?» деб сўрашлари улуғ

кишилардан баъзи кутилмаган ишлар содир бўлса, сўраб-билиб олиш кераклигини кўрсатади.

Имом Ибн Саъд раҳматуллоҳи алайҳи Холид ибн Шумайр розияллоҳу анхудан ривоят қиладилар:

«Зайд ибн Ҳориса розияллоҳу анҳу мусибатга учраганда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам улар (Зайд аҳли)нинг олдиларга келдилар. Зайднинг қизи у зотни кўриб, қаттиқ йиғлади. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам йиғлаб, ҳиқиллаб қолдилар. Шунда Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳу:

«Эй Аллоҳнинг Расули, бу нима?» деди.

«Бу ҳабибнинг ҳабибга шавқидир», дедилар у зот».

Келгуси ривоятлардан ҳам Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳу ўзлари ҳақ деб билган нарсани гапиришдан тап тортмайдиган зот эканларининг очиқ-ойдин гувоҳи бўламиз.

Имом Аҳмад ибн Ҳанбал ривоят қилган ҳадисда Расулуллоҳ: «Эй одамлар, кимни бир ишга та-йин қилсаг-у, у биздан бир игна ёки ундан каттароқ нарсани беркитса, шу ҳам ғулул ҳисобланади, қиёмат куни у билан келади», дедилар. Ансорийлардан бир қари одам Мужоҳид розияллоҳу анҳунинг айтишларича, у киши Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳу ўрнидан туриб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, мендан ишингизни қабул қилиб олинг», деди. У зот:

«Нима учун?» деб сўрадилар. У:

«Шундай-шундай деяётганингизни эшитдим», деди. У зот:

«Мен бу гапни ҳозир яна айтаман, кимни бир ишга қўйсақ, озниям, кўпниям олиб келсин. Унга нима берилса, олади. Берилмаса, қолади», дедилар.

بُنُو النَّجَّارِ ثُمَّ بُنُو عَبْدِ الْأَشْهَلِ ثُمَّ بُنُو الْحَارِثِ بْنِ الْحَزْرَجِ ثُمَّ بُنُو
 سَاعِدَةَ وَفِي كُلِّ دُورٍ الْأَنْصَارِ خَيْرٌ فَقَالَ : سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ ط وَكَانَ ذَا
 قَدَمٍ فِي الْإِسْلَامِ : أَرَى رَسُولَ اللَّهِ ρ قَدْ فَضَّلَ عَلَيْنَا فَقِيلَ لَهُ : قَدْ
 فَضَّلَكُم عَلَى كَثِيرٍ . رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ .

3122. *Абу Усайд розияллоху анхудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

**«Ансорларнинг энг яхши хонадони Бани
 Нажжордир, сўнгра Бани Абдулашҳалдир, сўнгра Бани
 Ҳорис ибн Хазраждир, сўнгра Бани Соъидадир ва
 ансорлар хонадонларининг барчасида хайр бордир»,
 дедилар.**

Шунда Саъд ибн Убода розияллоху анху, у киши
 қадимги мусулмонлардан эди:

**«Набий соллаллоху алайҳи васаллам ҳаммани
 биздан афзал қилиб юбордилар, деб ўйлайман», деди.**

**«У зот сизларни кўпчиликдан афзал қилдилар»,
 дейилди».**

Икки шайх ва Термизий ривоят қилишган.

Мадинадаги ансорий саҳобаларнинг раҳбарларидан
 бўлмиш улкан саҳобий Саъд ибн Убода розияллоху анху
 жуда ҳам ғайратли-тўғри маънодаги рашкчи киши эдилар.

Имом Бухорий ва бошқалар ривоят қиладилар:

«Саъд ибн Убода розияллоху анху:

**«Агар хотиним ила бегона эркакни кўрсам, уни
 қиличнинг тиғидан ўтказар эдим», деди.**

Шунда у зот соллаллоху алайҳи васаллам:

**«Саъднинг рашкидан ажаблანаяпсизларми?! Мен
 ундан кўра рашкчироқман, Аллоҳ мендан кўра
 рашкчироқ», дедилар».**

Саъд ибн Убода розияллоху анху зино тўғрисида, бир

эр киши ўз хотинини бегона эркак билан ушлаб олиши тўғрисида гап кетганда ушбу ҳадисдаги гапни айтиб, ўша зинокор эркакни қилич билан чопиб ўлдиришларини айтганлар.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам саҳобаларга ўзлари Саъд ибн Убода розияллоҳу анхудан кўра, Аллоҳ таоло эса, у зотдан ҳам кўра рашкчи эканлигини баён қилганлар. Аммо, шундоқ бўлса ҳам Аллоҳ таоло ҳам, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам хотинини бегона эркак билан ушлаб олган кишига зинокорларнинг иккисини ёки бирини ўлдиришга рухсат бермайдилар. Чунки одам ўлдириш жуда ҳам оғир иш, у бир кишининг гувоҳлиги ёки ҳукми билан бўлиши керак эмас. Агар хотинини бегона одам билан ушлаб олган кишига уни ўлдириш ҳукуқи берилса, ҳар ким ўзи ёмон кўрган одамни ўлдириб қўйиб, кейин хотиним билан ушлаб олиб ўлдирдим, деб қутулиб кетаверади. Бундоқ ҳолатда қозига арз қилинади. Агар зино собит бўлса, зинокорларга нисбатан шариатда белгиланган жазо берилади. Зино собит бўлмаса, эр-хотин қасам ичиб, бири бири билан лаънатлашадилар ва оралари ажратилади. Аммо эр зино тўғрисида арз қилиб туриб, лаънатлашишдан бош тортса, унга тухматчи сифатида дарра урилади.

Имом Аҳмад ҳазрати Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анхудан қуйидаги ривоятни келтирадилар:

«Покиза аёлларга (бўхтон) тоши отиб, сўнгра тўртта гувоҳ келтира олмаганларни саксон дарра уринглар ва уларнинг гувоҳлигини абадий қабул қилманглар» ояти нозил бўлганида, ансорийларнинг раҳбари Саъд ибн Убода розияллоҳу анху:

«Эй Аллоҳнинг Расули, шундай нозил бўлдимиз?!» деди.

Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Эй ансорийлар жамоаси, раҳбарингизнинг нима

деяётганини эшитяпсизларми?!» дедилар. Улар:

«Эй Аллоҳнинг Расули, уни маломат қилманг. У жуда ҳам рашкчи. Аллоҳга қасамки, фақат бикр қизларга уйланган. У талоқ қилган аёлга биздан ҳеч ким унинг рашикидан кўриб уйлана олмайди», дейишди. Саъд:

«Эй Аллоҳнинг Расули, Аллоҳга қасамки, мен, албатта, унинг ҳақ эканини, Аллоҳдан эканини жуда яхши биламан. Лекин менинг ажабланган жойим шундаки, агар мен бир ифлос аёлни эркак сонлари орасига олиб турганини кўрсам, уни ҳаяжонга солмай, қимирлатмай, бориб тўртта гувоҳ топиб келишим керакми?! Аллоҳга қасамки, мен уларни олиб келгунимча у ишини битириб бўлади-ку?» деди.

Кўп ўтмасдан Ҳилол ибн Умаййа келди. У кечаси уйига келса, аёли бир эркак билан экан. У ҳодисани икки кўзи билан кўриб, икки қулоғи билан эшитибди. Ҳеч нарса қилмабди. Тонг отиши билан Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келиб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, мен кечаси ўз аҳлим олдига келиб, унинг олдида бир эркакни кўрдим. Ҳодисани икки кўзим билан кўриб, икки қулоғим билан эшитдим», деди. У келтирган хабар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга ёқмади, жуда оғир ботди. Ансорийлар Ҳилолнинг атрофига тўпланиб:

«Саъд ибн Убода гапирган гапнинг балосига қолдик, энди Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга иложсиз Ҳилол ибн Умаййага дарра урадилар, одамлар ичида шарманда этиб, гувоҳлиги ўтмайдиган қиладилар», деб хавотирланишди. Ҳилол эса:

«Аллоҳга қасамки, Аллоҳ таолонинг ўзи бир йўл кўрсатишини умид қиламан», деди. Сўнгра у:

«Эй Аллоҳнинг Расули, кўриб турибманки, мен олиб келган нарса сизга оғир ботди. Аллоҳ билади, мен ростгўйдирман», деди. Аллоҳга қасамки, Расулуллоҳ

соллаллоху алайҳи васаллам унга дарра уришни ирода қилиб турганларида, бирдан Аллоҳ таоло Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламга ваҳий тушириб қолди. У кишига ваҳий келаётганини юзлари оқарганидан билиб олишар эди. Ана шунда ушбу оятлар нозил бўлди:

«Ўз жуфтларига (бўхтон) тоши отиб, фақат ўзларидан бошқа гувоҳлари бўлмаганлар эса, бас, улардан ҳар бирининг гувоҳлиги Аллоҳнинг номи ила тўрт марта, албатта, у ростгўйлардан эканлиги ҳақида шохидлик беришидир.

Бешинчисида эса, агар ёлғончилардан бўлса, унга Аллоҳнинг лаънати бўлишини (айтишлиқдир)».

ВАФОДОР ЎҒЛОН

Саъд ибн Убода розияллоху анху оналарини жуда ҳам ҳурмат қилар эдилар. У киши оналари вафот этганидан кейин ҳам вафодор ўғлонлигича қолдилар. Саъд ибн Убода розияллоху анху нима қилиб бўлса ҳам оналарига бирор яхшилик қилиш пайида бўлдилар. Ана шу иштиёқ у кишини Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламдан ўлганларга атаб хайри эҳсон қилиш шариат ҳукмида қандоқ эканлиги, ўтиб кетганларга ортидан қолганлар қай тарзда яхшилик қила олишлари мумкинлиги ҳақида саволлар беришга чорлади. Оқибатда, Саъд ибн Убода розияллоху анхунинг сабаблари ила бу борада мусулмон уммати учун қиёматгача дастурул амал бўладиган ҳадиси шарифлар ворид бўлди.

Имом Бухорий, Термизий ва Насайлар Ибн Аббос розияллоху анхудан ривоят қиладилар:

«Саъд ибн Убоданинг онаси у ғойиблигида вафот этди. Бас, у:

«Эй Аллоҳнинг Расули, онам менинг ғойиблигимда вафот этди. Агар унинг номидан бирор нарса садақа

қилсам унга манфаати бўладими?», деди.

«Ҳа», дедилар У зот.

«Сизни гувоҳ қилиб айтаманки, мевали боғим унга садақа бўлсин», деди у».

Шундоқ қилиб, Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳу ўзларининг мевали боғларини оналарига садақа сифатида вақф қилиб қўйганлар.

Ўша боғнинг меваси ёки ундан тушган фойда мухтож кишиларга бўлади. Савоб эса, Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳунинг оналарига бориб туради. Мусулмонлар бунга ўхшаш ишлар ила дунёда шуҳрат топганлар.

Имом Абу Довуд, Аҳмад ва Насайилар Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«У киши Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга:

«Эй Аллоҳнинг Расули, Саъднинг онаси вафот этди.

Қайси садақа афзал?», деди. У зот:

«Сув», дедилар.

У бир қудук казиди ва:

«Мана шу, Саъднинг онаси учун», деди.

Насайи:

«Ўша Саъднинг Мадинадаги сувхонасидир»ни зиёда қилган.

Демак, кўпчилик мусулмонларга доимий равишда манфаат бериб турадиган хайрли ишлар энг яхши садақа ҳисобланар экан.

Имом Бухорий ва бошқалар Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Саъд ибн Убода Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан онасига вожиб бўлган, аммо уни адо эта олмай вафот этган назр ҳақида фатво сўради. Бас, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам, уни ўшанинг номидан сен адо эт», дедилар.

Улкан саҳобий Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳу аввал айтганимиздек, оналарини жуда ҳам ҳурмат қилар эдилар.

Ушбу ривоятда Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳунинг Пайғамбаримиз алайҳиссаломдан оналари ўтиб қолиб, адо эта олмай кетган назрнинг ҳукми ҳақида фатво сўраганлари тўғрисида сўз кетмоқда.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам вафодор ўғилга онаси ўтиб қолиб, адо эта олмай кетган назрни адо этиб қўйишни топширмоқдалар. Бундан уламоларимиз маййитнинг адо этилмай қолган назрини унинг валийи адо этиши вожиб бўлади, деган умумий қоидани чиқарганлар.

НАБАВИЙ ЭҲТИРОМ

Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳуни жуда ҳам эҳтиром қилар эдилар. У зот бемор бўлган Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳуни кўргани борганлари ва у киши ҳузурига келганларида эҳтиром кўрсатганлари ҳақида ривоятлар бор.

Имом Бухорий ва Муслимлар Ибн Умар розияллоҳу анҳумодан ривоят қиладилар:

«Саъд ибн Убода бемор бўлиб қолди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Абдуррахмон ибн Авф, Саъд ибн Абу Вакқос ва Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳум билан уни кўргани келдилар. Бас, унинг олдига кириб хушсиз ётганини кўрдилар. У зот:

«Қазо қилдими?» дедилар.

«Йўқ, эй Аллоҳнинг Расули», дейишди.

Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам йиғладилар. У зотнинг йиғиларини кўриб, бошқалар ҳам йиғлашди. Кейин у зот:

«Эшитмайсизларми? Албатта, Аллоҳ кўзёши ва қалб маҳзунлиги ила азобламайди. Лекин мана бу билан азоблайди ёки раҳм қилади», дедилар ва тилларига ишора қилдилар».

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Саъд ибн

Убода розияллоҳу анҳуга нисбатан бўлган эҳтиромлари келаси ривоятда яна ҳам ёрқин намоён бўлади.

Ибн Асокир Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳу ўз ўғли билан Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига кирди ва салом берди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Бу ёққа! Бу ёққа!» дедилар ва уни ўзларининг ўнг тарафларига ўтказдилар. Сўнгра у зот:

«Ансорлар хуш келибдилар! Ансорлар хуш келибдилар!» дедилар.

Унинг ўғли Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг олдиларида туриб қолди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам унга:

«Ўтир», дедилар. У ўтирди.

«Яқинроқ кел», дедилар. У яқинлашди ва Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг икки қўллари ва оёқларини ўпди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Мен ансорларданман! Мен ансорларнинг авлодиданман!» дедилар.

Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳу:

«Сиз бизни икром қилсангиз, Аллоҳ сизни икром қилсин!» деди.

«Албатта, Аллоҳ сизларни менинг икромимдан олдин икром қилган. Мендан кейин ўзимга бўлсинни кўрасиз. Менга Ҳавза мулоқотда бўлгунингизча сабр қилинг», дедилар».

3123- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ قَيْسُ بْنُ سَعْدٍ بْنُ عُبَادَةَ مِنَ

النَّبِيِّ ﷺ صَاحِبَ الشَّرْطِ مِنَ الْأَمِيرِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

3123. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Саъд ибн Убоданинг ўғли Қайс Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларида худди амирнинг миршаббошисига ўхшар эди».

Термизий ривоят қилган.

ХАЛИФАЛАР БИЛАН

Имом Бухорий Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қиладилар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам вафот қилдилар. Абу Бакр Сунҳда эди. Умар туриб:

«Аллоҳга қасамки, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўлганлари йўқ», деди. (Ўзи «Аллоҳга қасамки, ўшанда шундан бошқа нарса ақлимга келмаган эди. Албатта, Аллоҳ у зотни қайта тирилтиради ва одамларнинг қўллари ва оёқларини кесадилар, дер эдим», деган.)

Бас, Абу Бакр келди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг (юзларини) очиб, у зотни ўпди ва:

«Ота-онам сизга фидо бўлсин. Тирик ҳам, ўлик ҳам пок бўлдингиз. Жоним қўлида бўлган Зот ила қасамки, Аллоҳ сизга икки ўлимни ҳеч татитмас», деди. Кейин ташқарига чиқди ва:

«Эй қасам ичаётган, бир оз жим тур», деди. Сўнгра Абу Бакр гапирди. Аллоҳга ҳамду сано айтди ва:

«Огоҳ бўлинглар! Ким Муҳаммадга ибодат қилаётган бўлса, батаҳқиқ, Муҳаммад ўлди. Ким Аллоҳга ибодат қилаётган бўлса, Аллоҳ тирикдир, ўлмас. Аллоҳ таоло «Албатта, сен ҳам маййитсан, улар ҳам маййитдирлар» деган. Ва яна, «Муҳаммад ҳам бир Пайғамбар, холос. Ундан аввал ҳам Пайғамбарлар ўтган. Агар у ўлса ёки қатл қилинса, орқангизга қайтасизми?! Кимки орқасига қайтса, Аллоҳга ҳеч зарар келтира олмас. Ва Аллоҳ шукр қилувчиларни мукофотлар», деган», деди.

Одамлар йиғлашни бошладилар. Ансорийлар Бани

Соъиданинг шийпониға йиғилдилар. Улар, биздан бир амир, сиздан бир амир, дедилар. Бас, уларнинг олдиға Абу Бакр, Умар ва Абу Убайда ибн ал-Жарроҳлар бордилар. Умар гап бошлаган эди, Абу Бакр уни тўхтатди.

Кейинчалик Умар Аллоҳға қасамки, мен бу билан Абу Бакрга етмаган бўлса, деб қўрққанимдан ўзимга ёққан гапни тайёрлашни ирода қилган эдим, холос, деб юрар эди.

Сўнгра Абу Бакр гапирди. Гапирганда ҳам энг балоғатли одамларнинг гапини гапирди. У ўз гапида:

«Биз амирлармиз, сиз вазирларсиз», деди.

«Йўқ! Аллоҳға қасамки, ундоқ қилма! Биздан бир амир, сиздан бир амир», деди Хаббоб ибн ал-Мунзир. Абу Бакр:

«Йўқ! Лекин биз амирлармиз, сиз вазирларсиз. Улар арабларнинг энг яхши уйларида. Ҳасаблари тоза араблардан. Умарга ёки Абу Убайдага байъат қилинглари!» деди. Умар:

«Йўқ! Сенга байъат қиламиз. Сен энг яхшимизсан. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга энг маҳбубимизсан», деди ва унинг қўлини олиб байъат қилди.

Одамлар ҳам байъат қилдилар...»

Бани Соъида шийпонида ансорийлар биздан ҳам бир амир бўлсин, деб турганларида Саъд ибн Убода розияллоҳу анхунинг номзодларини кўрсатиш ниятида эдилар. Аммо иш бошқачасига айланиб кетганда у кишининг номзодлари ўз-ўзидан тушиб қолди.

Саҳобаи киромлар Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анхуни Ислом давлатига бошлиқ этиб сайлашиб жуда тўғри иш қилган эдилар. Чунки улар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзларидан кейин айнан Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анхуни давлат бошлиғи бўлишини орзу қилган ва бу борада керакли ишларни ҳам қилган эдилар.

Ҳақиқатнинг баёни бўлгандан кейин ансорлар ҳам ва

уларнинг бошлиқлари Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳу ҳам амирлик даъвосидан воз кечдилар ва Абу Бакр Сиддиққа чин кўнгилдин байъат қилдилар ва ихлосу итоатда бўлдилар. Бу ҳам ансорлар учун, Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳу учун катта фазл эди.

Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳу ҳазрати Умар розияллоҳу анҳунинг халифалик даврларида Шомга кўчиб кетишга қарор қилдилар. Йўлда кетаётиб, Ҳуврон деган жойга етганда вафот қилдилар.

Аллоҳ таоло Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳудан рози бўлсин!

فضل معاذ بن جبل وأبي بن كعب

وزيد بن ثابت ψ

**МУОЗ ИБН ЖАБАЛ, УБАЙ ИБН КАЪБ
ВА ЗАЙД ИБН СОБИТ РОЗИЯЛЛОҲУ АНҲУМНИНГ
ФАЗЛЛАРИ**

3124- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو τ عَنْ النَّبِيِّ ρ قُضِيَ:
اسْتَقْرَأُوا الْقُرْآنَ مِنْ أَرْبَعَةٍ: مِنْ ابْنِ مَسْعُودٍ وَسَلَامٍ مَوْلَى أَبِي حَذَيْفَةَ
وَأَبِيٍّ وَمُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ.

3124. Абдуллоҳ ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Қуръон қироатини тўрт кишидан: Ибн Масъуддан, Абу Ҳузайфанинг мавлоси Солимдан, Убайдан ва Муоз ибн Жабалдан талаб қилинг», деганларини эшитдим».

Икки шайх ривоят қилишган.

Шарҳ: Ушбу ривоятда сарлавҳада исмлари келган улуғ саҳобийлардан иккиталари—Убай ибн Каъб ва Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳумнинг муборак номлари зикр қилинмоқда. Улар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам томонларидан мусулмон умматига Қуръон устози бўлишга тавсия қилинган зотлардан эканлар. Албатта, бу катта фазлдир.

3125- عَنْ أَنَسٍ بْنِ مَالِكٍ τ جَمَعَ الْقُرْآنَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ
اللَّهِ ρ أَرْبَعَةَ كُلُّهُمْ مِنَ الْأَنْصَارِ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ وَأَبِي بْنُ كَعْبٍ وَزَيْدُ بْنُ
ثَابِتٍ وَأَبُو زَيْدٍ. قَالَ فَتَادَهُ: قُلْتُ لِأَنَسٍ: مَنْ أَبُو زَيْدٍ؟ قَالَ: أَحَدُ
عُمُومَتِي. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

3125. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг даврларида Қуръонни тўрт киши жам қилган. Барчалари ҳам ансорлардан. Убай, Муоз ибн Жабал, Абу Зайд, Зайд ибн Собит».

Мен Анасга Абу Зайд ким, дедим. Амакиваччаларимдан бири, деди у».

Икки шайх ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ривоятда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг даврларида Қуръони Каримни тўлиқ ёд олиб ўрганган саодатманд кишилар ичида бизнинг қахрамонларимиз—Муоз ибн Жабал, Убай ибн Каъб ва Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳум ҳам борлиги зикр қилинмоқда. Тўғрироғи, уларга яна бир кишининг номлари кўшилмоқда.

3126- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: أَرْحَمُ أُمَّتِي
بِأُمَّتِي أَبُو بَكْرٍ وَأَشَدُّهُمْ فِي أَمْرِ اللَّهِ عُمَرُ وَأَصْدَقُهُمْ حَيَاءً عُثْمَانُ
وَأَفْرُؤُهُمْ لِكِتَابِ اللَّهِ أَبِي بْنُ كَعْبٍ وَأَفْرَضُهُمْ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ وَأَعْلَمُهُمْ
بِالْحَلَالِ وَالْحَرَامِ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

3126. Анас ибн Молик розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллалллоҳу алайҳи васаллам:

«Умматим ичидан умматимга энг раҳмлиси Абу Бакрдир. Уларнинг Аллоҳнинг амрида энг ашаддийси Умардир. Уларнинг ҳаёда энг содиғи Усмондир. Уларнинг Аллоҳнинг Китобига энг қориси Убай ибн Каъбдир. Уларнинг меросни энг яхши билувчиси Зайд ибн Собитдир. Уларнинг ҳалол ва ҳаромни энг яхши билувчиси Муоз ибн Жабалдир», дедилар».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Пайғамбар соллалллоҳу алайҳи васаллам ўзларининг ушбу ҳадиси шарифларида баъзи саҳобаи киромларнинг ўзига хос хислатларини баён қилмоқдалар. Жумладан, бизнинг қаҳрамонларимизнинг ҳам фазлларини алоҳида зикр қилмоқдалар.

«Уларнинг Аллоҳнинг Китобига энг қориси Убай ибн Каъбдир».

Демак, Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳу мусулмон умматининг энг яхши қорисидир.

«Уларнинг меросни энг яхши билувчиси Зайд ибн Собитдир».

Демак, Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳу мусулмон умматининг меросни энг яхши билувчисидир.

«Уларнинг ҳалол ва ҳаромни энг яхши билувчиси Муоз ибн Жабалдир».

Демак, Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу мусулмон умматининг энг яхши ҳалол билан харомни ажратувчисидир.

Албатта, Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу мақтовлари ҳар қанча ифтихорга арзийдиган мақтовлардир.

3127- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: نِعَمَ الرَّجُلُ أَبُو بَكْرٍ نِعَمَ الرَّجُلُ عُمَرُ نِعَمَ الرَّجُلُ أَبُو عُبَيْدَةَ نِعَمَ الرَّجُلُ أُسَيْدُ بْنُ حُضَيْرٍ نِعَمَ الرَّجُلُ ثَابِتُ بْنُ قَيْسٍ بْنُ شِمَاسٍ نِعَمَ الرَّجُلُ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ نِعَمَ الرَّجُلُ مُعَاذُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ الْجُمُوحِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

3127. *Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Абу Бакр қандоқ ҳам яхши киши. Умар қандоқ ҳам яхши киши. Абу Убайда ибн Жарроҳ қандоқ ҳам яхши киши. Усайд ибн Ҳузайр қандоқ ҳам яхши киши. Собит ибн Қайс ибн Шимос қандоқ ҳам яхши киши. Муоз ибн Жабал қандоқ ҳам яхши киши. Муоз ибн Амр ибн Жамуҳ қандоқ ҳам яхши киши», дедилар».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг, Муоз ибн Жабал қандоқ ҳам яхши киши, дейишлари бу улкан саҳобийнинг фазллари олий даражада эканини кўрсатади.

Келинг, ушбу учлик билан танишишни Аллоҳ таолодан ёрдам сўраган ҳолимизда, айнан Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳудан бошлайлик.

МУОЗ ИБН ЖАБАЛ РОЗИЯЛЛОҲУ

АНҲУНИНГ ФАЗЛЛАРИ

Муоз ибн Жабал ибн Амр Ансорий ал-Хазражий, кунялари Абу Абдурахмон. У киши Ясрибда, Мусъаб ибн Умайр розияллоху анхунинг даъватлари ила 12 ёшларида Исломни қабул қилганлар.

Муоз ибн Жабал розияллоху анху ўз тенгдошлари ичида зеҳни ўткирлиги, фаҳму фаросати, гапи тиниклиги ва ҳиммати олийлиги билан алоҳида ажралиб турар эдилар. Бунинг устига у киши хушбичим, қора кўз, жингалак соч, тишлари оппоқ, кўрган одам ҳавас қиладиган шахс эдилар.

Муоз ибн Жабал розияллоху анху ёш бўлишларига қарамай ясриблик мусулмон ҳожилар билан Маккага бориб, иккинчи «Ақаба» байъатида иштирок этганлар. Ўшанда у киши етмиш икки кишилик гуруҳда Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламга байъат қилиш бахтига сазовор бўлган эдилар.

ЁШЛАР ТАШКИЛОТИ

Маккада Набий соллаллоху алайҳи васалламга байъат қилиб, ажойиб руҳий ҳолат билан ўз шахрига қайтиб келган Муоз ибн Жабал розияллоху анху ўзларига ўхшаган ёш мусулмонлардан бир гуруҳ туздилар. Мусулмон ёшларнинг бу гуруҳи шаҳардаги бутларни синдириб парчалашни ўзига вазифа қилиб олган эди.

Ясрибда Амр ибн Жамуҳ деган номдор одам бор эди. У Бани Салама қавмининг улуғи эди. У бошқа раҳбарларга ўхшаб ўзига ёғочдан алоҳида санам ясашиб олган эди. Бани Салама қабиласининг бу бошлиғи ўз «худоси»ни алоҳида эътибор билан сақлар эди. У бутни ипакка ўраб қўйиб, ҳар тонгда унга хушбўйлар суртар эди.

Муоз ибн Жабал розияллоху анхунинг гуруҳидаги ёш

мусулмонлар бир кечаси яширинча Амр ибн Жамуҳникига кириб, унинг санамини ўғрилаб олиб чикдилар ва Бани Салама қавмининг ахлатхонасига ташлаб юбордилар.

Қабила бошлиғи эрталаб қараса, «худоси» йўқ. У санамни излай бошлади. Ҳамма тарафларни қараб чикди, топа олмади. Кутилмаганда ахлатхонада юзтубан ётган «худоси»га кўзи тушди. Ахлатга кўмилган санамини кўтариб олар экан, ким бундоқ қилганини билсам, уни соғ кўймайман, деди.

Амр ибн Жамуҳ ўз «худоси»ни ювиб-тараб, хушбўйлар суртиб, яна жойига қўйди ва:

«Эй Манот, сени ким бундоқ қилганини билсам, албатта, уни жиғини эзаман», деди.

Ўша кечаси ёш мусулмонлар яна бутни олиб чиқиб, бошқа ахлатхонага ташладилар.

Амр ибн Жамуҳ хуноб бўлиб, ўз «худоси»ни излашга тушди. У санамни яна ахлатхонадан топиб, ювиб-тараб, хушбўй суртиб, жойига қўйди.

Бу иш бир неча бор такрорлангандан кейин Амр ибн Жамуҳ бутни яна бир бор ювиб-тараб жойига қўйгач, қиличини унинг бўйнига осди ва:

«Аллоҳга қасамки, сенга ким бундоқ қилаётганини билмайман. Эй Манот, агар сенда бирор яхшилик бўлса, ўзингни ўзинг ҳимоя қил. Манави қилич сенга», деди.

Ёш мусулмонлар кечаси яна келдилар ва бутнинг бўйнидаги қилични олиб, унинг ўрнига бир ўлик итни боғлаб, иккисини ахлатхонага ташладилар.

Қабила бошлиғи уйқудан туриб, «худоси»ни ахтаришга тушди. Амр ибн Жамуҳ ўз «худоси»ни бўйнига ўлик ит боғланган ҳолда ахлатга бурканиб ётганини кўриб:

«Қасам Аллоҳга, гар илоҳ бўлсайдинг

Сен ит билан бир чуқурда ётмасдинг», деди.

Шундан сўнг Амр ибн Жамуҳ розияллоҳу анҳу мусулмон бўлди. Мусулмон бўлганда ҳам тилларда дoston

бўладиган мусулмон бўлди.

Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу эса, ўзидан катта мусулмонлар билан бирга бўлиб ғайридинлар ила бўладиган тортишувларда ҳам иштирок этар эдилар. Бунга қуйидаги ривоят далилдир.

Ибн Касир раҳматуллоҳи алайҳи ривоят қиладилар:

«Яҳудийлар Авс ва Хазраж қабилаларига яқинда бизнинг китобларимиз хабарини берган Пайғамбар чиқади, биз унга иймон келтириб, сизларнинг устингиздан ғалаба қозонамиз, дер эдилар. Аллоҳ таоло Пайғамбарни араблар ичидан танлаб юборгач эса, улар у кишига куфр келтирдилар. Бу қилмишлари ила яҳудийлар ўзларининг аввалги гапларини инкор қилдилар.

Шунда Муоз ибн Жабал, Башир ибн ал-Барраа ибн Маъруф ва Довуд ибн Саламалар уларга қарата:

«Эй яҳудийлар жамоаси, Аллоҳдан кўрқинглар! Мусулмон бўлинглар! Биз ширк аҳли бўлган давримизда бизга қарши у кишидан ёрдам топишингизни айтар эдингизлар. У кишининг Пайғамбар қилиб юборилиши хабарини берар эдингизлар. Сифатларини айтиб берар эдингизлар», дедилар.

Бунга жавобан Бани Назир яҳудийларидан Салом ибн Мушкам:

«У биз билган нарсани олиб келди. Биз сизга айтган бу эмас», деди.

Шундан кейин Аллоҳ таоло:

«Уларга Аллоҳнинг ҳузуридан ўзларидаги нарсани тасдиқловчи Китоб келганда», деб бошланувчи оятни нозил қилди.

НАБАВИЙ ДОРУЛФУНУНДА

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳижрат қилиб келганларидан сўнг ёш ва қобилиятли Муоз ибн Жабал

розияллоху анху у зотдан Ислому таълимотларини чуқур ўргана бошладилар. Муоз ибн Жабал розияллоху анху Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламдан ажралмасдан юрар ва у кишига тушган ҳар бир оятни-ю, айтган ҳадисларини, аҳкомларни ёдлаб борар эдилар.

Қуйида келтириладиган ривоятларда у киши Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам билан қандок юрганлари ва у зот алайҳиссаломдан илмни қандок олганларини кўрамиз.

Имом Бухорий, Муслим ва Термизийлар Муоз ибн Жабал розияллоху анху розияллоху анхундан ривоят қиладилар:

«Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг орқаларига, Уфайр номли эшакда мингашиб борар эдим. У зот соллаллоху алайҳи васаллам:

«Эй Муоз, Аллоҳнинг бандаларидаги ҳаққи нимаю, банданинг Аллоҳдаги ҳаққи нима эканини биласанми?» дедилар.

Мен:

«Аллоҳ ва Унинг Расули билувчилар», дедим.

У зот саллоллоху алайҳи васаллам:

«Албатта, Аллоҳнинг бандаларидаги ҳаққи, уларнинг Аллоҳга ибодат қилишлари, Унга бирор нарсани ширк келтирмасликларидир. Бандаларнинг Аллоҳдаги ҳаққи эса, ким Унга бирор нарсани ширк келтирмаса, ўшанинг азобланмаслигидир», дедилар.

Мен:

«Эй Аллоҳнинг Расули, одамларга башорат берайми?», дедим.

У зот саллоллоху алайҳи васаллам:

«Уларга башорат берма, яна суяниб қолмасинлар», дедилар».

Бу ҳадисдаги маъно банда қай даражага етганда ҳам хотиржам, бепарво бўла олмаслигини кўрсатади.

Банда доим хавф ва умид орасида, яъни дўзахга тушишдан хавфда, жаннатга тушишдан умидвор бўлиб туради. Ҳеч ким мен «шаҳодат»ни айтиб қўйдим ёки ибодатни қилиб қўйдим, Аллоҳга ширк келтирганим йўқ, менинг жаннатдан жой олишим аниқ, деб шаҳодатига ёки ибодатига суяниб қола олмайди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг эшакка минишлари, ортларига Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳуни мингаштириб олишларидан у зотнинг мутавозе, камтарликларини, Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳунинг эса, у зотга қанчалар яқинликларини билиб оламиз.

Ушбу ҳадиси шарифда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳуга:

«Уларга башорат берма, яна суяниб қолмасинлар» деганларига салафи солиҳ уламоларимиз кўплаб таълиқлар қилганлар. Шулардан баъзиларини келтирамиз:

«Бу қайтариш, баъзи одамларга хосдир. Бухорий шу ҳадис билан олим киши илмни фаҳмамасликларидан кўркса, баъзиларини қўйиб, баъзиларини хос қилишга ҳужжат қилган. Гоҳида ушбу ҳадисга ўхшаш ҳадисларни аҳли ботиллар ва ибोҳий (ҳар нарсани бўлаверади деювчи)лар шаръий таклифларни тарк қилиш, ҳукмларни йўқ қилишга рўқач қилиб оладилар. Бу эса, охиратни хароб қилгани етмаганидек, бу дунёни ҳам хароб этади»...

«Уларга бунинг хабарини берма. Чунки, сен уларга бу хабарни айтсанг, Роббинг лутфига эътимод қилиб, бандалик ҳаққини унутурлар. Оқибатда даражалари нуқсонга учраб, ҳолатлари таназзулга юз тутар. Кўпчиликнинг ҳоли шудир.

Аммо, хос кишиларга қанчалик башорат етса, шунчалик кўп ибодат қилурлар. Ашараи мубашшарийн (жаннат башорати берилган ўн) саҳобийлар шундок бўлган».

Имом Абу Довуд ва Насайлар Муоз ибн Жабал

розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишининг кўлларида ушлаб:

«Эй, Муоз, Аллоҳга қасамки, албатта, мен сени яхши кўрурман. Эй, Муоз, мен сенга ҳар бир намоздан кейин, «Аллоҳумма аъинни ала зикрика ва шукрика ва хусни ибодатика» демоқлигини тарк қилмасликни тавсия қиламан», дедилар».

Ушбу ривоятдаги дуонинг маъноси:

«Эй бор Худоё, менга зикрини, шукрини ва хусни ибодатини қилишга Ўзинг ёрдам бергин», дегани.

Бу ҳадиси шарифда Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳунинг фазилатлари очиқ-ойдин кўриниб турибди.

Имом Бухорий ва бошқалар Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан хуфтон намозини ўқир, сўнгра қавмига келиб, уларга ўша намозни ўқиб берар эди».

Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу ёш бўлишларига қарамай ўта фазилатли ва илмли саҳобалардан эдилар. Шунинг учун ҳам Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳуни ўз қавмига имом қилиб қўйган эдилар. У кишини қавми жуда ҳам ҳурмат қилар, Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу келиб имом бўлмагунларича, намозни ўқимай кутиб ўтирар эдилар.

Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу эса, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг орқаларида иқтидо қилиб намоз ўқишни ҳеч нарсага алмаштирмас эдилар. Шу сабабдан масала икки томонни ҳам рози қиладиган шаклда ҳал қилинган эди. Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу хуфтонни Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга ўқир, қавми эса, кутиб турар эди. Сўнгра Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу келиб, имом бўлиб хуфтон

намозини ўқиб берар эдилар.

Демак, Муоз ибн Жабал розияллоху анху хуфтон намозини икки марта ўқир эдилар.

Имом Бухорий ва бошқалар Усома ибн Зайд розияллоху анхундан ривоят қиладилар:

«Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг қизлари у зотга, тезроқ келинг, ўғлим қабзи руҳ бўлмоқда, деб одам юборди. У зот соллаллоху алайҳи васаллам салом айтиб:

«Албатта, олгани ҳам Аллоҳникидир, бергани ҳам Уникидир. Унинг наздида ҳар бир нарсанинг ажали белгилангандир. Сабр қилсин ва талаби савобда бўлсин», деб одам юбордилар. У (қиз) қасам ичиб, албатта, келсинлар, деб одам юборди. Бас, у зот турдилар. У зот билан бирга Саъд ибн Убода, Муоз ибн Жабал, Убай ибн Каъб, Зайд ибн Собит ва бир қанча кишилар ҳам турдилар. Болани Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламга кўтариб олиб келинганда унинг жони мешга ўхшаб пўкиллаб қолган эди. Бас, у зотнинг икки кўзларидан ёш оқди. Шунда Саъд:

«Эй Аллоҳнинг Расули, бу нима?» деди.

«Бу, Аллоҳ бандаларининг қалбига солган раҳматидир. Аллоҳ фақат раҳмлик бандаларигагина раҳм қиладир», дедилар.

Бу ривоятда ҳам катта саҳобалар билан бирга Муоз ибн Жабал розияллоху анху ҳам Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам билан бирга юришларининг гувоҳи бўлмоқдамиз.

Муоз ибн Жабал розияллоху анху Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламга жўн эргашиб юравермас эдилар. Балки ҳар бир қулай фурсатни қочирмай у зотдан бирор нарса ўрганиб олишга ҳаракат қилар эдилар.

Имом Термизий Муоз ибн Жабал розияллоху анхунинг ўзларидан ривоят қиладилар:

«Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам билан

сафарга чиққан эдим. Бир куни юриб бораётганимизда у зотга яқинлашиб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, менга, мени жаннатга киритадиган ва дўзахдан узоқлаштирадиган амалнинг хабарини беринг», дедим.

«Батаҳқиқ, буюк нарсани сўрадинг. Зотан, у Аллоҳ муяссар қилган кимса учун жуда ҳам осондир. Аллоҳга ибодат қилурсан. Унга ҳеч нарсани ширк келтирмассан. Ҳамда намозни қоим қилурсан. Закотни адо қилурсан. Рамазон (рўзаси)ни тутурсан. Байтни ҳаж қилурсан, дедилар. Сўнгра:

«Сени яхшилик эшикларига далолат қилиб қўяйми? Рўза сақловчидир. Садақа худди сув оловни ўчиргандек хатоларни ўчирадир. Кишининг тун ичида ўқиган намози солиҳларнинг шиоридир», дедилар ва «Ёнбошлари ётар жойларидан жафода бўлурлар» оятини тиловат қилдилар. Сўнгра эса:

«Сенга ишнинг боши, умуртқа поғонаси ва ўрқачининг чўққиси ҳақида хабар берайми?» дедилар.

«Оре, эй Аллоҳнинг Расули», дедим.

«Ишнинг боши Исломдир. Унинг умуртқа поғонаси намоздир. Унинг ўрқачининг чўққиси эса, ...дир», дедилар. Сўнгра эса:

«Сенга ўшаларнинг ҳаммасига молик бўлган нарсанинг хабарини берайми?» дедилар.

«Оре, эй Аллоҳнинг Пайғамбари», дедим.

Бас, у зот тилларини тутдилар ва: «Мана буни тийгин!» дедилар.

«Эй Аллоҳнинг Пайғамбари, биз гапирган нарсамиз учун, албатта, (иқобга) олинамизми?» дедим.

«Онанинг азангни тутсин, эй Муоз. Одамларни тилларининг маҳсули дўзахга юзтубан (ёки тумшуклари ила) туширмаса, нима туширар эди!» дедилар».

Бу ҳадиси шарифда Муоз ибн Жабал розияллоху

анхунинг солиҳ банда бўлиш учун қанчалар иштиёқманд эканликларини кўриб турибмиз.

Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг даврларида шайтонни тутиб олган эдилар. Бу ҳодисани у киши кейинроқ ҳам эслаб юрар эдилар.

Имом Тобароний Бурайда розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг даврларида шайтонни тутиб олгани менга етди. Мен унинг олдига бориб, менга айтишларича, сен Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг даврларида шайтонни тутиб олган эмишсан», дедим.

У сўзлай бошлади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам менга закотдан тушган хурмони топширдилар. Мен уни ўзимнинг бир хонамга қўйдим. Ҳар куни унинг озайиб бораётганини кўрдим. Бу ҳақида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга шикоят қилдим.

Бас, у зот менга:

«Бу шайтоннинг иши. Уни пойлагин», дедилар.

Кечаси уни пойладим. Кечасидан бир оз ўтганда у фил сувратида кела бошлади. Эшикнинг олдига етганда у ердаги тирқишдан бошқа сувратда ўтди. Сўнг хурмонинг олдига келиб, уни кемира бошлади.

Мен кийимларимни сарамжонлаб, ўзимни шайладим ва:

«Ашҳаду аллаа илаҳа иллаллоҳу ва анна Муҳаммадан абдуҳу ва Росулуху! Эй Аллоҳнинг душмани! Сен закотнинг хурмосига кўз олайтирдингми?! Сендан кўра ҳақлилар туриб, уни олмоқчи бўлдингми?! Сени Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига олиб бораман. Шармандангни чиқарадилар!» дедим.

У қайтиб келмаслик ҳақида ваъда берди. Мен эрталаб Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига борсам, у зот:

«Асиринг нима қилди?» дедилар.

«Менга қайтиб келмаслик ҳақида ваъда берди», дедим.

«У, албатта, қайтиб келади. Сен уни пойла», дедилар.

Мен иккинчи кечаси ҳам уни пойладим. У худди аввалгидек иш қилди. Мен ҳам худди аввалгидек иш қилдим. У қайтиб келмасликка аҳд берган эди, қўйиб юбордим. Кейин хабарни етказиш учун Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига жўнадим. Қарасам, у зотнинг жарчилари «Муоз қаерда?» деб жар қақриб юрибди.

«Эй Муоз! Асиринг нима қилди?» дедилар.

Мен хабарни айтдим.

«У, албатта, қайтиб келади. Сен уни пойла», дедилар.

Мен учинчи кечаси ҳам уни пойладим. У худди аввалгидек иш қилди. Мен ҳам аввалгидек иш қилдим. Мен унга:

«Эй Аллоҳнинг душмани! Менга икки марта сўз бериб, мана, учинчи марта келибсан. Энди сени Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига олиб бораман. У зот сени шарманда қиладилар», дедим.

«Мен аёлманд шайтонман. Мен сенинг олдинга Насибийндан келдим. Мен бундан бошқа нарсга топганимда келмас эдим. Сизнинг соҳибингиз Пайғамбар бўлгунича биз сизнинг шу шахрингизда эдик. Унга икки оят нозил бўлганидан кейин, ўша иккиси бизни бу ердан чиқариб юборди. Кейин биз Насибийнга кетдик. Ўша иккиси қайси уйда тиловат қилинса, у ерга уч кунгача шайтон кира олмайди. Агар мени қўйиб юборсанг, икковини сенга ўргатиб қўяман», деди.

«Хўп!» дедим.

«Оятул Курсий» ва «Бақара»нинг охири—

Аманарросулудан охиригача», деди. Мен уни қўйиб юбордим. Кейин хабарни етказиш учун Расулulloх соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига жўнадим. Қарасам, у зотнинг жарчилари «Муоз ибн Жабал қаерда?» деб жар чақириб юрибди. Мен у зотнинг ҳузурларига кирганимда:

«Эй Муоз! Асиринг нима қилди?» дедилар.

«Менга қайтиб келмаслик ҳақида сўз берди», дедим ва унинг гапларини айтдим. Шунда у зот:

«Тўғри айтибди. Аммо у ўзи ўта ёлғончи», дедилар.

Шундан кейин ўша икки оятни хурмога ўқир эдим. У камаймасди».

Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу ёш бўлишларига карамай, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг юришларида ҳам қатнашар эдилар. Бу фикрнинг далили ўлароқ, Каъб ибн Молик розияллоҳу анҳунинг Табук жанги ҳақидаги хотираларидан парча келтирамиз:

«Расулulloх соллаллоҳу алайҳи васаллам Табукка етиб боргунларича мени ёдга олмадилар. Табукда одамлар ичида ўтирганларида:

«Каъб ибн Молик нима қилди?» дедилар.

Бани Салама қабиласидан бир киши:

«Эй Аллоҳнинг Расули, уни икки чопони ва ёнбошига қараши тутиб қолди», деди.

Шунда ҳалиги одамга Муоз ибн Жабал:

«Яхши гап айтмадинг», деди ва бошқалар ҳам:

«Эй Аллоҳнинг Расули, уни фақат яхшилигини биламиз, холос», дейишди. Расулulloх соллаллоҳу алайҳи васаллам индамадилар»

Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу Расулulloх соллаллоҳу алайҳи васалламдан кўпчилик билмайдиган нарсаларни ўрганиб олган эдилар.

Абу Довуд ва Ибн Можа Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бир кишига:

«Намозда қандоқ (нарсани) айтасан?» дедилар.

«Ташаҳҳудни ўқийман ва «Аллоҳумма инни асъ-
алукал жанната ва аъзу бика минаннар», дейман. Аммо
мен сизнинг пичирлашингизни ҳам, Муознинг
пичирлашини ҳам эплай олмайман», деди.

Бас, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Биз ҳам шунга ўхшаш пичирлаймиз», дедилар».

Бошқа бир ривоятда келишича:

«Албатта, мен ҳам, Муоз ҳам ана ўша иккови атрофида
пичирлаймиз», дедилар».

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Муоз ибн
Жабал розияллоҳу анҳуга баъзи вазиятларда қилиниши
лозим дуоларни ҳам ўргатар эдилар.

Машҳур ҳадис олимларидан Ибн Абу Дунё ривоят
қиладилар:

«Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга
зиммамдаги қарздан шикоят қилган эдим, у киши:

«Эй Муоз, қарзинг узилишини хоҳлайсанми?» дедилар.

«Ҳа», дедим.

«Қулиллоҳумма маликал мулки туътил мулка ман
ташааъу ва танзиъул мулка мимман ташааъу, туъиззу ман
ташааъу ва тузиллу ман ташааъу биядикал хойру. Иннака
ала кулли шайъин қодийр». «Роҳманаддуния вал охира ва
роҳиймаҳумаа туътий минҳумаа ман ташааъу иқзи аннии
даини», деб ўқи. Агар ер юзи тўла тилло қарз бўлсанг ҳам
узилади, дедилар».

Баъзи вақтларда Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу
хатоларга йўл қўйсалар, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи
васалламнинг ўзлари тузатиб қўяр эдилар.

«Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу Пайғамбар
соллаллоҳу алайҳи васаллам билан намозни ўқиб бўлиб,
сўнгра ўз қавми Бани Саламага бориб, имомлик қилар эди.

Бир кеча уларга хуфтонга имомликка ўтиб, Бақара сурасини ўқиди. Ҳазм ибн Убай ибн Каъб намоздан чиқиб кетди. Буни Муоз розияллоҳу анҳуга айтганларида, уни мунофиқ, деб атадилар.

Бу хабар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга етди. У зот Муозга: «Сен фитначимисан!» деб уч марта айтдилар ва унга «Вас самааи ват-Ториқи», «Ваш-Шамси», «Ваз-Зухаҳа» ёки «Саббихисма Роббика» ва «Ҳал Атака»ни ўқишни буюрдилар».

Ана шу тариқа Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу катта олим бўлиб етишдилар.

Аллоҳ таолонинг инояти ила Макка фатҳ қилиниб, унинг аҳли гуруҳ-гуруҳ бўлиб Исломга кирдилар. Янги мусулмонларга амир ва устоз керак эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Маккага Аттоб ибн Усайд розияллоҳу анҳуни амир, Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳуни эса, устоз қилиб тайинладилар. Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу Макка аҳлига Қуръони Каримдан ва бошқа илмлардан муаллимлик қила бошладилар.

НАБИЙНИНГ ОМИЛИ

Яман подшоҳларининг элчилари келиб, ўз қавмлари Исломга кирганлари ҳақидаги хушхабарни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга етказдилар ва одамларга дин илмларини ўргатиш учун устозлар юборишларини сўрадилар. Шунда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бир неча кишиларни юборишга қарор қилидлар. Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу ўша муаллимлар рўйхатининг биринчи қаторида эдилар. Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу Яманга фақат устоз сифатида эмас, балки Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг омил–волийлари сифатида жўнашлари керак эди. У киши Яманга жўнаб кетишларидан олдин Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи

васалламнинг таълимотларини олдилар.

Имом Аҳмад, Имом Абу Довуд, Имом Термизий, Имом Доримий, Имом Байҳақий, Имом Ибн Саъд ва Имом Ибн Абдул Баррлар ривоят қиладилар:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам саҳобалардан Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳуни Яманга ўз вакиллари қилиб юбараётиб, у кишига:

«Агар сенга бир ҳукм чиқариш керак бўлиб қолса, қандоқ қилиб ҳукм чиқарасан?» дедилар.

«Аллоҳнинг Китоби ила ҳукм чиқараман», деди.

У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Аллоҳнинг Китобида бўлмаса-чи?» дедилар.

«Расулуллоҳнинг Суннати ила», деди.

У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Расулуллоҳнинг Суннатида ҳам бўлмаса-чи?» дедилар.

«Ўз раъйим билан ижтиҳод қиламан. Бўш келмайман», деди.

Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам унинг кўксига уриб:

«Расулуллоҳнинг расулини Аллоҳни ва Расулуллоҳни рози қиладиган нарсага муваффақ қилган Аллоҳга ҳамдлар бўлсин», деб ниҳоятда мамнун бўлдилар».

Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳунинг сабабларидан ворид бўлган, Аллоҳ у кишига илҳом қилган маънолар ҳозирги кунгача мусулмонларнинг ижтиҳод ва илми фикҳига далил бўлиб келмоқда.

Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг амрлари билан Яманга ишга жўнаб кетаётиб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, менга нима тавсиянгиз бор?» деганларида у зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Динингда мухлис бўл, сенга озгина амал ҳам кифоя қилади», дедилар.

Аллоҳ таоло барчамизни мухлис бандаларидан қилсин!
Омин!

Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу ва у кишининг сафдошлари Яман сафарига отланганларида Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзлари уларни кузатгани чиқдилар. Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу улов миниб олган эдилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишининг уловлари ёнида пиёда юриб борар ва насихату тавсиялар қилар эдилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳуга ўша пайтда айтган гапларининг сўнггиси:

«Эй Муоз, эҳтимол, сен мени бу йилдан кейин кўрмассан. Эҳтимол, сен менинг масжидим ва қабрим олдидан ўтарсан», дейишлари бўлди.

Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу гапларини эшитиб қаттиқ йиғладилар. У кишига қўшилиб, мусулмонлар ҳам йиғладилар.

ЯМАНДА

Имом Термизий Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам мени Яманга ишга жўнатдилар. Бир қадар юрганимдан сўнг орқамдан одам юбордилар, қайтиб келдим. У зот:

«Нима учун орқангдан одам юборганимни биласанми? Менинг изнимсиз ҳеч нарсани олмайсан. Чунки, бу ғулулдир. «Кимки, хиёнат қилса, қиёмат куни хиёнат қилиб олган нарсаси билан келади», дедилар».

Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу гапларига оғишмай амал қилдилар ва мансабларидан фойдаланиб, бирор чақа ҳам олишга ўтмадилар.

Муоз ибн Жабал розияллоху анху аҳкомларни татбиқ қилишда ҳеч иккиланмас эдилар.

Муоз ибн Жабал розияллоху анху Яманда Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг топшириқларини аниқ бажариб, ихлос билан ишладилар. У кишининг бу ердаги ишлари ҳақида келган ривоятларда кўпроқ мерос масаласи зикр қилинган. Эҳтимол, ўша вақтда Яман аҳли мерос бўйича Ислом ҳукмларини янги татбиқ қилаётган бўлсалар керак.

Имом Бухорий ва Абу Довуд ривоят қиладилар:

«Абул Асвад ибн Язийд розияллоху анху:

«Муоз ибн Жабал Яманга биз учун муаллим ва амир бўлиб келди. Биз ундан бир одам вафот этиб, ортидан кизини ва синглисини қолдиргани ҳақида сўрадик. Бас, у кизга ярмини, сингилга ярмини берди», дедилар».

Абу Довуд:

«Аллоҳнинг Пайғамбари ўша вақтда тирик эдилар»ни зиёда қилган.

Ушбу ривоятда машҳур саҳобий Муоз ибн Жабал розияллоху анхунинг Яманда ишлаб турган вақтларида ҳал қилган масалаларидан бири зикр этилмоқда.

Бир киши вафот этиб, орқасидан бир қизи ва бир синглиси қолган экан. Унинг меросини бўлиб беришни сўраганларида Муоз ибн Жабал розияллоху анху меросни иккига бўлиб, ярмини қизига, ярмини сингилга берган эканлар.

У киши бу тақсимни Қуръони Карим ҳукмига биноан қилганлар. Қуръони Каримда:

«Агар у (қиз) битта бўлса, унга ярми» дейилган, бошқа бир оятда эса:

«Ва унинг синглиси бўлса, бас, унга у тарк қилган нарсанинг ярми» дейилган.

Абу Довуднинг ривоятидаги «Аллоҳнинг Пай-ғамбари ўша вақтда тирик эдилар» дейилиши ҳукмнинг

тўғрилигини тасдиқлаш учун келтирилгандир. Чунки у зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг тирикликларида бошқалардан нотўғри ҳукм содир бўлса, Аллоҳ ваҳий юбориб тузатиши турган гап эди.

Имом Термизий ва Насайлар Муоз розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам мени Яманга юбордилар ва ҳар бир ўттиз сигирдан битта эркак ёки урғочи бир ёшли бузоқ олишимни ва ҳар бир қирқтадан бир дона икки ёшли урғочи бузоқ олишимни амр қилдилар».

Имом Насай Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам менга қорамол ўттизтага етмагунча ҳеч нарса олмаслигимни амр қилдилар. Қачон ўттизтага етса, ундан бир дона онасига эргашиб юрган бир ёшли эркак ёки урғочи бузоқ. Бу то, қирқтага етгунча. Агар унга етса, икки ёшли ғунажин».

Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳудан қилинган ушбу икки ривоятдан уламоларимиз қорамол закотиға тегишли кўпгина ҳукмларни олишган.

Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу баъзи ҳукмларни ўзлари билмай қолсалар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга мактуб ёзиб сўраб эдилар.

Имом Термизий Муоз розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«У киши Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга яшиллар (полиз экинлари) ҳақида сўраб мактуб ёзди.

Бас, у зот:

«Уларда ҳеч нарса йўқ», дедилар».

Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу Яманда волий бўлиб ишлаб турганларида Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам Рафиқи Аълоға рихлат қилдилар.

ХАЛИФАЛАР БИЛАН

Ҳазрати Абу Бакр Сиддиқнинг халифалик даврларида Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу Ямандан қайтиб келдилар. У киши ўзлари билан молу мулк ҳам олиб келган эдилар. Бундан ҳазрати Умар хабардор бўлдилар ва халифа Абу Бакр розияллоҳу анҳуга Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳунинг молининг ярмини олишни маслаҳат бердилар. Умар розияллоҳу анҳу халифанинг жавоби ёки қарорини кутиб турмасдан Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳунинг олдиларига бориб, молнинг ярмини Байтулмолга беришни таклиф қилдилар. Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳунинг бундоқ ниятлари йўқ эди. Ўзлари ҳалол йўл билан топган молнинг ярмини бермоқчи эмас эдилар. У киши ўзларининг ҳақ эканликларини Умар розияллоҳу анҳуга тушунтирдилар. Ҳазрати Умар орқаларига қайтиб кетдилар.

Эртасига тонг чоғида Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу шошилиб Умар розияллоҳу анҳунинг уйларига бордилар ва:

«Кечаси туш кўрсам, сув гирдобига тушиб қолибман. Фарқ бўламанми деб кўрқмоқдаман. Эй Умар сен келиб, мени қутқариб олдинг!» дедилар.

Икковлашиб халифа Абу Бакр розияллоҳу анҳунинг хузурларига бордилар. Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу у кишидан ўз молларининг ярмини олишни талаб қилдилар. Ҳазрати Абу Бакр розияллоҳу анҳу:

«Мен сендан бирор нарса олмайман!» дедилар.

Шунда Умар розияллоҳу анҳу Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳуга назар солиб туриб:

«Ана энди, сенга ҳалол ва пок бўлди», дедилар.

Бу ерда Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳунинг шубҳали молни олганлари ҳақида гап кетаётгани йўқ. Давлат вазифадори ўз даромадидан давлат бошлиғини

хабардор қилиб қўйиши кераклиги ҳақида гап кетмоқда.

Биринчи халифа Абу Бакр Сиддик розияллоҳу анхунинг даврларида Муоз ибн Жабал розияллоҳу анху жиҳод қилиш мақсадида Шомга сафар қилдилар. У кишининг бу сафарлари Ислом давлатининг пойтахти Мадинаи Мунавварада илмий соҳада танглик туғдирди.

Ибн Саъд раҳматуллоҳи алайҳи Каъб ибн Молик розияллоҳу анхундан ривоят қиладилар:

«Умар ибн Хаттоб:

«Муоз Шомга чикди. Унинг чиқиши аҳли Мадинага фикҳда тақчиллик туғдирди. Мен Абу Бакрга одамларнинг унга ҳожати борлиги учун ушлаб қолишни айтсам, «Шаҳидликни истаган одамни ушлаб қололмайман», деди. Мен Аллоҳга қасамки, албатта, киши уйида, ўз тўшагида ётиб ҳам шаҳидликка эришиши мумкин, дедим», дер эди.

Каъб ибн Молик:

«Муоз ибн Жабал Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ва Абу Бакрнинг ҳаётлик даврларида Мадинада одамларга фатво айтар эди», деди».

Ҳазрати Умар розияллоҳу анхунинг даврларида Муоз ибн Жабал розияллоҳу анху кўзга кўринган олимга айланган эдилар.

Ҳазрати Умар розияллоҳу анхунинг халифаликларининг дастлабки вақтларида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг саҳобалари ила масжидга кирган Ойзуллоҳ ибн Абдуллоҳ қуйидагиларни айтади:

«Ўттиз кишидан ортиқ одам иштирокидаги мажлисда ўтирдим. Уларнинг ҳаммаси Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан ҳадис айтар эди. Ҳалқада қорамайиздан келган, даҳани ширин ва кўркамгина ёш йигит ҳам бор эди. У қавмнинг ичида энг ёши эди. Агар уларга ҳадисдан бирор нарса иштибоҳли бўлиб қолса, ундан сўрашар эдилар. У фатво берар эди. Улар сўрамагунча у гапирмас эди. Уларнинг мажлиси тамом

бўлганда мен унга яқинлашиб:

«Сен кимсан, эй Аллоҳнинг бандаси?» дедим.

«Мен Муоз ибн Жабалман», деди у».

Саҳобаи киромларнинг мажлисларида Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу ҳам бўлсалар, ҳар бир сўзловчи гапни бошлашдан олдин у кишига бир қараб олар эди.

Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳу доимо Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳудан маслаҳат сўраб турар эдилар. Қийин масалаларни Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу ҳал қилиб берган чоғларда эса:

«Хотинлар Муоз ибн Жабал сингари фарзанд туғишдан ожиздурлар. Агар Муоз бўлмаса, Умар ҳалок бўларди», дер эдилар.

Баъзи вақтларда ҳазрати Умар розияллоҳу анҳу Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳунинг айтганларини тасдиқлашдан нарига ўтмас эдилар.

Ибн Абу Ҳотим Абдуллоҳ ибн Умар розияллоҳу анҳудан қилган ривоятда шундай дейилади:

«Бир одам ҳазрати Умар ҳузурларида **«Қачонки, терилари етиб пишганда, азобни тортишлари учун бошқа тери алмаштирармиз»** оятини ўқиган эди, у киши:

«Бу оятни менга яна қайтариб ўқиб бер», дедилар. У одам қайта ўқиди.

Шунда Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу:

«Бу оятнинг тафсирини мен биламан, бир соатда териси етмиш марта алмаштирилади», дедилар.

Ҳазрати Умар:

«Худди шуни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан эшитганман», дедилар».

Демак, ўт-олов кучли бўлганидан бир зумда куйдириб жизганак қилиб ташлайди ва яна янгидан азоб чекишлари учун тезда терилари янгиланади. Аммо у терилари бу дунёдаги териларига ўхшаш бўлмайди, Аллоҳ таоло дўзахийларнинг азобини янада кучайтириш учун

териларини ҳам бошқача қилиб қўйган бўлади.

Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу доимо одамларни илмга, Аллоҳ таолонинг зикрига даъват қилиб юрар эдилар. У киши манфаатли илм олишга чақирар эдилар. У зот тез-тез:

«Ҳақимнинг бузилишидан ҳазир бўлинглар. Ҳақни ҳақ ила танинглар. Чунки ҳақ нурдир», дер эдилар.

Абу Нуаъим ривоят қилади:

«Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу дедилар:

«Илм ўрганинглар!

Уни ўрганиш Аллоҳга тақводир.

Уни талаб қилиш ибодатдир.

Уни музокара қилиш тасбеҳдир.

Уни излаш жиҳоддир.

Уни билмаганларга ўргатиш садақадир.

Уни ўз аҳлига сарф қилиш қурбатдир.

У ҳалол ва ҳаромнинг белгисидир.

У аҳли жаннатнинг маъғидир.

У ёлғизнинг анисидир.

У ғарибнинг соҳибидир.

У хилватдаги суҳбатдошдир.

У хурсандчилик ва ҳафачиликда йўл кўрсатувчидир.

У душманларга қарши силоҳдир.

У улуғларнинг зийнатидир.

У билан Аллоҳ таоло баъзи қавмларнинг даражасини кўтарур ва уларни яхшилик йўлбошчилари ҳамда имомлари қиладир. Уларнинг изларидан юрилар, ишларига эргашилар ва фикрларига суянилар. Малоикалар уларга дўст бўлишга ошиқарлар ва қанотлари ила уларни силарлар. Уларга ҳар бир ҳўлу қурук, ҳатто денгизнинг балиқлари-ю ҳайвонлари, қушларнинг йиртқичи-ю оддийлари истиғфор айтарлар.

Чунки илм жаҳлдан қалбларни тирик қилур, зулмдан кўзларга чироғ бўлур. Ахёрларнинг дунё-ю охиратдаги

макомлари илмга қараб бўлур.

Унинг ҳақида тафаккур қилиш кундузи рўза тутиш ва кечаси бедор бўлишга баробардир.

У ила силаи раҳм қилинур ва ҳалолу ҳаром билинур.

У амалнинг имомидир. Амал унга эргашувчидир.

Саодатлилар унга яқин бўлурлар.

Ашқиё (бахтсиз)лар ундан маҳрум бўлурлар».

Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу ибодатни эътидол ила қилишга чақирар эдилар. Бир куни мусулмонлардан бири у кишига:

«Менга таълим беринг», деди.

«Мен сенга таълим берсам, сен менга итоат қиласанми?!» дедилар.

«Мен сизга итоат қилишга ҳарисман», деди.

«Рўза ҳам тут, оғзинг очик ҳам юр. Намоз ўқи. Ухла. Касб қил. Гуноҳ қилма. Мусулмон ҳолингдан бошқа ҳолда ўлма. Мазлумнинг дуосидан қўрк», дедилар Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу

Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу илмнинг амали ҳам бўлиши шарт эканлигини қайта-қайта такрорлар эдилар. У киши бу борада:

«Нимани таълим олишни истасангиз, ўшани таълим олинг. Аммо амал қилмагунингизча Аллоҳ сизга илмнинг ўзи билан фойда бермайди», дердилар.

Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу ўзлари кўпгина фазлларга эга бўлсалар ҳам ўзларидан юқориларни ҳавас қилар эдилар. Олиймакомларга интилар эдилар.

Имом ал-Ҳоким ва Абу Нуъаймлар Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Умар розияллоҳу анҳу Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳунинг ёнидан ўтаётса, у йиғлаётган экан.

«Сени нима йиғлатмоқда?» деди.

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан эшитган ҳадис: «Риёнинг ози ҳам ширкдир. Бандаларнинг Аллоҳ

таолога энг маҳбуби махфий тақводорлардир. Улар ғойиб бўлсалар, эсланмаслар. Ҳозир бўлсалар, танилмаслар. Ана ўшалар ҳидоят имомлари ва илм чироқларидир», деди у».

Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу Аллоҳ таолонинг зикрини ҳамма нарсадан устун қўяр эдилар.

Абу Нуаъим ривоят қиладилар.

«Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу:

«Одам қилган амаллар ичида Аллоҳ таолонинг азобидан сақлашда зикрчалиги йўқ», деди.

«Аллоҳнинг йўлида жиҳод қилиш ҳам-а?!» дедилар.

«Ҳа! Илло, қиличи сингунча урушган бўлса. Чунки Аллоҳ таоло Ўз Китобида «Аллоҳнинг зикри акбардир», деган», деди».

Ҳазрати Умар розияллоҳу анҳу халифа бўлганларидан кейин Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳуни Бани Кулайб қабиласига уларнинг атоларини бериш ва бойларининг закотини тўплаб, камбағалларига тарқатиш учун юбордилар. Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу ўзларига топширилган ишни аъло даражада адо этиб, хотинлари ҳузурига ўзлари билан олиб кетган тўрвани бўш ҳолда елкаларига ташлаб, қайтиб келдилар. Бу ҳолни кўрган аёл ажабланиб:

«Вазифадорлар ўз аҳлига олиб келадиган ҳадянгиз қани?» деди.

«Мен билан ҳар бир ишимни ҳисобини қилиб турадиган сергак кузатувчи бор эди», дедилар.

«Сиз Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг даврларида ҳам, Абу Бакрнинг даврида ҳам омонат билан ишлаган эдингиз. Энди Умар орқангиздан кузатувчи юбордимми?» деди ва хабарни Умар розияллоҳу анҳунинг аёлларига айтиб, шикоят қилди.

Бу гап ҳазрати Умар розияллоҳу анҳуга етганда Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳуни чақиртириб:

«Мен сенинг орқангдан ҳисобингни қиладиган

кузатувчи юбордимми?!» деди.

«Йўқ, эй мўминларнинг амири! Лекин мен унга айтгани бошқа узр топа олмадим», деди Муоз ибн Жабал розияллоху анху

Ҳазрати Умар кулиб юбордилар ва Муоз ибн Жабал розияллоху анхуга аёлини рози қилишлари учун бир нарса бердилар.

Ибн Саъд, ал-Ҳоким ва Имом Бухорий «Тарихи сағир»да мухтасар қилиб, Муҳаммад ибн Каъб ал-Қаразийдан ривоят қиладилар:

«Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг зомонларида ансорлардан беш киши: Муоз ибн Жабал, Убода ибн Сомит, Убай ибн Каъб, Абу Айюб ва Абу Дардо розияллоху анхулар Қуръонни жамлашган эдилар.

Умар ибн Хаттоб розияллоху анхунинг замони бўлганда унга Язийд ибн Абу Суфён розияллоху анху:

«Аҳли Шомлар кўпайдилар, катта бўлдилар, шаҳарларни тўлдирдилар ва ўзларига Қуръонни таълим берадиган, уларга фикҳ ўргатадиган кишиларга муҳтож бўлдилар. Эй мўминларнинг амири, менга уларга таълим берадиган кишилардан ёрдам беринг», деб ёзди.

Умар ҳалиги беш кишини чақириб, уларга:

«Албатта, аҳли Шом биродарларингиз мендан уларга Қуръондан таълим берадиган ва динни ўргатадиган кишилардан ёрдам беришни сўрадилар. Аллоҳ хайрингизни берсин, сизлар ўзингиздан учтангиз ила менга ёрдам беринглар. Агар хоҳласангиз, қуръа ташланглар. Агар учтангиз кўнгиллик бўлиб чиқсалар, чиқсинлар», деди. Улар:

«Қуръа ташлашга ҳожат йўқ. Бу киши,—дедилар Абу Айюбни кўрсатиб,—қариб қолган. Бу киши бўлса,—дедилар Убай ибн Каъбни кўрсатиб, бемор. Бас, Муоз ибн Жабал, Убода ва Абу Дардолар чиқдилар. Умар:

«Ҳимсдан бошланглар. У ерда турли-туман одамларни

учратасизлар. Уларнинг ичида талқин қиладиганлари ҳам бор. Қачон ўшандокни кўрсангиз, унга бир тоифа одамни йўллаб қўйинг. Қачон улардан рози бўлсангиз, у ерда бир киши қолсин. Бир киши Димашққа борсин, бошқаси Фаластинга», деди.

Улар Ҳимсга бордилар. То одамлардан рози бўлгунларича турдилар. Кейин у ерда Убода қолди. Абу Дардо Димашққа, Муоз Фаластинга кетди».

Тарихчиларимиз ўша пайтдаги илм мажлислари ҳақида Абу Муслим Хавлонийдан қуйидагиларни ривоят қиладилар:

«Ҳимснинг масжидига кирсам, бир тўп ёши ўтган кишилар ичида тишлари ялтираган ёш йигит ўтирибди. У жим ўтирар, гапирмас эди. Қавм бирор нарсани билмай қолсалар унга мурожаат қилардилар. Ёнимдаги одамга:

«Бу ким?» дедим.

«Муоз ибн Жабал», деди. Бас, унинг мухаббати қалбимдан жой олди».

Язийд ибн Қутойбдан қуйидагилар ривоят қилинади:

«Ҳимс масжидига кирсам, бир жингалаксоч ёш йигит ўтирибди. Атрофида одамлар тўпланган. Гапирса, худди оғзидан нур ва маржон чиққандай бўларди.

«Бу ким?» дедим.

«Муоз ибн Жабал», дедилар.

Муоз ибн Жабал, Убода ибн Сомит ва Абу Дардо розияллоху анхумнинг илм йўлидаги фидокорликларини алоҳида таъкидлаш керак. Улар ўзларининг қари ва бемор шерикларини эҳтиром қилиб, барча оғирликни ўзларига олдилар ва бу машаққатли ишни умрларининг охирларигача шараф билан адо этдилар.

Ҳимс, Димашқ ва Фаластиндан ҳозиргача машҳур уламолар тинимсиз чиқиб турганига ушбу азизлар розияллоху анхум асос солган бўлсалар ажаб эрмас.

Тобароний ибн Аббос розияллоху анхудан ривоят

қилади:

«Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳу Жобияда хутба қилиб:

«Эй одамлар! Ким Қуръондан сўрамоқчи бўлса, Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳунинг олдига келсин. Ким меросдан сўрамоқчи бўлса, Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳунинг олдига келсин. Ким фикҳдан сўрамоқчи бўлса, Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳунинг олдига келсин. Ким молу дунёдан сўрамоқчи бўлса, менинг олдимга келсин. Аллоҳ мени унга волий ва тақсимловчи қилди», деди».

Илмни ўз мутахассисидан олиш керак. Саҳобаи киромлар ичида ҳам маълум илм ила шуҳрат топган кишилар бўлган. Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳунинг давлат бошлиғи сифатида бундоқ кўрсатма беришлари катта аҳамиятга эга. Шунга амал қилинганда давлатнинг илмга ажратган маблағи ҳам, кучлари ҳам зое кетмайди. Жамиятга керакли мутахассислар керакли савияда тайёрланади.

Дунёни ларзага солган забардаст халифа Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳу ҳам Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳунинг олдиларида ўзларини бошқача тутар эдилар. Кишилар халифанинг ғазабидан сақланиш учун Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳуни восита қилар эдилар.

Имом Байҳақий, Абу Убайд ва Ибн Асокирлар Сувайд ибн Ғафла розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар!

«Умар розияллоҳу анҳу Шомга келганида унинг олдида аҳли китоблардан бири туриб:

«Эй мўминларнинг амири, мўминлардан бири мени ўзинг кўриб турган ҳолга солди», деди. У боши ёрилган ва калтакланган ҳолда эди. Умар розияллоҳу анҳу қаттиқ ғазабланди ва Суҳайб розияллоҳу анҳуга:

«Бор! Қара-чи, бунинг соҳиби ким экан?» деди.

Суҳайб розияллоҳу анҳу бориб қараса, у Авф ибн Молик розияллоҳу анҳу экан.

«Мўминларнинг амири сендан қаттиқ ғазабланди. Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳунинг олдига бор, у зот билан гаплашсин. Мен у шошилиб, сени бир нарса қилиб қўядими, деган хавфдаман», деди Суҳайб унга:.

Умар намозни ўқиб бўлиб:

«Суҳайб қани?! Одамни келтирдингми?!» деди.

«Ҳа», деди.

Авф Муознинг олдига бориб ўз қиссаси хабарини берган эди. Бас, Муоз ўрнидан туриб:

«Эй мўминларнинг амири, у Авф ибн Молик экан. Унинг гапини эшитиб қўринг. Шошилиб, уни бир нарса қилиб қўйманг», деди. Умар унга:

«Сенинг бу билан нима ишинг бор?!» деди.

«Эй мўминларнинг амири, қарасам, бу бир муслима аёлнинг эшагини етаклаб кетаётган экан. Эшак сакраб у (аёл)ни йиқитмоқчи бўлди. Лекин йиқилмади. Манави бўлса, уни туртиб йиқитди ва ўзини у (аёл)нинг устига отди», деди Авф.

Умар унга:

«Менга аёлни олиб кел, айтганингни тасдиқласин», деди.

Авф унинг олдига борди. Унинг отаси билан эри:

«Нима қилиб қўйдинг?! Бизнинг соҳибамизни шарманда қилдинг-ку!» дедилар.

«Аллоҳга қасамки, у билан бораман!» деди аёл.

Отаси билан эри:

«Биз бориб, сенинг номингдан гапирамиз», дедилар ва Умар розияллоҳу анҳунинг ҳузурига келиб, Авф айтган гапларга ўхшаш гап айтдилар.

Бас, Умар амр қилди. Яҳудий осилди.

Сўнгра у (Умар):

«Биз сизлар билан бунга сулҳ қилганимиз йўқ. Эй одамлар! Муҳаммаднинг зиммаси ҳақида Аллоҳдан кўрқинглар! Улардан ким бу ишни қилса, унга зимма йўқ!»

деди.

Сувайд: «Ўша яҳудий мен кўрган Ислонда осилган биринчи одам эди», деди».

Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу халифа Умар розияллоҳу анҳуга насиҳат қилишга журъат қилган оз сонли кишилардан бири эдилар.

Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу ўзларининг яқин дўстлари Абу Убайда ибн Жарроҳ розияллоҳу анҳу билан бирга халифа Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳуга куйидаги мактубни юбордилар:

«Абу Убайда ибн Жарроҳ ва Муоз ибн Жабалдан Умар ибн Хаттобга. Ассалому алайка. Аммо баъду:

«Биз сени ўз ишинг ўзингга муҳим одам деб биламиз. Энди сен ушбу умматнинг; қизили-ю қорасининг ишига волий бўлдинг. Энди ҳузурингда шарафлию пасткаш ҳам, дўсту душман ҳам ўтиради. Уларнинг ҳар бирининг адолатдан ўз ҳиссаси бор. Эй Умар, ана шунда қандоқ бўлишингга назар сол! Биз сени юзлар хор бўладиган, қалблар қуриб қакшайдиган, ҳужжатлар Ўз жабарути ила уларни қаҳр қилган Подшоҳнинг ҳужжати олдида кесиладиган кундан огоҳлантирамыз. Бутун халойиқ Унга бўйинсунурлар, Унинг раҳматини умид қилурлар ва иқобидан қўрқурлар.

Биз ушбу умматнинг иши унинг охири замониға борганда сиртдан дўсту ичдан душман бўлишларига қайтиши ҳақида гаплашар эдик. Биз ўзимизнинг сенга ёзган ушбу мактубимиз бизнинг қалбимиздаги манзилдан бошқа манзилға тушишдан Аллоҳнинг паноҳини сўраймиз. Биз буни сенга насиҳат учун ёздик, холос. Вассалому алайка!».

Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу ҳазрати Умар розияллоҳу анҳу учун ҳеч нарсаға алмашилмайдиган оз сонли кишилардан бири эдилар.

Имом Бухорий «Тарихи сағир»да Зайд ибн Аслам

розияллоҳу анҳудан, у киши Убай розияллоҳу анҳудан қилган ривоятда қуйидагилар айтилади:

«Умар ибн Хаттоб ўз соҳибларига:

«Орзу қилинглар!» деди.

«Мен бир уй тўла дирҳамларим бўлиши ва уларни Аллоҳнинг йўлида инфоқ қилишни орзу қилурман», деди бири.

«Орзу қилинглар!» деди у яна.

«Мен мана шу уй тўла олтинларим бўлиши ва уларни Аллоҳнинг йўлида инфоқ қилишни орзу қилурман», деди бошқаси.

«Орзу қилинглар!» деди у яна.

«Мен мана шу уй тўла жавҳарларим бўлиши ва уларни Аллоҳнинг йўлида инфоқ қилишни орзу қилурман», деди яна бири.

«Орзу қилинглар!» деди у яна.

«Бундан бошқа орзумиз йўқ», дейишди улар.

Шунда Умар:

«Аммо мен мана шу уй тўла Абу Убайда ибн Жарроҳ, Муоз ибн Жабал ва Ҳузайфа ибн Ямон розияллоҳу анҳум каби одамлар бўлишини ва уларни Аллоҳнинг тоати учун омил қилишни орзу қилар эдим», деди.

Сўнгра у Ҳузайфага мол юборди ва:

«Назар солинглар, нима қилар экан», деди.

У молни тақсимлаб юборди.

Сўнгра у Муоз ибн Жабалга мол юборди ва:

«Назар солинглар, нима қилар экан», деди.

У молни тақсимлаб юборди.

Сўнгра у Абу Убайдага мол юборди ва:

«Назар солинглар, нима қилар экан», деди.

У молни тақсимлаб юборди.

«Ана, сизларга айтмабмидим!» деди Умар.

Ўша молни тақсимлашнинг тафсилоти имом Тобаронийнинг Молик ад-Дорий розияллоҳу анҳудан

қилган ривоятида келади:

«Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳу тўрт юз диноҳ олиб, бир ҳамёнга солди ва ғуломга:

«Мана буни Абу Убайда ибн Жарроҳ розияллоҳу анҳуга олиб бориб бер. Кейин бир баҳона қилиб, ўша ерда бир оз туриб, нима қилишига назар сол!» деди.

Ғулом уни олиб бориб:

«Амирулмўминийн мана буни баъзи ҳожатларингга ишлат деб бериб юборди», деди.

«Аллоҳ уни хайрини берсин, унга раҳм қилсин! Эй жория, бу ёққа кел! Мана бу еттитани фалончига олиб бориб бер!. Мана бу бештани фистончига олиб бориб бер! Мана бу бештани фисмадончига!» деб ҳаммасини битирди.

Ғулом қайтиб бориб бўлганини Умарга айтди. У яна ўшанга ўхшаш ҳамённи Муоз ибн Жабал учун тайёрлаб қўйган экан. У:

«Мана буни Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳуга олиб бориб бер. Кейин бир баҳона қилиб, ўша ерда бир оз туриб, нима қилишига назар сол!» деди.

Ғулом уни олиб бориб:

«Амирулмўминийн мана буни баъзи ҳожатларингга ишлат деб бериб юборди», деди.

«Аллоҳ уни хайрини берсин, унга раҳм қилсин! Эй жория бу ёққа кел! Мана буни фалончининг уйига олиб бориб бер!. Мана буни фистончининг уйига олиб бориб бер!» деди.

Шунда Муознинг хотини чиқиб:

«Аллоҳга қасамки, биз ҳам мискинмиз! Бизга ҳам бер!» деди.

Латтанинг ичида икки диноҳгина қолган экан, ўшаларни унга ирғитди.

Ғулом қайтиб бориб, бўлганини Умарга айтди. Шунда у:

«Улар бир-бирлари билан оғайнилар!» деди.

Абу Убайда ибн Жарроҳ розияллоҳу анху ва у кишининг шерикларининг улуғликлари ҳам шунда. Агар Абу Убайда ибн Жарроҳ розияллоҳу анху ўзларига ҳазрати Умар розияллоҳу анху томонларидан юборилган тўрт юз олтин танганинг бир донасини олиб қолганларида ҳам муҳташам улуғликларига бир чизиқ хиралик тушиб қолар эди. Сиз билан биз у кишининг фазлларини ўрганишимизда бир оз ғалати бўлар эдик.

Агар Муоз ибн Жабал розияллоҳу анху хотинлари чиқиб, жанжал қилмасдан туриб, бу менинг мискин оиламга, деб икки динорни олганларида ҳам шундоқ бўлар эди. Ҳа, улар ҳаттоки, Умар ибн Ҳаттоб розияллоҳу анхунинг ҳам ҳавасларини келтирган зотлар эдилар.

Муоз ибн Жабал розияллоҳу анхунинг улуғликларидан Абу Убайда ибн Жарроҳ розияллоҳу анхудек зот ҳам ўз жанозаларини ўқишни у кишига васият қилганлар.

Ибн Асокир Саъид ибн Абу Саъиддан ривоят қилади:

«Абу Убайда ибн Жарроҳ розияллоҳу анху Урдунда вабога чалинганида (қабри ўша ерда) у ерда ҳозир бўлган мусулмонларни чақириб:

«Мен сизларга бир васият қиламан. Агар уни қабул қилсангиз яхшиликда бардавом бўлурсизлар: Намозни ўқинглар. Закотни беринглар. Рамазон ойи рўзасини тутинглар. Садақа қилинглар. Ҳаж қилинглар. Умра қилинглар. Бир-бирингизга насихат қилинглар. Амирларингизга насихат қилинглар, уларни алдаманглар. Дунё сизни ҳалок қилмасин. Агар бир одам минг йил яшаса ҳам, албатта, менинг сиз кўриб турган ҳолимга тушиши бор. Аллоҳ бани одамга ўлимини ёзгандир. Улар ўларлар. Уларнинг энг фаросатлиси ўз Роббисига итоаткорроқ бўлгани ва қайтар куни учун кўпроқ амал қилгандир. Вассалому алайкум ва раҳматуллоҳи! Эй Муоз, одамларга намоз ўқиб бер».

Ана шундан кейин Абу Убайда ибн Жарроҳ

розияллоху анҳу вафот этдилар.

Муоз ибн Жабал розияллоху анҳу жанозани ўқишдан олдин қуйидаги хутбани қилдилар:

«Эй одамлар, гуноҳларингиздан Аллоҳга тавба қилинг! Қайси бир банда ўз гуноҳидан тавба қилган ҳолида Аллоҳга рўбарў бўлса, уни мағфират қилиш Аллоҳнинг зиммасида бўлади. Кимнинг қарзи бўлса, уни адо қилсин. Чунки банда қарзига гаровдир. Ким ўз биродари билан аразда бўлса, учрашиб, сулҳ қилсин. Мусулмон учун ўз биродари билан уч кундан ортиқ аразлашиш мумкин эмас.

Эй мусулмонлар! Сизлар бир кишида фожиага учрадингиз. Мен ундан кўра қалби яхшироқ, ±монликдан узоқроқ, кўпчиликка хайрни яхши кўрадиганроқ ва уларга насихатгўйроқ одамни кўрганман, дея олмайман. Унга раҳмат сўранглар ва жанозасини ўқигани туринглар».

Шундан сўнг Муоз ибн Жабал розияллоху анҳу Абу Убайда ибн Жарроҳ розияллоху анҳунинг жанозаларини ўқидилар.

Кўплаб одамларнинг қирилиб кетишига сабаб бўлган бу вабо пайтида Муоз ибн Жабал розияллоху анҳу мардлик ва жасорат кўрсатдилар.

Иймон мустаҳкамлиги намунаси бўлган бу жасорат ҳақида Ибн Хузайма ва Ибн Асокирлар қуйидагиларни ривоят қиладилар:

«Шомда вабо тарқалди. Шунда Амр ибн Осс розияллоху анҳу:

«Бу вабо жирканч нарсадир Ундан водийлар ва даралар томон қочинглар!» деди.

Бу гап Шурахбийл ибн Ҳасана розияллоху анҳуга етиб борганда унинг аччиғи чиқди ва:

«Амр ибн Осс бекор айтибди. Мен Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламга, Умарга соҳиб бўлдим. Ҳозиргача унинг аҳли жумласидаман. Албатта, бу вабо набийингиз дуосидир. Роббингизнинг раҳматидир. Сиздан

олдинги солихларнинг вафотидир», деди.

Бу Муоз ибн Жабал розияллоху анхуга етганда у:

«Эй Аллоҳим, оли Муознинг насибасини тўлиқ қилгин!» деди.

Бас, унинг иккита қизи ўлди. Унинг ўғли Абдуррахмон ҳам вабога йўлиқди. Шунда ота ўғлига:

«Бу Роббингдан бўлган ҳақдир. Шак келтирувчилардан бўлма!» деди.

«Иншааллоҳ, мени сабр қилувчилардан топурсан», деди.

Муознинг ўзи ҳам кафтининг орт тарафидан вабога учради ва:

«Бу мен учун энг яхши неъматлардан ҳам яхши», деди.

У ўз олдида йиғлаётган бир кишини кўриб:

«Нимага йиғламоқдасан?» деди.

«Сендан олиб турган илмимга», деди.

«Йиғлама! Иброҳим яшаган пайтда ер юзида олим йўқ эди. Бас, Аллоҳ унга илм берди. Агар мен ўлсам илмни тўрт кишидан: Абдуллоҳ ибн Масъуд, Абдуллоҳ ибн Салом, Салмон ва Абу Дардолардан ол», деди».

Ўша машъум вабода Муоз ибн Жабал розияллоху анхунинг икки хотинлари ҳам вафот этдилар.

Абу Нуъайм Яхъё ибн Саъид розияллоху анхудан ривоят қиладилар:

Муоз ибн Жабал розияллоху анхунинг иккита хотинлари бор эди. Қачон бирининг навбати бўлса у киши бошқасининг уйида таҳорат ҳам қилмас эдилар. Сўнгра икковлари Шомдаги вабода вафот этдилар. Одамларнинг ҳаммаси машғул эди. Икковларини бир қабрга қўйишга тўғри келди. Шунда Муоз ибн Жабал розияллоху анху қай бирини қабрга олдин қўйиш учун қуръа ташлади».

Бу ерда Муоз ибн Жабал розияллоху анхунинг ўта тақводорликлари намоён бўлмоқда. Аёллар ўртасида адолат қилиш ишида эҳтиёткорликлари шу даражага етган

экан.

Мазкур ҳодисадан бир неча ой ўтгандан сўнг Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳунинг хасталиклари авж олди.

Юрган ерини илм-маърифатга кўмиб юрган инсон тўшакка қадалиб ётиб қолди. Ўша пайтда вабо касалидан одамлар кирилиб кетаётган эди. Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу ҳам, у кишининг яқинлари ҳам бу бешафқат касалдан омон йўқлигини яхши билар эдилар. Ҳамма Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳунинг ўлимларини кута бошлади.

Абу Нуаъйм Абдуллоҳ ибн Саламадан ривоят қиладилар:

«Бир одам Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳуни кўргани келиб, йиғлай бошлади.

«Нимага йиғлаяпсан?» деди Муоз.

«Аллоҳга қасамки, қариндошлигимиз учун ҳам, сендан менга етадиган мол учун ҳам йиғлаётганим йўқ. Мен сендан илм олиб турар эдим, энди у кесилиб қоладими, деб кўркаман», деди ҳалиги одам.

«Йиғлама! Ким илмни ва иймонни ирода қилса, Аллоҳ таоло унга уларни худди Иброҳим алайҳиссаломга берганидек, беради. Ўша кунларда илм ҳам, иймон ҳам йўқ эди», деди Муоз».

Ибн Асокир Ҳорис ибн Умайрдан ривоят қиладилар:

«Муозга ўлим ҳозир бўлганда, унинг атрофидагилар йиғлай бошладилар. Бас, у:

«Нимага йиғламоқдасизлар?» деди.

«Сенинг вафотинг туфайли биз ажраб қоладиган илм учун йиғламоқдамиз», дедилар.

«Албатта, илм ва иймон қиёматгача маконида турадир. Ким иккисини ахтарса, топади; Китоб ва Суннатни. Бас, ҳамма гапни Китобга солиб кўринглар. Уни ҳеч бир каломга солиб юрманглар. Илмни Умар, Усмон ва Алидан ўрганинглар. Агар уларни топа олмасангиз, тўрт кишидан;

Уваймир, Ибн Масъуд, Салмон ва яҳудий бўлиб туриб, Исломга кирган Ибн Саломлардан ўрганинг. Мен Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг у жаннатда ўн киши бўлса, биридир, деганларини эшитганман. Олимнинг тойишидан кўрқинг. Ҳақни уни келтиргандан олинг. Ботилни ким келтирган бўлишига қарамай, келтирганнинг ўзига қайтаринг», деди.

Имом ал-Ҳоким Зайд ибн Умайрадан ривоят қиладилар:

«Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу ўлим тўшагида ётганида аҳён-аҳёнда ўзидан кетиб, яна ўзига келиб турган эди. Бир марта ўзидан кетди. Биз уни қабз қилинди, деб ўйладик. Сўнгра ўзига келганда унинг қаршисида йиғлаётган эдим, бас, у:

«Нимага йиғлаяпсан?» деди.

«Сендан оладиганим дунё учун ҳам, сен билан менинг орамиздаги насаб учун ҳам йиғлаётганим йўқ. Сендан эшитиб турадиганим илм ва ҳукм (фикх) учун йиғламоқдаман», дедим.

«Йиғлама! Илм ва иймон ўз жойида туради. Ким уларни изласа, Иброҳим алайҳиссалом излаган жойдан изласин. У зот илми йўқ пайтида Аллоҳ таолодан «албатта, мен Роббимга борувчиман. У мени ҳидоятга солур», деган. Мендан кейин илмни тўрт кишидан изла; Абдуллоҳ ибн Масъуд, Абдуллоҳ ибн Салом ва Абу Дардонинг Уваймири. Ҳакимнинг бузилишидан ҳазир бўл! Гоҳида шайтон бир одамнинг тилига залолат сўзини илқо қилса, ўйламасдан айтвориши мумкин. Гоҳида мунофиқ ҳам ҳақни айтади. Сенга илм қаердан келса ҳам олавер. Чунки ҳақнинг нури бордир. Мушкул ишлардан ҳазир бўл», деди».

У киши ўз ўлимларини хотиржамлик билан кутиб олдилар. Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳу ўлим тўшагида ётган ҳолларида қиблага қараб:

«Хуш келдинг, ўлим, хуш келдинг.
Гойибликдан сўнг зиёратга келдинг.
Хабибимсан, шавқимга келдинг», дер эдилар.
Сўнгра у киши осмонга қараб:

«Эй Аллоҳим! Сен Ўзинг билурсан. Мен дунёни ҳам,
унда узоқ қолишни ҳам дарахтлар экилиши ва анҳорлар
оқиши учун севмас эдим. Аммо иссиқнинг чанқоғи учун,
вақтнинг қийноғи учун, зикр ҳалқаларида уламоларга
кўшилиш учун севар эдим.

Эй Аллоҳим! Менинг руҳимни, мўмин руҳни энг яхши
кабул қилишинг ила кабул қилиб ол», дедилар.

Муоз ибн Жабал розияллоҳу анху ҳижратнинг 18-йили
38 ёшларида бу оламдан кўз юмдилар.

Мана шу вабо сабабли Муоз розияллоҳу анхунинг
ўғиллари Абдуррахмон ҳам вафот этди.

Бу зот ҳаммаси бўлиб, 157 та ҳадис ривоят қилганлар.
У зотдан Абдуллоҳ ибн Умар, Абдуллоҳ ибн Аббос,
Абдуллоҳ ибн Амр ибн Осс, Жобир, Анас, Абу Саълаба,
Абу Қатода ва бошқа саҳоба ва тобеъинлар ривоят
қилишди.

Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анхунинг вафот
қилишлари аниқ бўлиб қолганда, одамлар ўрнингизга ким
бўлишини айтсангиз яхши бўлар эди, дедилар. Шунда у
киши:

«Агар Муоз ибн Жабал тирик бўлганда, уни тайинлар
эдим. Сўнгра Роббим азза ва жалла ҳузурига борганимда,
У Зот мендан, Муҳаммад умматига кимни волий қилдинг,
деб сўраса, уларга Муоз ибн Жабални волий қилдим.
Чунки Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қиёмат
куни Муоз ибн Жабал уламоларнинг имоми бўладир,
деганларини эшитган эдим, дейман», дедилар.

Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анху Муоз ибн
Жабал розияллоҳу анху ҳақларида:

«Муоз Аллоҳга ибодат қилувчи, йўлдан озмаган уммат

эди. Биз Муозни Иброҳим алайҳиссаломга ўхшатар эдик», деганлар.

Бунга ўхшаш олиймақом васфлар Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳунинг ҳақларида кўплаб айтилган. Аммо уларнинг ҳаммасидан Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг айтган мақтовлари устун туради. У зот алайҳиссалом демишлар:

«Қуръон кироатини тўрт кишидан; Ибн Масъуддан, Абу Хузайфанинг мавлоси Солимдан, Убайдан ва Муоз ибн Жабалдан талаб қилинг».

«Умматимнинг ҳалол ва ҳаромни энг яхши билувчиси Муоз ибн Жабалдир».

«Муоз ибн Жабал қандоқ ҳам яхши киши».

Аллоҳ таоло Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳудан рози бўлсин!

УБАЙ ИБН КАЪБ РОЗИЯЛЛОҲУ АНҲУНИНГ ФАЗЛЛАРИ

Улуғ саҳоба Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳунинг кунялари Абу Мунзирдир. Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳу дастлаб мусулмон бўлган мадиналиклар ила Иломга кирган эдилар. Бу зот иккала «Ақаба» байъатида, Бадр ва ундан кейинги ҳамма урушларда иштирок этдилар.

Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳу ҳижратдан кейин Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ваҳий котибларидан бири бўлдилар.

Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳу жангларда ҳам жон фидо қилиб қатнашар эдилар. Аҳзоб урушида ярадор ҳам бўлганлар.

Имом Муслим ва Термизийлар ривоят қиладилар:

«Аҳзоб куни Убай ярадор бўлди. Бас, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам унга қизитилган нарса босдилар».

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзлари Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳуни даволашга ўтганлари бу улуғ саҳобийнинг мартабалари қанчалик буюк эканлигини кўрсатади.

Имом Муслим ва Абу Довудлар ривоят қиладилар:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳуга табиб юбордилар. Бас, у унинг бир томирини кесиб туриб, кейин қиздирилган нарса босди».

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Аҳзоб урушида бемор бўлган Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳуга табиб юборишлари у зотнинг ҳар хил табибликни даъво қилувчиларни эмас, ҳақиқий тажрибадан ўтган тибни эътироф қилишларини билдиради. Шу билан бирга, у зот алайҳиссаломнинг Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳуга нисбатан бўлган эҳтимом ва эҳтиромларини кўрсатади.

Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳу ўзларининг барча заковотларини Қуръони Каримни ўрганишга, илм олишга сафарбар қилдилар. У кишининг бу саъй ва ҳаракатлари тезда ўз самарасини берди. Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳу саҳобаи киромлар ичида қироат ва илмнинг бошқа соҳаларида кўзга кўринган арбобга айландилар. У кишига Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзлари алоҳида эҳтиром ила қарай бошладилар.

Бир куни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишидан:

«Эй Абу Мунзир, Аллоҳнинг Китобидаги қайси оят энг улуғ?» дедилар.

«Аллоҳ ва Унинг Расули билувчирок», деди у киши.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам яна бир марта:

«Эй Абу Мунзир, Аллоҳнинг Китобидаги қайси оят энг улуғ?» дедилар.

«Аллоҳу лаа илаҳа иллаҳуу ал-ҳаййул-қоййум», деб

жавоб бердилар Убай ибн Каъб розияллоху анху. Шунда Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам мамнун бўлган ҳолда у кишининг кўксиларига уриб:

«Сенга илм осон бўлсин, Абу Мунзир», дедилар.

Бу улкан башорат эди. Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам Убай ибн Каъб розияллоху анхуда илм ҳосил бўлганига ишора қилган ва яна ҳам зиёда бўлиши учун дуо қилган эдилар. Аллоҳ таоло бу дуони ижобат қилди. Убай ибн Каъб розияллоху анху мусулмон умматининг энг машҳур қорисига айландилар. У киши бу умматнинг энг илмли кишиларидан бири бўлдилар.

Имом Аҳмад ибн Ҳанбал ривоят қиладилар:

«Убай ибн Каъб Пайғамбар алайҳиссалом ҳузурларида Фотиҳа сурасини ўқиди, шунда Ҳазрат:

«Менинг жоним тасарруфида бўлган Зот билан қасам ичаманки, Тавротда ҳам, Инжилда ҳам, Забурда ҳам, Фурқонда (Қуръонда) ҳам бунга ўхшаши туширилмаган», дедилар.

Бир куни Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам Убай ибн Каъб розияллоху анхуга:

«Эй Убай ибн Каъб, менга Қуръонни арз қилишим амр қилинди», дедилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, ота-онам сизга фидо бўлсин, сизга исмим зикр қилиндими?» деди у киши.

«Ҳа! Исмнинг ҳам. Насабинг ҳам. Юқори тўпламда», дедилар у зот.

Фаришталар тўпламида Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламга бировнинг исми зикр қилинишидан улуғ мартаба борми?!

Қуръонни Аллоҳ таолодан қабул қилиб олаётган зотга юқоридан, сен Қуръонни Убай ибн Каъбга ўқиб бер деган амр қилишига нима дейиш мумкин?!

Бунинг ҳаммаси Убай ибн Каъб розияллоху анхунинг кимликларини яққол кўрсатади.

Бошқа бир ривоятда айтилишича:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Аллоҳ менга Қуръоннинг Баййина сурасини Убайга ўкиб беришликни буюрди», деб айтадилар.

Келаси ривоят Убай ибн Каъб розияллоҳу анхунинг мартабаларини яна ҳам юқорига кўтаради.

Имом Абу Довуд Ибн Умар розияллоҳу анхудан ривоят қиладилар:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бир намозда кироат қилаётиб, илтибосга тушиб қолдилар. Ўқиб бўлганларидан кейин Убай ибн Каъбга:

«Биз билан намоз ўқидингми?» деб сўрадилар.

«Ҳа», деди.

«Нима сени ман қилди?» дедилар.

Ибн Ҳиббоннинг лафзида:

«Сени менга лукма беришдан нима ман қилди?» дедилар», дейилган.

Ҳа,

Убай ибн Каъб розияллоҳу анху энг яхши қори саҳобалардан эдилар. Шунинг учун ҳам Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам айнан ўша кишидан нима учун лукма бермаганларини сўрамоқдалар.

Қаранг-а! Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзлари, Қуръонни қабул қилиб олаётган зот Убай ибн Каъб розияллоҳу анхуга: «Сени менга лукма беришдан нима ман қилди?» демоқдалар!

Албатта, бу ҳол ҳам Убай ибн Каъб розияллоҳу анхунинг ҳақиқатларини яна бир бор намойиш қилмоқда.

Убай ибн Каъб розияллоҳу анху Қуръонга моҳир ва олим бўлишлари билан бирга, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг суннатларига ҳам олим ва унга амал қилишга даъватчи эдилар.

Абу Нуъайм ва Лалкойлар ривоят қиладилар:

«Убай ибн Каъб розияллоҳу анху:

«Сиз йўлни ва суннатни лозим тутинг.

Ер юзида қай бир банда йўл ва суннатда бўлса, Роҳманни зикр қилиб, Аллоҳдан қўрққанидан кўзига ёш келса, уни У зот азобламас.

Ер юзида қай бир банда йўл ва суннатда бўлса, ичида Аллоҳни зикр қилганда Аллоҳдан қўрққанидан териси титраса, албатта, унинг мисоли худди барги куриган дарахтга ўхшайди. Агар унга қаттиқ шамол тегса, барглари тўкилади. Аллоҳ ўша банданинг гуноҳларини худди ўша дарахтнинг барглари тўкилгандек тўкади.

Албатта, Аллоҳнинг йўли ва суннатдаги оз нарса, Аллоҳнинг йўли ва суннатга ҳилоф кўп нарсадан яхшидир. Назар солинглар! Амалларингиз кўп бўлса ҳам, оз бўлса ҳам анбиёларнинг йўли ва суннатига мос бўлсин», деди».

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзлари Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳуга жаннатнинг ваъдасини берган эдилар.

Абдуллоҳ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким боласидан балоғатга етмаган учтасини берган бўлса, улар унга дўзахдан мустаҳкам қўрғон бўлурлар», дедилар.

«Мен иккитасини тақдим қилганман», деди Абу Зарр.

«Иккитаси ҳам», дедилар у зот.

«Мен биттасини тақдим қилганман», деди қориларнинг улуғи Убай ибн Каъб.

«Биттаси ҳам. Лекин ана ўша биринчи зарба пайтида...», дедилар у зот».

Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг даврларида жин ушлаб олганлари қиссаси машҳурдир.

Имом Насайй, ал-Ҳоким, Тобароний, Байҳақий ва Абу Нуъаймлар ривоят қиладилар:

«Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳунинг идишида хурмо

бор эди. Ундан ҳар замон хабар олиб турар эди. Унинг озайиб бораётганини билиб пойлади. Кечаси балоғатга етган болага ўхшаш жонзот келаётганини кўрди. У айтадики:

«Мен унга салом бердим. У алик олди. Кейин мен унга, сен кимсан? Одаммисан, жинмисан», дедим.

«Жинман», деди у.

«Қўлингни бер», дедим. Қўлини берди. Қўли итнинг қўлига, туки итнинг терисига ўхшар экан.

«Жинлар шундоқ халқ қилинганми?» дедим.

«Менинг билишимча, жинларнинг ичида мендан кўра ашаддийроғи йўқ», деди.

«Қилган ишингга нима сабаб бўлди?» дедим.

«Сенинг садақани яхши кўрадиган одам эканинг бизга етган эди. Сенинг таомингдан бир оз олмоқчи бўлдик», деди.

«Сизлардан бизни нима сақлайди?» дедим.

«Ушбу оят. Бақара сурасидаги Курсий ояти. Ким уни кеч кирганда ўқиса, тонг отгунча биздан сақланади. Ким уни тонг отганда ўқиса, кеч киргунча биздан сақланади», деди.

Эрталаб Убай Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига бориб, хабар берди.

«Рост айтибди, ифлос», дедилар у зот».

Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳу Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга саловот айтишни ҳам ўрнига кўядиган зот эдилар.

Имом Термизий, Аҳмад, Ал-Ҳоким, Байҳақий ва бошқалар Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам кечанинг учдан иккиси ўтгандан кейин туриб:

«Эй одамлар! Аллоҳни зикр қилинглар! Аллоҳни зикр қилинглар! Рожифа келди! Ундан кейин Родифа келадир!

Ўлим ўз нарсалари ила келди!» дер эдилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, мен сизга саловотни кўп айтаман. Сизга саловотни (намозимнинг) қанчасида айтай», дедим.

«Хоҳлаганингча», дедилар.

«Тўртдан бирими?» дедим.

«Хоҳлаганингча, агар зиёда қилсанг яхши», дедилар.

«Ярмичами?» дедим.

«Хоҳлаганингча, агар зиёда қилсанг яхши», дедилар.

«Учдан иккисичами?» дедим.

«Хоҳлаганингча, агар зиёда қилсанг яхши», дедилар.

«Унда ҳаммасини сизга қиламан», дедим.

«Ундоқ бўлса, у ғамларингни кетказур ва гуноҳларинг мағфират қилинур», дедилар».

Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳу кўп вақтларда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга бўладиган саҳобалардан эдилар.

Имом Бухорий ва бошқалар Усома ибн Зайд розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қизлари у зотга, тезроқ келинг, ўғлим қабзи руҳ бўлмоқда, деб одам юборди. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам салом айтиб:

«Албатта, олгани ҳам Аллоҳникидир, бергани ҳам Уникидир. Унинг наздида ҳар бир нарсанинг ажали белгилангандир. Сабр қилсин ва талаби савобда бўлсин», деб одам юбордилар. У (қиз) қасам ичиб, албатта, келсинлар, деб одам юборди. Бас, у зот турдилар. У зот билан бирга Саъд ибн Убода, Муоз ибн Жабал, Убай ибн Каъб, Зайд ибн Собит ва бир қанча кишилар ҳам турдилар. Болани Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга кўтариб олиб келинганда унинг жони мешга ўхшаб пўккиллаб қолган эди. Бас, у зотнинг икки кўзларидан ёш оқди. Шунда Саъд:

«Эй, Аллоҳнинг Расули, бу нима?» деди.

«Бу–Аллоҳ бандаларининг қалбига солган раҳматидир. Аллоҳ фақат раҳмлиқ бандаларигагина раҳм қиладир», дедилар».

Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам саҳобаларидан бўлган олти қозининг бири эдилар.

Ҳазрати Умар розияллоҳу анҳунинг вақтларида Ислом уммати учун Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳунинг қориликлари ҳам, олимликлари ҳам иш берди.

Эҳтимол, шунинг учундир Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳу бу кишини «Саййид ал-муслимин» деб чақирар эдилар.

Имом Бухорий Абдуррахмон ибн Абдин ал-Қорий розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳу билан Рамазон кечаларининг бирида масжидга чиқдим. Қарасак, одамлар гуруҳ-гуруҳ билан тарқоқ ҳолларида; кимдир ўзи намоз ўқимокда, кимдир намоз ўқиса, бир неча киши унга иқтидо қилмоқда. Шунда Умар:

«Менимча, анавиларни бир қори (орти)га жамласам яхши бўлади», деди. Сўнгра уларни Убай ибн Каъбнинг ортидан жамлади. Кейин бошқа бир кечада мен яна у билан чиққанимда одамлар қориларга иқтидо қилиб, намоз ўқишар эди. Умар:

«Бу қандоқ ҳам яхши бидъат. Бу вақтда ухлаб ётганларидан кўра, қоим бўлганлари афзал» деди. Кечанинг охирида, демоқчи. Одамлар кечанинг аввалида қоим бўлишар эди».

Тобароний ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилади:

«Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳу Жобияда хутба қилиб:

«Эй одамлар!

Ким Қуръондан сўрамоқчи бўлса, Убай ибн Каъб

розияллоху анҳунинг олдига келсин.

Ким меросдан сўрамоқчи бўлса, Зайд ибн Собит розияллоху анҳунинг олдига келсин.

Ким фикҳдан сўрамоқчи бўлса, Муоз ибн Жабал розияллоху анҳунинг олдига келсин.

Ким молу дунёдан сўрамоқчи бўлса, менинг олдимга келсин. Аллоҳ мени унга волий ва тақсимловчи қилди», деди».

Бу ривоятда ҳам ўша пайтда мусулмон уммати ичида Қуръони Каримни Убай ибн Каъб розияллоху анҳучалик биладиган одам йўқлигига далолат бор.

Убай ибн Каъб розияллоху анҳу ўша пайтнинг энг кўзга кўринган қозиси ҳам эдилар.

Абдурраззоқ Зайд ибн Асламдан ривоят қилади:

«Аббос ибн Абдулмуттолиб розияллоху анҳунинг Мадина масжиди ёнида ҳовлиси бор эди. Умар розияллоху анҳу унга:

«Уни менга сот», деди.

Умар уни масжидга зиёда қилмоқчи эди. У уни сотишдан бош тортди. Умар унга:

«Бўлмаса уни менга ҳиба қил», деди.

У бош тортди. У эса:

«Бўлмаса, уни ўзинг масжидни кенгайтиришга қўш», деди.

У яна бош тортди. Шунда Умар унга:

«Сен, албатта, булардан бирини танлашинг керак», деди.

У бундан ҳам бош тортди. Умар:

«Мен билан ўзингнинг ўртамизга бир одам танла», деди.

У Убай ибн Каъб розияллоху анҳуни танлади. Хусуматлашиб унинг олдига боришди.

Убай Умарга:

«Менимча, уни рози қилмасдан ҳовлисидан чиқара олмайсан», деди.

Умар унга:

«Айт-чи, сенинг бу ҳукминг Аллоҳнинг Китобида борми ёки Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг суннатларида?!» деди.

Убай:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг суннатларида», деди.

Умар:

«У нимадан иборат?» деди.

«Мен Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг: «Сулаймон ибн Довуд алайҳиссалом Байтул Макдисни бино қилганида, қайси деворни курса, ўша йиқилиб тушаверди. Бас, Аллоҳ унга: «Бировнинг ҳаққига, уни рози қилмагунингча, бино қурма», деб ваҳий қилди», деганларини эшитганман», деди у.

Умар уни тарк қилди. Аббос розияллоҳу анҳу ўшандан кейин уни масжидни кенгайтиришга қўшди».

Дунёдаги икки ҳарами шарифнинг бирини кенгайтирмоқчи бўлган, дунёни ларзага солиб турган давлат бошлиғини ўзининг оддий бир қозиси чиқарган ҳукмга биноан, ўзининг оддий бир фуқароси хоҳишига қарши чиқа олмаганига нима дейсиз.

Агар Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳу Аббос розияллоҳу анҳунинг эмас, Умар розияллоҳу анҳунинг фойдасига ҳукм чиқарганларида ҳам бу қисса дунёга ўрнак бўлишига арзиб, яна ортиб ҳам қолар эди. Энг муқаддас икки масжиднинг бирини кенгайтириш масаласида ўз фуқароси билан маҳкамалашиб юрган давлат бошлиғини дунё кўз очиб кўрганми ўзи?!

Қозининг давлат режасига, халифага қарши ҳукм чиқариши эса, мўъжизанинг ортиб қолгани ҳисобланади. Маҳкамада давлат бошлиғини ютиб туриб, кейин ўзига қарши иш юритган Аббос розияллоҳу анҳунинг иши ҳам қойил қоладиган бир иш.

Агар Аббос розияллоҳу анҳу хўп бўлади, амирул мўминин десалар ҳам тарихга кириб қолар эдилар.

Аммо у кишининг давлат бошлиғига қарши чиқишига шижоатлантирган амалдаги Ислом адолатидир.

Ана ўша илоҳий-мутлақ адолат бўйича давлат бошлиғи зарарига ҳукм чиқарадиган қози Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳунинг борлигидир.

Ана ўша илоҳий-мутлақ адолатга оғишмай амал қиладиган Умари одилнинг борлигидир.

Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳу ўз ҳақларини бировга ўтказмас эдилар. Агар ўша биров дунёни ларзага солиб турган забардаст халифа Умар розияллоҳу анҳу бўлса ҳам Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳуга барибир эди.

Ибн Асокир, Саъид ибн Мансур ва Байҳақийлар аш-Шаъбийдан ривоят қиладилар:

«Умар билан Убай ибн Каъбнинг орасида (хурмо) талашув бўлиб қолди.

Умар:

«Мен билан ўзинг орамизда (ҳукм қилиш учун) бир одам танла», деди.

Икковлари Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳуни танладилар. Иккиси унинг олдида бордилар.

Умар:

«Ҳузурингга иккимиз орамизда ҳукм чиқаришинг учун келдик. Ҳукм уйида берилур», деди.

Улар киришганда Зайд тўрдан жой кўрсатиб:

«Бу ерга, эй мўминларнинг амири», деди.

Умар унга:

«Бу биринчи жаврдир. Ҳукмингда зулм қилдинг. Мен талашган одам билан бирга ўтиришим керак», деди.

Икковлари унинг қаршисига ўтирдилар. Убай даъво қилди. Умар инкор қилди. Шунда Зайд Убайга:

«Мўминларнинг амирини қасам ичишдан афв қил. Мен бу нарсани ундан бошқа учун илтимос қилмайман», деди.

Ана ўшанда Умар қасам ичиб, Умар билан авом халқдан биттасини тенг кўрмагунча Зайд қози бўлмаслигини таъкидлади».

Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳу ҳазрати Умар розияллоҳу анҳунинг бемалол танқид қилаверар эдилар.

Имом Исҳоқ ибн Роҳавайҳ Ҳасандан ривоят қилади:

«Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳу Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳуга бир оят кироатини рад қилди. Шунда Убай:

«Батаҳқиқ, мен буни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан эшитганимда сени Бақийъдаги савдо машғул қилган эди!» деди. Умар розияллоҳу анҳу:

«Рост айтдинг! Мен сизларнинг ичингизда ҳақни айтадиган киши борлигини синамоқчи бўлдим, холос. Ҳузурида ҳақ айтилмайдиган ва ўзи ҳам уни айтмайдиган амирда яхшилик йўқдир», деди».

Агар эътибор берадиган бўлсак, Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳунинг Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳуга, «Батаҳқиқ, мен буни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан эшитганимда сени Бақийъдаги савдо машғул қилган эди!» деган гаплари давлат бошлиғи учун эмас, оддий одам учун ҳам жуда оғир гап эди. Аммо ҳазрати Умар розияллоҳу анҳу ўша оғир гапга заррача хафа бўлмадилар, аксинча, хурсанд бўлдилар. Ўзларига қарши ҳақни очиқ айтадиган одамлар борлигидан хурсанд бўлганлари учун ҳам Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳу яхши амир бўлганлар ва у кишининг давридаги Ислом давлати фуқаролари яхши фуқаролар бўлганлар.

Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳу Аллоҳ таолонинг зикрида ҳам пешқадамлардан эдилар.

Ибн Саъд раҳматуллоҳи алайҳи Абу Усайднинг мавлоси Абу Саъиддан ривоят қилади:

«Умар ибн Хаттоб хуфтондан кейин, кечаси масжидни айланиб чиқар, намоз ўқимаётганларни чиқариб юборар

эди. У бир куни Пайғамбар алай-хиссаломнинг саҳобаларидан бир гуруҳининг олдидан ўтди. Уларнинг ичида Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳу ҳам бор эди. Умар унга:

«Анавилар ким?» деди.

«Аҳлингиздан бир гуруҳи, эй мўминларнинг амири!» деди Убай.

«Намоздан кейин сизларни нима тутиб қолди?» деди.

«Аллоҳни зикр қилиб ўтирдик», деди Убай.

Умар улар билан ўтирди. Сўнгра ўзига энг яқин ўтирган одамга:

«Қани, бир дуо қил!» деди. У дуо қилди. Кейин уларнинг ҳаммасидан бирма-бир дуо қилишни сўраб чиқди. Навбат менга келди. Мен унинг ёнида эдим. У менга:

«Қани, сен ҳам!» деди. Менинг тилим тутилиб қолди. Мени титроқ тутиб қолди. Умар ҳам менинг ҳолимдан хабардор бўлди. Сўнгра у:

«Аллоҳумма иғфирлана! Аллоҳумма ирҳамнаа» десанг ҳам бўлаверар эди», деди.

Кейин Умарнинг ўзи дуо қила бошлади. Ичимизда энг кўп кўзёши қилган ва энг қаттиқ йиғлаган унинг ўзи бўлди. Охирида:

«Ана, энди бўлди», деди. Сўнг одамлар тарқалдилар».

Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳу жазм қилмаган нарсаларини бошқаларга айтмас эдилар.

Имом Муслим ва бошқалар Зирр ибн Хубайш розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Убай ибн Каъбдан:

«Биродаринг Ибн Масъуд ким йилни бедор ўтказса, Лайлатул қадрни топади», дейди?» деб сўрадим.

«Унга Аллоҳ раҳм қилсин. Одамлар суяниб қолмасин демоқчи бўлгандир. Аслида у, батаҳқиқ у (кеча)нинг Рамазонда эканини, охириги ўн кунликда эканини ва

йигирма еттинчи кечада эканини билган», деди.

Сўнгра, иншааллоҳ, демасдан қасам ичиб, у йигирма еттинчи кеча эканини айтди.

«Бунини не асосда айтмоқдасан, эй Абу Мунзир?» дедим.

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бизга хабар берган аломат асосида, ўша куни қуёш ёғду сочмай чиқади», деди.

Абу Довуднинг лафзида:

«Аломати нима?» дедим.

«Ўша кечанинг тонгида қуёш тоғорага ўхшаб ёғду сочмай чиқади, деди», дейилган.

Убай ибн Каъб розияллоҳу анхунинг Лайлатул қадр Рамазоннинг йигирма еттинчи кечасида эканига иншааллоҳни қўшмай қасам ичишлари эса, бунга қаттиқ жазмлари борлиги, яъни масалани аниқ билишларига далолат қилади.

Убай ибн Каъб розияллоҳу анху Лайлатул қадр Рамазони шарифнинг йигирма еттинчи кечаси эканига жазм қилганлар.

Убай ибн Каъб розияллоҳу анху Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан 164 та ҳадис ривоят қилдилар. Бу зотдан бир нечта кишилар ривоят қилишди.

Бу зот ҳижратнинг 30-санасида вафот этдилар.

Ибн Замра айтадилар: «Мадинага келсам, халқ кўзғалган, шов-шув бўлаётган экан. Нима бўлди, деб сўрасам, «бу шаҳарлик эмасмисан, ахир мусулмонлар ва қорилар саййиди вафот этдилар-ку», деб айтди».

Убай ибн Каъб розияллоҳу анхунинг фазллари ҳақида айтилган гапларнинг гултожиси Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг айтганларидир.

Имом Бухорий ва Муслимлар Абдуллоҳ ибн Умар розияллоҳу анхудан ривоят қиладилар:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Қуръон қироатини тўрт кишидан; Ибн Масъуддан, Абу

Ҳузайфанинг мавлоси Солимдан, Убайдан ва Муоз ибн Жабалдан талаб қилинг», деганларини эшитдим».

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам яна:

«Умматимнинг Аллоҳнинг Китобига энг қориси Убай ибн Каъбдир», деганлар.

Аллоҳ таоло Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳудан рози бўлсин!

ЗАЙД ИБН СОБИТ РОЗИЯЛЛОҲУ АНҲУНИНГ ФАЗЛЛАРИ

Зайд ибн Собит ибн Заҳҳоқ Ансорий ал-Хазражий розияллоҳу анҳунинг кунялари Абу Саъиддир.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Мадинага хижрат қилиб келганларида Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳунинг ёшлари ўн бирда эди. У киши ўзларининг қариндош-уруғларига қўшилиб мусулмон бўлган эдилар.

Бадр уруши бўлганда ёш мусулмон Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳу ҳам оталари билан жангга чиқдилар. Аммо жуда кичик ва нимжон бўлганлари учун Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишини қайтариб юбордилар.

Бадр урушида мусулмонлар қўлига асир тушган мушриклар ичида тўлов беришга имкони йўқлари ҳам бор эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам улар учун ҳам озодликка чиқиш йўлини очиб бердилар. Бу йўл дунё тарихи мислини кўрмаган йўл эди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам мазкур асирлар мусулмонларнинг болаларидан ўн кишига ўқиш-ёзишни ўргатиб қўйса, озод бўлишларини эълон қилдилар. Асирлар озодликка чиқиш йўлида мусулмон ёшларга ўқиш ва ёзишни таълим бера бошладилар.

Кейинчалик Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга нозил бўлган ваҳийларни ёзиш бўйича котиблик қилиб,

бўлиб, ҳазрати Абу Бакр ва ҳазрати Умар розияллоҳу анҳулар даврларида Қуръони Каримни жамлашда асосий ўрин тутган саҳобий Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳу худди ўша асирлардан ўқиш-ёзишни ўрганган мусулмон ёшлардан бири эдилар.

Уҳуд урушида Расулуллоҳ алайҳиссалату вассалом иккита совутда чиқдилар. Байроқни Мусъаб ибн Умайр розияллоҳу анҳуга бердилар. Бир қанотга Зубайр ибн Аввомни, иккинчи қанотга Мунзир ибн Амрни бошлиқ қилдилар.

Шу пайт ёш болалар биз ҳам урушда қатнашамиз, деб келиб қолдилар. Улардан Усомат ибн Зайд, Барро ибн Озиб, Зайд ибн Арқам, Зайд ибн Собит каби кичкиналарини ҳали урушга ёшлиқ қиласизлар, деб қайтардилар. Самура ибн Жундуб ва Рофеъ ибн Худайж каби каттароқларини қабул қилдилар. Уларнинг ёши ўн бешда эди. Бу сафар ҳам Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳунинг омадлари келмади. Душманга қарши жангда қатнашишга қанчалар интиласалар ҳам имкон топа олмадилар.

Хандақ қазиш ишларида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳаммага ўрнак бўлиб, тер тўкардилар. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам ер қазир, тупроқ сураб ва замбил кўтарар эдилар. Оғир меҳнат енгиллашсин учун жўр бўлиб, шеър ўқиган саҳобаи киромларга ўзларининг муборак овозлари билан кўшилар эдилар.

Саҳобалардан Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳу ёш бўлишига қарамай, тупроқ ташир эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уни кўриб:

«Қандоқ ҳам яхши бола экан-а?» деб эркалардилар.

Иш давомида чарчаб, Зайд ибн Собит хандақда ухлаб қолди. Шунда Аммора ибн Ҳазм унинг қуролини олиб кўйди. Уйғонгач, Зайд қуроли йўқлигини кўриб, кўрқиб кетди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ҳа, уйқучи, ухлаб ётганингда қуролинг кетиб қолибдими?» деб ҳазил қилдилар. Сўнгра:

«Бу боланинг қуролини ким билади?» деб сўрадилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, у менда», деди Аммора.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Унга қуролини қайтар», дедилар-да, кейин мусулмон кишининг ўзига билдирмай, бирор нарсасини олиб қўйиб, кўрқитишдан қайтардилар.

Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳу қандоқ қилиб бўлса ҳам Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга яқинроқ бўлишнинг ҳаракатида эди. Ўйлаб-ўйлаб, ёшга алоқаси йўқ иш топди. Бу иш–илм, ёдлаш ва Қуръони Каримга боғлиқ иш эди. Бола ўзининг бу фикрини онаси Нувворга айтди. Она кичик ўғлининг бу гапларидан қувониб кетди ва ўз қавмининг катталарига ўғлининг рағбати ҳақида сўз очиб, улардан ёрдам сўради.

Қавмнинг катталари Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига бориб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, мана бу ўғлимиз Зайд ибн Собит Аллоҳнинг Китобидан ўн еттита сурани ёд олган. Уларни сизга қандоқ нозил бўлган бўлса, худди шундоқ тиловат қилади. Бунинг устига, у ўқиш-ёзишни ҳам қойиллатади. У сизнинг яқинингизда бўлмоқчи. Агар истасангиз уни бир эшитиб кўринг», дедилар.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳу ёд олган нарсаларнинг баъзисини эшитиб кўрдилар. Қарасалар, боланинг тиловати гўзал, нутқи равон. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам жуда ҳам хурсанд бўлдилар. Айниқса, Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳунинг ёш туриб, ўқиш-ёзишни ўзлаштириб олганлари у кишига ёқиб тушди. У зот ўзларининг ёш саҳобаларига қараб:

«Эй Зайд, мен учун яҳудийларнинг ёзувини ўрган, мен

уларга унча ишонмайман», дедилар.

«Лаббайка, эй Аллоҳнинг Расули», деди у.

Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳу тезда иброний тилни ўрганиб олди ва ўша тилда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг мактубларини ёза бошлади. Шунингдек, у иброний тилда келган хатларни ҳам у зотга ўқиб берадиган бўлди.

Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг амрлари ила Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳу сурён тилини ҳам ўргандилар ва Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламнинг шахсий таржимонига айландилар.

Абу Яъло ва Ибн Асокир Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам Мадинага келганларида мени у зотнинг хузуруларига олиб бордилар ва:

«Эй Аллоҳнинг Расули, мана бу Бани Нажжорлик бир бола Сизга нозил қилинган нарсадан ўн еттита сурани ёд олган», дедилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга ўқиб берган эдим, маъқул бўлди. У зот менга:

«Эй Зайд, мен учун яҳудийларнинг ёзувини ўрганасанми? Мен уларга ўз мактубимни унча ишонмайман», дедилар.

Мен ярим ой ўтмасдан у тилни яхшилаб ўрганиб олдим. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларга мактуб ёзадиган бўлсалар, мен ёзар эдим. Улар у зотга ёзсалар, мен ўқиб берар эдим».

Абу Яъло ва Ибн Асокир ва Ибн Абу Довудлар Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам менга:

«Сурёнчани биласанми? Менга мактублар келади», дедилар.

«Йўқ», дедим.

«Ундоқ бўлса, ўрган», дедилар.

Мен уни ўн етти кунда ўргандим».

Бу ишларнинг ҳаммаси Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳуга бўлган ишончларини оширди ва у зот бу закий инсонни ўзларига нозил бўлаётган Қуръони Карим оятларини ҳам ёзиб борадиган ваҳий котиби қилиб олдилар.

Одатда, Қуръони Каримдан қандоқ оят нозил бўлса, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Менга котибларни чақиринг» дер эдилар ва ҳозир бўлган котибларга янги оятларни ±здириб борардилар. Улар ўзлари муяссар бўлган нарсга уларни ёзиб қўяр эдилар. Энди эса, ўша ишга Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳу кўпроқ таклиф қилинадиган бўлди.

Ана шундоқ қилиб, Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳу Қуръони Карим оятларини Набий соллаллоҳу алайҳи васалламдан янги тушган вақтида±қ қабул қилиб оладиган, уларни ёзиб қўядиган ва улар билан бирга вояга етадиган бўлдилар.

Албатта, бундоқ шароит Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳуни Исломот таълимотларини чуқур ўрганиб боришларига яхши шароит яратди. У киши бу шароитдан унумли фойдаландилар.

Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳу ваҳийларни ёзиб бориш билан бирга, ёдлаб ҳам борардилар. Ниҳоят, Қуръоннинг ҳаммасини ёдлаб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан ўтказиб чиққан ансорлардан бири бўлдилар.

Гоҳида Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга Қуръони Каримдан тиловат қилиб ҳам берар эдилар.

Имом Бухорий ва бошқалар Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга «Ван

Нажми»ни ўқиб бердим. Бас, у зот унда сажда қилмадилар».

Имом Дорақутний: «Бас, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга эргашиб, биздан бирор киши сажда қилмади», деган жумлани зиёда қилган.

Эҳтимол, ваҳийни ёзишлари керак бўлгани учундир, Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳу Набий соллаллоҳу алайҳи васалламдан ажралмай юрар эдилар. Бу гапнинг далили учун биргина ривоят келтирамыз:

Имом Бухорий ва бошқалар Усома ибн Зайд розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қизлари у зотга тезроқ келинг, ўғлим қабзи руҳ бўлмоқда, деб одам юборди. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам салом айтиб:

«Албатта, олгани ҳам Аллоҳникидир, бергани ҳам Уникидир. Унинг наздида ҳар бир нарсанинг ажали белгилангандир. Сабр қилсин ва талаби савобда бўлсин», деб одам юбордилар. У (қиз) қасам ичиб, албатта, келсинлар, деб одам юборди. Бас, у зот турдилар. У зот билан бирга Саъд ибн Убода, Муоз ибн Жабал, Убай ибн Каъб, Зайд ибн Собит ва бир қанча кишилар ҳам турдилар. Болани Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга кўтариб олиб келинганда унинг жони мешга ўхшаб пўкиллаб қолган эди. Бас, у зотнинг икки кўзларидан ёш оқди. Шунда Саъд:

«Эй, Аллоҳнинг Расули, бу нима?» деди.

«Бу, Аллоҳ бандаларининг қалбига солган раҳматидир. Аллоҳ фақат раҳмлик бандаларигагина раҳм қиладир», дедилар».

АБУ БАКР ДАВРЛАРИДА

Пайғамбаримиз Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳаётлик вақтларида, яна ваҳий тушиб қолар,

деган умидда Қуръон жамлаб китоб шаклига келтирилмаган эди. У кишининг вафотларидан кейин Қуръон кишиларнинг қалбида ва ёзган нарсаларида қолди.

Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламдан сўнг Абу Бакр розияллоҳу анҳунинг даврида диндан қайтган муртадлар билан мусулмонлар орасидаги қаттиқ жангларда Қуръонни тўлиқ ёд олган кўплаб қорилар шаҳид бўлдилар. Биргина Мусайламатул Каззобга қарши Ямомада бўлган жангда етмиш саҳобаи киром шаҳид бўлди.

Шунда ҳазрати Умар Абу Бакр розияллоҳу анҳуга, Аллоҳ у зотлардан рози бўлсин, қорилар ўлиб кетаверса, Қуръонга зарар етиши мумкин, шунинг учун уни китоб шаклига келтириб, жамлаб қўйиш керак, деган маслаҳатни берди.

Аввалига ҳазрати Абу Бакр розияллоҳу анҳу иккиланиб турдилар, чунки бу иш Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳаётлик вақтларида қилинмаган эди. У киши Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳуга:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қилмаган ишни қандоқ қиламан?!» деб туриб олдилар.

Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳу ҳам айтганларидан қолмай:

«Аллоҳга қасамки, бу иш яхшидир», деб Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳунинг ортларидан қолмай юравердилар.

Кейинроқ Абу Бакр розияллоҳу анҳу ҳам Қуръонни китоб шаклига келтириб қўйиш зарур эканлигини англаб етдилар ва Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳуни чақириб:

«Биз сени ҳеч бир нарсада муттаҳам қилган эмасмиз. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларида Қуръонни ёзар эдинг. Энди яхшилаб суриштириб, Қуръонни жамла», деб бу ишни амалга оширишни унга топширдилар.

Чунки Зайд ибн Собит розияллоху анху Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам билан жуда кўп бирга бўлган, Қуръонни энг яхши ёд олган ва уни Пайғамбар алайҳиссалом хузуларида ёзган, Пайғамбаримиз вафот этадиган йиллари Жаброил фариштага Қуръонни аввалидан охиригача ўқиб ўтказганларида бирга бўлган эди.

Зайд ибн Собит розияллоху анху ҳам аввалига:

«Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам қилмаган ишни қандоқ қиламан?!» деб туриб олдилар.

Энди Абу Бакр Сиддиқ розияллоху анху:

«Аллоҳга қасамки, бу иш яхшидир», деб Зайд ибн Собит розияллоху анхуни кўндиришга ҳаракат қилишга ўтдилар.

Охири бориб, Аллоҳ таоло Умар ибн Хаттоб розияллоху анху ва Абу Бакр Сиддиқ розияллоху анхунинг қалбларига солган нарсани Зайд ибн Собит розияллоху анхунинг қалбларига ҳам солди. У киши Қуръонни жамлашга рози бўлдилар.

Зайд ибн Собит, Умар ибн Хаттоб розияллоху анхумо ва бошқалар Қуръони Каримни пухта ёд билишларига қарамай, бу улкан ишнинг мустаҳкам, ишончли бўлишига ҳаракат қилиб, масжидда:

«Кимнинг қўлида ёзилган Қуръон бўлса ва уни Пайғамбаримиз хузуларида ёзилганига иккита гувоҳи бўлса, бизга олиб келсин, Қуръонни жам қилишга халифанинг буйруғи бўлди», деб эълон қилдилар.

Икковлари масжидда ўтириб, гувоҳларни текшириб, ниҳоятда аниқлик билан бир йилдан ортиқ вақтда Қуръонни жамлаб бердилар. Сўнг кўпчиликка кўрсатдилар, ҳамма рози бўлди. Агар бирор ҳарфи ўрнида бўлмаса, минглаб ёд биладиганлар қарши чиқарди.

Зайд ибн Собит розияллоху анху биринчи халифа Абу Бакр Сиддиқ розияллоху анхунинг ҳам мирзаси бўлдилар.

Абу Бакр Сиддиқ розияллоху анху муртадларни динга қайтардилар. Арабларни Исломда қайта бирлаштирдилар. Ўша пайтдаги икки улкан салтанатни фатҳ қилишни бошладилар. Қуръони Каримни бир мусхафга жамладилар ва бошқа кўплаб улкан ишларни амалга оширдилар.

Умар розияллоху анху у кишининг қозилари эди.

Абу Убайда розияллоху анху девонбегилари эди.

Усмон ибн Аффон, Али ибн Абу Толиб ва Зайд ибн Собит розияллоху анхумлар у кишининг мирзалари эди.

ҲАЗРАТИ УМАР ДАВРЛАРИДА

Давлат бошлиғи сифатида Умар ибн Хаттоб розияллоху анху аҳолининг таълим ишларига катта аҳамият берар эдилар. У киши аввало, пойтахтнинг таълим ишларига алоҳида этибор берганлар.

Ибн Саъд Қосимдан ривоят қилади:

«Умар барча сафарларда Зайд ибн Собитни ўз ўрнига қўйиб кетар эди. Умар одамларни турли юртларга муҳим ишларга юборар эди. Одамлар ундан Зайд ибн Собитни талаб қилсалар:

«Зайднинг макони эсимдан чиққани йўқ. Лекин юрт аҳли Зайдга муҳтожлар. Улар унинг айтиб берадиган нарсаларини ундан бошқадан топа олмайдилар», дер эди».

Бу ривоятда Зайд ибн Собит розияллоху анхунинг иккита катта фазли кўриниб турибди. Биринчиси, халифанинг йўқлигида унинг вазифасини вақтинча бажариб туришлари. Иккинчиси, Ислом давлати пойтахтида тенги йўқ олим бўлганлари.

Мадина аҳлига устоз бўлган Зайд ибн Собит розияллоху анхуни ҳазрати Умар эҳтиром қилишлари ва унга таълим учун шароит яратиб беришлари катта гап. Давлат бошлиғи илмга бунчалик аҳамият берган ерда, албатта, илм ривож топади. Ҳазрати Умар олимга турли

ишларни таклиф қилмай, унинг таълим ишларига шароит яратиб беришлари, уни ўз ўринларига қўйиб кетишлари ўша вақтда Мадинаи Мунавварада илм ривож топиши учун катта омил бўлган.

Тобароний Ибн Аббос розияллоҳу анхудан ривоят қилади:

«Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анху Жобияда хутба қилиб:

«Эй одамлар! Ким Қуръондан сўрамоқчи бўлса, Убай ибн Каъб розияллоҳу анхунинг олдида келсин.

Ким меросдан сўрамоқчи бўлса, Зайд ибн Собит розияллоҳу анхунинг олдида келсин.

Ким фикҳдан сўрамоқчи бўлса, Муоз ибн Жабал розияллоҳу анхунинг олдида келсин.

Ким молу дунёдан сўрамоқчи бўлса, менинг олдимга келсин. Аллоҳ мени унга волий ва тақсимловчи қилди», деди».

Ушбу ривоятдан Зайд ибн Собит розияллоҳу анхунинг мерос илмида тенги йўқ олим бўлганларини билиб оламиз.

Илмни ўз мутахассисидан олиш керак. Саҳобаи киромлар ичида ҳам маълум илм ила шуҳрат топган кишилар бўлган. Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анхунинг давлат бошлиғи сифатида бундоқ кўрсатма беришлари катта аҳамиятга эга. Шунга амал қилинганда давлатнинг илмга ажратган маблағи ҳам, кучлари ҳам зое кетмайди. Жамиятга керакли мутахассислар керакли савияда тайёрланади.

Зайд ибн Собит розияллоҳу анху кези келганда халифа Умар розияллоҳу анхуга эслатмалар ҳам берар эдилар.

Тобароний Абу Қилобадан ривоят қилади:

«Умар розияллоҳу анхуга Абу Меҳжан ўз шериклари билан уйида ичиб ўтиргани ҳақида хабар берилди. Умар унинг устига кириб борган эди, бир киши билан ўтирган экан.

Шунда Абу Мехжан:

«Эй мўминларнинг амири! Бу сизга ҳалол эмас! Аллоҳ сизни жосусликдан қайтарган!» деди.

«Манави, нима демоқда?!» деди Умар.

Зайд ибн Собит ва Абдуррахмон ибн ал-Арқам розияллоҳу анҳумолар:

«Эй мўминларнинг амири, тўғри айтди. Бу жосусликдир», дедилар. Умар уни тарк қилиб, чиқиб кетди».

Имом Байҳақий Макхулдан ривоят қилади:

«Убода ибн Сомит розияллоҳу анҳу Байтул Мақдиснинг олдида бир қибтийни уловини ушлаб туриш учун чақирди. У бош тортди. Шунда уни уриб бошини ёрди. У Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳуга шикоят қилди. Умар унга:

«Буни бундоқ қилишингга нима сабаб бўлди?» деди. У:

«Эй мўминларнинг амири, уловни ушлаб туришга амр қилган эдим, бош тортди. Мен аччиғим тез одамман. Бас, уни урдим», деди.

«Ўтир! Қасос учун!» деди Умар.

Шунда Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳу:

«Қулинг учун биродарингдан қасос оласанми?!» деди.

Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳу қасосни тарк қилиб, дия бериш ҳақида ҳукм чиқарди».

Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳу ўта нозик масалаларда қозилик ҳам қилар эдилар.

Ибн Асокир, Саъид ибн Мансур ва Байҳақийлар аш-Шабъийдан ривоят қиладилар:

«Умар билан Убай ибн Каъбнинг орасида (хурмо) талашув бўлиб қолди. Умар:

«Мен билан ўзинг орамизда (ҳукм қилиш учун) бир одам танла», деди.

Икковлари Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳуни танладилар. Иккиси унинг олдида бордилар. Умар:

«Ҳузуруннга иккимиз орамизда ҳукм чиқаришинг учун келдик. Ҳукм уйида берилур», деди.

Улар киришганда Зайд тўрдан жой кўрсатиб:

«Бу ерга, эй мўминларнинг амири», деди.

Умар унга:

«Бу биринчи жаврдир. Ҳукмингда зулм қилдинг. Мен талашган одам билан бирга ўтиришим керак», деди.

Икковлари унинг қаршисига ўтирдилар. Убай даъво қилди. Умар инкор қилди. Шунда Зайд Убайга:

«Мўминларнинг амирини қасам ичишдан афв қил. Мен бу нарсани ундан бошқа учун илтимос қилмайман», деди.

Ана ўшанда Умар қасам ичиб, Умар билан авом халқдан биттасини тенг кўрмагунча Зайд қози бўлмаслигини таъкидлади».

ҲАЗРАТИ УСМОН ДАВРЛАРИДА

Биринчи халифа Абу Бакр Сиддик розияллоҳу анхунинг даврларида Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анхунинг таклифлари ила Қуръонни тўлиқ ёд биладиган саҳобаларнинг Ридда урушларида шаҳид бўлиб кетаётганлари сабабидан унинг оятлари ёзилган тарқоқ саҳифаларни жамлаб қўйишга қарор қилинган эди.

Халифанинг амрига биноан, Зайд ибн Собит ва Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анхумолар машаққатли уринишлардан кейин Қуръонни кийик терисидан ишланган саҳифаларга ёздилар. Уни белидан боғлаб, Абу Бакрнинг уйига қўйиб қўйдилар. У киши оламдан ўтгандан кейин саҳифалар ҳазрати Умарнинг уйларида, у кишидан сўнг эса, қизлари ва Пайғамбаримизнинг хотинлари Хафса онамиз ҳузурларида қолди.

Вақт ўтиши билан Ислом давлатининг чегараси кенгайиб, кўплаб халқлар ҳам мусулмонликни қабул қилиб, мусулмонларнинг сони кўпайгандан сўнг Қуръонни

Ўқишда турлича келишмовчиликлар чиқа бошлади. Орада катта фитна чиқиш хавфи туғилди. Бу хавфни биринчи бўлиб Ҳузайфа ибн Ямон розияллоҳу анҳу англаб етдилар. У киши бундан халифани огоҳ қилиб, фитнанинг олдини олиш учун чора кўришни таклиф қилди. Усмон ибн Аффон розияллоҳу анҳу чора кўришга киришдилар.

Бу ҳақда Имом Бухорий ўзларининг «Саҳиҳ»ларида ибн Шайбодан, у киши Анас ибн Молик розияллоҳу анҳудан қилган куйидаги ривоятни келтирадилар:

«Ҳузайфа ибн Ямон Усмоннинг олдига келди. У Шом аҳли билан арманлар юрти фатҳида, Ироқ аҳли билан Озарбайжон фатҳида юришда эди. Ҳузайфани уларнинг кироатдаги ихтилофлари қўрқинчга солган эди. Ҳузайфа Усмонга:

«Бу умматни Китоб тўғрисида, насоро ва яҳудларнинг ихтилофига ўхшаш ихтилоф қилишининг олдини ол!» деди.

Бас, Усмон Ҳафсага одам юбориб, бизга саҳифаларни бериб тур, ундан мусхафларга нусха кўчириб олайлик, кейин уларни ўзингга қайтариб берамиз, деди.

Ҳафса уларни Усмонга юборди. У Зайд ибн Собит, Абдуллоҳ ибн Зубайр, Саъид ибн Осс ва Абдурраҳмон ибн ал-Ҳорис ибн Ҳишомларга амр қилди. Улар мусхафларга нусха кўчирдилар. Усмон қурайшлик учлик гуруҳга:

«Агар сизлар Қуръоннинг бирор нарсасида Зайд ибн Собит ила ихтилоф қилиб қолсангиз, ўшани Қурайш лисони ила ёзинглар. Чунки у уларнинг лисонида нозил бўлгандир», деди.

Улар амрни бажо келтириб, саҳифалардан мусхафларга нусхалар кўчирдилар. Усмон саҳифаларни Ҳафсага қайтариб берди. Улар насх қилганлардан ҳар томонга биттадан мусхаф юборди. Ундан бошқа саҳифаларда ва мусхафда Қуръондан бўлса, куйдириб юборишга амр қилди».

Усмон ибн Аффон розияллоҳу анҳу марказларга биттадан мусхаф юбориш билан кифояланмадилар. Ҳар бир мусхаф билан уни одамларга ўқитадиган қорини ҳам юбордилар.

Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳуни Мадина мусхафига қори этиб тайинладилар.

Бу ҳам Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳу катта фазл эгаси эканликларига яна битта катта далилдир.

Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳуни катта, олим саҳобалар ҳам олимликлари учун жуда ҳам ҳурмат қилар эдилар.

Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳу ўзларига устоз бўлган саҳобаи киромларни ғоятда ҳурмат қилар эдилар. Бу ҳам толиби илмлар амал қилиши лозим бўлган муҳим ишлардан бири эди. У киши бу ишни ҳам ўз жойида уддалар эдилар.

Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳу Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳудан дарс олар эдилар. Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳу жўнаб чиқиб, отларига минмоқчи бўлганларида, Ибн Аббос отнинг жиловидан ушлаб турарди. Зайд бундан қайтардилар.

Шунда Ибн Аббос розияллоҳу анҳу:

«Уламоларимизни шундай ҳурмат қилишга буюрилганмиз», дедилар.

Бунинг жавобига Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳу ҳам Ибн Аббос розияллоҳу анҳунинг қафтларидан ушлаб ўпиб:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг оилаларига шундай муомалада бўлишга буюрилганмиз», дедилар.

Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан доимо бирга бўлганлари, ҳамма нарсани диққат билан ўрганганлари учун ҳадисларнинг сир-асрорларини ҳам бошқалардан кўра яхшироқ билар эдилар.

Имом Абу Довуд ва Насайй ривоят қиладилар:

«Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳу:

«Аллоҳ Рофеъ ибн Ходийжни мағфират қилсин, Аллоҳга қасамки, мен бу ҳадисни ундан кўра яхши биламан. Гап бундоқ бўлган эди. Ансорийлардан икки киши уришиб, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келишганда, у зот ҳолингиз шу бўладиган бўлса, зироат ерларингизни ижарага берманглар, дедилар. Рофеъ, зироат ерларингизни ижарага берманглар, деганларини эшитган, холос», деди».

Ушбу ривоятдан бир ёки икки ҳадисни ўқиб олиб, ўзича ҳукм чиқариб, ҳадисда бундоқ дейилса ҳам фуқаҳолар у деган, бу деган, деб турли гаплар тарқатишимиз ноўрин эканини кўрсатади.

Ривоят тўғри бўлиши, ўта ишончли, ўта кучли бўлиши мумкин. Аммо ушбу мисолга ўхшаб, ривоят қилувчи саҳобийнинг ўзи ҳадисни тўлиқ эшитмаган бўлиши ёки бошини эшитиб охирини эшитмаган бўлиши ёхуд аксинча бўлиши мумкин. Аввал бўлиб ўтган сир-асрорлардан хабарсиз бўлиши мумкин. Шунинг учун ҳар бир масала бўйича келган барча далилларни тўплаб ўрганиб, суриштириб бўлибгина бир қарорга келиши керак.

Шу билан бирга, бу ривоятдан одоб ҳам ўрганишимиз керак. Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳу Рофеъ ибн Ходийж розияллоҳу анҳуга раддия қилишларидан олдин у кишининг ҳақларига дуо қилиб туриб, кейин гапларини айтмоқдалар. Бу одоб ҳар бир фикрий муҳолиф учун лозим ва лобуд одобдир.

Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳу ҳижратнинг 45-йили вафот этдилар. Вафотлари муносабати билан Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг шоирлари Ҳассон ибн Собит бу кишига марсия ўқидилар:

«Ҳассон ва ўғлидан сўнг қофияларга ким қолур.

Зайд ибн Собитдан сўнг маъноларга ким қолур».

Ибн Саъд Солим ибн Абдуллоҳдан ривоят қилади:

«Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳу вафот қилган куни Абдуллаҳ ибн Умар розияллоҳу анҳу билан бирга эдик.

Мен: «Бугун одамларнинг олими вафот қилди», дедим.

У: «Аллоҳ уни бугун раҳмат қилсин! У Умарнинг халифалигида одамларнинг олими ва илм денгизи эди. Умар уларни турли юртларга юборди ва ўз фикрларидан фатво айтишдан ман қилди. Зайд ибн Собит Мадинада ўтириб аҳли Мадинага ва келганларга фатво берар эди», деди.

Зайд вафот этганларида Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳу:

«Бугун умматнинг олими вафот этди, шоядки, Аллоҳ таоло унинг ўрнига Ибн Аббосни ўринбосар қилса эди», деб дуо қилганлар.

Қобийса розияллоҳу анҳу:

«Зайд Мадинада қозилик, фатво, қироат ва мерос илмларида пешво эди», деганлар.

Собит ибн Убайд розияллоҳу анҳу:

«Зайддан кўра уйда ҳазилкаш, мажлисда виқорли одамни кўрмаганман», деганлар.

Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳу:

«Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламнинг саҳобаларидан маҳфузлари Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳунинг илмда собитқадамлардан эканлигини билар эдилар», деганлар.

Ибн Саъд Саҳл ибн Абу Хойсамадан ривоят қиладилар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг даврларида фатво берадиганлар муҳожирлардан учта, ансорлардан учта; Умар, Усмон, Али, Убай ибн Каъб, Муоз ибн Жабал ва Зайд ибн Собитлар эди».

Ибн Саъд Кубайса ибн Зуайб ибн Ҳалҳаладан ривоят қиладилар:

«Зайд ибн Собит Умар, Усмон ва Алининг Мадинада

турган пайтида ва кейинги беш йилда, Муовия бўлгандан кейин ҳам ўзи қирқ бешинчи санада вафот этгунча қозилик, фатво, кироат ва мерос бўйича раис эди».

Аммо Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳунинг фазллари ҳақида айтилган гапларнинг гултожиси Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг гапларидир.

У зот Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳу ҳақларида:

«Умматимнинг меросни энг яхши билувчиси Зайд ибн Собитдир», демишлар.

Зайд ибн Собит розияллоҳу анҳу ҳаммаси бўлиб, 92 та ҳадис ривоят қилдилар. Бу зотдан Ибн Умар, Ибн Аббос, Абу Ҳурайра, Анас ибн Молик, Саҳл ибн Ҳунаиф, Абу Саид ал-Худрий ва бошқа улуғ саҳоба розияллоҳу анҳумлар ривоят қилишди.

فضل أبي طلحة ؓ

АБУ ТОЛҲА РОЗИЯЛЛОҲУ АНҲУНИНГ ФАЗЛЛАРИ

Ўзларининг кунялари билан машҳур бўлган бу улкан саҳобий Абу Толҳанинг тўлиқ исмлари Зайд ибн Саҳл ибн Асвад ибн Ҳаром ибн Амр ибн Зайдуманот ибн Адий ибн Амр ибн Молик ибн Нажжор ал-Ансорий ал-Хазражийдир.

Абу Толҳа розияллоҳу анҳунинг Исломога киришларига бир ажойиб ҳодиса сабаб бўлган. Бу ҳодиса ҳақидаги ривоятни Абу Толҳа розияллоҳу анҳунинг ўғай ўғиллари Анас ибн Молик розияллоҳу анҳудан эшитайлик.

Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Умму Сулайм розияллоҳу анҳо Абу Анаснинг олдида келиб:

«Бугун сен ёмон кўрган нарса ила келдим», деди.

«Сен доимо олдимга анави аъробийнинг олдидан мен

ёмон кўрган нарсани олиб келаверасан!», деди Абу Анас.

«У аъробий эди. Лекин Аллоҳ уни танлаб олиб, ихтиёр қилиб, Пайғамбар қилди».

«Келтирган нарсанг нима?!»

«Ароқ ҳаром қилинди».

«Бу сен билан менинг ажрашимиз», деди.

Сўнгра мушрик ҳолда ўлиб кетди.

Сўнгра Абу Толҳа розияллоҳу анҳу Умму Сулаймнинг олдига келди. Умму Сулайм унга:

«Модомики, мушрик экансан, сенга тегмайман», деди.

«Йўқ. Бу сенинг мақсадинг эмас».

«Менинг мақсадим нима?»

«Сенинг мақсадинг сариқ (тилло) билан оқ (кумуш)да».

«Албатта, мен гувоҳлик бераман ва Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламни ҳам гувоҳ қиламанки, агар сен мусулмон бўлсанг, сенинг Исломинг туфайли розиман. Эй Анас, тур! Амакингни бошлаб бор!», деди Умму Сулайм.

У (Абу Толҳа) туриб қўлини елкамга қўйди. Юриб бориб Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга яқинлашганимизда у зот бизнинг каломимизни эшитдилар ва кейин:

«Мана, Абу Толҳа, икки кўзи орасида Ислом иззати!» дедилар.

У Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга салом берди ва:

«Ашҳаду аллаа илаҳа иллаллоҳу ва анна Муҳаммадан абдуҳу ва Расулуҳу», деди.

Шундан кейин Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Ислом учун уни уйлаб қўйдилар».

Абу Толҳа розияллоҳу анҳу ўша ондан бошлаб, Ислом байроғи остида яшай бошлади. У ўзининг барча имкониятларини Аллоҳ таолонинг дини йўлига тикди. Абу

Толҳа розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга у зотнинг барча юришларида иштирок этди.

Абу Толҳа розияллоҳу анҳуни машҳур қилган юриш Уҳуд уруши эди.

3128- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا كَانَ يَوْمُ أُحُدٍ انْهَزَمَ النَّاسُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ وَأَبُو طَلْحَةَ بَيْنَ يَدَيْ النَّبِيِّ ﷺ مُحْجُوبٌ عَلَيْهِ بِحِجْفَةٍ لَهُ وَكَانَ أَبُو طَلْحَةَ رَجُلًا رَامِيًا شَدِيدَ الْقِدِّ يَكْسِرُ يَوْمَئِذٍ قَوْسَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا وَكَانَ الرَّجُلُ يَمُرُّ مَعَهُ الْجَعْبَةُ مِنَ النَّبْلِ فَيَقُولُ النَّبِيُّ ﷺ: ائْشُرْهَا لِأَبِي طَلْحَةَ فَأَشْرَفَ النَّبِيُّ ﷺ ﷺ يَنْظُرُ إِلَى الْقَوْمِ فَيَقُولُ أَبُو طَلْحَةَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ بِأَيِّ أَنْتَ وَأُمِّي لَا تُشْرِفَ يُصِيبُكَ سَهْمٌ مِنْ سِهَامِ الْقَوْمِ خَرِي دُونَ نَحْرِكَ وَلَقَدْ وَقَعَ السَّيْفُ مِنْ يَدَيَّ أَبِي طَلْحَةَ إِمَّا مَرَّتَيْنِ وَإِمَّا ثَلَاثًا. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ.

3128. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Уҳуд куни бўлганда одамлар Набий соллаллоҳу алайҳи васалламни ташлаб қочдилар. Абу Толҳа бўлса, Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг олдиларида туриб, у зотни ўзининг тери қалқони ила тўсиб турарди. Абу Толҳа камонни қаттиқ отадиган киши эди. У ўша куни иккита ёки учта камонни синдирганди. Бирор киши ўз ўқдони билан ўтиб қолса, Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам унга:

«Ўқдонингни Абу Толҳага тутиб тур!» дердилар.

Бас, Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам юқорилаб, қавмга назар сола бошладилар. Абу Толҳа бўлса:

«Эй Аллоҳнинг Набийи, юқориламанг! Тағин сизга қавмнинг ўқидан бирортаси тегиб кетмасин! Кўксингизни ўз кўксим билан тўсай», дерди.

Абу Толҳанинг қўлларида қилич ёки икки марта, ёки уч марта тушиб кетди».

Икки шайх ривоят қилишган.

Абу Толҳа розияллоҳу анҳунинг ушбу ривоятда зикри келган қаҳрамонликлари бутун бир авлодга тақсимлаб берилса етадиган қаҳрамонлиқдир десак, муболаға қилмаган бўламиз. Агар Абу Толҳа розияллоҳу анҳу ушбу ишдан бошқа иш қилмай ўтиб кетганларида ҳам у кишининг номлари Ислом тарихига олтин ҳарфлар билан ёзилиб қолиши турган гап эди. Ҳа, Абу Толҳа розияллоҳу анҳу мисли йўқ жангчи эдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишининг васфида:

«Аскар ичида Абу Толҳанинг овози бир гуруҳдан кўра яхшироқ», деган эдилар.

Абу Толҳа розияллоҳу анҳунинг қаҳрамонликлари ҳақида қанча гап айтилса, шунча оз. Бу ҳақда алоҳида баҳслар ёзган олимларимиз ҳам бор. Мисол тариқасида у кишининг Ҳунайн жангида қилган ишлари ҳақида тарихчиларимиз қисқача қилиб, қуйидагиларни айтадилар:

«Ҳунайн жангида баъзи бир саҳобалар катта фидокорлик намуналарини кўрсатдилар. Абу Толҳа розияллоҳу анҳунинг бир ўзи йигирмата мушрикни ўлдирди».

Абу Толҳа розияллоҳу анҳу фақат урушдагина ўзларини кўрсатиб қолмадилар. У киши Ислом йўлида жонларини фидо қилганларидек, молларини ҳам фидо қилар эдилар. Ана шу маънога ишора қилиб, «ат-Тожул Жомеъ» китобининг соҳиблари шайх Мансур Али Носиф қуйидаги жумлани келтирганлар:

وَسَبَقَتْ إِجَابَتُهُ لِقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: {لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا
تُحِبُّونَ} فِي بَابِ الْوَقْفِ مِنْ كِتَابِ الْبَيْعِ وَالزُّرْعِ.

«Унинг Аллоҳ таолонинг: «Ўзингиз муҳаббат қилган нарсадан инфоқ қилмагунигизча, яхшиликка ета олмайсиз» деган қавлига ижобат қилишининг зикри савдо ва зироат китобининг вақф бобида ўтди».

Бу жумлада қуйидаги ривоятга ишора қилинмоқда:

«Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Абу Толҳа Мадинада ансорийларнинг энг моли кўпи эди. Унинг молларининг энг маҳбуби «Байраҳоо» эди. У масжиднинг тўғрисида эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам унга кирар ва ундаги яхши сувдан ичар эдилар. «Ўзингиз муҳаббат қилган нарсадан нафақа қилмагунигизча, яхшиликка эриша олмайсиз» ояти нозил бўлганда Абу Толҳа Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига бориб:

«Аллоҳ таоло Ўз Китобида:

«Ўзингиз муҳаббат қилган нарсадан нафақа қилмагунигизча яхшиликка эриша олмайсиз» демоқда. Менинг учун молларимнинг энг маҳбуби «Байраҳоо»дир. У Аллоҳ учун садақа бўлсин! Аллоҳнинг ҳузурида унинг яхшилигини ва (савоб) захийрасини умид қилурман. Эй Аллоҳнинг Расули, уни нимага хоҳласангиз, шунга қилинг!», деди.

«Жуда яхши. Бу фойда келтирувчи молдир! Бу фойда келтирувчи молдир! Унинг ҳақида айтган нарсангни эшитдим. Менга қолса, уни қариндошларингга қил», дедилар у зот.

Бас, Абу Толҳа уни қариндошлари ва амакиваччаларига тақсим қилди».

Икки Шайх ва Термизий ривоят қилишган.

«Байраҳоо» Абу Толҳа розияллоҳу анҳунинг

боғларининг номидир.

Ушбу ҳадисдан билиб оламизки:

Абу Толҳа розияллоҳу анҳунинг ансорийлар ичида энг бой киши бўлганликлари.

Боғга ном қўйиш борлиги. Абу Толҳа розияллоҳу анҳунинг боғлари «Байраҳоо» деб номланиши шуни кўрсатади.

Саҳобаи киромларнинг Қуръони Каримга амал қилишга иштиёқлари кучли эканлиги. Матнда зикр қилинган ояти каримага амал қилиб, Абу Толҳа розияллоҳу анҳу ўзлари энг яхши кўрган моллари— «Байраҳоо»ни Аллоҳнинг йўлига аташлари шуни кўрсатади.

Абу Толҳа розияллоҳу анҳунинг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга бўлган муҳаббатлари. Боғни нима қилсангиз ўзингиз биласиз, дейишлари шуни кўрсатади.

Бошқа ривоятларда зикр қилинишича, Абу Толҳа розияллоҳу анҳу мазкур боғни Ҳассон ибн Собит, Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳулар каби камбағал қариндошларига вақф қилган эканлар.

Абу Толҳа розияллоҳу анҳунинг сахийликлари, айниқса, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни меҳмон қилишга қаратилган эди. У киши нима қилиб бўлса ҳам Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламни бир оз бўлса ҳам роҳатланиб олишлари учун қаттиқ ҳаракат қилар эдилар.

Имом Бухорий Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламни манзилимизга даъват қилдик. Бас, у зот ўз саҳобалари билан келдилар. Ва уларни ўнта-ўнта бўлиб киришга амр қилар эдилар».

Ушбу ҳадиси шариф узун ривоятдан бир иқтибосдир.

Анас розияллоху анхунинг оналари Умму Сулайм ва ўғай оталари Абу Толҳа розияллоху анҳумолар Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг хизматларида ҳозир у нозир эдилар.

Абу Толҳа розияллоху анҳу бой ва саҳий одам эдилар. Тез-тез Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламни уйларига чақириб меҳмон қилиб турар эдилар. Ҳазрати Анас розияллоху анҳу ушбу ривоятда ана ўшандок зиёфатлардан бири ҳақида сўз юритмоқдалар:

«Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламни манзилимизга даъват қилдик».

Аҳли илм ва фазл кишиларини уйга даъват қилиб, зиёфат қилиш мусулмонларнинг энг яхши одатларидан бири эканлиги ҳеч кимга сир эмас. Бу яхши одатга саҳобаи киромлар Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламни ўз уйларида зиёфат қилиш ила асос сол-ганларини ушбу ривоятдан билиб олмақдамиз.

«Бас, у зот ўз саҳобалари билан келдилар».

Бундан, у зот билан бирга саҳобаларни ҳам кўшиб даъват қилингани чиқади. Бўлмаса, Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам одатлари бўйича бировникига чақирилмаган одамни бирга олиб бормас эдилар. Бир марта бир кишини бирга олиб бориб, кўчада туриб уй эгасидан чақирилмаган кишига изн бўлса, киришини, бўлмаса, қайтиб кетишини айтганлар. Уй эгаси изн берган ва ҳалиги одам ҳам зиёфатга кирган.

«Ва уларни ўнта-ўнта бўлиб киришга амр қилар эдилар».

Демак, зиёфат катта экан. Бундан зиёфатга чақирилган кишиларнинг сони кўп бўлса, уларни гуруҳ-гуруҳларга бўлиш яхши бўлади. Бундоқ бўлиниш туфайли мезбон учун хизмат қилиш осон бўлади. Шунингдек, меҳмонларнинг ўзларига ҳам енгил бўлади.

Имом Бухорий ва бошқалар Анас розияллоху анҳудан

ривоят қиладилар:

«Абу Толҳа Умму Сулаймга:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг овозлари заифлигини эшитдим. У зотнинг оч эканликларини биламан. Сенда бирор нарса борми?» деди.

Умму Сулайм:

«Ҳа», деди-да, бир неча арпа нони олиб чиқди. Кейин рўмолини олиб чикиб унинг бир тарафи ила нонни ўради. Сўнгра уни менинг қўлтиғимга қистириб туриб, у(рўмол)нинг баъзиси билан мени ўради. Кейин мени Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига юборди.

Мен бориб, у зотни масжиддан топдим. У зот билан бошқа одамлар ҳам бор эди. Мен уларнинг тепаларига бориб индамай туравердим.

Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам менга:

«Сени Абу Толҳа юбордими?» дедилар.

«Ҳа», дедим.

«Таом биланми?» дедилар.

«Ҳа», дедим.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзлари билан бирга бўлганларга:

«Туринглар», дедилар-да, юриб қолдилар, мен ҳам олдиларига тушиб олиб, юриб кетавердим. Абу Толҳанинг олдига бориб хабарни айтдим.

Абу Толҳа:

«Эй Умму Сулайм! Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам одамларни олиб келдилар. Бизнинг эса, уларга берадиган таомимиз йўқ-ку!» деди.

«Аллоҳ ва Унинг Расули билувчирок», деди Умму Сулайм.

Абу Толҳа Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг олдиларига бориб, У зотни бошлаб келди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Эй Умму Сулайм, ўзингда борини олиб кел», дедилар.

Умму Сулайм халиги нонларни олиб келди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам амр қилдилар, уларни синдирилди. Умму Сулайм ёғ мешини сиқиб ичидаги бор нарсани чиқарди. Сўнгра Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам унга қараб Аллоҳ хоҳлаган нарсаларни айтдилар. Кейин:

«Ўнтага изн бер», дедилар.

Уларга изн берди. Улар тўйгунларича еб, кейин чикдилар.

Сўнг у зот:

«Ўнтага изн бер», дедилар.

Уларга изн берди. Улар тўйгунларича еб, кейин чикдилар.

Сўнг у зот:

«Ўнтага изн бер», дедилар.

Уларга изн берди. Улар тўйгунларича еб, кейин чикдилар.

Сўнг у зот:

«Ўнтага изн бер», дедилар.

Уларга изн берди. Бас қавмнинг ҳаммаси тўйгунларича едилар. Қавм етмиш ёки саксон киши эдилар».

Абу Толҳа розияллоҳу анҳу хатто сафарда бўлганларида ҳам Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг таомларидан хабар олиб турар эди.

Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:.

«Марриз-Заҳрондалигимизда бир қуённи чўчитиб юбордик. Одамлар уни қувлаб чарчашди. Мен уни тутиб, Абу Толҳага келтириб бердим. У уни сўйиб, икки сонини Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга юборди. Бас, у зот қабул қилдилар».

«Марриз-Заҳрон» Маккаи Мукаррамадан пиёда юрганда бир кунлик йўл узоқликдаги жойнинг номи. Бу жой ҳозир ҳам шундоқ номланиб келмоқда.

Абу Толҳа ва Анас розияллоҳу анҳуларнинг Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга овланган қуённинг икки сонини юборишлари саҳобаларнинг у зотга бўлган муҳаббатларини кўрсатади.

Абу Толҳа розияллоҳу анҳунинг ҳамма нарсалари Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга аталган эди, десак ошириб юборган бўлмаймиз.

Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Мадинада қўрқинч вужудга келди. Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Абу Толҳадан Мандуб, деб аталадиган отини орийатга олдилар. Қайтиб келиб:

«Ҳеч нарса кўрмадик, у(от)ни денгиздек билдик», дедилар».

Бир кун Мадинаи Мунавварада, душман бостириб келаётган эмиш, деган гап тарқалди. Ҳаммаёқни қўрқинч босди. Ҳақиқатни билиш, одамларни тинчитиш керак эди.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам шаҳар ташқарисига чиқиб воқеликни ўз кўзлари билан кўрмоқчи бўлдилар. Лекин мингани уловлари йўқ эди. Шунинг учун Абу Толҳа розияллоҳу анҳудан Мандуб номли отини вақтинча миниб туришга—орийатга сўраб олдилар.

Мандуб ўта ночор, секин юрадиган от эди. Аммо, уни Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам минишлари билан елдек учиб кетди.

У зот шаҳардан ташқарига чиқиб, хабар олсалар, ҳеч гап йўқ. Қайтиб келиб одамларга, ҳеч нарса кўрмадик, деб хабар бердилар. Мандубни мактаб, биз уни денгиз каби от эканини билдик, дедилар. Яъни, қадами кенг, тезюар, деганлари.

Абу Толҳа розияллоҳу анҳу ва у кишининг аёллари Умму Сулайм розияллоҳу анҳумолар доимий равишда Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хизматларида эдилар. Шунга қарамай Абу Толҳа розияллоҳу анҳу ўзларининг ўғай ўғиллари Анас ибн Молик розияллоҳу

анхуни Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хизматларига бутунлай топширган эдилар.

Имом Бухорий ва бошқалар Анас розияллоҳу анхудан ривоят қиладилар.:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Мадинага келганларида Абу Толҳа менинг қўлимдан ушлаб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига олиб борди ва:

«Эй Аллоҳнинг Расули, албатта, Анас жуда хушёр бола, сизга хизмат қилсин», деди.

Бас, у зотга сафарда ҳам, ҳазарда ҳам ўн йил хизмат қилдим. Аллоҳга қасамки, қилган нарсамни, нима учун буни қилдинг, демадилар. Қилмаган нарсамни, нима учун буни қилмадинг, демадилар».

Абу Толҳа розияллоҳу анху ўзига етган мусибатларга Аллоҳ таолодан савоб умидида сабр қилишда ҳаммага ўрнак эдилар.

Фарзанднинг ўлими ота-она учун чексиз мусибат эканлиги ҳеч кимга сир эмас. Чунки, фарзанд ота-онанинг бир бўлаги, юрагининг парчаси, жигаргўшаси, кўз қувончи бўлади.

Шунинг учун ҳам ўз фарзанди ўлимига сабр қилган ота-оналарга катта ва улуғ мартабалар ваъда қилинган.

Булардан баъзи намуналарни юқорида келган ҳадиси шарифлардан ўргандик. Мусулмонлар ушбу таълимотларни ўзларига сингдириб олиб, ҳаётларига татбиқ қилганлар. Мусулмонлар фарзанд ўлимига сабр қилишнинг инсоният тарихидаги нодир намуналарни кўрсатганлар.

Биргина мисол, Абу Толҳа розияллоҳу анхунинг мисолини келтирайлик:

Имом ал-Баззор Анас розияллоҳу анхудан ривоят қилади:

«Шундан кейин Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи

васаллам Ислом учун Абу Толҳани уйлаб қўйдилар. Аёли унга ўғил туғиб берди. Бола катта бўлиб, йўлга кирди. Отаси уни жуда ҳам яхши кўрар эди. Бир куни Аллоҳ таборака ва таоло болани қабз қилди.

Абу Толҳа келиб:

«Ўғлимнинг ҳоли қандок, эй, Умму Сулайм!»-деди.

«Жуда яхши. Тушликни қилиб олмайсанми?! Бугун тушлигинг кеч қолиб кетди?» деди ва унга таомни тақдим қилиб туриб:

«Эй Абу Толҳа, бир қавм бошқасидан вақтинчаликка бир нарсани олиб турса, у уларда Аллоҳ хоҳлаганича қолса-да, кейин эгалари қайтариб олса, вақтинчалик олиб турганлар хафа бўлиши керакми?» деди.

«Йўқ» деди Абу Толҳа.

«Ўғлинг дунёни тарк этди», деди Умму Сулайм.

«Қани у?!»

«Хов ана, ётоқхонада».

У кириб, боланинг юзини очди ва истиржоя айтди. Кейин Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига бориб, Умму Сулаймнинг гапини айтиб берди.

Шунда у зот:

«Мени ҳақ ила юборган Зотга қасамки, Аллоҳ бу кеча боласига сабр қилгани учун, унинг раҳмига бир ўғил бола илко қилди», дедилар.

У болани туғди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Эй Анас, онангнинг олдига бориб, ўғлингни киндигини кесганингдан кейин, унга ҳеч нарса татитмай туриб, менга юбор, дедилар, дегин» дедилар.

У(онам) болани икки қўлимга қўйди. Мен уни Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келтириб қўйдим. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Менга учта Ажва хурмоси келтир», дедилар.

Мен келтирдим. У зот уларнинг данагини олиб ташлаб

оғизларига солиб чайнадилар ва боланинг оғзини очиб солдилар, бола тамшана бошлади. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ансорий-да, хурмони яхши кўради!» дедилар. Сўнгра:

«Онангга бориб, Аллоҳ сенга бундан барака берсин ва уни яхши ҳамда тақводор қилсин, деб айт», дедилар».

Абу Толҳа розияллоҳу анҳу гоҳида Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга жарчилик ҳам қилиб турар эдилар.

Жангга чиққан саҳобалар ўзларига таом пишириш учун ҳаракат қилишиб, Хайбарда қўлларига тушган эшакларни сўйиб, қозонга солиб пишира бошлашган.

Бошқа ривоятларда айтилишича, одамлардан баъзилари Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хузурларига келиб, эшаклар ейилмоқда, деб икки марта хабар берган, учинчи мартада эса, эшаклар битирилмоқда, деб айтган.

Шунда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Абу Толҳа розияллоҳу анҳуга одамлар ичида:

«Огоҳ бўлинглар! Албатта, Аллоҳ ва Унинг Расули сизларни улардан қайтарурлар! Албатта, улар ифлосдирлар, шайтоннинг амалидирлар!» деб жар чақиришни амр қилганлар.

Бу нидони эшитиш билан ҳамма ичида эшак гўшти қайнаб турган қозонларни ағдариб ташлаган. Шу билан иш тамом бўлган. Ҳамма ўз ишини қилиб кетаверган.

Абу Толҳа розияллоҳу анҳу аввалги авлод мусулмонлари вакили сифатида Аллоҳ таолонинг ва Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг амрлари ўзига етиши билан унга сўзсиз амал қилишга ўтар эдилар.

Имом Бухорий, Муслим ва Абу Довудлар Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Абу Убайда, Абу Толҳа ва Убай ибн Каъбларга хурмо ёўраси ва пишган хурмодан қилинган хамрни қуйиб берар

эдим. Бас, уларнинг ҳузурига биров келиб:

«Эй Абу Ҳамза, хамр ҳаром қилинди», деди.

Шунда Абу Толҳа:

«Эй Анас, тур, уни тўкиб юбор!» деди.

Мен уни тўкиб юбордим».

Жоҳилият вақтида ҳамма хамр ичишга мубтало бўлган, бу ишга ёшу қари муккасидан кетган эди. Шунинг учун Аллоҳ таоло бу нарсани аста-секин ҳаром қилди. Ушбу ривоятда Абу Убайда ибн Жарроҳ, Абу Толҳа ва Убай ибн Каъб каби улкан саҳобийлар ҳам хамр ҳаром қилинмай туриб уни ичганлари, ҳазрати Анас ибн Молик розияллоҳу анху эса, косагуллик қилганлари зикр этилмоқда.

Бу ривоятда саҳобаи киромларнинг шариат амрига қандоқ муносабатда бўлганлари ҳам яққол васф қилинмоқда. Одатда, хамр тановул қилган одам баъзи нарсаларга бепарво қарайди. Энг муҳим ишлар бўлса ҳам мастлиги тарқагандан кейин қилиш учун орқага суради. Аммо саҳобаи киромларга хамр ҳаром қилингани ҳақидаги хабар келиши билан уни зудлик билан ҳаётга татбиқ қилишга ўтганлар. Ичмай қўйиш билан кифояланмай, идишлардаги хамрларни ҳам тўкиб ташлашга ўтганлар. Ривоятларда келишича, хамрнинг ҳаромлигини баён қилувчи ояти карима нозил бўлганда кўчаларда хамр оққан экан. Баъзи хамр ичиб ўтирган одамлар ўзларини мажбур қилиб, уни қусиб ташлаган эканлар. Ҳа, дастлабки ихлосли мусулмонлар шариат амрини амалга оширишга ана шундоқ улкан эътибор берганлар.

Ушбу ривоятда ҳам мазкур ҳолатдан бир кўриниш васф қилинмоқда.

«Бас, уларнинг ҳузурига биров келиб:

«Эй Абу Ҳамза, хамр ҳаром қилинди», деди.

Шунда Абу Толҳа:

«Эй Анас, тур, уни тўкиб юбор!» деди.

Мен уни тўкиб юбордим».

Имом Абу Довуд яна ўша кишидан ривоят қилади:

«Абу Толҳа розияллоҳу анҳу Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан хамрни меросга олган етимлар ҳақида сўради. У зот:

«Уни тўкиб юбор», дедилар.

«Сирка қилсам бўлмайдими?» деган эди.

«Йўқ!» дедилар».

Бу ривоятда ҳам аввалги ривоятда келган маъно таъкидланмоқда.

Абу Толҳа розияллоҳу анҳу Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг барча сафарларида хизматларини қилиб юрар эдилар. У киши Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Видолашув ҳажларида ҳам у зот алайҳиссалом билан бирга эдилар. Ана ўша сафарда Абу Толҳа розияллоҳу анҳу учун ҳеч кимга насиб этмаган илтифот бўлди.

Имом Муслим Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ийд куни тошни отиб қайтдилар. Туяларни сўйдилар. Сўнг қайтиб келдилар. Сартарош ўтирган эди. У зот ўтирдилар. Сўнгра сочларининг ўнг тарафини тутиб туриб сартарошга, сочни ол, дедилар.

У ўша тарафнинг сочини олди. У зот ўзларига яқин турган одамларга бир тола, икки тола қилиб, тақсимлаб бердилар.

Кейин иккинчи томонни ушлаб туриб, сартарошга, бу ёғини ҳам ол, дедилар. У ўша тарафнинг сочини олди. У зот «Абу Толҳа, шу ерда эди» дедилар. Абу Толҳа ўрнидан турди. У зот сочининг ҳаммасини унга бердилар».

Абу Толҳа розияллоҳу анҳудан бошқа бировга Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ярим сочларини олиш насиб қилмаган. Шу фазлнинг ўзи ҳар қанча фаҳрга арзийди.

Абу Толҳа розияллоҳу анҳунинг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга бўлган ихлослари Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг муборак умрларининг охиригача давом этди. Бу ихлос учун унинг соҳиби ҳам охиригача фазлларга эга бўлиб борди.

Абу Толҳа розияллоҳу анҳуга Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қабрларини қазиш ҳам насиб этди.

Жаъфар ибн Муҳаммаддан, у ўз отаси розияллоҳу анҳудан ривоят қилади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қабрларини лаҳад қилиб қазиган Абу Толҳа, тағларига қатийфани ташлаган Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг мавлолари Шақрон эди. У:

«Аллоҳга қасамки, Мен Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг тағларига қатийфани қабрга ташладим», деган.

Ҳа, Абу Толҳа Ансорий розияллоҳу анҳу Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга у зоти шариф жон таслим қилган ердан жой қазиди.

Бундан олдин саҳобалар ўртасида Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам учун қабрни қандоқ қазилади ва ким қазийди, деган савол ҳам туғилган эди. Ўша пайтда Мадинаи Мунавварада икки киши қабр қазир эди.

Бирлари, Абу Убайда ибн Жарроҳ бўлиб, у киши шаққ, яъни, ёрма усулида қабр қазир эдилар.

Икинчилари, Абу Толҳа–Зайд ибн Саҳл Ансорий розияллоҳу анҳу бўлиб, у киши лаҳад усулида қабр қазир эдилар. Саҳобаи киромлар мазкур икки кишидан қайси бири олдин келса, ўз ишини қилади, деб келишдилар.

Абу Толҳа розияллоҳу анҳу олдин келдилар ва Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам учун лаҳад қазидилар. Аллоҳ таоло Ўз Пайғамбарига шуни ихтиёр қилган эди.

Абу Толҳа розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу

алайҳи васаллам жанггда кўп қатнашганлари учун нафл рўзани оз тутар эдилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг вафотларидан кейин эса, умрларининг охиригача, йигирма йилдан ортиқ муддатда нафл рўза тутиб ўтдилар. Фақат ийд кунларигина у кишининг оғизлари очиқ бўлар эди.

Абу Толҳа розияллоҳу анҳу Набий соллаллоҳу алайҳи васалламдан тўқсон иккита ҳадиси шариф ривоят қилганлар.

Ҳазрати Умар розияллоҳу анҳунинг даврларида ҳам Абу Толҳа розияллоҳу анҳу давлат ишларида фаол қатнашдилар.

Ҳазрати Умар розияллоҳу анҳу ўзларининг ўлимларига кўзлари етиб қолганда Абу Толҳа Ансорий розияллоҳу анҳуга ичларидан халифаликка номзод танлашлари лозим бўлган олти кишилик шўро мажлиси аъзоларини қўриқлаш учун ансорий саҳобалардан эллик кишилик гуруҳ тузишни амр қилдилар. Ал-Микдод ибн ал-Асвад розияллоҳу анҳуга шўро мажлиси аъзолари ва Абу Толҳа розияллоҳу анҳу бошлиқ эллик кишилик қўриқчилар гуруҳини шўро мажлиси ичларидан бир кишини номзодликка танлагуналарича жой ва бошқа керакли нарсалар билан таъминлаб туришни топширдилар.

Абу Толҳа розияллоҳу анҳу бу ишни ҳам яхшилаб адо этдилар.

Абу Толҳа розияллоҳу анҳу етмиш йил яшадилар. У киши ҳижратнинг қирқ учинчи йили Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламдан кейин вафот этдилар.

Ибн Саъд, Ибн Абдул Барр, Байҳақий ва ал-Ҳокимлар Анасдан ривоят қиладилар:

«Абу Толҳа розияллоҳу анҳу Бароат сурасини ўқиб, «Енгил бўлса ҳам, оғир бўлса ҳам кўзғолинг!» оятига келди ва:

«Роббимизнинг ёш бўлсак ҳам, қари бўлсак ҳам

кўзғолишни талаб қилаётганини кўрмоқдаман. Эй болаларим! Мени жиҳозланглар! Мени жиҳозланглар!» деди.

«Аллоҳ раҳм қилсин сизни! Батаҳқиқ, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан у зот вафот қилгунларича жанг қилдингиз. Сўнгра Абу Бакр розияллоҳу анҳу билан вафот қилгунича жанг қилдингиз. Сўнгра Умар розияллоҳу анҳу билан вафот қилгунича жанг қилдингиз. Бизга қўйиб беринг! Сизнинг номингиздан жанг қилайлик!» дедилар.

«Йўқ! Мени жиҳозланглар!» деди у ва денгизда жанг қилиб, денгизда ўлди. Уни дафн қилгани етти кунгача орол топа олмадилар. Охири бир жойга дафн қилдилар. У ўзгармаган эди».

Аллоҳ таоло Абу Толҳа розияллоҳу анҳудан рози бўлсин.

فضل جابر بن عبد الله الانصاري ط

ЖОБИР ИБН АБДУЛЛОҲ АНСОРИЙ РОЗИЯЛЛОҲУ АНҲУНИНГ ФАЗЛЛАРИ

Жобир ибн Абдуллоҳ ибн Амр ибн Ҳаром ал-Ансорий ас-Саламий. Насаблари ансорларнинг ўртасидан бўлмиш Бани Саламадан.

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу Ясриб аҳлидан биринчи бўлиб, мусулмон бўлган олти кишининг бири эдилар.

Пайғамбарлик келганига ўн бир йил тўлди. Яна ҳаж мавсуми келди. Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам яна ўзларини қабилаларга таништира бошладилар.

У зот ҳожилар шайтонга тош отадиган «Ақаба» номли

жойда Ясрибда истикомат қилувчи Хазраж қабиласига мансуб бир гуруҳ кишиларга дуч келдилар. Улар олти кишидан; Асъад ибн Зарора, Авф ибн ал-Хорис, Рофеъ ибн Молик, Қутба ибн Омир, Уқба ибн Омир ва Жобир ибн Абдуллоҳлардан иборат эдилар.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам улардан:

«Сизлар ким бўласизлар?» деб сўрадилар.

«Хазражликлармиз», дейишди.

«Яҳудийларнинг дўстлариданми?» дедилар.

«Ҳа», дейишди.

«Ўтирсаларингиз, бир гапим бор эди», дедилар. Улар:

«Хўп», деб ўтиришди.

У зот уларни Аллоҳга даъват қилдилар. Қуръони Каримдан тиловат қилиб бердилар ва Исломга чақирдилар.

Мазкур хазражликларнинг қалбларида Исломга кириш тайёргарлиги бор эди. Уларнинг юртида яҳудийлар ҳам яшар эдилар. Яҳудийлар аҳли китоб бўлганлари учун кўп нарсаларни билар эдилар. Агар араблар билан яҳудийлар ўртасида жанжал чиқиб қолса, яҳудийлар уларга:

«Бизнинг пайғамбаримиз чиқиш вақти яқинлашиб қолди. Биз унга эргашамиз ва сизларни Од ва Ирамга ўхшатиб, қатл қиламиз», дер эдилар.

Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам мазкур хазражликларга гапириб бўлишлари билан улар бир-бирларига қарашиб:

«Билдингизми?! Бу яҳудийлар васф қиладиган пайғамбарнинг худди ўзи-ку! Улардан олдин иймон келтириб қолиш керак!» дедилар.

Уларнинг барчалари иймонга келдилар. Сўнгра Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга:

«Биз ўз қавмимизни қолдириб келганмиз. У қавмга ўхшаш адоватли ва ёмон қавм бўлмаса керак. Шояд Аллоҳ уларни сизнинг сабабингиздан жам қилса. Биз бориб, уларни ҳам сизнинг ишингизга даъват қиламиз. Уларга

сиздан қабул қилган динни арз қиламиз. Агар Аллоҳ уларни сизнинг атрофингизда жамласа, сиздан иззатли одам бўлмайди», дедилар.

Сўнгра келаси йили яна учрашишга ваъдалашиб, қайтиб кетишди.

Ўша йили мазкур гуруҳ ҳаракати билан Ясрибда Ислом дини тарқалди.

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу оталари ва тоғалари билан «Ақаба» байъатининг иккинчисида бирга бўлганлар. Бу байъатда ансорлардан етмиш уч киши Расулуллоҳ саллоллоҳу алайҳи васалламни ғалаба қозонтириш ва динлари бўлмиш Исломни ер юзига ёйишга аҳд қилиб байъат беришган.

Жобир розияллоҳу анҳу Бадр ва Уҳуд жангларида ташқари, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам иштирок этган барча жангларда қатнашгандилар.

Жобир ибн Абдуллоҳ: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан ўн тўққизта жангда бирга бўлдим. Бадр билан Уҳуддагина отамнинг монъеликлари сабабли иштирок этмадим. Отам вафот этганларидан кейин, бирон-бир жангда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг орқаларидан қолганим йўқ», дейдилар.

Уҳуд уруши аввалида Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳунинг оталари шаҳид бўлганларидан кейин охирида ўзлари иштирок этганлар, десак ҳам бўлаверади.

Мусулмонларни енгдик деган ҳаёл билан жанг майдонини ташлаб, Маккага қайтиб кетаётган мушриклар бир ерга борганларидан сўнг ихтилоф қила бошладилар.

Уларнинг баъзилари:

«Ҳеч нарса қилганингиз йўқ, уларга бир оз мусибат етказдингиз, холос. Уларни шундай қолдириб келяпсиз, ичларида бошлиқлари бор. Ҳали сизга қарши одам тўплашади. Орқага қайтиб, уларни охиригача йўқ қилиб тугатиш керак», дейишди.

Бу хабар Пайғамбаримиз алайҳиссаломга етиб бориши билан одамларни тўплаб, душманга қарши чиқишга ундадилар:

«Биз билан урушда қатнашганлардан бошқалар чикмасин», дедилар у зот.

Мунофиқларнинг бошлиғи Абдуллоҳ ибн Убай:

«Мен ҳам борай», деган эди:

«Йўқ!» дедилар.

Мусулмонлар чарчаган, ярадор бўлган ва қўрққан бўлишларига қарамай, эшитдик ва итоат қиламиз, деб тўпланиб чиқдилар.

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу келиб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, мен сиз қатнашган ҳамма урушларда қатнашишни ният қилган эдим. Отам қизларга қараб тур, деб қолдириб кетган эди. Изн беринг, сиз билан борай», деди.

Унга изн бердилар. Расулуллоҳ мусулмонлар билан юра-юра, Ҳамроул Асад деган жойга етдилар...

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу ўзларича тўлақонли мужоҳид сифатида қатнашган биринчи жанглари Зотирриқоъ юришидир.

У нима учун Зотирриқоъ деб номланиши ҳақида уламолар икки хил фикр айтганлар.

Аввало, «Зотирриқоъ» дегани луғатда ямоқ эгаси деган маънони билдиришини айтиб ўтмоғимиз лозим. Юришнинг бу ном ила номланиши ҳам худди шу омилдан келиб чиқади. Ўша жангда ишлатилган байроқларда ямоқ борлигидан шу ном машҳур бўлган, дейди баъзи тарихчиларимиз.

Бошқалари эса, бу юришда иштирокчилар оёқларига йиртиқ латталарни боғлаб олганлари учун шундоқ аталган, дейди.

У учинчи ҳижрий сананинг Жумадул охира ойида бўлган. Ғатафонлик Бани Михроб ва Бани Саълабаларга

қарши қаратилган бу юришда мусулмонлардан тўрт юз жангчи иштирок этган.

Ушбу юришни уюштиришдан асосий мақсад Беъри Маъунада қатл қилинган етмишта саҳобийнинг ўчини олиш, душманга мусулмонлар кучи борлигини кўрсатиб қўйиш эди.

Ғатафонликлар ҳам жуда кўп одам тўплаган эдилар. Икки томон бир-бирини қўрқитиш учун баъзи бир ҳаракатлар қилдилар-у, аммо уруш бўлмади. Мусулмонлар душман билан юзма-юз турган ушбу юришда Аллоҳ таоло Қуръони Каримдан оятлар нозил этиб, хавф намози қандоқ ўқилишини баён қилди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бошлиқ мусулмонлар ушбу юришдан қайтиб кетаётиб, бир сердарахт водийда дам олгани тушдилар. Одамлар турли дарахтлар соясига тарқалиб кетдилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам бир дарахт соясига тушиб, қиличларини дарахтга илиб қўйиб, дам олдилар.

Жобир розияллоҳу анҳу бу ҳақда қуйидагиларни айтади:

«Бир оз ухлаб қолдик. Сўнгра бирданига Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бизни чакириб қолдилар. Шошилиб борсак, ҳузурларида бир аъробий ўтирибди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ухлаб ётганимда манави қиличимни олволибди. Уйғонсам, бошимда қилич яланғочлаб турибди ва менга «Сени мендан ким қутқаради?» дейди, Аллоҳ, дедим. Ана у, ўтирибди», дедилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳалиги одамни афв этдилар».

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу Хандақ урушида ҳам иштирок этдилар ва фидокорлик кўрсатдилар.

Имом Бухорий Жобир розияллоҳу анҳудан

куйидагиларни ривоят қилади:

«Хандақ куни хандақ ковлаб турганимизда ўта қаттиқ нарса чикиб қолди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳузурларига келиб, хандақда ўта қаттиқ жой чикиб қолди, дейишди. Ўша жойга сув сепдик.

Шунда у зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Мен тураман, деб ўринларидан турдилар, қоринларига тош боғлаб олган эдилар. Уч кундан буён бир нарса татимаган эдик. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам чўкични олдилар ва уч марта «Бисмиллоҳ»ни айтдилар-да, бир урдилар, ҳалиги жой қум бўлиб оқиб кетди.

Мен:

«Эй Аллоҳнинг Расули, менга уйга изн беринг, дедим.

Изн бердилар. Хотинимга:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламни бир ҳолда кўриб, сабрим қолмади, егулик нарсанг борми?!», дедим.

«Менда бир оз арпа билан, бир улоқчадан бош-қа нарса йўқ», деди.

Улоқчани сўйдим. Арпани янчдим. Гўштни декчага солдик. Хамир кўпчиб ва декча тош ўчоқда пишай деб қолганда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келдим ва:

«Озгина таомим бор. Эй Аллоҳнинг Расули, бир ёки икки кишини олиб юринг», дедим.

У зот:

«Кўп ва покдир. Сен у(хотининг)га айт, мен боргунимча декчани туширмай, нонни тандирдан узмай турсин, дедилар.

Сўнгра одамларга:

«Қани, туринглар», дедилар.

Муҳожир ва ансорлар туришди.

(Жобир) хотини олдиға бориб:

«Ишинг чатоқ! Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи

васаллам муҳожирлар, ансорлар ва улар билан бирга бўлганларни олиб келмоқдалар», деди.

«Сендан сўрадиларми?» деди хотини.

«Ҳа», деди у.

«Кириглар, шошилиб, сиқилишманглар», дедилар Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ва нон синдириб устига гўшт қўйиб саҳобаларга тақдим қила бошладилар. Ҳар гал нарса олганларидан кейин декча билан тандирнинг оғзини беркитиб қўяр эдилар. Одамлар тўйиб бўлгунча нон узиб, гўшт олишда давом этдилар. Сўнг, аёлга:

«Сен ҳам е, ҳадя ҳам қил, одамларга очлик етди», дедилар».

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳунинг ақл-фаросатлари, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга меҳрибонликлари, Аллоҳ таоло у кишининг сабабидан Ўз Пайғамбарининг мўъжизасини изҳор қилгани ривоятдан очиқ-ойдин кўриниб турибди.

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу машҳур Ҳудайбийя воқеасининг ҳам иштирокчилари эдилар. Ўшанда у киши ҳам кўпчилик қатори Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг мўъжизалари гувоҳи бўлганлар.

Имом Бухорий ва Муслимлар Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Ҳудайбийя куни одамлар чанқаб қолдилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг олдиларида кичик меш турарди. Бас, у зот таҳорат қилдилар. Одамлар у зот томон шошилдилар. Шунда у зот:

«Сизларга нима бўлди?» дедилар.

«Ҳузурингиздагидан бошқа таҳорат қилишимизга ҳам, ичишимизга ҳам сув йўқ», дейишди.

Бас, у зот қўлларини кичик мешкоб ичига солдилар. Шунда панжалари орасидан худди булоқларга ўхшаб, сув отилиб чиқа бошлади. Биз ичдик ҳам, таҳорат ҳам қилдик.

«Неча киши эдинглар?» дейилди.

«Юз мингта бўлганимизда ҳам етар эди. Ўн беш юзта эдик», деди».

Худайбийяда «Байъатир-Ризвон» бўлганлиги, унда Жобир ибн Абдуллоҳнинг қатнашганликлари маш-хур. Бу эса, бошқа иштирокчилар қатори Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу учун мисли йўқ фазл эди.

Бир ҳадиси шарифда Пайғамбар алайҳиссалом ҳазрати Жобир розияллоҳу анҳуга ва «Байъатир-Ризвон»да иштирок этган бошқа саҳобийларга қарата:

«Сизлар ер юзидаги энг яхши одамларсиз», деганлар.

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу ўзлари иштирок этган Хайбар юриши ҳақида ҳам ривоят келтирганлар.

Ибн Асокир қилган ривоятда Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу қуйидагиларни айтадилар:

«Хайбар куни Али эшикни орқасига қўйиб, кўтариб турди. Мусулмонлар унинг устидан тушиб, у(қалъа)ни фатҳ қилдилар. Кейин уни судрадилар, фақат қирқ кишигина кўтара билди».

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу Маккаи Мукарраманинг фатҳида ҳам фаол иштирок қилдилар. Бу тарихий кунда ҳам у киши Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга эдилар.

Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам фатҳ йили Маккага кирганларида бошларида қора салла бор эди».

Бу жуда ҳам машхур бўлиб кетган ҳол. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Макка фатҳи куни бошларига қора рангли салла кийиб кирганларини дўсту душман, кофиру мусулмон барча-барча кўрган ва ривоят қилиб қолдирган.

Ўша оламшумул ҳодиса жараёнида Жобир ибн Абдуллоҳ Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг махсус топшириқларини ҳам бажарганлар.

Ўша кунлари Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам

Лот, Манот ва Уззо каби мушрикларнинг бутларига жангчи гуруҳларни юбориб, уларнинг ҳаммасини буздириб юбордилар. Макка кўчаларида жарчи юриб:

«Ким Аллоҳга ва қиёмат кунига иймон келтирган бўлса, уйда ҳеч бир бутни қўймай синдирсин!» деб жар солди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам турли қабилаларга ҳам одам юбориб бутларини буздириб ташладилар.

Жумладан, у зот соллаллоҳу алайҳи васаллам Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳуни мушрикларнинг «Зул хасла» номли ибодатхонасини бузишга юбордилар.

У киши аҳмаслик юз эллик отлиқ билан бориб, уни бузиб ташладилар. Кейин Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келиб, хабарни етказдилар. У зот у кишининг ва аҳмасликларнинг ҳаққига дуо қилдилар.

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу Макка фатҳидан кейин бўлиб ўтган Ҳунайн ва Тоиф юришларида яна Аллоҳ таолонинг йўлида жанг қилдилар. У кишининг Тоиф юришдаги иштироклари далили сифатида бир ривоятларини келтирамиз.

Жобир розияллоҳу анҳу айтадилар:

«Тоиф куни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Алини ўзларига чорладилар ва сирли суҳбатлашдилар. Одамлар:

«У зотнинг амакиларининг ўғли билан бўлган сирли суҳбатлари роса чўзилди-ку», дедилар.

«У билан мен сирли суҳбатлашганим йўқ, у билан Аллоҳ сирли суҳбатлашди», дедилар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам».

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзлари иштирок этмаган юришлар—сарияларда ҳам қатнашар эдилар.

Имом Бухорий ва бошқалар Жобир розияллоҳу

анхудан ривоят қиладилар:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бизларни, уч юз отликни Абу Убайданинг амирлигида Қурайшнинг карвонини пойлаш учун юбордилар. Бас, бизга шиддатли очлик етди. Хаттоки, дарахт барглари едик. (Гуруҳимиз) барг лашкари, деб номланди. Бас, денгиз «анбар» деб номланувчи улкан балиқни отиб чиқарди. Биз уни ярим ой давомида едик. Мойини жисмларимизга суртдик. Жисмларимиз яхши ҳолга келди. Абу Убайда унинг бир қовурғасини олиб тиклади. Отлиқ одам унинг тагидан ўтди. Ичимиздан бир киши очлик шиддатлашганда учтадан, учтадан туя сўйиб турар эди. Абу Убайда уни (бу ишдан) қайтарди».

Ушбу маъно турли кишилар томонидан, турли шакл ва лафзлар ила энг мўтабар ҳадис китобларимизда ривоят қилинган.

Ушбу уч юз отликнинг юриши кўпроқ «Сайфул баҳр ғазоти» номи ила машҳур.

Гуруҳнинг амири бўлган Абу Убайда–машҳур саҳобий Омир ибн Абдуллоҳ ибн ал-Жарроҳ розияллоҳу анҳудир.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг амрлари ила Аллоҳнинг йўлида жангга чиққан, ичларида Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу бўлган бу саҳобийлар гуруҳи катта қийинчиликларга дуч келганлар. Бошқа ривоятларда айтилишича, таомлар озлигидан Абу Убайда розияллоҳу анҳу ҳамманинг таомини тўплаб, оз-оздан тановул қилишни йўлга қўйганлар. У ҳам тамом бўлганидан кейин, ушбу ривоятда зикр қилинганидек, дарахтларнинг баргини ейишга мажбур бўлганлар. Бу қийинчиликларнинг ҳаммаси Аллоҳ таолонинг дини йўлида бўлгани улар учун шарафдир.

Чин дилдан «Аллоҳ» деган бандани Аллоҳ таоло қаровсиз қолдирмайди. Ушбу гуруҳ ҳам чин дилдан «Аллоҳ» деган экан, Аллоҳ таоло Ўзи уларнинг

мушкулини кушойиш қилди.

«Бас, денгиз «анбар» деб номланувчи улкан балиқни отиб чиқарди. Биз уни ярим ой давомида едик. Мойини жисмларимизга суртдик. Жисмларимиз яхши ҳолга келди».

Дарҳақиқат, уч юз жангчига ярим ой муддат давомида таом бўлган «анбар» жуда ҳам улкан денгиз жонивори бўлган. Бошқа ривоятларда, уни еб семириб кетдик, дейилганини эътиборга олсак, уни тергаб-тежаб эмас, бемалоллик билан еганлари келиб чиқади. Албатта, мазкур гўштни сақлаш, айниб қолмаслиги чораларини кўриш бўйича ўша вақтнинг услублари қўлланган бўлади.

Қаранг, очликдан дарахт баргларини ейишга мажбур бўлиб турган кишиларга Аллоҳ таоло Ўзи ғойибдан ризқ ато қилиб, турар жойларидагидан ҳам яхши ҳолатни вужудга келтириб берганини!

Ривоятнинг давомида мазкур денгиз ҳайвонининг катталигини баён қилиш учун баъзи миқёслар келтирилади.

«Абу Убайда унинг бир қовурғасини олиб тиклади. Отлиқ одам унинг тагидан ўтди».

Мазкур «анбар» ана шунчалик улкан экан. Албатта, у пайтларда метрлаб ўлчаш таомилда бўлмаган ва кишилар ўз услублари билан қиёслаганлар.

«Ичимиздан бир киши очлик шиддатлашганда учтадан, учтадан туя сўйиб турар эди. Абу Убайда уни (бу ишдан) қайтарди».

Мазкур саҳобалар гуруҳининг очлиги кучайиб, ҳожат тушганда учтадан, учтадан туя сўйиб турадиган қассобларининг исми, Қайс ибн Саъд ибн Убода ал-Ансорий бўлган.

Агар ҳар куни ёки икки кунда бир туя сўйилиб турарди, деб фараз қилсак ҳам мазкур «анбар» тахминан 25–45 туянинг ўрнини босган бўлади. Чунки у қирғоққа

тушиб, саҳобаларга таом бўлганидан кейин Абу Убайда розияллоху анху ўз қассобларини туя сўйишдан тўхтатган эканлар.

Муҳаддис ва тарихчи уламоларимиз Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоху анхудан яна бошқа юришларда қатнашганликлари ҳақидаги ривоятларни ҳам келтирганлар.

Имом Муслим ва Абу Довудлар Жобир розияллоху анхудан ривоят қиладилар:

«Бир юришда эдик. Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг:

«Кавушни кўпайтиринглар. Чунки, киши модомики кавуш кияр экан, улов минган билан баробар», деганларини эшитдим».

Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг оёққа кавуш кийишни улов минишга ўхшатганлари, икки ҳолатда ҳам инсоннинг оёғи турли озор берувчи нарсалардан сақланиши сабабидан экан.

Ўша пайтда бошқа зарур нарсалар қатори оёқ кийимлари ҳам етишмаганлиги маълум. Бунинг устига одамлар умуман оёқ кийими кийишга ўрганмаган ҳам бўлганлар. Юриш одатдан ташқари турли хавф-хатарларга тўла тадбир эканлиги ҳеч кимга сир эмас. Кишиларнинг саломатлигини эҳтиёт қилиш мақсадида уларнинг бош кўмондонлари Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам кавуш кийиб олишга чорлаган эканлар.

Улуғ саҳобий Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоху анху Видолашув ҳажида бориб келгунча Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламнинг туяларини етакловчи бўлганлар. Шунинг учун ҳам бу тарихий ҳажда бўлган ҳар бир нарсани тартиб билан ёдлаб олганлар ва айтиб берганлар.

Ушбу ҳадис Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг ҳажларини тўлиқ васф қилувчи ҳадисдир.

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоху анху ўзларидан

Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг ҳажлари ҳақида гапириб беришни сўрашганда тўққиз бармоқларини юмиб кўрсатиб туриб қуйидагиларни айтганлар:

«Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам тўққиз йил ҳаж қилмай турдилар. Сўнгра ўнинчи йили одамлар ичида «Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам ҳаж қилурлар» деб эълон қилдирдилар. Мадинага жуда кўп одамлар етиб келдилар. Уларнинг барчаси Расулуллоҳ алайҳиссаломга иқтидо қилишни, у зотнинг амалига ўхшаш амал қилишни хоҳлар эдилар».

Имом Абу Довуд Жобир розияллоху анҳудан ривоят қиладилар:

«Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам билан бирга жангда қатнашар эдик. Бас, мушрикларнинг идиш-товоқларини қўлга туширардик. Улардан фойдаларнардик ва бу бизга айб ҳисобланмасди».

Ибн Ҳиббон ва бошқалар Абул Мисбаҳ ал-Муроийдан ривоят қиладилар:

«Биз Рум ерларида Молик ибн Абдуллоҳ ал-Хасъамий бошлиқ гуруҳда кетаётган эдик. Молик хачир ҳайдаб кетаётган Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоху анҳунинг олдидан ўтиб қолди ва:

«Эй Абу Абдуллоҳ! Миниб ол! Аллоҳ сенга бериб қўйибди!» деди.

Бунга Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоху анҳу:

«Уловимни дам олдираман ва оёғимга таянаман. Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламнинг, «Кимнинг қадами Аллоҳнинг йўлида чанг бўлса, Аллоҳ уни дўзахга ҳаром қилади», деганларини эшитганман», деб жавоб берди.

Молик юриб бориб овоз эшитиладиган жойдан яна:

«Эй Абу Абдуллоҳ! Миниб ол! Аллоҳ сенга бериб қўйибди!» деди.

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоху анҳу унинг нима

демоқчи эканини англаб яна:

«Уловимни дам олдираман ва оёғимга таянаман. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг: «Кимнинг қадами Аллоҳнинг йўлида чанг бўлса, Аллоҳ уни дўзахга харом қилади», деганларини эшитганман», деб жавоб берди.

Одамлар уловлари устидан сакраб тушдилар. Ўша кундақа кўп пиёда юрган одамни кўрмаганман».

Бу ривоятда Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳунинг ихлослари билан бирга, мусулмонлар оммаси ичидаги обрўлари ҳам яққол кўриниб турибди.

МУСТАҲКАМ ШАХСИЙ АЛОҚА

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳунинг улуғ ҳаётларини диққат билан ўрганадиган бўлсак, у кишининг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан мустаҳкам алоқада бўлганларини мулоҳаза қиламиз.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу беморликларини кўргани келар эдилар.

Имом Бухорий, Муслим ва Термизийлар Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Бани Саъаламага Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ва Абу Бакр мен ўзимни билмай ётганимда пиёда юриб, кўргани келдилар. Бас, у зот сув чақириб таҳорат қилдилар, сўнгра ундан менга септилар ва мен ҳушимга келиб:

«Молимни қандоқ қилай, эй Аллоҳнинг Расули?» дедим. Шунда: «Аллоҳ сизга фарзандларингиз ҳақида васият этиб, бир ўғилга икки қиз насибасича беришни амр этадир. Агар улар иккитадан кўп аёл бўлсалар, уларга у (ота) қолдирганнинг учдан иккиси. Агар қиз битта бўлса, унга ярими...» ояти нозил бўлди.

Жобир розияллоҳу анҳуда охират қайғуси кучли экан. Ҳушга келишлари билан, молимни қандоқ қилай, деб сўрашлари шуни кўрсатади.

Жобир розияллоҳу анҳу Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан сўрасалар ҳам, Аллоҳ жавоб бериши, мерос масаласи ўта аҳамиятли масала эканини кўрсатади.

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳунинг саволларига жавобан Қуръони Каримнинг ояти нозил бўлиши у кишининг ким эканликларини кўрсатади.

Имом Бухорий ва бошқалар Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Мен бемор бўлиб ўзимни билмай ётганимда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам устимга кирдилар. Бас, таҳорат қилдилар. У зотнинг таҳорат сувларидан устимдан қуйишди ва мен ҳушимга келдим-да:

«Эй Аллоҳнинг Расули, мендан фақат калола мерос олади, холос», дедим. Шунда: «Сендан фатво сўрайдилар. «Аллоҳ сизга калола ҳақида фатво беради», деб айт», ояти нозил бўлди».

Аввал ушбу ривоят бошқа иборалар билан келган эди. Унда Жобир розияллоҳу анҳу «Эй Аллоҳнинг Расули, молимни қандоқ қиламан», деган эдилар ва Аллоҳ таоло мерос оятини нозил қилгани ҳақида сўз кетган эди.

Бу ривоят эса, ўша олдинги ривоятнинг узвий давомидир. Кейин Жобир розияллоҳу анҳу ўзларида меросни болалар ёки ота-она эмас, калола олишини айтганлар. Бундай ҳолда мерос қандоқ бўлинишини сўраганлар. Бошқа ривоятларда аниқланишича, у кишининг ортларида етти тами ёки тўққиз тами сингил қоладиган бўлган. Жобир розияллоҳу анҳунинг бу саволлари калола оятининг нозил бўлишига сабаб бўлган.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳунинг оилавий ишларидан ҳам яқиндан хабардор бўлиб турар эдилар.

Имом Бухорий ва бошқалар Жобир розияллоху анхудан ривоят қиладилар:

«Уйландим.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам менга:

«Қандоққа уйландинг?» дедилар.

«Эрдан чиққанга», дедим.

«Қиз олиб, у билан кўнгил ёзсанг бўлмасмиди?» дедилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, Абдуллоҳ вафот этиб, ортидан етти (ёки тўққиз) қизни ташлаб кетди. Ўшаларга қараб турадиган шахсни келтирдим», дедим.

Шунда у зот менинг ҳаққимга дуо қилдилар.

Ривоятда зикр қилинган Абдуллоҳ розияллоху анху Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоху анхунинг оталаридир. У киши Уҳуд жангида шаҳид бўлганлар.

Жобир розияллоху анху сингилларини ўйлаб, тажрибали аёлга уйланган эканлар. Ёш қиз етти ёки тўққиз дона қайинсингилга қараб, уларни бошқариши қийин бўлганидан шундоқ қилганлар. Шунинг учун ҳам Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишининг ҳақларига дуо қилганлар. Умуман, янги уйланган кишилар ҳаққига дуо қилиш марғуб саналади. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу дуолари Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоху анху учун шарафдир.

Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Уйланганимда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам менга:

«Наматлар олдингми?» дедилар.

«Бизга намат қаердан бўлсин», дедим.

«Аммо, албатта, улар бўлажак», дедилар.

Ҳозир хотинимнинг намати бор. Уни мендан нари қил, десам, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам «Аммо, албатта, улар бўлажак», деган эдилар-ку! дейди».

«Намат» бизда кигиз ҳам дейилади. У жундан бўлгани

учун ўша вақтда қимматбаҳо саналган. Унча-бунча одамнинг наमत олишга қурби етмаган. Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳудан Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Наматлар олдингми?» деб сўраганларида у киши:

«Бизга наमत қаердан бўлсин», деб жавоб беришлари ҳам шундан. Лекин Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга Аллоҳ таоло келжакда бўладиган баъзи нарсаларни ҳам билдиргани сабабли намати йўқлигидан ўксигандек бўлиб гапирган Жобир розияллоҳу анҳуга у зот:

«Аммо, албатта, улар бўлажак», дедилар».

Яъни, келажакда маиший ҳаёт яхшиланади. Ана ўшанда сизларнинг ҳам наमतларингиз бўлади. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг башоратлари рўёбга чиқди.

«Ҳозир хотинимнинг намати бор».

Ўзи ундан фойдаланади. Гоҳо менга ҳам ўша наमतдан фойдаланишни таклиф қилади. Менинг зебу зийнатга тоқатим йўқ. Шунинг учун хотинимнинг наमतдан фойдаланишим учун қилган таклифи ёқмай унга:

«Уни мендан нари қил, десам, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам «Аммо, албатта, улар бўлажак», деган эдилар-ку, дейди».

Менинг такводорлигим унга ёқмай ўзининг гапини қўллаш учун Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг наमत ҳақида айтган башоратларини ёдимга солади.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳуга ўта ишонганлари учун у кишини махсус топшириқлар ила турли жойларга юбориб турар эдилар.

«Сунан» эгалари Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам мени бир иш

билан юбордилар. Қайтиб келсам, у зот уловлари устида машрикқа қараб намоз ўқиётган эканлар. Саждалари рукуъдан пастроқ эди».

Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу билан олди-сотди ҳам қилар эдилар.

Имом Бухорий ва бошқалар Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«У киши Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга туя сотди ва аҳлига етиб олгунча миниб туришни шарт қилиб қўйди».

Улуғ саҳобий Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳунинг бир саркаш туяси бор эди. Йўлда тез юрмай, бўйинсунмай у кишини доимо қийнар эди.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга чиқилган сафарлардан бирида у киши ўз туялари дастидан, дод, дедилар.

Шунда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам туянгни менга сотасанми, дедилар.

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу жон деб рози бўлдилар. Ўша жойнинг ўзида олди-сотди бўлди. Жобир розияллоҳу анҳу сотилгандан ке-йин ҳам туяни миниб уйларига бориб олишни шарт қилиб қўйдилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам рози бўлдилар. Саркаш туя ювош бўлиб, ҳамма туялардан олдинга тушиб юриб кетди.

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу ҳар бир ишларида, ҳатто сафарга чиқишларида ҳам Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан рухсат олар эдилар.

Имом Абу Довуд ва Доракутний ривоят қиладилар:

«Жобир розияллоҳу анҳу:

«Хайбарга чиқмоқчи бўлиб, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг олдиларига бордим ва у зотга салом бердим. Сўнгра:

«Мен Хайбарга чиқмоқчиман», дедим.

«Қачон вакилимнинг олдига борсанг, ундан ўн беш васак олгин. Агар сендан белги сўрайдиган бўлса, қўлингни бўғизига қўйгин, дедилар», деди».

Жобир розияллоҳу анҳунинг Хайбарга боришдан олдин Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига кириб хабар беришлари у кишининг юксак одобини кўрсатади.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳунинг шахсий муаммоларини ҳал қилишда ҳам яқиндан ёрдам берар эдилар.

Имом Бухорий Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Отам вафот қилди. Унинг зиммасида қарзи бор эди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига бориб:

«Отам ўз зиммасидаги қарзни қолдирди. Менда унинг хурмоси чиқарадиган нарсадан бошқа ҳеч нарса йўқ. Унинг йиллар бўйи чиқаргани ҳам зиммасидаги қарзга етмайди. Мен билан борсангиз, ҳақдорлар менга қаттиқ тегмасалар», дедим.

У зот мен билан хурмо хирмонларидан бир хирмон атрофида юрдилар-да, Аллоҳга дуо қилдилар. Кейин бошқасини ҳам шундоқ қилдилар ва унинг устига ўтириб олиб:

«Уни ўлчаб олинглар», дедилар.

Уларга ҳақларини тўлиқ қилиб бердилар. Яна уларга берган нарсаларича ортиб қолди».

Қуйида келтириладиган ривоятлар ҳам Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳунинг Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам билан шахсий алоқалари мустаҳкамлигига далилдир.

3129- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ط قَالَ: جَاءَنِي رَسُولُ اللَّهِ ρ لَيْسَ بِرَاكِبٍ بَغْلٍ وَلَا بِرَذْوَنٍ.

3129. Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам менинг олдимга хачир ҳам, барзувон ҳам минмай келдилар».

3130- عَنْ جَابِرِ ط قَالَ: اسْتَعْفَرَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ρ لَيْلَةَ الْبَعِيرِ خَمْسًا وَعِشْرِينَ مَرَّةً.

3130. Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Туя кечаси Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам менинг ҳаққимга йигирма беш марта истиғфор айтдилар».

3131- وَكَانَ النَّبِيُّ ρ يَبْرُ جَابِرًا وَيَرْحُمُهُ لَأَنَّ وَالِدَهُ قُتِلَ يَوْمَ أُحُدٍ وَتَرَكَ بَنَاتٍ فَكَانَ جَابِرٌ يَعُوهُنَّ وَيَقُومُ بِأَمْرِهِنَّ. رَوَى التِّرْمِذِيُّ هَذِهِ الثَّلَاثَةَ.

3131. Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам Жобирга яхшилик қилар ва унга раҳм кўрсатар эдилар. Чунки унинг отаси Уҳуд куни қатл қилинган ва қизлар қолдирган эди. Жобир уларни боқар ва ишларига қарар эди».

Ушбу учтани Термизий ривоят қилган.

ТАҚВО

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу такводор қабила аъзоси эдилар. Улар ўз ҳовлиларини сотиб, масжидга яқинроқ ерга кўчиб келишга уринганлари ҳақида Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу қуйидагиларни айтадилар:

«Ҳовлиларимиз масжиддан узоқ эди. Масжидга яқин бўлиш мақсадида уйларимизни сотмоқчи бўлдик. Бас, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бизни наҳйи қилиб: «Албатта, сизга ҳар бир қадамингиз учун даража бўлур», дедилар.

Бошқа бир ривоятда:

«Эй, Бани Салама, ҳовлиларингизни лозим тутинглар. Изларингиз ёзилур», дедилар. Улар:

«Бизни кўчишимиз сурур бағишламас эди», дедилар.

Ушбу ҳадиси шарифда масжиддан узоқ уйни масжиддан узоқ, деб сотиш яхши эмаслиги ҳақида сўз кетмоқда. Чунки, бу иш сабабидан масжидга кўп қадам босиб келиб, топадиган савобдан маҳрум бўлинади. Чунки, мусулмон инсон жамоат намозига бориб келгунча изи доимо ёзилиб турилади.

Ҳар бир қавм Жобир розияллоҳу анҳунинг қавмлари Бани Салама қабиласига ўхшаб масжиддан узоқ ҳовлиларини сотмаганларидан хурсанд бўлиб юришлари керак.

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу тақво юзасидан бўлса керак, оталарининг қабрини очишга ҳам журъат қилганлар.

Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Отам билан бир одам бирга дафн қилинган эди. Кўнглим тинчимади. Охири уни чиқариб, алоҳида қабрга кўйдим».

Бухорий, Насайй ва Абу Довуд ривоят қилишган.

Абу Довуд:

«Бас, уни олти ойдан кейин чиқардим. Унинг соқолининг ерга теккан жойидан баъзи қисмлари бир оз ўзгарган экан, холос», деган гапни зиёда қилган.

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анхунинг оталари билан бир қабрга кўмилган одам Амр ибн Жамуҳ Ансорий розияллоҳу анху бўлиб, улар иккиси дўст бўлганлар ва Уҳуд уруши куни шаҳид бўлганлар. Икковлари бир қабрга кўйилган.

Аммо Жобир розияллоҳу анхунинг кўнгиллари ҳеч тинчимаган. Шунинг учун олти ойдан кейин қабрни очиб, отасини чиқариб, бошқа қабрга кўмган. Жобир розияллоҳу анхунинг оталари Абдуллоҳ розияллоҳу анхунинг таналари кўмилганига олти ой бўлишига қарамай чиримай турган экан. Бу ҳам бежиз эмас.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам борликларидаги қилинган бу иш у зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг иқдорлари билан бўлган. Агар нотўғри бўлса, албатта, тузатар эдилар. Ҳаттоки, баъзи ҳолатлардаги каби Қуръон оятлари нозил бўлиши мумкин эди.

ИЛМ

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анху илм майдонида ҳам кўзга кўринган саҳобалардан эдилар. У киши ўз вақтларида илмий мажлисларда диққат-эътиборда бўлар, кўпгина одамларнинг саволларига жавоб берар ва кишиларнинг хатоларини тўғрилар эдилар.

Ибн Мурдавайҳ Толқ ибн Ҳабибдан ривоят қиладилар:

«Мен шафоатни энг қаттиқ инкор қиладиган одам эдим. Бир куни Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анхуга тўғри келиб қолдим. Мен унга Аллоҳ таоло дўзах аҳлини унда абадий қолдириши ҳақида Қуръондан билган барча оятларимни қироат қилиб бердим. Шунда у:

«Эй Толқ! Сен ўзингча Аллоҳнинг Китобини ва Расулуллоҳнинг Суннатларини мендан кўра яхши биламан, деб ўйлайсанми?! Сен қироат қилганлар дўзах аҳллари, улар мушриклар! Аммо анавилар гуноҳ қилиб, азобланиб, сўнгра чиқарилганлар, деди ва икки кўли билан икки кулоғини ушлаб туриб:

«Агар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан дўзахга кирганларидан кейин чиқарилулар», деганларини эшитмаган бўлсам, манавилар қар бўлсин! Биз ҳам сен ўқиган нарсани ўқиганмиз», деди».

Ибн Абу Ҳотим Язид ал-Фақирдан ривоят қиладилар:

«Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анхунинг мажлисида ўтирдим. У баъзи одамларнинг дўзахдан чиқиши ҳақида гапирди. Ўша кунлари мен бу нарсани инкор қилар эдим. Ғазабим чиқди ва:

«Мен одамлардан ажабланмайман! Лекин сиз, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг саҳобаларидан ажабланаман! Аллоҳ «Улар дўзахдан чиқмоқчи бўлулар. Аммо ундан чиқа олмаслар», деб турса ҳам, Аллоҳ одамларни дўзахдан чиқаради, деб даъво қиласизлар!» дедим.

Унинг соҳиблари мени жеркиб ташладилар. У уларнинг ичида энг ҳалими эди. Бас, у:

«Бу одамни тек қўйинглар! Унинг айтгани кофирлар учун» деди ва «Агар куфр келтирганлар кўлида ер юзидаги ҳамма нарса ва яна шунча нарса бўлсаю уни қиёмат кунининг азобидан қутулишга тўлов қилиб берсалар ҳам, улардан қабул қилинмас. Уларга аламли азоб бор.

Улар дўзахдан чиқмоқчи бўлулар. Аммо ундан чиқа олмаслар. Уларга муқим азоб бор», деб қироат қилди.

Сўнгра у менга:

«Қуръонни қироат қиласанми?» деди.

«Албатта! Ҳаммасини ёдлаганман» дедим.

«Аллоҳ: «Кечанинг баъзисида у ила бедор бўл. Сенга

нофила бўлсин. Шоядки, Роббинг сени мактовли мақомда тирилтирса» деган эмасми? Мана шу ўша мақом. Аллоҳ таоло бир қавмларни Ўзи хоҳлаганича, гапирмасдан хатолари учун дўзахда ушлаб туради. Қачон уларни чиқаришни ирода қилса, чиқаради», деди.

Ўшандан кейин бу гапни қайтармадим».

Имом Бухорий ва бошқалар: Жобир розияллоҳу анхудан Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг намозлари (вақти) ҳақида сўралди.

Бас, у киши:

«У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам пешинни қуёш киздирган пайтда, асрни қуёш тирик турганда, шомни қуёш ботганда, хуфтонни одамлар кўп бўлса, эртароқ, оз бўлса, кечроқ, бамдодни тонг қоронғусида ўқир эдилар», деди.

НАБАВИЙ МЎЪЖИЗАЛАР ГУВОҲИ

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кўплаб мўъжизаларини кўрганлар ва ривоят қилиб қолдирганлар.

Жобир розияллоҳу анхудан ривоят қилинади:

«Масжиднинг шифти хурмо шохлари устига ёпилган эди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўша шохлардан бирида туриб хутба қилар эдилар. У зотга минбар қилиб берилганда ва у зот унинг устига чикқанларида ҳалиги шохнинг ҳомиласига ўн ой тўлган туянинг овозига ўхшаш овозини эшитдик. Шунда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам келиб, унинг устига қўлларини қўйган эдилар, у жим бўлди.

Бошқа бир ривоятда:

«Жума кунни бўлганда ва у зот минбарга кўтарилганларида хурмо бувак йиғлагандек овоз чиқарди», дейилган.

Бухорий ва Насайи ривоят қилишган.

Термизийнинг лафзида:

«Бас, хурмо шохи ургочи туя зорлангандек зорланди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам тушиб, уни ушлаган эдилар, сокин бўлди», дейилган».

Муҳаддисларимиз Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан юриб бориб, кенг водийга тушдик. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қазои ҳожат учун кетдилар. Мен ортларидан бир идишда сув олиб бордим.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам назар солиб, ўзларига тўсиқ бўладиган нарса кўрмадилар. Водийнинг четида икки дарахт кўриниб қолди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларнинг бири томон юриб қолдилар. Унинг шохларидан бирини тутиб туриб: «Аллоҳнинг изни ила менга эргаш», дедилар. Бас, ул у зотга худди бурнидан ҳалқа ўтказилган туя ўз етакчисига эргашганига ўхшаб, эргашиб кетди. У зот бошқа дарахтнинг олдига келиб, унинг шохларидан бирини тутиб туриб: «Аллоҳнинг изни ила менга эргаш», дедилар. Бас ул ҳам у зотга эргашди. Икковларининг ўртасига етганда икковларини улаб туриб, «Иккинги Аллоҳнинг изни ила мени тўсингиз», дедилар. Улар бир-бирларига киришдилар.

Жобир айтадики:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам менинг яқиндалигимни сезиб, узоқлашмасинлар деб, тезлаб у ердан узоқлашдим. Ўтириб ўзимга ўзим гапириб туриб, бир оз вақтни ўтказибман. Қарасам, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам мен томон келмоқдалар. Икки дарахт эса, ажраб, ҳар бири ўз ўрнига ўрнашибди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бошларини кимирлатиб, бундоқ-бундоқ, деганларини кўрдим. Сўнгра юриб олдимга келдилар ва:

«Эй Жобир, менинг мақомимни кўрдингми?» дедилар.

«Ҳа», дедим мен».

Имом Бухорий ва бошқалар Анас розияллоҳу анхудан ривоят қиладилар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг даврларида Мадина аҳлига қаҳатчилик етди. У зот жума куни хутба қилиб турганларида бир киши ўрнидан туриб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, отлар ҳалок бўлди, қўйлар ҳалок бўлди. Аллоҳга дуо қилинг, бизларни сероб қилсин!» деди. Бас, у зот икки қўлларини кўтариб дуо қилдилар.

Жобир айтадики:

«Осмон ойнадек мусаффо эди. Бирдан шамол туриб, булут пайдо қилди. Сўнгра жам бўлди. Кейин осмон мешларининг оғзини очиб юборди. Чиқиб, сувда сузиб юриб, уйларимизга етиб келдик. Янаги жумагача ёмғирда қолдик. Бас, ҳалиги одам ёки ундан бошқа биров туриб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, уйлар йиқилиб кетди. Аллоҳга дуо қилинг, уни тўхтатсин!» деди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам табассум қилдилар ва:

«Атрофимизга, устимизга эмас», дедилар. Булутларга назар солсам, ёрилиб, худди гулчамбарга ўхшаб, Мадина атрофига тарқалди».

Жобир ибн Абдуллоҳ саҳобаларнинг ичида кўп ҳадис ривоят қилганларнинг олтинчиси бўлиб, 1540та ҳадис ривоят қилганлар.

Жобир ибн Абдуллоҳ Миср ва Шомга борганларида одамлар у кишидан кўп илм ўрганишар эди. Шунингдек, Мадинаи Мунавварадаги Масжид ун-Набавийда ҳам илм ҳалқалари бўлиб, унда тўплаганлар у кишининг илм ва такволаридан кўп нафланардилар.

Жобир ибн Абдуллоҳ 74-ҳижрий санада Мадинаи Мунавварада вафот этдилар. Жанозаларини Онзаак шаҳрининг волийси Абон ибн Усмон ўқидилар.

Аллоҳ таоло Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳудан
рози бўлсин!

فضل عبد الله بن عمرو والد جابر

ЖОБИР РОЗИЯЛЛОҲУ АНҲУНИНГ ОТАЛАРИ АБДУЛЛОҲ ИБН АМР РОЗИЯЛЛОҲУ АНҲУНИНГ ФАЗЛЛАРИ

Абдуллоҳ ибн Амр ибн Ҳаром ал-Ансорий Бани Салама қавмидан бўлиб, аҳли Мадинанинг ичида дастлаб мусулмон бўлган кишилардан эдилар. У киши Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга иккинчи «Ақаба» байъатида байъат қилган ва ўн икки нақиблардан бири этиб сайланган эдилар.

У кишининг ана шу тарихий байъат иштирокчиси бўлишларининг ўзи катта фазл эди. Бунинг устига нақиб этиб сайланишлари фазл устига фазл бўлди.

Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳу Маккада «Ақаба» байъатида қатнашиб, Мадинага қайтиб келганларидан кейин жонларини ҳам, молларини ҳам, болаларини ҳам Ислом йўлига тикдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Мадинага хижрат қилиб келганларидан кейин эса, Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳу у зотнинг суҳбатларида доимий иштирок этадиган бўлдилар.

Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳу Бадр урушида қатнашиб фидокорлик кўрсатдилар.

Келаси йили мушриклар ўч олиш учун Мадина устига ёпирилиб келишди. Бу хабар шаҳарда тарқалиб, мусулмонлар душманга қарши жангга ҳозирлана бошлашди.

Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳу жуда ҳам хурсанд

эди. У киши ўз ўғли Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анхуни ҳузурига чорлаб:

«Мен ушбу жангда шаҳид бўлсам керак. Мусулмонларнинг биринчи шаҳидларидан бўлсам керак. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан кейин энг яхши кўрадиган одамим сенсан. Бўйнимда қарз бор. Сен қарзни адо этгин. Сингилларингга яхши қарагин», дедилар.

Эртасига ҳаёт-мамонт жанги бошланди. Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳу ўлимни бўйниларига олган ҳолда жанг қилдилар.

Жанг тамом бўлиб мусулмонлар шаҳидларини тўплай бошладилар. Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу ҳам бошқалар қатори шаҳид бўлган отасини излаб топди ва шаҳидни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига олиб келди.

3132- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: أُصِيبَ أَبِي يَوْمَ أُحُدٍ

وَجِيءَ بِهِ مُجَدَّعًا بَيْنَ يَدَيِ النَّبِيِّ ﷺ فَجَعَلْتُ أَكْشِفُ الثَّوْبَ عَنْ وَجْهِهِ وَأُبْكِي وَهُمْ يَنْهَوْنِي وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَنْهَانِي وَجَاءَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ عَمْرِو وَعَمَّتُهُ جَابِرٌ تَبْكِيهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: تَبْكِيهِ أَوْ لَا تَبْكِيهِ مَا زَالَتِ الْمَلَائِكَةُ تُظِلُّهُ بِأَجْنِحَتِهَا حَتَّى رَفَعْتُمُوهُ . رَوَاهُ مُسْلِمٌ .

3132. Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Отам Уҳуд куни мусибатга учради. Уни Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига кулоқ-бурни кесилган ҳолда олиб келинди. Мен унинг юзидан кийимни очиб йиғлай бошладим. Одамлар мени бундан қайтардилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қайтармадилар. Фотима бинти Амр келиб, унга йиғлай

бошлади. Шунда Расулulloҳ соллalloҳу алайхи васаллам:

«Сен унга йиғлайсанми-йиғламайсанми, барибир. Фаришталар унга қанотлари билан соя солиб турибдилар. Бу уни кўтаргунларингча давом этадир», дедилар».

Муслим ривоят қилган.

Бахтни қаранг!

Саодатни қаранг!

Фазлни қаранг!

Мартабани қаранг!

Ўликнинг устидан фаришталар соя солиб турсалар-а!

Ўша фаришталар соя солиб турган шаҳиди аъло жасади—Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳунинг жасадини у кишининг хотинлари туяга ортидилар. Ўша аёл у кишига кўшиб туяга яна бошқа бир шаҳидни—ўз акаларининг жасадини ҳам ортиди ва Мадина томон йўл олди.

Улар йўлда кетаётганларида Расулulloҳ соллalloҳу алайхи васалламнинг жарчилари орқаларидан келиб:

«Шаҳидларни қатл қилинган жойларига дафн қилинглар!» деб жар солди. Ҳар ким ўз шаҳидини олиб, ортига қайтди.

Пайғамбар соллalloҳу алайхи васаллам ўзлари шаҳидларни дафн қилиш ишларига раҳбарлик қилдилар. Кимни қаерга ким билан кўмиш ҳақида амр қилиб турдилар.

Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳуни дафн қилиш навбати келганда, у зот алайҳиссалом:

«Абдуллоҳ ибн Амрни Амр ибн Жамуҳ ила бир қабрга дафн қилинглар. Икковлари бу дунёда дўст эдилар», дедилар.

Набий соллalloҳу алайхи васалламнинг амрлари бажо келтирилди.

Кейинроқ Расулulloҳ соллalloҳу алайхи васаллам

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоху анҳуга:

«Эй Жобир, Аллоҳ ким билан гаплашган бўлса, ҳижоб ортидан гаплашган. Фақат сенинг отанг билангина юзма-юз гаплашди. У Зот унга:

«Эй бандам, сўра берурман», деди.

«Эй Роббим, мени дунёга қайтаришингни ва Сенинг йўлингда яна бир қатл қилинишимни сўрайман», деди у.

Аллоҳ унга:

«Батаҳқиқ, менинг: «улар унга қайтарилмаслар», деган кавлим ўтиб қолган», деди.

«Эй Роббим, менинг ортимда қолганларга бизга берган неъматларинг хабарини бер», деди у.

Бас, шунда Аллоҳ таоло ушбунини нозил қилди:

«Аллоҳнинг йўлида қатл бўлганларни ўликлар деб ҳисобламанглар. Балки, улар тирик, Роббилари ҳузурида ризқланмоқдалар.

Улар Аллоҳ Ўз фазлидан берган нарсалардан хурсандлар ва ҳали ортларидан ўзларига қўшилмаган биродарларига, уларга хавф йўқлигини ҳамда хафа ҳам бўлмасликларининг хушхабарини бермоқдалар.

Улар Аллоҳдан бўлган неъмат ва фазлнинг ҳамда, албатта, Аллоҳ мўминларнинг ажрини зое қилмаслигининг хушхабарини бермоқдалар».

Бундан ортиқ фазл бўлиши мумкинми?!

Имом Бухорий, Насайй ва Абу Довудлар Жобир розияллоху анҳудан ривоят қиладилар:

«Отам билан бир одам бирга дафн қилинган эди. Кўнглим тинчимади. Охири уни чиқариб алоҳида қабрга қўйдим».

Абу Довуд:

«Бас, уни олти ойдан кейин чиқардим. Унинг соқолининг ерга теккан жойидан баъзи қисмлари бир оз ўзгарган экан, холос», деган гапни зиёда қилган.

Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоху анҳунинг оталари

билан бир қабрга кўмилган одам аввал айтилганидек, Амр ибн Жамух Ансорий розияллоҳу анҳу бўлганлар. Икковлари бир қабрга қўйилган эди.

Аммо Жобир розияллоҳу анҳунинг кўнгиллари ҳеч тинчимаган. Шунинг учун олти ойдан кейин қабрни очиб, отасини чиқариб, бошқа қабрга кўмганлар. Жобир розияллоҳу анҳунинг оталари Абдуллоҳ розияллоҳу анҳунинг таналари кўмилганига олти ой бўлишига қарамай чиримай турган экан. Бу ҳам бежиз эмас.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг борликларидаги қилинган бу иш у зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг иқрорлари билан бўлган. Агар нотўғри бўлса, албатта, тузатар эдилар. Ҳаттоки, баъзи ҳолатлардаги каби Қуръон оятлари нозил бўлиши мумкин эди.

Бу ҳам бир фазл.

Аллоҳ таоло Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳудан рози бўлсин!

فضل سماك بن خرشة ط

СИМОК ИБН ХАРША РОЗИЯЛЛОҲУ АНҲУНИНГ ФАЗЛЛАРИ

Ушбу сатрлар қаҳрамони баҳодир саҳобийнинг тўлиқ исмлари Симок ибн Харша ибн Лавзон ал-Ансорий ал-Хазражий ас-Соъидийдир. Бу киши одамлар ичида ўзларининг Абу Дужона кунялари билан машҳур бўлганлар.

Абу Дужона розияллоҳу анҳу Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам аҳлидан дастлаб мусулмон бўлган кишилардан эдилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Абу Дужона розияллоҳу анҳуни муҳожирлардан

Утба ибн Ғазвон ибн Жобир ал-Мозаний билан биродар қилиб қўйган эдилар.

Ривоятларда келишича, Абу Дужона розияллоҳу анҳу паст бўйли ва озғин киши бўлганлар. У кишида жисмоний тарафдан паҳлавонлар кўриниши бўлмаса ҳам ўзлари донғи кетган баҳодирлардан бўлганлар.

БАДР УРУШИ

Бадр уруши тугади. Мушрикларнинг бошлиқларидан бири Умайя ибн Халаф саҳобалардан Абдурраҳман ибн Авф розияллоҳу анҳуга асир тушди. У ўзини асирга олган Абдурраҳман ибн Авф розияллоҳу анҳуга Абу Дужона розияллоҳу анҳуни ишора қилиб:

«Анави пилдираб юрган пакана, пешонасини қизил дурра билан танғиб олган ким?» деб сўради.

«У ансорлардан бир киши. Симок ибн Харша деб номланади», деди Абдурраҳман ибн Авф розияллоҳу анҳу.

Бу саволнинг тагида Абу Дужона розияллоҳу анҳу жанг вақтида мушрикларнинг додини бергани турар эди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг саҳобаларидан тўртталари жанг пайтида пешоналарини танғиб олар эдилар.

Али ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳу пешоналарини оқ дурра ила танғиб олар эдилар.

Зубайр ибн Аввом розияллоҳу анҳу пешоналарини сариқ дурра ила танғиб олар эдилар.

Ҳамза ибн Абдулмуттолиб розияллоҳу анҳу пешоналарига туяқушнинг патини тақиб олар эдилар.

Абу Дужона розияллоҳу анҳу пешоналарини қизил дурра ила танғиб олар эдилар. У киши пешоналарини танғишлари билан қавмлари Абу Дужона розияллоҳу анҳу ана энди жангга жиддий киришадиган бўлди, дейишар эди.

УҲУД УРУШИ

Бадр урушида кўрсатган фидокорликлари учун Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Абу Дужона розияллоҳу анҳуни Уҳуд уруши бошланишидан олдин алоҳида мукофот ила тақдирладилар.

3133- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَخَذَ سَيْفًا يَوْمَ أُحُدٍ فَقَالَ: مَنْ يَأْخُذْ مِنِّي هَذَا فَبَسَطُوا أَيْدِيَهُمْ كُلُّ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ يَقُولُ أَنَا أَنَا قَالَ: فَمَنْ يَأْخُذْهُ بِحَقِّهِ فَأَحْجَمَ الْقَوْمُ فَقَالَ سِمَاكُ بْنُ خَرْشَةَ أَبُو دُجَانَةَ: أَنَا أَخْذُهُ بِحَقِّهِ قَالَ: فَأَخْذَهُ فَقَلَقَ بِهِ هَامَ الْمُشْرِكِينَ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

3133. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Уҳуд куни бир қилични қўлларига олиб:

«Буни мендан ким олади?!» дедилар.

Одамлар қўлларини чўздилар. Уларнинг ҳар бири:

«Мен! Мен!» дер эди.

«Ким уни ҳаққи ила олади?!» дедилар У зот.

Бас, Симок ибн Харша—Абу Дужона:

«Уни ҳаққи ила мен оламан!» деди ва уни олиб, мушрикларнинг бошини ёра кетди».

Муслим ривоят қилган.

Тобароний, Баззор ва Ибн Роҳавайҳилар Зубайр ибн Аввом розияллоҳу анҳудан қилган ривоятда:

«Қилични олмоқчи бўлганлар ичида Абу Бакр, Умар, Али ва Зубайрлар бор эди. У зот уни уларга бермадилар. Шунда Абу Дужона туриб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, унинг ҳаққи нимадир?» деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Бу билан то эгилиб кетгунича душман юзини урмоғинг, у билан мусулмонни ўлдирмаслигинг ва уни кўтариб душмандан қочмаслигинг», дедилар.

«Уни ҳаққи ила мен оламан! Эй Аллоҳнинг Расули!» деди Абу Дужона.

Бас, у зот унга бердилар», дейилган.

Ухуд урушида мусулмонлар шиддатли жанг қилдилар. Айниқса, Абу Дужона Ансорий, Толҳа ибн Убайдуллоҳ, Ҳамза ибн Абдулмуттолиб, Али ибн Абу Толиб, Назр ибн Анас, Саъд ибн Робеълар катта жасорат кўрсатдилар.

Куннинг биринчи ярмида мусулмонлар кофирларга ғолиб келишди. Мушрикларнинг бошлиқларидан етмиш киши қатл этилди. Улар енгилиб, ортга қараб қоча бошладилар. Қочиб-қочиб, аёллари турган жойгача бордилар. Аёллар ҳам қочишга тайёрланиб, кийимларини йиғиштира бошладилар.

Аммо камончилар хатосидан фойдаланиб, Холид ибн Валид бошлиқ мушриклар мусулмонларнинг орқа томонларидан ҳужум қилганларидан кейин иш чаппасига айланиб кетди.

Кишилар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни ташлаб қоча бошладилар. Фақат оз сонли кишиларгина у зотнинг атрофларида қолдилар. Саҳобалардан Толҳа ибн Убайдуллоҳ, Абу Толҳа розияллоҳу анҳумо кабилар жонфидалик ила Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни ҳимоя қилдилар.

Сўнгра Абу Дужона розияллоҳу анҳу ҳам келиб, Расули акрам алайҳиссалоту вассаломни ўз танаси билан тўсиб турди. Ўқ келиб унга тегар, у бўлса, қимирлаб ҳам қўймас эди. Пайғамбар алайҳиссаломни жонфидалик билан ҳимоя қилар эди.

Умуман олганда, ўша куни Абу Дужона розияллоҳу анҳу тилларда дoston бўладиган даражада жанг қилдилар.

«Ал-Бидая ван-Ниҳая» китобида келтирилган ривоятда ўзларининг баҳодирликлари билан шуҳрат қозонган саҳобалардан бўлмиш Зубайр ибн Аввом розияллоҳу анҳудан қуйидагилар келтирилади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам сўраганимда қилични менга бермай Абу Дужонага берганларида кўнглимга олган эдим. Ичимда, мен Софиянинг–у зотнинг аммаларининг ўғли бўлсам, ўрнимдан туриб, аввал қилични у зотдан сўрасам, у зот бўлсалар, мени қўйиб, уни Абу Дужонага бердилар-а! Аллоҳга қасамки, Абу Дужона нима қилишини кўраман», дедим.

Сўнгра унинг орқасидан тушдим. Абу Дужона ўзининг кизил дуррасини олиб, у билан пашонасини танғиди. Шунда ансорийлар Абу Дужона ўлим дуррасини чиқарди, дедилар. Улар қачон ўша дурра билан пешонасини танғиганида шундоқ дер эдилар. Бас, у чиқиб ўзига дуч келган мушрикни қатл қила кетди.

Мушрикларнинг ичида бир одам бор эди. У биздан ярадор бўлганларни излаб юриб ўлдирар эди. Абу Дужона ўша одамга дуч келиб қолди. Улар бир-бирларига яқинлашиб кела бошладилар. Мен уларни Аллоҳ тўқнаштиришини сўраб, дуо қилдим. Улар бир-бирларига зарба бердилар. Мушрик Абу Дужонани тери қалқони ила урди. У қилич тортди. Абу Дужона уни қатл қилди.

Сўнгра қилични Ҳинд бинти Утбанинг боши узра кўрди. Аммо қилич ундан бошқа томонга бурилди. Ҳинд одамларни жангга чорлар ва ҳимматларини қўзир эди. У уларни Бадр урушида қатл қилинганларнинг ўчини олишга даъват қилар эди. Абу Дужона унга ҳамла қилганида у дод солиб, ёрдам сўради. Абу Дужона Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қиличларини ҳурматида у билан аёл кишини урмадим», деди».

«Ал-Мағозий» ва «Ал-Бидая ван-Ниҳая» китобларида келтирилган ривоятда Каъб ибн Молик ал-Ансорий

розияллоху анху қуйидагиларни айтадилар:

«Урушга чикқан мусулмонлардан эдим. Мушриклар мусулмонларнинг ўликларини қиймалаганини кўрганимда ўрнимдан бошқа томонга ўтдим. Қарасам, мушриклардан бири бошдан-оёқ қуролланган ҳолда мусулмонлар томон юриб:

«Сўйишга тайёрланган қўйларга ўхшаб, сафга туринглар!» демокда.

Бирдан бошдан-оёқ қуролланган бир мусулмон пайдо бўлди. У душманни кузатиб турарди. Мен ҳам унинг ортидан боравердим. Кейин тўхтаб, мусулмон билан кофирдан кўз узмай кузата бошладим. Қарасам, кофирнинг кўриниши ҳам, қуроли ҳам афзал. Мен кузатиб туришда давом этдим. Улар тўқнашдилар. Шунда мусулмон қиличи билан икки елкаси қўшилган ерига чунонам туширдик, кофирни тенг иккига бўлиб юборди. Сўнгра мусулмон юзини очди ва:

«Нима дейсан, эй Каъб! Мен Абу Дужонаман!» деди».

Абу Дужона розияллоху анхунинг Уҳуд қунидаги мислсиз қаҳрамонликларининг ҳақиқий баҳосини Расулulloҳ соллаллоху алайҳи васалламнинг ўзлари бердилар.

«Ал-Бидая ван-Ниҳая», «Истибсор» ва «Ҳаётус Саҳоба» китобларида қуйидаги ривоят келтирилади:

«Али розияллоху анху Уҳуд қуни қиличини қонга бўялган ҳолда олиб келиб, Фотимаи Заҳрога бериб:

«Мана бу қилични олиб, ёмонламай ювгин», деди ва:

«Қасамки, Муҳаммадга нусратда юрдим.

Бандаларни билувчи Робб ризосида юрдим», дея байт ўқиди. Шунда Расулulloҳ соллаллоху алайҳи васаллам Али розияллоху анхуга:

«Агар сен яхши жанг қилган бўлсанг, Саҳл ибн Ҳаниф ва Абу Дужона–Симок ибн Харша ҳам яхши жанг қилди», дедилар».

БАНИ НАЗИР ЖАНГИ

Абу Дужона розияллоху анху Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг барча юришларида қатнашганлар.

Ҳижратнинг тўринчи санаси, Робиъул аввал ойида Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам мусулмонларга Бани Назир яҳудийлари ила жанг қилишга тайёргарлик қўришни амр қилдилар. Мусулмонлар жангга чиқдилар. Абу Дужона розияллоху анху уларнинг олдинги сафларида бордилар. Яҳудийлар қўрғонларига кириб, беркиниб олдилар. Мусулмонлар уларни қамал қилдилар. Охирида улар ҳамма нарсаларини ташлаб чиқиб кетишларига келишилди.

Мусулмонлар қитол қилмасдан ўлжа олганлари учун уни бўлиш Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламнинг ёлғиз ўзларининг ихтиёрларига қолди. У зот шароитни ҳисобга олиб, ўлжани фақат муҳожирларга бўлиб бердилар. Ансорлардан ҳеч кимга ўлжа берилмади. Фақат учта ансорийгагина ўлжадан улуш берилди. Улар Абу Дужона розияллоху анху, Саҳл ибн Ҳаниф ва Ҳорис ибн Сомма розияллоху анҳумо эдилар. Улар камбағалликдан Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламга шикоят қилганлари учун истисно тариқасида ўлжа олдилар.

ХАЙБАР ЖАНГИ

Хайбар юришида Абу Дужона розияллоху анху катта синовдан ўтдилар. Ўшанда яҳудийларнинг Ғазол номли чавондози чиқиб, яккама-якка олишувга чақирди. Ҳаббоб ибн Мунзир унга қарши чиқди ва ўнг қўлини кесиб ташлаб, ортидан уни ўлдирди.

Бошқа бир яҳудий чиқиб:

«Ким яккама-якка олишувга чиқади!» деб бақирди.

Мусулмонлардан бир киши унга қарши чиқди. Яхудий уни қатл қилди. У яна жойига бориб, яккама-якка олишувга чақира бошлади.

Ўшанда ансорларнинг баҳодири унга қарши чиқди. У бошига дубулғаси устидан қизил дурра боғлаб олган эди. У қасддан гердайиб юрар эди. Бас, Абу Дужона розияллоху анху бир зарб билан уни қатл этди. У душманнинг қалқонини, қиличини ва бошқа нарсаларини ўлжага олиб, Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламнинг ҳузурларига олиб келди. Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам у нарсаларнинг ҳаммасини унинг ўзига бердилар.

Шундан кейин яхудийлар яккама-якка олишувга чиқмай қўйдилар. Мусулмонлар «Аллоху акбар!» садолари остида кўрғонга ҳужум бошладилар. Абу Дужона розияллоху анху уларнинг энг олдиларида елдек учиб борар эди. Яхудийларнинг қочишдан бошқа чоралари қолмади.

ХУНАЙН ЖАНГИДА

Макка фатҳидан кейин бўлган Хунайн жангида душманнинг пистирмасига тушиб қолган мусулмонлар қаттиқ зарбага учрадилар. Уларнинг кўплари орқаларига қарамай қочишга тушдилар. Мусулмонлар ичида қатл бўлганлар кўпая борди.

Душман ичида Бани ҳавазонлик бир киши бор эди. У қизил туя миниб олган бўлиб, қўлида узун найзаси бор эди. Бу одам кўплаб мусулмонларни ўлдирар эди. Абу Дужона розияллоху анху унинг қаршисига чиқди. У душман туясининг пайини қирқиб ташлади. Шу пайт Али ибн Абу Толиб етиб келиб, мушрикнинг қўлини кесиб ташлади. Абу Дужона унинг иккинчи қўлини кесди. Сўнгра икковлари уни қатл этдилар.

НОИБ

Абу Дужона розияллоху анхунинг энг катта обрўларидан бири Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам Видолашув ҳажига чиққанларида зоҳир бўлди. Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам ўзлари ҳажга жўнаб кетаётиб, Абу Дужона розияллоху анхуни Мадинага ўзларининг ўринларига ноиб қилиб қўйиб кетдилар. Бу катта обрў эди. Бу унча-мунча кишига насиб қилмайдиган бахт эди.

Абу Дужона розияллоху анхунинг кўзга кўринган сифатларидан яна бири кўнгиллари очиклиги, бировга ёмонликни раво кўрмасликлари эди. У кишининг юзларидан нур ёғилиб турар эди.

Ибн Саъд Зайд ибн Аслам розияллоху анҳудан ривоят қиладилар:

«Абу Дужона розияллоху анху бемор ётганида Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам уни кўргани кирдилар. У кишининг юзлари балқиб турар эди.

«Нимага юзинг балқиб турибди?!» дедилар.

«Мен амалимдан фақат иккитасига ишонаман.

Биринчиси, ўзимга фойдаси йўқ гапни гапирмаганман, иккинчиси, қалбим мусулмонларга нисбатан саломат бўлган», деди».

ШАҲИДИ АЪЛО

Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламнинг вафотларидан кейин араб қабилаларининг кўпи диндан қайтиб муртад бўлдилар. Биринчи халифа Абу Бакр розияллоху анху уларга қарши жанг қилиш учун алоҳида-алоҳида лашкарлар юбордилар.

Абу Бакр Сиддиқ розияллоху анху Икрима ибн Абу Жаҳл лашкарини Ямомадаги Мусайлама ал-Каззобга юборди. Унинг ортидан мадад учун Шурҳабийл ибн Ҳасанани яна бир лашкар билан юборди.

Икрима Шурҳабийл ибн Ҳасанани кутиб турмасдан, ўзи ишни битирмоқчи бўлиб, шошилиб Мусайламанинг аскарлари билан тўқнашди ва енгилди.

Абу Бакр розияллоху анҳунинг ундан аччиғи чиқди ва Мадинага қайтиб келмасдан Яманга бориб, Хузайфа ва Аржафага қўшилишга, улар билан бирга Маҳар аҳлига қарши уруш қилишга амр қилди.

Абу Бакр Сиддиқ розияллоху анҳу Холид ибн Валидга одам юбориб уни Мусайлама томон юришга амр қилди. Унга муҳожир ва ансорлардан иборат катта лашкарни мададга юборди.

У киши Шурҳабийл ибн Ҳасанага одам юбориб, Холидни кутиб туришга амр қилди. Мусайламанинг қирқ минг кишилиқ лашкари бор эди.

Мусайлама ва Бани ҳанийфаликлар Холиднинг келаётганини эшитиб, Ямоманинг четига аскаргоҳ қилиб, одам тўпладилар. Уларга жуда кўп одам қўшилди.

Холид ҳам яқинлашиб келарди. Унинг лашкари олдида Шурҳабийл ибн Ҳасана борарди. Бани Ҳанийфанинг аскаргоҳига бир кечалик йўл қолганда уларнинг Омирдан ўч олиб келаётган бир жангчи гуруҳини учратди. Бу гуруҳга Бани Ҳанийфанинг улуғларидан Мажоъа ибн Марора бошлиқ эди. Холид амр қилиб бошлиқларидан бошқасини қатл этдирди.

Сўнгра Холид бориб, муртадлар лашкари ила тўқнашди. Икки томон қаттиқ жанг қилди. Дастлаб мусулмонларнинг иши юришмади. Муртадлар Холиднинг чодиригача етиб келдилар ва унинг хотинини асир олмоқчи бўлдилар. Уларни Мажоъа бу ишдан қайтарди. Сўнгра мусулмонлар бирлашдилар ва Аллоҳ уларга Ўз сакинасини нозил қилди. Холид ўз одамлари ила ҳамла қилиб, муртадларни ортига қайтарди.

Бани ҳанийфаликлар аччиқланиб, шиддатла жанг қилдилар. Холид уруш Мусайламанинг зиддига

бўлаётганини англади. Уни яккама-якка олишувга чакирди. У олишувга чикди ва иши оғирлашиб қолганда қочди. Унинг одамлари ҳам қочишга турди. Холид мусулмонларга нидо қилди. Улар бирдан ҳамла қилиб, муртадларни шармандаларча мағлуб этдилар.

Ана ўша ҳамлаларда Абу Дужона розияллоҳу анҳу ўз одатларича ҳаммага ўртак бўлиб жанг қилдилар. У киши ўзларининг кескир қиличлари ила мушрикларларни тинмай қирар эдилар. Душманга қирон келтиришга кизиқиб кетган Абу Дужона розияллоҳу анҳу уларнинг қуршовида қолганларини сезмай ҳам қолдилар. Қарасалар, улар ҳар томондан ўраб келмоқдалар. Шунда Абу Дужона розияллоҳу анҳу: «Аллоҳнинг бандалари! Мен томонга!» деб наъра тортдилар. Мусулмонлар ўша томонга отилиб, душманнинг қиронини бердилар.

Муртадларнинг қолганлари Мусайламанинг Ҳадийқатур Роҳман номли боғига кириб олишди. У кўрғонга кириш мусулмонлар учун қийин бўлди.

Абу Дужона розияллоҳу анҳу ўз шерикларига «Мени боғнинг ичига отинглар», дедилар. Шериклари у кишини ўша боғнинг ичига улоқтирдилар. Боғнинг ичига тушганда Абу Дужона розияллоҳу анҳунинг бир оёқлари синиб қолди. Аммо шундоқ бўлса ҳам душман билан жанг қила туриб эшикни очдилар. Мусулмонлар ундан кириб, душманни қатл қилишга киришдилар.

Абу Дужона розияллоҳу анҳу жанг қилишда давом этдилар. Қатл этилганлар ичида Мусайлама ҳам бор эди. Уни Ҳамза ибн Абдулмуттолибнинг қотили Ваҳший билан Абу Дужона розияллоҳу анҳу ўлдирдилар. Ваҳший Мусайламага найза отиб санчган эди. Абу Дужона розияллоҳу анҳу эса, қилич урган эдилар. Бунни кўрган Ваҳший:

«Қай биримиз уни ўлдирганимизни Роббингнинг Ўзи билади», деди. Ўша вақтда Мусайлама юз эллик ёшда эди.

Абу Дужона розияллоҳу анҳу ўша куни шаҳиди аъло бўлдилар.

Аллоҳ таоло Абу Дужона розияллоҳу анҳудан рози бўлсин!

فضل جلييب τ

ЖУЛАЙБИБ РОЗИЯЛЛОҲУ АНҲУНИНГ ФАЗЛЛАРИ

3134- عَنْ أَبِي بَرْزَةَ τ أَنَّ النَّبِيَّ ρ كَانَ فِي مَعْرَى لَهُ فَأَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْهِ فَقَالَ لِأَصْحَابِهِ: هَلْ تَفْقِدُونَ مِنْ أَحَدٍ؟ قَالُوا: نَعَمْ فُلَانًا وَفُلَانًا وَفُلَانًا ثُمَّ قَالَ: هَلْ تَفْقِدُونَ مِنْ أَحَدٍ؟ قَالُوا نَعَمْ فُلَانًا وَفُلَانًا وَفُلَانًا ثُمَّ قَالَ: هَلْ تَفْقِدُونَ مِنْ أَحَدٍ؟ قَالُوا لَا قَالَ: لَكِنِّي أَفْقِدُ جُلَيْبِيَا فَاطْلُبُوهُ فَطَلَبَ فِي الْقَتْلِ فَوَجَدُوهُ إِلَى جَنْبِ سَبْعَةٍ قَدْ قَتَلَهُمْ ثُمَّ قَتَلُوهُ فَأَتَى النَّبِيَّ ρ فَوَقَفَ عَلَيْهِ فَقَالَ: قَتَلَ سَبْعَةً ثُمَّ قَتَلُوهُ هَذَا مِنِّي وَأَنَا مِنْهُ هَذَا مِنِّي وَأَنَا مِنْهُ قَالَ: فَوَضَعَهُ عَلَى سَاعِدَيْهِ لَيْسَ لَهُ سِرٌّ إِلَّا سَاعِدَيِ النَّبِيِّ ρ حَتَّى حَفِرَ لَهُ وَوُضِعَ فِي قَبْرِهِ وَلَمْ يَذْكُرْ عُسْلًا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

3134. Абу Барза розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзларининг юришларидан бирида эдилар. Аллоҳ у зотга ўлжалар берди. У зот ўз саҳобаларига:

«Бирор кишини йўқотдингизми?» дедилар.

«Ҳа! Фалончи, фалончи ва фалончини», де-йишди.

Сўнгра у зот яна:

«Бирор кишини йўқотдингизми?» дедилар.

«Ҳа! Фалончи, фалончи ва фалончини», де-йишди.

У зот яна:

«Бирор кишини йўқотдингизми?» дедилар.

«Йўқ», дейишди.

«Аммо мен Жулайбни кўрмайман. Уни изланглар!» дедилар у зот.

Бас, уни қатл қилинганлар ичидан излаб топдилар. У ўзи қатл қилган етти кишининг ёнида ётар эди. Улар уни қатл қилган эдилар. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам келиб унинг устида тўхтаб:

«У еттитасини қатл қилди. Сўнгра улар уни қатл қилдилар. Бу менадир. Мен ундандирман. Бу менадир. Мен ундандирман» дедилар.

Сўнгра у зот уни икки билакларига қўйиб кўтардилар. Унинг учун то қабри қазилиб унга қўйилгунча, Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг икки билакларидан ўзга анбар йўқ эди. Ювишни зикр қилмади».

Муслим ривоят қилган.

فضل أنس بن مالك

АНАС ИБН МОЛИК РОЗИЯЛЛОҲУ АНҲУНИНГ ФАЗЛЛАРИ

Анас ибн Молик Ибн Назр ал-Ансорий, ал-Хазражий, ан-Нажжорийнинг кунялари Абу Ҳамза, оналари машҳур саҳобия Умму Сулайм бинти Милҳон розияллоҳу анҳо.

Анас ибн Молик розияллоҳу анҳунинг оталари Молик ибн Назр мушрик ҳолида иймон келтирмай ўлиб кетган

эди.

Унинг қандоқ одам бўлганлигини қуйидаги иқтибосдан билиб олсак ҳам бўлади.

«Умму Сулайм розияллоҳу анҳо Абу Анаснинг олдига келиб:

«Бугун сен ёмон кўрган нарса ила келдим», деди.

«Сен доимо олдимга анави аъробийнинг олдидан мен ёмон кўрган нарсани олиб келаверасан!» деди Абу Анас.

«У аъробий эди. Лекин Аллоҳ уни танлаб олиб, ихтиёр қилиб, Пайғамбар қилди».

«Келтирган нарсанг нима?!»

«Ароқ ҳаром қилинди».

«Бу сен билан менинг ажрашимиз», деди.

Сўнгра мушрик ҳолида ўлиб кетди».

ХИЗМАТГА ТОПШИРИШ

Кейин Анас ибн Молик розияллоҳу анҳунинг оналари Абу Толҳа розияллоҳу анҳуга турмушга чиқдилар. Эру хотин Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хизматларида ҳозир нозир эдилар. Шунга қарамасдан Анас ибн Молик розияллоҳу анҳуни Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хизматларига тутдилар.

У кишининг оналари Умму Сулайм розияллоҳу анҳо ҳам, ўғай оталари Абу Толҳа розияллоҳу анҳу ҳам Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хизматларини қилишга ўта берилган эдилар.

3135- عَنْ أَنَسٍ رَقَالَ: جَاءَتْ بِي أُمِّي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ

وَقَدْ أَرَرْتَنِي بِنَصْفِ خِمَارِهَا وَرَدَّتْنِي بِنَصْفِهِ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا

أُنَيْسُ ابْنِي أَتَيْتُ بِهِ يَخْدُمُكَ فَادْعُ اللَّهَ لَهُ فَقَالَ: اللَّهُمَّ أَكْثِرْ مَالَهُ

وَوَلَدَهُ قَالَ أَنَسٌ: فَأَوَّلُهُ إِنَّ مَالِي لَكَثِيرٌ وَإِنَّ وَلَدِي وَوَلَدَ وَلَدِي
لَيَتَعَادُونَ عَلَى نَحْوِ الْمِائَةِ الْيَوْمَ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ.

3135. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Онам мени Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига олиб борди. У мени ўз рўмоли ила ўраб, яримини менга изор, яримини ридо қилган эди. Бас, у:

«Эй Аллоҳнинг Расули, мана бу Анасча, менинг ўғлим, уни сизга хизмат қилсин деб олиб келдим. Бас, унинг ҳаққига Аллоҳга дуо қилинг», деди.

Шунда у зот:

««Эй Аллоҳим! Унинг молини ва боласини кўп қилгин!» дедилар».

Анас айтади:

«Аллоҳга қасамки, шубҳасиз, менинг молим кўпдир ва бугун менинг болаларимнинг ва болаларимнинг болаларининг адади юздан ортади».

Муслим ва Термизий ривоят қилишган.

Имом Бухорий ва бошқалар Анас ибн Молик розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Мадинага келганларида Абу Толҳа менинг қўлимдан ушлаб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига олиб борди ва:

«Эй Аллоҳнинг Расули, албатта, Анас жуда хушёр бола, сизга хизмат қилсин», деди.

Бас, у зотга сафарда ҳам, ҳазарда ҳам ўн йил хизмат қилдим. Аллоҳга қасамки, қилган нарсамни, нима учун буни қилдинг, демадилар. Қилмаган нарсамни, нима учун буни қилмадинг, демадилар».

Ушбу икки ривоятни қўшиб, ҳукм чиқарадиган бўлсак, Анас ибн Молик розияллоҳу анҳуни Расулуллоҳ

соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хизматларига топшириш икки марта содир бўлган. Бир марта Умму Сулайм розияллоҳу анҳо томонларидан, иккинчи марта Абу Толҳа розияллоҳу анҳу томонларидан.

Ўша пайтда Анас ибн Молик розияллоҳу анҳунинг ёшлари ўнда эди. Мана шу кундан бошлаб, у зот Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларида бўлдилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни Анас ибн Моликка бўлган муомалалари хўжайиннинг хизматчисига қилган муомаласидек бўлмай, балки отанинг боласига қилган муомаласидек бўлар эди. Бу зот ўзлари айтадилар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бирор қилган ишимни нимага бундай қилдинг ёки буюрган ишимни нега қилмадинг, деб сўрамас эдилар. Балки «Аллоҳ хоҳлагани бўлади, хоҳламагани бўлмайди», дер эдилар».

ХИЗМАТДА

Анас ибн Молик розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга ихлос ила хизмат қилдилар. У киши хизматни вазифа деб эмас, шараф деб билар эдилар. Шунинг учун ҳам Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қандок хизматлари бўлса, жону дил билан бажарар эдилар. Мана шу эътибордан у киши саҳобаи киромлар ичида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ходими лақабини олдилар.

Анас ибн Молик розияллоҳу анҳу Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кўпгина хизматларини айтмасларидан олдин англаб, бажо келтирар эдилар. У зот бирор жойга кириб ўтириб қолсалар, Анас ибн Молик розияллоҳу анҳу Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кавушларини қўйинларига солиб, остонада ўтирар эдилар.

Бунга ўхшаш фидокорлик мисоллари ҳадсиз-ҳисобсиз бўлгани учун бир-иккита мисол келтириш билан кифояланамиз.

Имом Бухорий ва бошқалар Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Қачон Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам қазои хожатга чиқсалар, мен ва бир бола икковимиз ўзимиз билан сувли мешчани олиб келар эдик», деди. Яъни, истинжо қилишлари учун».

Ҳазрати Анас розияллоҳу анҳу айтган мешча араб тилида «Идаватун» дейилиб, теридан қилинган кичкина сув идишидир. Демак, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам, албатта, олдин тош билан тозаланиб олиб, кейин сув билан истинжо қилганлар.

Имом Бухорий ва бошқалар Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Хайбар билан Мадина орасида уч кун туриб, ўзлари билан София бинти Ҳуяйнинг валиймасини қилдилар. Мен мусулмонларни валиймага даъват қилиб келдим. Унда нон ҳам, гўшт ҳам йўқ эди. У зот тери дастурхонларни ёзишга амр қилдилар. Уларнинг устига хурмо, қурт ва сариёғ ташланди. У зотнинг валиймалари шундан иборат эди.

Мусулмонлар:

«Мўминларнинг оналаридан биримикан ёки у зотнинг қўлларига мулк бўлиб тушдимикан?» дедилар.

Сўнгра:

«Агар уни ҳижобга амр қилсалар мўминларнинг оналаридан бўлур. Бўлмаса, қўлларига мулк бўлганлардан бўлур», дедилар.

Бас, жўнаганларида ўз ортларидан жой тайёрлаб бердилар ва у билан одамлар орасига ҳижоб тортдилар».

Бу ривоятдан Анас ибн Молик розияллоҳу анҳу таҳоратга сув бериш ва шунга ўхшаш кичик

хизматларнигина эмас, тўйга айтишга ўхшаш катта хизматларни ҳам қилишлари келиб чиқади.

Гоҳида хизмат унча-мунча одамга ишониб бўлмайдиган ўта муҳим топшириққа айланиб ҳам кетар эди.

3136- عَنْ أَنَسٍ τ قَالَ: أَتَى عَلِيَّ رَسُولُ اللَّهِ ρ وَأَنَا أَلْعَبُ مَعَ الْعِلْمَانِ فَسَلَّمَ عَلَيْنَا فَبَعَثَنِي إِلَى حَاجَةٍ فَأَبْطَأْتُ عَلَى أُمِّي فَلَمَّا جِئْتُ قَالَتْ: مَا حَبَسَكَ؟ قُلْتُ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ ρ لِحَاجَةٍ قَالَتْ: مَا حَاجَتُهُ؟ قُلْتُ: إِنَّهَا سِرٌّ قَالَتْ: لَا تُحَدِّثَنَّ بِسِرِّ رَسُولِ اللَّهِ ρ أَحَدًا قَالَ أَنَسٌ: وَاللَّهِ لَوْ حَدَّثْتُ بِهِ أَحَدًا لَحَدَّثْتُكَ يَا ثَابِتُ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

3136. Анас розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Мен болалар билан ўйнаётган эдим. Олдимга Расулulloх соллалллоху алайҳи васаллам келиб, бизга салом бердилар. Сўнгра у зот мени ўз хожатлари бўйича юбордилар. Мен онамнинг олдига боришга кеч қолдим. Унинг олдига борган чоғимда:

«Сени нима тутиб қолди?» деди.

«Мени Расулulloх соллалллоху алайҳи васаллам ўз хожатлари бўйича юбордилар», дедим.

«У зотнинг хожатлари нима экан?» деди.

«Бу сир», дедим.

«Расулulloх соллалллоху алайҳи васалламнинг сирларини ҳеч кимга айтмагин», деди.

Анас:

«Аллохга қасамки, агар уни бировга айтадиган бўлсам, албатта, сенга айтар эдим, эй Собит», деди».

Муслим ривоят қилган.

Албатта, бу Анас ибн Молик розияллоху анху учун

катта фазлдир.

НАБАВИЙ НАСИХАТЛАР

Албатта, Анас ибн Молик розияллоху анху учун Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламнинг доимий ходимлари бўлиш катта бахт ва кулай фурсат эди. У киши хизмат сабабидан Набий соллаллоху алайҳи васаллам дорулфунунларининг закий талабасига ҳам айланган эдилар. Анас ибн Молик розияллоху анху Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам билан бирга бўладиган ҳар лаҳзалари мисли йўқ дарс эди. Шу билан бирга, Набий соллаллоху алайҳи васаллам кези келганда Анас ибн Молик розияллоху анхунинг ўзларига алоҳида насиҳатлар ҳам қилиб турар эдилар.

Анас розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам:

«Эй болам, агар эртаю кеч бировга нисбатан қалбингда ғиллу ғишт бўлмаслигига қодир бўлсанг, шуни қил», дедилар. Сўнгра яна:

«Эй болам, ана шу менинг Суннатимдир. Ким менинг Суннатимни тирилтирса, батаҳқиқ, менга муҳаббат қилган бўлади. Ким менга муҳаббат қилган бўлса, мен билан бирга жаннатда бўлади», дедилар.

Ушбу ҳадиси шарифда Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам Анас ибн Молик розияллоху анхуга:

«Эй болам!», деб мурожаат қилмоқдалар ва:

«Агар эртаю кеч бировга нисбатан қалбингда ғиллу ғишт бўлмаслигига қодир бўлсанг, шуни қил»— дедилар».

«Ғиллу ғишт»—бировнинг жонига, молига ва обрўсига астойдил фугур етишини тилаш ва унга берилган неъматнинг заволи бўлишини қалбдан хоҳлашдир.

Демак, ҳар бир мусулмон бировга нисбатан ёмонликни

соғинмаслиги лозим. Ҳеч кимга нисбатан қалбида ғиллу ғишт сақламаслиги керак. Бу ҳақда, иншааллоҳ, тегишли бобларда кераклигича сўз юритилади.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ўз насихатлари давомида:

«Эй болам, ана шу менинг Суннатимдир», дедилар.

Яъни, бировга нисбатан қалбда ғиллу ғишт бўлмаслиги Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Суннатларидир.

«Ким менинг Суннатимни тирилтиса, батаҳқиқ, менга муҳаббат қилган бўлади».

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Суннатларига амал қилиш, айниқса, амали тўхтаб қолган Суннатга қайта амал қилишни бошлаш билан бўлади.

Демак, Суннатга амал қилиш, амалдан қолган Суннатни қайта тирилтириш у зот соллаллоҳу алайҳи васалламга бўлган муҳаббатнинг аломатидир.

«Ким менга муҳаббат қилган бўлса, мен билан бирга жаннатда бўлади», дедилар».

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Суннатларига амал қилиш, бу Суннатни маҳкам ушлаш ана шундоқ олий мақомга эриштиради.

Имом Термизий Анас розияллоҳу анхудан ривоят қиладилар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишига:

«Эй болагина, намозда аланглашдан сақлангин. Албатта, у ҳалокатдир. Агар, ҳеч имкони бўлмаса, нафлда майли, аммо фарзда эмас», деган эканлар».

Ушбу ҳадисдан аланглаш нафл намозда бир оз енгил саналса ҳам, фарзда мутлақо мумкин эмаслигини тушуниб оламиз.

Имом Бухорий ва бошқалар Иббон ибн Абу Аффош розияллоҳу анхудан ривоят қилишларича, Анас розияллоҳу анху қуйидагиларни айтганлар:

«Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламга:

«Эй Аллоҳнинг Расули, мени дуоси қабул бўладиганлардан қилиб қўйинг», дедим.

«Эй Анас, касбингни пок қилгин, дуоинг қабул бўлур. Чунки, бир одам оғзига бир лукма ҳаромни солса, қирқ кунгача дуоси ижобат бўлмас», дедилар у зот».

Анас розияллоху анҳу доимо Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг хизматларини ихлос билан қилиб юрганларидан баъзи вақтларда ушбу ривоятда зикр қилинганга ўхшаш нарсаларни у зот алайҳиссаломдан сўрашга журъат қилиб қолар эдилар. Албатта, у киши розияллоху анҳунинг бу сафарги сўровлари катта сўров эди:

«Эй Аллоҳнинг Расули, мени дуоси қабул бўладиганлардан қилиб қўйинг».

Ҳар банда учун дуоси қабул бўладиганлардан бўлиш улкан бахтдир. Қолаверса, ҳар бир мўмин-мусулмон банданинг энг улкан орзуларидан бири ушбу нарсадир.

Албатта, бундоқ вақтда, одатда, Пайғамбар алайҳиссаломнинг Аллоҳ таолога дуо қилиб, Анас розияллоху анҳунинг дуоларини қабул қилинадиган этиб қўйишини сўрашлари хаёлга келади.

Эҳтимол, Анас ибн Молик розияллоху анҳу ҳам худди шу нарсани ирода қилган бўлсалар керак. Аммо, Пайғамбаримиз алайҳиссалом бир кишига, ўзларидан ҳозир бу нарсани сўраб турган Анас розияллоху анҳуга етадиган эмас, Қиёмат кунигача бутун Ислому умматига етадиган жавоб бердилар.

«Эй Анас, касбингни пок қилгин, дуоинг қабул бўлур. Чунки, бир одам оғзига бир лукма ҳаромни солса, қирқ кунгача дуоси ижобат бўлмас», дедилар».

Охирги замон Пайғамбари, Ҳабиби Роббил оламин, Муҳаммад ал-Амин соллаллоху алайҳи васалламнинг ушбу жавоблари умумий қоида бўлиб қолди.

Қайси замон, қайси маконда бўлишидан қатъи назар, ҳар бир мўмин-мусулмон дуоим қабул бўладиган бўлсин, деса, ҳалол-пок касб қилсин, ейдиган лукмасини ҳалол-пок қилсин. Ана ўшандагина дуоси қабул бўлади.

Пайғамбаримиз алайҳиссаломнинг ушбу жавобларидаги:

«Чунки, бир одам оғзига бир лукма ҳаромни солса, қирқ кунгача дуоси ижобат бўлмас», деган жумлага алоҳида эътибор берайлик. Бу жумладан жуда оз миқдордаги ҳаром нарса инсонга боғлиқ бўлиб турса ҳам унинг дуоси қабул бўлмаслигини англаб етамиз.

Бир лукма таом оз нарса, инсоннинг бир марта овқатланиши давомида ҳам бир лукма ҳеч нарсани ташкил қилмайди. Лекин, сиз билан бизнинг назаримизда арзимаган бўлиб кўринган ўша бир лукма уни еган одамнинг дуосини қирқ кунгача қабул бўлмайдиган этиб кўяр экан.

Эҳтимол, тановул қилинган ҳар бир таомнинг асари инсон жисмида қирқ кунгача турса керак.

НАБАВИЙ МЎЪЖИЗАЛАР

Анас ибн Молик розияллоҳу анҳу Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан доимий равишда бирга бўлганлари учун у зотнинг мўъжизаларининг кўпларини кўрганлар. Баъзи бир мўъжизаларнинг содир бўлишига Анас ибн Молик розияллоҳу анҳунинг ўзлари сабабчи ҳам бўлганлар. Баъзиларини эса, фақат у кишининг ўзларигина кўрганлар. Шунинг учун бўлса керак, Анас ибн Молик розияллоҳу анҳу мўъжизалар ҳақидаги ривоятларнинг кўп қисмини ўзлари қилганлари гувоҳи бўламиз.

Имом Бухорий ва Муслимлар Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бир идишда

сув келтиришни сўрадилар. Унча катта бўлмаган кенг оғизли қадахда сув келтирилди. Унда озгина сув бор эди. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам панжаларини унинг ичига солдилар.

Анас розияллоҳу анҳу айтдиларки:

«Мен Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг панжалари орасидан сув отилиб чиқишига қараб турар эдим. (Ўша сувдан) таҳорат қилганларни чамалаб кўрсам, етмиш билан саксоннинг орасида эдилар».

Сув етишмай қолган пайтда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг мўъжизалари ила озгина сув кўпайиб кетгани бир неча бор такрорланган.

Худайбийя ҳодисасида ҳам бир жойга тўпланиб қолган озгина кўлмак сувга камон ўқини сукиб қўйганларида ҳамма аскарнинг ичишига, таҳорат қилишига, уловларнинг суғорилишига ва идишларни тўлатиб олишларига етиб ортадиган миқдорда сув отилиб чиққан.

Ушбу ҳадисда ҳикоя қилинаётган ҳодиса эса, аср намози вақти кириб, кишилар таҳорат қилишга сув топа олмай қолганларида бўлган.

Буни Имом Бухорий Анас ибн Молик розияллоҳу анҳудан қуйидагича ривоят қиладилар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни аср намози вақти бўлиб, одамлар таҳоратга сув излаб топа олмай қолганларида кўрдим. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга таҳорат суви келтирилди. Бас, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўша идишга кўлларини қўйдилар ва одамларни ундан таҳорат қилишга амр қилдилар. Мен у кишининг панжалари остидан сувнинг отилиб чиқаётганини кўрдим. Одамлар ҳаммалари–ҳеч ким қолмасдан таҳорат қилиб олдилар».

Бу ерда мўъжиза орқали кўпайтирилган сув билан таҳорат қилиш содир бўлгани айтилмоқда. Албатта, бу нарса Пайғамбар алайҳиссаломнинг ўзларига хос.

Пайғамбарлардан бошқа ҳеч кимга мўъжиза берилмайди.

Ўтган Пайғамбарлардан Мусо алайҳиссаломга мўъжиза қилиб берилган асони Аллоҳнинг амри билан тошга урганларида ўн иккита булоқ отилиб чиққан. Лекин, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг мўъжизалари Мусо алайҳиссаломникидан устундир. Чунки, тошдан сув чиқиши доимо бўлиб келган нарса, инсон панжаси орасидан сув отилиб чиқиши эса, ҳеч бўлмаган.

Бу мўъжизани кўплаб одамлар кўрган. Ҳатто Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг душманлари ҳам кўрганлар, аммо инкор қила олмаганлар. Саҳобалар учун бўлса, бундоқ ишлар оддий нарса эди. Чунки, улар бунга ўхшаш нарсаларни деярли ҳар куни кўрар эдилар. Шунинг учун бундай гапларни шов-шув қилиб, кўтариб ҳам юрмас эдилар.

Имом Бухорий ва Имом Муслим икковлари келтирган бошқа бир ривоятда ҳазрати Анас розияллоҳу анҳу куйидагиларни айтадилар:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам уйланиб, ўз аҳллари олдига кирганларида онам ҳийс (номли таом) қилиб, тавр (номли идиш)га солиб:

«Эй Анас, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам хузурларига буни олиб боргин-да, буни сизга онам бериб юборди, у киши сизга салом айтди ва мана шу оз нарса биздан сизга, деб айтди, дегин», дедилар.

Мен уни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам хузурларига олиб бориб:

«Онам сизга салом айтдилар ва мана шу оз нарса биздан сизга, деб айтдилар», дедим.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Уни қўй!» дедилар-да, сўнгра:

«Энди бориб, фалончи, фистончиларни, йўлда учратган одамларингни ҳам айтиб кел», деб бир қанча

одамларнинг номларини айтдилар. Мен у киши айтган одамларни ва йўлда учратганларимни чақириб келдим.

«Неча киши эдилар?» деб сўрашди одамлар.

«Уч юз кишича бор эди», деди Анас розияллоҳу анҳу ва гапларида давом этдилар:

«Кейин, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам менга «Эй Анас, таврни олиб кел!» дедилар.

Суффа ва хужра одамларга тўлиб кетган эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ўнта-ўнтадан ҳалқа бўлиб ўтиринглар, ҳар ким ўз олдидан есин», дедилар.

Ҳаммалари еб, тўйдилар. Бир гуруҳи кириб, бир гуруҳи чиқиб, ҳаммалари едилар. Сўнгра у зот менга:

«Эй Анас, кўтар!» дедилар.

Билмайман, олиб келиб қўйганимда, кўпмиди ёки қайтариб олганимда кўпмиди? Ўшалардан баъзи гуруҳлар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг уйларида ўтириб, гаплашиб қолдилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам ўтирар эдилар. Аёллари эса, юзларини деворга ўгириб ўтирар эди. Бу ҳолат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга оғир келганидан, ташқарига чиқиб, аёлларига салом бериб чиқдилар. Ҳалиги одамлар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қайтиб келганларини кўрган чоғларида оғир келганларини билдилар ва ҳаммалари эшик томон юриб, чиқиб кетдилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам пардани тушириб, ичкарига кирдилар. Мен хужрада ўтирар эдим. Сал ўтмай олдимга чиқдилар. Аллоҳ у кишига «Эй иймон келтирганлар, Пайғамбарнинг уйларига кирманг», оятини туширди».

Имом Бухорий ва Муслимлар Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Завроода саҳобалари билан турганларида у зотга бир идиш

келтирилди. Шунда у зот қўлларини идишга солдилар. Бас, у зотнинг панжалари орасидан сув чиқа бошлади. Қавм таҳорат қилди. Қатода айтди:

«Мен Анасга, «нечта эдинглар?» дедим.

«Уч юзта ёки уч юзта атрофида», деди».

Имом Бухорий Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам баъзи бир чиқишларига чиқдилар. У зот билан саҳобаларидан баъзи кишилар бор эди. Улар юриб кетдилар. Намоз вақти бўлди. Таҳорат қилгани сув топмадилар. Қавмдан бир киши бориб, бир қадахда озгина сув келтирди. Бас, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам унда таҳорат қилдилар. Кейин тўрт бармоқларини қадахга чўздилар ва:

«Туринглар, таҳорат қилинглар», дедилар.

Бас, қавм хоҳлаганларича таҳорат қилдилар. Улар етмиш ёки шу атрофида эдилар».

Имом Бухорий ва бошқалар Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Абу Толҳа Умму Сулаймга:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг овозлари заифлигини эшитдим. У зотнинг оч эканликларини биламан. Сенда бирор нарса борми?» деди. У:

«Ҳа», деди-да, бир неча арпа нони олиб чиқди. Кейин рўмолини олиб чиқиб, унинг бир тарафи ила нонни ўради. Сўнгра уни менинг қўлтиғимга қистириб туриб, у(рўмол)нинг баъзиси билан мени ўради. Кейин мени Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига юборди. Мен бориб, у зотни масжиддан топдим. У зот билан бошқа одамлар ҳам бор эди. Мен уларнинг тепаларига бориб, индамай туравердим. Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам менга:

«Сени Абу Толҳа юбордими?» дедилар.

«Ҳа», дедим.

«Таом биланми?» дедилар.

«Ҳа», дедим.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзлари билан бирга бўлганларга:

«Туринглар», дедилар-да, юриб қолдилар, мен ҳам олдиларига тушиб олиб, юриб кетавердим. Абу Толҳанинг олдига бориб хабарни айтдим. Абу Толҳа:

«Эй Умму Сулайм! Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам одамларни олиб келдилар. Бизнинг эса, уларга берадиган таомимиз йўқ-ку!» деди.

«Аллоҳ ва Унинг Расули билувчироқ», деди Умму Сулайм.

Абу Толҳа Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг олдиларига бориб, у зотни бошлаб келди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Эй Умму Сулайм ўзингда борини олиб кел», дедилар.

Умму Сулайм ҳалиги нонларни олиб келди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам амр қилдилар, уларни синдирилди. Умму Сулайм ёғ мешини сиқиб ичидаги бор нарсани чиқарди. Сўнгра Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам унга қараб, Аллоҳ хоҳлаган нарсаларни айтдилар. Кейин:

«Ўнтага изн бер», дедилар. Уларга изн берди. Улар тўйгунларича еб, кейин чиқдилар. Сўнг у зот:

«Ўнтага изн бер», дедилар. Уларга изн берди. Улар тўйгунларича еб, кейин чиқдилар. Сўнг у зот:

«Ўнтага изн бер», дедилар. Уларга изн берди. Улар тўйгунларича еб, кейин чиқдилар. Сўнг у зот:

«Ўнтага изн бер», дедилар. Уларга изн берди. Бас, қавмнинг ҳаммаси тўйгунларича едилар. Қавм етмиш ёки саксон киши эдилар.

Имом Бухорий ва бошқалар Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг даврларида Мадина аҳлига қаҳатчилик етди. У зот жума куни хутба қилиб турганларида бир киши ўрнидан туриб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, отлар ҳалок бўлди, қўйлар ҳалок бўлди. Аллоҳга дуо қилинг, бизларни сероб қилсин!» деди. Бас, у зот икки қўллари кўтариб, дуо қилдилар. Жобир айтадики:

«Осмон ойнадек мусаффо эди. Бирдан шамол туриб, булут пайдо қилди. Сўнгра жам бўлди. Кейин осмон мешларининг оғзини очиб юборди. Чиқиб, сувда сузиб юриб уйларимизга етиб келдик. Янаги жумагача ёмғирда қолдик. Бас, ҳалиги одам ёки ундан бошқа биров туриб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, уйлар йиқилиб кетди. Аллоҳга дуо қилинг, уни тўхтатсин!» деди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам табассум қилдилар ва:

«Атрофимизга, устимизга эмас», дедилар. Булутларга назар солсам, ёрилиб худди гулчамбарга ўхшаб, Мадина атрофига тарқалди».

Анас розияллоу анҳудан ривоят қилинади:

«Одамлар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан савол сўраб, у зотни саволга кўмиб ташладилар. У зот бир куни чиқиб, минбарга кўтарилдилар ва:

«Менга савол беринглар. Албатта, мен нимани сўрасангиз баён қилиб берурман», дедилар. Қавм бунга эшитиб, жим қолдилар. Бирор ҳозир бўлган ишдан олдин бўлаётган гапми деб кўрқдилар.

Анас айтадиларки:

«Мен ўннга, сўлга бурилиб қарай бошладим. Қарасам, ҳар бир киши бошини кийимига ўраб олиб, йиғламоқда. Одамлар билан айтишиб қолганда отасидан бошқага нисбат бериладиган бир одам:

«Эй Аллоҳнинг Набийи, отам ким?» деди.

«Отанг Ҳузофа!» дедилар у зот. Сўнгра Умар:

«Аллоҳни Робб, Исломни дин ва Муҳаммадни Расул деб

рози бўлдик. Аллоҳдан ёмон фитналардан паноҳ тилаган ҳолимизда», деди. Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ҳеч қачон бугунгидек хайр ва шарни кўрмаганман. Албатта, менга жаннат ва дўзах тасвир қилинди. Бас, иккисини манави деворни ортида кўрдим», дедилар».

Бошқа бир ривоятда:

«Абдуллоҳ ибн Ҳузофанинг онаси Абдуллоҳга:

«Сендан кўра окроқ ўғил ҳақида ҳеч ҳам эшитмаганман. Сенинг онанг жоҳилият аёллари қиладиган нарсаларидан баъзисини қилиб қўйганидан эмин эдингми?! Уни одамлар орасида шарманда қилиб қўйсанг нима бўларди?!» деди.

Абдуллоҳ:

«Аллоҳга қасамки, агар у зот мени бир қора қулга нисбат берганларида ўшанга илашиб қолар эдим», деди».

Бу ерда Аллоҳ таолонинг изни ила Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам биров билмайдиган хабарни ҳам билганлари, Абдуллоҳ ибн Ҳузофанинг отаси кимлигини айтиб берганлари мўъжизалигини англаш керак.

ЯҚИНЛИК

Анас ибн Молик розияллоҳу анҳунинг Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга ходим бўлишлари у зотга яқин бўлишларининг боиси эди. Бу эса, баъзи вақтларда кўпчилик гувоҳи бўлмаган нарсаларга гувоҳ бўлиш имконини берар эди. Гоҳида эса, бирор гап ёки ишга Анас ибн Молик розияллоҳу анҳунинг ёлғиз ўзлари гувоҳ бўлганлари ҳам бор.

3137- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَيْنَا وَمَا هُوَ إِلَّا أَنَا

وَأُمِّي وَأُمُّ حَرَامٍ خَالَتِي فَقَالَتْ أُمِّي: يَا رَسُولَ اللَّهِ خُودِيكَ أَنْتَ ادْعُ
 اللَّهُ لَهُ قَالَ: فَدَعَا لِي بِكُلِّ خَيْرٍ وَكَانَ فِي آخِرِ مَا دَعَا بِهِ أَنْ قَالَ:
 اللَّهُمَّ أَكْثِرْ مَالَهُ وَوَلَدَهُ وَبَارِكْ لَهُ فِيهِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

3137. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам бизнинг олдимизга кирдилар. Мен, онам ва холам Умму Ҳаромдан бошқа ҳеч ким йўқ эди. Онам:

«Эй Аллоҳнинг Расули, ходимчангиз ҳаққига Аллоҳга бир дуо қилинг», деди.

Бас, у зот менга барча хайрни сўраб дуо қилдилар. У зотнинг менинг ҳаққимга қилган дуолари охирида:

«Эй Аллоҳим! Унинг молини ва боласини кўп қилгин ва унга бунда барака бергин!» дедилар».

Муслим ривоят қилган.

3138- عَنْ أَنَسٍ τ قَالَ: مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ τ فَسَمِعْتُ أُمِّي أُمَّ
 سَلِيمٍ صَوْتَهُ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا أُنَيْسٌ فَدَعَا لِي
 رَسُولُ اللَّهِ ρ ثَلَاثَ دَعَوَاتٍ قَدْ رَأَيْتُ مِنْهَا اثْنَتَيْنِ فِي الدُّنْيَا وَأَنَا أُزْجُو
 الثَّلَاثَةَ فِي الْآخِرَةِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ.

3138. Анас ибн Молик розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўтиб кетаётган эдилар, онам Умму Сулайм у зотнинг овозларини эшитиб қолиб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, мана бу Анасча», деди.

Бас, у зот менга уч дуо қилдилар. Мен бу дунёда

улардан иккитасини кўрдим. Учинчисини эса, охиратда кўришни умид қиламан».

Муслим ва Термизий ривоят қилишган.

Ўша уч дуо қандоқ дуолар эканлигини қуйидаги ривоятдан билиб оламиз.

Сайёр ибн Рабийъадан ривоят қилинади:

«Анас ибн Молик айтадиларки, бир куни онам билан бирга Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам хузурларига бордик. Онам Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга:

«Ходимингизнинг ҳаққига дуо қилинг», деганларида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Эй Аллоҳ, буни молу дунёсини кўп қилиб, умрини узоқ қилгин ва гуноҳларини мағфират айлагин», дедилар».

Ушбу набавий дуо ижобат бўлиб, Анас ибн Молик розияллоҳу анҳунинг молу дунёлари кўп бўлган, умрлари узоқ бўлган ва Аллоҳ таоло у кишини мағфират қилишидан умидвор бўлганлар.

3139- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ τ قَالَ: أَسَرَّ إِلَيَّ نَبِيُّ اللَّهِ ρ سِرًّا
فَمَا أَخْبَرْتُ بِهِ أَحَدًا بَعْدُ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

3139. Анас ибн Молик розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набиюллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам менга бир сир айтдилар. Мен уни ҳозиргача бир кимга айтганим йўқ».

Муслим ривоят қилган.

Албатта, сир энг яқин одамга айтилади. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Анас ибн Молик розияллоҳу анҳуга сир айтишлари яқинлик аломатидир.

Имом Бухорий ва бошқалар Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Умму Сулаймнинг уйида намоз ўқидилар. Мен ва бир етим бола у зотнинг орқаларида турдик. Умму Сулайм эса, бизнинг орқамизда турди».

Умму Сулайм ҳазрати Анас розияллоҳу анҳунинг оналари. Етим бола эса, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг озод қилган қуллари Абу Зумайранинг ўғли эди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан фақат уч кишининг намоз ўқиши, улардан бири Анас ибн Молик розияллоҳу анҳу бўлиши у кишининг Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга қанчалар яқин эканликларининг далилидир.

Имом Бухорий ва бошқалар Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан Абу Сайф ал-Қайннинг олдига кирдик. У Иброҳимнинг эмизикли отаси эди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Иброҳимни олиб ўпдилар ва ҳидладилар.

Сўнгра яна унинг олдига Иброҳим жон бераётганда кирдик. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кўзларидан ёш оқа бошлади.

Шунда Абдурраҳмон ибн Авф у зотга:

«Сиз ҳамми, Эй Аллоҳнинг Расули...?!» деди.

«Эй Ибн Авф, бу раҳматдир», дедилар ва яна йиғладилар у зот соллаллоҳу алайҳи васаллам ва яна:

«Албатта, кўз ёш тўқади, қалб маҳзун бўлади, аммо Роббимизни рози қиладиган нарсадан бошқани айтмаймиз. Албатта, биз сенинг фироқингдан жуда маҳзунмиз, эй Иброҳим», дедилар».

Ушбу ҳадиси шарифдан Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Мория Қибтийя онамиздан кўрган ўғиллари Иброҳимни Абу Сайф ал-Қайн лақабли кишининг хотинлари эмизганлигини билиб оламиз.

Абу Сайфнинг исмлари Барро ибн Авс ал-Ансорий бўлиб, темирчи бўлганлар. Шунинг учун ҳам Абу Сайф, қилич отаси куняси билан аталган.

Ҳазрати Анас розияллоҳу анҳунинг Пайғамбаримиз ҳузурларида мартабалари, ихлос билан хизмат қилишлари ва у зотнинг энг яқин одамларидан бўлганлари очик-ойдин кўриниб турибди. Буни Иброҳим эмизилаётган уйга икки марта киришда ҳам у зот соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга бўлишларидан билиб оламиз.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Анас ибн Молик розияллоҳу анҳуни ўзларига яқин олганларидан гоҳида у кишига ҳазил-мутойиба ҳам қилиб турар эдилар.

3140- عَنْ أَنَسٍ ط قَالَ: رُبَّمَا قَالَ لِيَ النَّبِيُّ ρ يَا ذَا الْأُذُنَيْنِ.
رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

3140. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Гоҳида Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам менга: эй икки қулоқ эгаси, дер эдилар».

Термизий ривоят қилган.

НАБИЙГА СОДИҚЛИК

Анас ибн Молик розияллоҳу анҳу доимий равишда Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга содиқ қолдилар. Ҳатто у зот Рафиқи Аълога интиқол қилганларидан кейин ҳам бу содиқлик давом этди.

3141- عَنْ ثَابِتِ الْبُنَاتِيِّ ط قَالَ: قَالَ لِيَ أَنَسٌ: يَا ثَابِتُ خُذْ عَنِّي فَإِنَّكَ لَنْ تَأْخُذَ عَنْ أَحَدٍ أَوْتَقَى مِنِّي إِنْ أَخَذْتَهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ρ

عَنْ جَبْرِيلَ وَأَخَذَهُ جَبْرِيلُ عَنِ اللَّهِ تَعَالَى. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

3141. Собит ал-Буноний розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Анас ибн Молик менга, эй Собит, мендан олиб қол. Албатта, сен мендан кўра ишончлироқ бирор кишини топа олмайсан. Мен Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан олганман, у зот Жаброилдан олганлар. Жаброил эса, Аллоҳ таолодан олган», деди».

Термизий ривоят қилган.

Бу ҳадиси шарифда Анас ибн Молик розияллоҳу анҳунинг Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан олган илмларни содиқлик билан бошқаларга етказишлари яққол кўриниб турибди.

Имом Бухорий, Муслим, Термизий ва Абу Довудлар Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Менинг сизларга кўп ҳадис айтишимни ман қиладиган нарса Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг:

«Ким менга ёлғонни қасд қилса, дўзахдаги ўриндиғини олаверсин», деганларидир», дедилар».

Муслимнинг ривоятида:

«Албатта, менга ёлғон тўқиш бошқа бировга ёлғон тўқишдек эмас. Ким менга ёлғонни қасд қилса, дўзахдаги ўриндиғини олаверсин», дейилган.

Ушбу ривоятдан ҳазрати Анас ибн Молик розияллоҳу анҳунинг Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга қанчалар содиқ эканлари ва илмий одобга қанчалар риоя қилишлари кўриниб турибди. У киши Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хизматларида ўн йил бардавом турган зот саҳобаи киромлар ичида энг кўп ҳадис биладиганларидан бирлари эдилар. Зеҳнлари ўткир, муҳофазалари кучли эди. Шундай бўлса ҳам Пайғамбаримиз айтмаган бирор оғиз

сўзни айтиб қўйиб, гуноҳкор бўлиб қолмай, у зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг:

«Ким менга ёлғонини қасд қилса, дўзахдаги ўриндиғини олаверсин», деган ҳадислари тахтига дохил бўлиб қолмай, деб ўзларини кўп ҳадис айтишдан тийиб турганлар.

Ислом дини умуман ёлғонни ҳаром қилган. Ислом назарида ёлғончи Аллоҳнинг душмани, иймонсиз ҳисобланади.

Аллоҳ таоло Қуръони Каримда:

«Албатта, ёлғонни Аллоҳнинг оятларига иймон келтирмайдиганлар тўқийдилар», деган.

Шундай бўлгандан кейин Расули акрам соллаллоҳу алайҳи васалламга нисбатан ёлғон тўқиш, у киши айтмаган гапни айтди, қилмаган ишни қилди, дейиш мисли йўқ улкан гуноҳ бўлади.

Шунинг учун ҳам уламолар жумҳури Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга нисбатан ёлғон тўқишни ҳалол санаган одам кофир бўлади, деганлар. Чунки, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга нисбатан ёлғон тўқиш Аллоҳга, Ислом динига нисбатан ёлғон тўқишдир.

Анас ибн Молик ҳаммаси бўлиб, 2286 та ҳадис ривоят қилиб, Абу Ҳурайра ва Ибн Умарлардан кейинги ўринни эгалладилар.

Бу зотдан Ибн Сийрин, Собит ал-Буноний, Қатода, Ҳасан Басрий, Зухрий ва бошқалар ривоят қилишган.

Муҳаддисларимиз ривоят қиладилар:

«Анас: «Бир аёл ўз нафсини Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга тақдим қилди», деди.

Анасининг қизи кулиб:

«Қандоқ ҳам ҳаёси оз экан», деди.

Шунда Анас,

«У сендан яхши. У нафсини Пайғамбар соллаллоҳу

алайҳи васалламга тақдим қилди», деди».

Бу ривоятда ҳам Анас ибн Молик розияллоҳу анҳунинг Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга бўлган садоқатлари равшан кўриниб турибди.

ИЛМ ДЕНГИЗИ

Анас ибн Молик розияллоҳу анҳунинг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга яқинликлари, хизматлари, садоқатлари ва ўзларидаги илмга бўлган ташналик ва ихлослари ҳамда бошқа омиллар у кишини илм денгизига айлантирган эди. Анас ибн Молик розияллоҳу анҳу қаерда бўлсалар, ўша ерда илм суҳбати, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳадислари ва бошқа нарсалардан саволлар бўлиб турар эди.

Имом Бухорий ва бошқалар ривоят қиладилар:

«Анас розияллоҳу анҳуга:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бамдод намозида «Қунут» ўқиганларми?» дейилганда:

«Ҳа, рукуъдан кейин, бир оз муддат», деганлар.

Бошқа бир ривоятда:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам рукуъдан кейин бир ой «Қунут» ўқиганлар. Қориларнинг қотиллари зиддига дуо қилганлар», дейилган».

Анас розияллоҳу анҳу аввалги ривоятда «бир муддат»— деганларида айнан ушбу иккинчи ривоятдаги бир ой муддатни кўзда тутганлар.

Бу ривоятда зикри келган қунут ўқиш маълум сабабга кўра, бўлган. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам Бани Салама қабиласига етмишта қоридан иборат бир жангчи гуруҳини юборганларида, улар хиёнат ва алдамчилик йўли билан ҳалиги қориларнинг ҳаммаларини йўлда қатл қилганлар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам қориларнинг қатл этилганига қаттиқ хафа

бўлганлар ва уларнинг қотиллари зиддига бамдод намозида бир ой дуоибад қилганлар.

Анас ибн Молик розияллоҳу анҳу бу жавоблари билан кишиларнинг «Бамдодда нимага, дуои қунут ўқилган экан», деган саволларига қониқарли жавоб берганлар.

Имом Муслим ривоят қилади:

«Анас розияллоҳу анҳудан саримсоқ пиёз ҳақида сўралди. Бас, у киши:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким ушбу экиндан еса, бизга яқин келмасин ва биз билан намоз ўқимасин», деганлар», деди».

Бу ерда гап саримсоқ пиёзни хом ҳолида ейиш тўғрисида кетмоқда. Уни хом еган одамдан ноқулай ҳид чиқиб туриши ҳаммага маълум. Киши саримсоқни хом еб олиб, масжидга борса, ўзидаги ноҳуш ҳид ила ҳаммага озор беради. Шунинг учун Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ушбу ҳадисни айтганлар.

Бинобарин, саримсоқ пиёздан бошқа нарсалар туфайли ҳам ундан озор берадиган ҳид ҳосил бўлса, у нарсалар ҳам ман қилинган бўлади. Мусулмон инсон масжидга озода, хушбўй бўлиб бориши керак.

Абдулҳамид ибн Маҳмуд розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:.

«Амирлардан бир амирнинг орқасида намоз ўқидик. Одамлар аралаш-қуралаш бўлиб кетдилар. Биз икки устуннинг орасида намоз ўқидик. Намозни ўқиб бўлганимиздан кейин Анас:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг даврларида шундоқ бўлишидан кўрқар эдик», деди».

Ҳазрати Анас ибн Молик розияллоҳу анҳунинг:

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаламнинг даврларида шундоқ бўлишидан кўрқар эдик, деганларидан, аралаш-қуралаш бўлиб сафга эътибор бермасликни ҳам ва икки устун орасида намоз ўқишни ҳам

тушуниш мумкин.

Баъзи бир уламолар, жумладан, Имом Аҳмад икки устун орасида саф тортиш макрух, деганлар.

Аммо жумхур уламолар бу ишда карохат йўқ, икки устун орасида намозга саф тортса бўлаверади, деганлар.

Имом Муслим, Абу Довуд ва Аҳмадлар Яхъё ибн Язид ал-Хуноний розияллоху анхудан ривоят қиладилар:

«Анас ибн Молик розияллоху анхудан намозни қаср қилиш ҳақида сўрадим. Бас, у киши:

«Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам қачон уч миллик ёки уч фарсахлик йўлга чиқсалар, намозни икки рақъат ўқир эдилар», дедилар».

Термизий, Абу Довуд ва Аҳмадлар Абу Ғолиб розияллоху анхудан ривоят қиладилар:

«Анас ибн Молик билан бир эр кишига жаноза ўқидим, у унинг бош томонида турди. Сўнгра курайшлик бир аёлнинг жанозасини олиб келдилар.

«Эй Абу Ҳамза, бу(аёл)га жаноза ўқинг», де-йишди.

Бас, у тобутнинг ўртасига турди. Шунда унга ал-Аъло ибн Зиёд:

«Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг жанозада бу(аёл)да турган мақомингда ва эр кишида ҳам сен турган мақомда турганларини кўрганмисан?» деди.

«Ҳа», деди Анас ибн Молик ва фориг бўлгандан сўнг, «Ёдлаб олинглар», деди.

Ушбу ривоятда жанозада имом аёл кишининг танаси ўртасида туриши таъкидланмоқда.

Бу ҳадисда янги келган нарса, жаноза эркак киши бўлса, имом унинг бош тарафида туриши бўлмоқда.

Ҳанафий мазҳабида кўкрагининг тўғрисида туради, дейилади. Чунки, юрак, қалб шу жойда, иймон шу жойда. Шафоат сўровчи ўша жойда тургани афзал, дейилади.

Икки жаноза намозда иштирок этган кишилар буюк саҳобий Анас ибн Молик розияллоху анхудан эр кишининг

жанозасини ўқиганда бош томонида туриши, аёл кишининг жанозасини ўқиганда ўртасида туриши Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг суннатлари эканлигини сўраб олишлари илмни мустаҳкамлаб, аниқлаб олишнинг бир туридир.

Имом Бухорий ва Абу Довуд ривоят қиладилар:

«Анаса:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг давларида рўзадорнинг қон олдиришини ёмон кўрар эдингларми?» дейилди.

«Йўқ! Магар заифлик туфайли бўлсагина», деди».

Кўриниб турибдики, қон олдириб заифҳол бўлиб, рўза тутма олмай қолиш хавфи бўлмаса, қон олдирса бўлаверар экан. Агар қон олдириш туфайли рўзадор киши заифлашиб қоладиган бўлса, бу заифлик рўзасига ёки ўзига зарар етказадиган бўлса, қон олдирмасин.

Имом Бухорий, Муслим ва Термизийлар Анас ибн Молик розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Убай ибн Каъб розияллоҳу анху мендан ҳижоб ҳақида сўрар эди. Мен буни одамлар ичида энг яхши билувчи эдим. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Зайнабга куёв бўлиб, тонг отдирдилар. У зот унга Мадинада уйланган эдилар. Кундузи одамларни таомга чақирдилар.

Одамлар туриб кетганларидан кейин ҳам Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан баъзи кишилар ўтириб қолдилар.

Охири Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзлари туриб, юриб кетдилар. Мен ҳам у зот билан юриб кетдим. У зот Оишанинг ҳужраси эшигига етиб бордилар-да, одамлар чиқиб кетишган бўлсалар керак, деб ортларига қайтдилар. Мен ҳам у зот билан бирга қайтдим. Қарасам, улар жойларида ўтирибдилар.

Бас, у зот ортга қайтдилар. Мен ҳам иккинчи марта ортга қайтдим. У зот Оишанинг ҳужраси эшигига етиб,

ортга қайтдилар. Мен ҳам ортга қайтдим. Қарасак, улар туриб кетишган экан. Шунда у зот мен билан ўзлари ораларига парда тортдилар ва Аллоҳ таоло ҳижоб оятини нозил қилди.

«Эй иймон келтирганлар! Пайғамбарнинг уйларига кирманг. Магар таомга изн берилганда, унинг пишишига мунтазир (бўлмай)диган бўлиб (киринг). Лекин чақирилсангиз кирганда, таомни еб бўлиш билан тарқалиб кетинг, гапга берилиб, қолиб кетманг. Албатта, бундоқ қилишингиз Пайғамбарга озор берарди. У эса, сизлардан ҳаё қиларди. Аллоҳ ҳақни (айтишдан) ҳаё қилмайди. Қачонки, улардан бирор нарса сўрасангиз, парда ортидан сўранг. Шундоқ қилмоғингиз ўз қалбларингиз учун ҳам, уларнинг қалблари учун ҳам покрокдир».

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам Зайнаб бинти Жаҳш розияллоҳу анҳуга уйланганларида валиймани никоҳ кечасининг эртасига қилган эканлар. Бу уйланиш ҳодисасидаги энг машҳур воқеалардан бири– ҳижоб оятининг нозил бўлиши эди.

Ўша машҳур воқеада Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга у кишига ихлос билан хизмат қилиб юрадиган ёш саҳобий Анас ибн Молик розияллоҳу анҳу ҳам бирга иштирок этган эдилар. Шунинг учун ҳам бу масалада бирор савол чикса ҳазрати Анас розияллоҳу анҳуга мурожаат қилиш одат бўлиб қолган эди. Ҳатто Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳу каби қори ва улуг саҳобийлар ҳам ҳижоб ояти ҳақида ҳазрати Анас розияллоҳу анҳудан сўрар эдилар.

ОИЛАВИЙ АЛОҚА

Анас ибн Молик розияллоҳу анҳунинг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга жуда ҳам яқин бўлишларига оилавий алоқалар ҳам сабаб бўлган. У кишининг оналари

Умму Сулайм розияллоҳу анҳо энг машҳур ва Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга яқин саҳобиялардан бўлганлар. Бу аёл розияллоҳу анҳо ҳаттоки, сафарларда ва жангларда ҳам Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хизматларини қилиб юрганлар. Агар кўпгина ривоятларга диққат билан разм соладиган бўлсак, Анас ибн Молик розияллоҳу анҳуга оналари иш буюриб, Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига юборганларини ёки яна шунга ўхшаш ҳолатларни кўрамиз.

Анас ибн Молик розияллоҳу анҳунинг ўғай оталари Абу Толҳа розияллоҳу анҳу ҳам Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга жуда яқин ва доимо хизматларида турадиган саҳобийлардан эдилар. У киши ҳам Анас ибн Молик розияллоҳу анҳунинг Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан алоқалари мустаҳкамланишига алоҳида ҳисса қўшганлар.

Бу фикрнинг далили ўлароқ икки ривоят келтирмоқчимиз, холос. Зотан, олдин ўтган бир қанча ривоятларда ҳам худди шу маънога далиллар кўп.

Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:.

«Марриз-Заҳрондалигимизда бир қуённи чўчитиб юбордик. Одамлар уни қувлаб чарчашди. Мен уни тутиб, Абу Толҳага келтириб бердим. У уни сўйиб, икки сонини Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга юборди. Бас, у зот қабул қилдилар».

«Марриз-Заҳрон» Маккаи Мукаррамадан пиёда юрганда бир кунлик йўл узоқликдаги жойнинг номи. Бу жой ҳозир ҳам шундоқ номланиб келмоқда.

Абу Толҳа ва Анас розияллоҳу анҳуларнинг Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга овланган қуённинг икки сонини юборишлари саҳобаларнинг у зотга бўлган муҳаббатларини кўрсатади. Бундан раҳбар, устоз ва олим кишилар ана шундоқ эҳтиромга сазовор эканликлари келиб чиқади.

Анас розияллоху анҳудан ривоят қилинади.:

«Онам тукқанларида:

«Манави болага назар сол. Унга ҳеч нарса тегмай туриб, Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг хузурларига олиб бориб, танглайини кўтартириб кел», дедилар.

Эрталаб борсам, у зот боғда жавний хомийса кийиб олиб, ўзларига фатҳдан келган уловга тамға босаётган эканлар».

Аввал кўп бор таъкидлаганимиздек, Анас ибн Молик розияллоху анҳу доимо Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг хизматларида эди. У кишининг оналари Умму Сулайм розияллоху анҳо ҳам, ўғай оталари Абу Толҳа розияллоху анҳу ҳам Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг хизматларини қилишга ўта ишқибоз эдилар. Шу сабабдан оналари Анас розияллоху анҳуга Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламга оид ишларни бемалол топшираверар эдилар.

Умму Сулайм розияллоху анҳо бир ўғил фарзанд тукқанларида, ўзлари янги кўз ёриган бўлганлари учун Анас розияллоху анҳуни чақириб:

«Манави болага назар сол. Унга ҳеч нарса тегмай туриб Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг хузурларига олиб бориб, танглайини кўтартириб кел», дедилар».

Яъни, янги туғилган боланинг оғзига ва қорнига кирган биринчи нарса Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг муборак қўлларидан кирган бўлсин. Чунки, одатда гўдакнинг танглайини кўтарганда, хурмо ёки шунга ўхшаш ширин нарсани чайнаб туриб, панжанинг учи билан боланинг танглайига суртилади.

Анас розияллоху анҳу оналарининг гапларига биноан, янги туғилган укаларини кўтариб, Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг хузурларига равона бўлдилар. У ерда

кўрган нарсаларини у кишининг ўзлари қуйидагича ҳикоя қиладилар.

«Эрталаб борсам, у зот боғда жавний хомийса кийиб олиб, ўзларига фатҳдан келган уловга тамға босаётган эканлар».

«Хомийса» жундан бўлган тўртбурчак кийим. «Жавний» Бани Жавн қабиласига оид.

Ўша тамға ҳайвонларнинг юзига эмас, оғриқ энг кам бўладиган жойига босилган. Чунки, ўша вақтда кўп ҳайвонни бир-биридан ажратиш учун бундан бошқа имкон бўлмаган.

АБУ БАКР РОЗИЯЛЛОҲУ АНҲУ ДАВРЛАРИДА

Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳу Анасни Баҳраинга юбориш ҳақида ҳазрати Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳудан маслаҳат сўрадилар. Ҳазрати Умар Анас розияллоҳу анҳунинг такволарини ва узоқ вақт Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга яшаганларини эътиборга олиб, «У оқил йигитлардан эди», деб мақтадилар.

Анас ибн Молик розияллоҳу анҳу биринчи халифа амри ила Баҳраинга ишга кетдилар ва у ерда ўз вазифаларини қойиллатиб бажардилар.

Абу Бакр розияллоҳу анҳу Анас ибн Молик розияллоҳу анҳуга мактуб ёзиб баъзи ишларни қандок бажарилиши лозимлигини тушунтириб турар эдилар.

Имом Бухорий ва бошқалар Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Абу Бакр уни Баҳраинга юборганда ушбу мактубни ёзган эди:

«Бисмиллаҳир Роҳманир Роҳийм. Ушбу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам мусулмонларга фарз қилган садақа фарзидир. Буни Аллоҳ Ўз Расулига амр қилгандир.

Бас, мусулмонларнинг кимидан уни тўғрилиқча сўралса, берсин. Кимдан ортиқча сўралса, бермасин. Йигирма тўрттадан кам туядан то бештагача ҳар бештасидан бир қўй. Қачон у(туя)лар йигирма бештага етса, то ўттиз бештагача–урғочи Бинти Мухоз туя. Қачон ўттиз олтигага етса, то қирқ бештагача–урғочи Бинти Лабун туя. Қачон қирқ олтига етса, то олтмиштагача–эркак туяга лойиқ Ҳикқа. Қачон олтмиш биттага етса, то етмиш бештагача–Жазаъа туя. Қачон етмиш олтигага етса, то тўқсонгагача–иккита Бинти Лабун. Қачон тўқсон биттага етса, то бир юз йигирматагача–эркак туяга лойиқ иккита Ҳикқа. Қачон бир юз йигирмадан ошса, ҳар қирқтасида–битта Бинти Лабун. Ҳар элликтасида–Ҳикқа. Кимда тўртдан ортиқ туя бўлмаса, уларда садақа йўқ. Магар эгаси хоҳласа (ўзининг иши). Қачон туя бештага етса, унда битта қўй. Қўйнинг садақаси эса, яйловда боқиладиганларидандир. Қачон қирқта бўлса, бир юз йигирматагача–битта қўй. Қачон бир юз йигирматадан ортса, икки юзтагача–иккита қўй. Қачон икки юзтадан ортса, уч юзтагача–учта. Қачон уч юзтадан ортса, ҳар юзтада–битта қўй. Қачонки, кишининг яйловда боқиладиган қўйи қирқтадан битта қўйга кам бўлса, унда садақа йўқ. Магар эгаси хоҳласа, (ўзи билади)».

Имом Бухорий ва бошқалар Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Абу Бакр розияллоҳу анҳу у кишига Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам фарз қилган (закот) нарса ҳақида ёзган мактубида:

«Садақадан кўркиб айри-айрини жам қилинмайди ва жам бўлиб турганни айриб ташланмайди. Икки аралаштирган киши ўзаро ҳисоб қилиб олишади», дейилган эди.

ҲАЗРАТИ УМАР ДАВРЛАРИДА

Ибн Саъд раҳматуллоҳи алайҳи Анас ибн Молик розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Мени Абу Бакр розияллоҳу анҳу закотга омил қилди. Абу Бакр вафот қилганидан кейин келдим. Шунда Умар розияллоҳу анҳу менга:

«Эй Анас! Улов келтирдингми?» деди.

«Ҳа», дедим.

«Бизга улов олиб келибсан. Мол сеники бўлсин», деди.

«У жуда ҳам кўп!» дедим.

«Кўп бўлса ҳам сеники!» деди у.

Ўша мол тўрт минг эди. Мадина аҳлининг энг бой одамига айланиб қолдим».

Кейинроқ Анас ибн Молик розияллоҳу анҳу Форсни фатҳ қилиш учун олиб борилган урушда фаол қатнашдилар.

Фатҳлар тамом бўлгандан кейин Ҳурмузон ила ҳазрати Умар розияллоҳу анҳунинг олдиларига борадиган ҳайъат тузилди. Уларнинг ичида Анас ибн Молик розияллоҳу анҳу ва Аҳнаф ибн Қайслар ҳам бор эди.

Мадинаи Мунавварага етиб келишганда одамлари Ҳурмузонга дебождан бўлган кийимларини, ёқутли тожини ва бошқа зебу зийнатларини кийдирдилар. Сўнгра Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳу томон юриб кетдилар. Улар етиб борганларида Умар розияллоҳу анҳу қўлларида дарралари билан масжидда ухлаб қолган эканлар.

Ҳурмузон: «Умар қани?» деди.

Улар: «Ана у», дедилар.

Ҳурмузон: «Унинг қўриқчилари ва эшик бегилари қани?» деди.

Улар: «Унинг қўриқчиси ҳам, эшикбегиси ҳам йўқ», дедилар.

Ҳурмузон: «Ундоқ бўлса, у набий бўлиши керак», деди.

Улар: «Анбиёларнинг амалини қилади, холос»,

дедилар.

Шу пайт Умар уйғонди. Унга Хурмузоннинг хабари берилди. У унга назар солиб туриб:

«Буни ва бунга ўхшаганларни Ислом ила хор қилган Аллоҳга ҳамд бўлсин», деди.

Сўнгра унинг устидагиларни ечиб, оддий кийим кийгизишга амр қилди ва унга:

«Алдамчиликнинг оқибати қандоқ бўлишини ва Аллоҳнинг амрининг оқибати қандоқ бўлишини кўрдингми?» деди.

У: «Эй Умар! Жоҳилият вақтида сиз билан бизнинг орамизни Аллоҳ тек қўйиб қўйганда биз сизга ғолиб келган эдик. Энди эса, сизлар бизга ғолиб келдингиз», деди.

Умар: «Жоҳилиятда сизлар бизга ғолиб келишингиз сизнинг бирлигингиз ва бизнинг тарқоқлигимиз ила бўлган. Бирин-кетин аҳдни бузишингга нима хужжатинг ва узринг бор?» деди.

У: «Сенга бунинг хабарини беришимдан олдин қатл қилишингдан кўрқаман», деди.

Умар: «Ундан кўрқма», деди.

У сув сўради. Унга қўпол қадаҳда сув берилди.

У: «Агар чанқоқдан ўлсам ҳам бунга ўхшаш нарсадан ича олмайман», деди.

Унга ўзи рози бўлган идишда сув берилди.

У: «Ичишимдан олдин ўлдириб қўясанми, деб кўрқаман», деди.

Умар: «Ичиб бўлгунингча сенга ҳеч нарса бўлмас», деди.

У охиригача ичди.

Умар: «Унга яна беринглар. Унга ўлим билан чанқоқликни жамламанглар», деди.

У: «Менинг сувга ҳожатим йўқ. Мен бу билан жон соқламоқчи бўлдим, холос», деди.

Умар: «Энди, сени қатл қиламан», деди.

У: «Сен менга омонлик бергансан», деди.

Умар: «Ёлғон айтдинг», деди.

Анас ибн Молик: «Рост айтди. Эй мўминларнинг амири, унга омонлик бердингиз», деди.

Умар: «Эй Анас, мен Баро ибн Молик ва Мажзаъа ибн Саврларнинг қотилига омонлик берар эканманми?! Аллоҳга қасамки, ёки йўл топ, ёки сени иқобга оламан», деди.

Анас: «Ўзингиз, хабарини бергунингча сенга ҳеч нарса бўлмас, ичиб бўлгунингча сенга ҳеч нарса бўлмас, дедингиз-ку», деди.

Унинг атрофидагилар ҳам шунга ўхшаш гап айтдилар. Шунда Умар розияллоҳу анҳу Хурмузонга қараб:

«Мени алдадинг. Аллоҳга қасамки, мен фақат мусулмондангина алданаман», деди.

У мусулмон бўлди. У яхшилик ила тобеъин бўлди. Умар унга икки минг нафақа тайин қилди. Икковлари орасида Муғййра ибн Шўъба таржимонлик қилар эди. Сўнгра Умар ҳайъат аъзоларига:

«Эҳтимол, мусулмонлар аҳли зиммаларга озор беришар? Шунинг учун улар аҳдларини бузишаётгандир?» деди.

Улар: «Вафодан бошқа нарсани билмаймиз», дедилар.

Умар: «Буниси қандоқ?» деди.

Аҳнаф ибн Қайс: «Эй мўминларнинг амири, сиз бизни юртларнинг ичкарасига киришдан қайтаргансиз. Форснинг подшоҳи улар билан бирга. Модомики, подшоҳлари ичларида турар экан, улар бизга қарши уруш қилаверадилар. Ҳеч қачон иккита мулк иттифоқ бўлиб турмаган. Доимо улардан бири иккинчисини чиқарган. Уларнинг подшоҳлари қўзимоқда. Сиз бизга ичкарига тарқалиш учун изн бермагунингизча бу давом этаверади. Биз уларнинг юрти ичида тарқалсак, уларнинг мулки

заволга учрайди. Ана ўшанда умидлари узилади», деди.

Умар: «Аллоҳга қасамки, тўғри айтасан», деди ва унинг маслаҳатига эргашишга қасд қилди.

Ўшанда Анас ибн Молик розияллоҳу анҳу билан Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳунинг ораларида алоҳида суҳбат ҳам бўлган. Бу суҳбатни ўрганар эканмиз, ҳазрати Умар розияллоҳу анҳунинг диндан қайтган муртадларни Исломга қайтишларига қанчалар харис эканликларини кўрамиз.

Имом Байҳақий ва Абдурраззоқлар Анас ибн Молик розияллоҳу анҳудан ривоят қилади:

«Абу Мусо розияллоҳу анҳу мени Тистир фат-ҳи хушхабари ила Умар розияллоҳу анҳуга юборди. Бакр ибн Воилдан олти киши Исломдан муртад бўлиб, мушрикларга кўшилиб кетган эди. Умар мендан ўшалар ҳақида сўраб:

«Бакр ибн Воиллик ҳалиги нафарлар нима қилдилар?» деди.

Мен: «Эй мўминларнинг амири, улар Исломдан муртад бўлиб, мушрикларга кўшилиб кетдилар. Уларни ўлдиришдан бошқа йўл йўқ», дедим.

Умар: «Мен уларни тинчлик ила олмоғим, мен учун устидан қуёш чиқиб турган оқу сарик барча нарсадан кўра маҳбуброк», деди.

Мен: «Эй мўминларнинг амири, агар уларни олсангиз нима қилар эдингиз?» дедим.

Умар: «Улар ўзлари чиққан эшикни қайта киришлари учун кўрсатган бўлар эдим. Агар ўшани қилишса, улардан қабул қилар эдим. Бўлмаса, қамаб қўяр эдим», деди».

Умуман, Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳу муртадларни Исломга қайтаришга қаттиқ рағбатли бўлганлар. Уларни ўлдиришга шошилмаганлар. Бошқа ривоятларни ўргансак ҳам у кишининг ҳар қандай, ҳаттоки бир неча марта қайта-қайта муртад бўлганларни ҳам Исломга қайтаришга ҳаракат қилганларини кўрамиз.

Ибн Саъд Самома ибн Абдуллоҳдан ривоят қиладилар:

«Ёз чоғи Анас ибн Молик розияллоҳу анхунинг хузурига унинг боғининг боғбони келиб, чанқоқликдан шикоят қилди. Бас, у сув сўраб, таҳорат қилди ва намоз ўқиди. Сўнгра у:

«Бирор нарса кўряпсанми?» деб сўради.

«Ҳеч нарса кўрмайпман», деди.

У кириб яна намоз ўқиди. Учинчи ёки тўртинчи мартасида:

«Назар сол!» деди.

«Қушнинг қанотига ўхшаган булутни кўрмоқдаман», деди.

У намоз ўқиб, дуо қилишда давом этди. Охири боғбон кириб:

«Осмон тўғриланди. Ёмғир ёғмоқда!» деди.

«Бишр ибн Шағоф юборган отни миниб, ёмғир қаерга етганига назар солиб кел», деди.

У отни миниб, назар солди. Қараса, ёмғир Ғазбоннинг қасридан нарига ўтмаган экан».

Абу Ҳурайра розияллоҳу анху:

«Анас ибн Моликдан бошқа, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам намозларига ўхшаш намоз ўқийдиган бирор-бир кишини кўрмадим», дейдилар.

Сумома ибн Абдуллоҳ:

«Анас ибн Молик намозда қиёмни узоқ қилар эдилар, хатто оёқларидан қон чиқиб кетарди», дейдилар.

Анас розияллоҳу анху ҳаётларининг охирида Басрага кўчиб ўтдилар ва ўша ерда ҳижратнинг 93-йилида вафот этдилар. У зотни Муҳаммад ибн Сийрин ювиб, Қатода ибн Мудрик жанозаларини ўқидилар. Анас ибн Моликда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан қолган ҳассача бўлиб, васиятларига биноан, вафотларидан кейин у киши билан бирга кўмилди.

فضل حذيفة بن اليمان

ҲУЗАЙФА ИБН АЛ-ЯМОН РОЗИЯЛЛОҲУ АНҲУНИНГ ФАЗЛЛАРИ

Қаҳрамонимиз Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳунинг бошқа саҳобаи киромлардан фарқли бир фазллари бор. У кишини баъзи уламоларимиз муҳожирлардан ҳисоблайдилар, бошқалари эса, ансорийлардан ҳисоблайдилар. Аслида эса, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзлари у кишига қайси гуруҳни истасалар, ўшанга қўшилиш ихтиёрини берганлар.

Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳунинг ўзлари Бани Абс қабиласидан бўлганлар. Аммо ансорларнинг Бани Абдулашҳал қабиласига қўшиладилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишига:

«Хоҳласанг ансорлардан бўл, хоҳласанг муҳожирлардан бўл», деганлар. Ўшанда Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳу:

«Ансорлардан бўламан», деганлар.

«Сен улардансан», деганлар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам.

Хўш, нима учун бундоқ бўлди, деган савол туғилади. Бу саволга жавоб топиш учун Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳунинг насабларига, у кишининг оиласи тарихига назар солиш керак бўлади.

Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳунинг тўлиқ исмлари Абу Абдуллоҳ Ҳузайфа ибн Ямон ибн Жобир ал-Абсий, ал-Маккий, ал-Ямонийдир. Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳунинг оталарининг исми аслида Ҳисл бўлган. Ўша Ҳисл бир одамни ўлдириб қўйиб, Мадинага қочиб келган. У ерда Ҳисл Бани Абдулашҳал билан шартнома тузган. Унинг қавми Бани Абдулашҳални

«ямонийлар» деб аташар эди. Шунинг учун ҳам Ҳислни улар билан шартнома тузгани ва ҳимояларида яшагани учун Ямон деб атай бошладилар.

Ўша Ямон Бани Абдулашҳал қабиласидан Рибоб бинти Каъб ал-Ашҳалия деган аёлга уйланди. Икковларига Аллоҳ таоло Ҳузайфа, Саъд, Сафвон, Мудлаж ва Лайло деган фарзандларни берди. Рибоб мусулмон бўлиб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга байъат қилди.

ИСЛОМГА КИРИШЛАРИ

Аввал Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анхунинг оталари Ямон Исломга кирди. У киши Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хабарларини эшитиши билан ўз қавмининг бир неча одамлари билан тезда Маккага борди ва Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам билан кўришиб, мусулмон бўлди. Сўнгра Ямон Мадинага қайтди. Унинг аҳли ва яқинлари ҳам мусулмон бўлдилар.

Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анху мусулмон оилада ўсдилар. У киши оталари ва қавмининг баъзи кишилари билан Маккага бориб, Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга байъат қилиб келдилар. У киши Ислом таълимотлари остида саодатли ҳаёт кечиришни бошладилар.

ҲИЖРАТДАН КЕЙИН

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Мадинага хижрат қилиб келганларидан кейин Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анхунинг қалблари қувончга тўлди ва у зотнинг мажлисларида доимий равишда иштирок этиб, баҳраманд бўла бошладилар. У киши набавий дорулфунуннинг мухлис талабасига айландилар. Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анху набавий дорулфунунда

Қуръони Карим, шаръий илмлар билан бир қаторда олиймақом инсоний фазилатларни ҳам ўзларига пухта сингдирдилар. У киши ҳақ йўлида бақувват ҳаким, нифоқ ва алдамчиликни ёмон кўрадиган ростгўй ва шижоатли инсон бўлиб бордилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам муҳожир ва ансорларни биродарлаштирганларида Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анхуни Аммор ибн Ясир розияллоҳу анху билан биродар қилиб қўйдилар.

ЖАНГЛАРДА

Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анху Бадр жангида катнаша олмадилар. Бунинг ўзига яраша сабаби бор эди. Бу сабабни Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анхунинг ўзлари Имом Муслим кетирган ривоятда қуйидагича тушунтирадилар:

«Мени Бадрда ҳозир бўлишдан ҳеч нарса ман қилгани йўқ. Илло, мен отам билан сафарга чиққан эдим. Қурайш кофирлари бизни тутиб олдилар. Улар бизга:

«Сизлар Муҳаммаднинг олдига кетаётибсизлар», дедилар.

«Биз Мадинага кетмоқдамиз», дедик.

Улар биздан Аллоҳнинг номи ила, фақат Мадинага кетмоқдамиз, унинг ёнида туриб, қитол қилмаймиз, деган аҳдни олдилар. Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хузурларига келиб, хабарни айтдик.

Шунда у зот алайҳиссалом:

«Уларга берилган аҳдга вафо қиламиз. Уларга қарши Аллоҳдан ёрдам сўраймиз», дедилар».

Бу ишни қилиш учун Ислом бўлиши керак.

Бу ишни қилиш учун Иймон бўлиши керак.

Бу ишни қилиш учун Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам бўлишлари керак.

УХУД УРУШИДА

Уҳуд уруши Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳу иштирок этган биринчи жанг бўлди. Бу куни у кишининг оталари Ямон розияллоҳу анҳу қатл бўлдилар. У кишини жанг тўполонида билмасдан мусулмонлар ўлдириб қўйдилар.

3142- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: لَمَّا كَانَ يَوْمُ أُحُدٍ هُزِمَ الْمُشْرِكُونَ هَزِيمَةً بَيْنَهُ فَصَاحَ إِبْلِيسُ أَيَّ عِبَادَ اللَّهِ أُخْرَاكُمْ فَرَجَعَتْ أُولَاهُمْ عَلَى أُخْرَاهُمْ فَاجْتَلَدَتْ مَعَ أُخْرَاهُمْ فَنَظَرَ حُذَيْفَةُ فَإِذَا هُوَ بِأَيِّهِ فَقَالَ: أَيَّ عِبَادَ اللَّهِ أَيُّ أَبِي فَوَاللَّهِ مَا احْتَجَزُوا حَتَّى قَتَلُوهُ فَقَالَ حُذَيْفَةُ: عَفَرَ اللَّهُ لَكُمْ.
قَالَ عُرْوَةُ: فَوَاللَّهِ مَا زَالَتْ فِي حُذَيْفَةَ مِنْهَا بَقِيَّةٌ خَيْرٌ حَتَّى لَقِيَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

3142. Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Уҳуд куни бўлганида мушриклар очик-ойдин мағлубиятга учрадилар. Шунда Иблис:

«Эй Аллоҳнинг бандалари, орқадагиларга қаранг!» деди. Бас, уларнинг олдиндагилари орқадагиларига қайтиб келди. Улар орқадагилар билан кучландилар. Ҳузайфа назар солиб бирдан отасини кўриб қолди ва:

«Эй Аллоҳнинг бандалари, отам, отам!» деди.

Бирпасда уни қатл қилдилар. Шунда Ҳузайфа:

«Аллоҳ сизларни мағфират қилсин», деди.

Урва айтади:

**«Токи Аллоҳ азза ва жаллага йўлиққунича
Ҳузайфада ўша нарсадан бир хайр боқий қолди».**

Бухорий ривоят қилган.

Уҳуд уришида ҳаёт-мамот жанги бўлди. Куннинг биринчи ярмида мусулмонлар кофирларга ғалиб келишди. Мушрикларнинг бошлиқларидан етмиш киши қатл этилди. Улар енгилиб, ортга қараб қоча бошладилар. Қочиб-қочиб, аёллари турган жойгача бордилар. Аёллар ҳам қочишга тайёрланиб, кийимларини йиғиштира бошладилар.

Мушрикларнинг енгилиб қочаётганини кўрган камончилар Пайғамбар алайҳиссалом қимирламай туришни тайинлаб қўйган жойларини ташлаб кетдилар.

Улар бир-бирларига:

«Қаранглар, ўлжа, ўлжа!» деб қичқиришди.

Амирлари Пайғамбар алайҳиссаломнинг шартларини эсларига солса ҳам, кўнмадилар. Мушриклар батамом енгилиб бўлди, деб гумон қилиб, ўлжа йиғишга киришиб кетдилар ва Уҳуд томонни очик қолдирдилар.

Шу пайт Холид ибн Валид фурсатни ғанимат билиб, мушрикларнинг отлиқларини худди ўша ерга бошлади. У ердан ўтиб мусулмонларнинг орқа томонларидан бостириб кирди. Холид ибн Валид бошлиқ отлиқлар мусулмонлар устига бостириб келганини кўрган, қочиб кетаётган мушриклар ҳам ўзларини ўнглаб, яна уруш майдонига юзландилар. Натижада мусулмонлар қуршовда қолдилар.

Ана ўша ҳолатни биз ўрганаётган ривоятда:

«Бас, уларнинг олдиндагилари орқадагиларига қайтиб келди. Улар орқадагилар билан кучландилар», деб айтилмоқда.

Ҳамма нарса тескарисига айланиб, мусулмонлар енгилар бошладилар. Уларнинг сафида саросима бошланди. Қўрқув ҳукм суриб, тартибсизлик бошланди. Бундай бўлишини ҳеч ким кутмаган эди.

Тўс-тўполоннинг ичида ким нима қилаётганини билиб-

билмай қолди. Ана ўша тўполон орасида,

«Ҳузайфа назар солиб, бирдан отасини кўриб қолди»

Унинг отасига мусулмонлар ҳамла қилаётган эдилар. Бу ҳолни кўрган Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳу жон-жаҳдлари билан:

«Эй Аллоҳнинг бандалари, отам, отам!» деди».

Лекин қирғин-барот жангда унинг гапига ким қулоқ солар эди.

«Бирпасда уни қатл қилдилар».

Мусулмон отаси ўз сафдошлари, диндошлари томонидан қатл қилинган бўлса ҳам Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳу қотиллардан хафа бўлмадилар. Балки уларнинг ҳақларига дуо қилдилар:

«Шунда Ҳузайфа:

«Аллоҳ сизларни мағфират қилсин», деди».

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳунинг отаси хатолик билан қатл қилингани учун унга отасининг хунини бердилар. Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳу бу хунни мусулмонларга садақа қилиб юбордилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишининг бу ишлари учун яна ҳам яхши кўрдилар ва ўзларига жуда ҳам яқин тутадиган бўлдилар. Мусулмонлар ҳам Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳунинг бу мардликларини муносиб тақдирладилар. У кишини ҳаммалари алоҳида ҳурмат қиладиган бўлдилар.

АҲЗОБ УРУШИДА

Мусулмонларни тағ-томирлари билан кириб ташлаш ниятида тўпланиб келган турли аҳзоблар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бошлиқ Ислом лашкарини йигирма кундан ортиқ қамал қилиб турдилар.

Вазият ғоятда оғир эди. Душман ичига бориб,

уларнинг хабарларини билиб келиш зарур бўлиб қолди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга душман орасида ихтилоф пайдо бўлгани, Аллоҳ уларнинг бирлигини бузгани ҳақида хабар етганидан сўнг, кечаси Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳуни нима бўлаётганини билиб келиш учун уларнинг ичига юбордилар.

Бу ҳақда Ибн Исҳоқ Муҳаммад ибн Каъб ал-Қаразийдан келтирган ривоятда Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳу қуйидагиларни айтадилар:

«Аллоҳга қасамки, Хандакда иштирок этдим. Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам кечаси бир муддат намоз ўқидилар. Сўнгга бизга бурилиб қараб:

«Ўрнидан туриб бориб, анави қавм нима қилаётганига назар солиб, қайтиб келадиган ким бор? Ким шу ишни қилса, Аллоҳдан уни жаннатда менинг рафиқим қилишини сўрайман!» дедилар.

Хавфнинг кучлилигидан, очлик шиддатидан ва совуқнинг қаттиқлигидан ҳеч ким турмади. Бирор киши турмаганидан кейин Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам менга:

«Эй Ҳузайфа, анави қавмнинг ичига бориб, нима қилаётганларига назар сол. Бизга қайтиб келгунингча, ҳеч нарса қилма», дедилар.

Туриб бордим ва қавмнинг ичига кирдим. Шамол ва Аллоҳнинг лашкарлари нима қилса, қилаётган эди. Шамол уларнинг қозонини ҳам, оловини ҳам, чодирини ҳам жойида қўймас эди. Абу Суфён ўрнидан туриб:

«Эй Қурайш жамоаси, ҳамма ёнидаги одамга қарасин», деди. Мен ёнимдаги одамни ушлаб:

«Сен кимсан?!» дедим.

«Мен Фалончи ибн Пистончиман», деди у.

Сўнгга Абу Суфён:

«Эй Қурайш жамоаси! Туриб бўлмайдиган ҳолатда

қолдингиз. Туя ва отлар ҳалокатга учради. Бани Қурайза сизга хиёнат қилди. Улардан бизга ўзимиз ёмон кўрган нарса етди. Шамолнинг зўридан нима бўлаётганини ҳам кўриб турибсиз. Қозонимиз жойида турмайди. Олов ёнмайди. Чодирларимиз тик турмайди. Қани, жўнанглар, мен жўнадим», деди.

Сўнгра бориб, туясига миниб, уни урган эди, уч оёклаб сакраб турди. Бир оёғи буклаб боғланган экан. Аллоҳга қасамки, у туянинг оёғини тик турғазиб ечди. Агар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг менга:

«Бизга қайтиб келгунингча бир нарса қилма», деган амрлари бўлмаганида, уни ўлдирар эдим».

Ғатафонга Қурайшнинг нима қилгани хабари етиб борганда улар ҳам ўз юртларига жўнаб қолдилар. Ўша пайтда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам намоз ўқиётган эдилар.

Мислсиз қаҳрамонлик кўрсатган Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳу келиб, у зотга хабарни етказди. Тонг отгач Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам Мадинага қайтдилар.

Шундай қилиб, Аҳзоб уруши тугади. Исломни ва мусулмонларни тағ-томири билан суғуриб ташлаш ниятида тўпланган кофир ва мушрик гуруҳлар ёвуз мақсадларига ета олмади. Аллоҳ таоло мусулмонларга нусрат берди.

ТАБУК ЖАНГИДА

Табук жангидан қайтиш пайтида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни мунофиқларнинг суи-қасдидан сақланиб қолишларида Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳу ҳам иштирок этганлар.

Имом Аҳмад розияллоҳу анҳу Абу Туфайл розияллоҳу анҳудан қуйидагиларни ривоят қиладилар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Табук

жангидан қайтаётганларида жарчига буюриб:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам тепалик йўлига юрдилар, ҳеч ким у йўлга юрмасин», деб жар чақиртирдилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уловларини Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳу етаклаб, Аммор ҳайдаб кетишаётган эди, тўсатдан бир гуруҳ юзини беркитиб олган отлиқлар тезлаб келиб, Аммор розияллоҳу анҳуни ўраб олишди. Аммор розияллоҳу анҳу ҳалиги отларнинг юзига уриб, ҳайдай бошлади.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Ҳузайфага:

«Етакла, етакла!!!» дедилар.

Сўнгра уловдан тушиб олдилар. Аммор қайтиб келди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Эй Аммор! Ҳалиги одамларни танидингми?» дедилар.

Аммор розияллоҳу анҳу:

«Ҳамма отлиқларни билардим. Аммо булар юзларини беркитиб олган эканлар», деди.

Расулуллоҳ алайҳиссалом:

«Нима қилишмоқчи бўлганларини билдингми?» дедилар. Аммор:

«Аллоҳ ва Унинг Расули билади», деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Улар Расулуллоҳнинг минган уловини олиб қочиб, сўнгра уни йиқитмоқчи бўлдилар», дедилар.

Шунда Аммор розияллоҳу анҳу Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг саҳобаларидан бирига:

«Аллоҳ учун ростини айт, тепаликдаги ўтган одамлар нечта эди?» деб савол берди.

У киши:

«Ўн тўрт киши эди», деб жавоб берди.

Аммор розияллоҳу анҳу эса:

«Агар сен ҳам улар билан бўлсанг, ўн бешта экан», деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам улардан учтасини (номини айтиб) санадилар.

Улар:

«Аллоҳга қасамки, биз Расулуллоҳнинг жарчиларини эшитмабмиз, ҳалиги одамларнинг ниятидан ҳам беҳабар эдик», дейишди.

Аммор розияллоҳу анху:

«Гувоҳлик бераманки, қолган ўн иккитаси бу дунёю у дунёда Аллоҳга ва Унинг Расулига уруш очганлардир», дедилар».

Кўриниб турибдики, мунофиқлар пайтини топсалар, ҳатто Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга суиқасд қилишдан ҳам тоймайдилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг вақтларида мунофиқлар бир неча бор куфр гапларни айтганларидан ке-йин тониб, айтганимиз йўқ, деб қасам ичишган.

Ана шу тариқа Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анху Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг барча жангларида фаол иштирок этдилар.

НАБИЙ АЛАЙҲИССАЛОМ ЁНЛАРИДА

Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анху фақат жангларда эмас, бошқа вақтларда ҳам Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга бўлар эдилар. Агар баъзи ишлар билан машғул бўлиб, у зотдан бир оз узоқлашсалар, оналаридан танбеҳ эшитар эдилар.

Имом Термизий Ҳузайфа розияллоҳу анхудан ривоят қиладилар:

«Онам мендан:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламни охирги марта қачон кўрган эдинг?» деб сўради.

«Фалон вақтдан бери у зотни кўрганим йўқ», дедим.

У киши мендан нолиди. Шунда мен унга:

«Шошмай тулинг, Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига бориб, у зот билан шом намозини ўқийман ва менга ҳам, сизга ҳам истиғфор айтишларини сўрайман», дедим.

Бас, сўнгра бордим. У зот билан шомни ўқидим. У зот хуфтонни ҳам ўқиганларидан кейин чиқиб юрдилар. Мен ортларидан эргашидим. У зот овозимни эшитдилар ва:

«Бу ким? Ҳузайфами?» дедилар.

«Ҳа», дедим.

«Нима ҳожатинг бор? Аллоҳ сени ҳам, онангни ҳам мағфират қилсин», дедилар. Сўнгра сўзларида давом этиб:

«Манави фаришта ер юзига бу кечадан олдин ҳеч ҳам тушмаган эди. У ўз Роббисидан изн олиб, менга салом бергани ва Фотима аҳли жаннат аёлларнинг саййидаси экани ҳамда Ҳасан ва Ҳусайн аҳли жаннат ёшларнинг саййидлари экани башоратини бергани келибди», дедилар».

Ушбу ҳадиси шарифдан бир неча муҳим нарсаларни ўрганамиз.

Ҳузайфа розияллоҳу анҳунинг оналари ўта зукко ва оқила аёл эканлари. У киши ўз ўғилларини Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига қачон борганини суриштириб туришлари шуни кўрсатади.

Ҳузайфа розияллоҳу анҳунинг ўзлари ҳам оналари каби закий ва оқил инсон эканлари. У кишини оналари сўроққа тутиб, қойишлари билан дарҳол хатоларини тузатишга ўтдилар. Оналарини тинчлантириб, биринчи келадиган намозни Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан ўқиб, ўзига ҳам, онасига ҳам у зотдан дуо олишни ваъда қилдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўта сезгир эканлари ва ўзларига айтилмаган нарсаларни ҳам билиб олишлари. Ортларидан эргашиб келаётган одам Ҳузайфа эканини ва унинг ўзига ва онасига дуо олиш

нияти бор эканини билдилар. Шу билан бирга, гапни чўзмасдан унинг хожатини чиқардилар.

Мухаммад соллаллоҳу алайҳи васалламга фаришталар ҳам Аллоҳ таолодан изн олиб келиб салом бериб туришлари.

Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга бўлганларида эса, кўп нарсаларни ўрганар эдилар.

Муслим, Абу Довуд ва Насайилар Ҳузайфа розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга таомда ҳозир бўлсак, токи Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бошламасларидан олдин қўл чўзмас эдик. Биз бир марта у зот билан бирга таомга ҳозир бўлдик.

Бас, бир жория, худди уни биров қуваётгандек шошилиб келди ва таомга қўлини узата бошлади. Шунда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам уни қўлидан тутдилар.

Сўнгра бир аъробий, худди уни биров қуваётгандек шошилиб келди. Шунда у зот уни ҳам қўлидан тутдилар ва:

«Албатта, шайтон Аллоҳнинг исми зикр қилинмаган таомни ўзига ҳалол ҳисоблайди. У мана бу жорияни, у ила ўзига ҳалол қилиб олиш учун келтирди. Бас, мен унинг қўлидан тутдим. Сўнг мана бу аъробийни у ила ўзига ҳалол қилиб олиш учун келтирди. Бас, мен унинг ҳам қўлидан тутдим. Менинг жоним қўлида бўлган Зот билан қасамки, албатта, унинг қўли жориянинг қўли ила менинг қўлимга тушди», дедилар».

Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳу ўзларининг ихлослари, заковотлари ва бошқа олиймақом хислатлари ила Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ишончларига кирдилар. У зот алайҳиссалом Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳуга бошқаларга ишонмаган

нарсаларни ишондилар ва бошқаларга қилинмаган илтифотларни қилдилар.

3143- عَنْ حَدِيفَةَ ط قَالَ: قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ اسْتَخْلَفْتَ

قَالَ: إِنْ اسْتَخْلَفَ عَلَيْكُمْ فَعَصَيْتُمُوهُ عُذَّبْتُمْ وَلَكِنْ مَا حَدَّثَكُمْ حَدِيفَةُ فَصَدَّقُوهُ وَمَا أَقْرَأَكُمْ عَبْدُ اللَّهِ فَأَقْرَأُوهُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

3143. *Ҳузайфа розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Эй Аллоҳнинг Расули, халифа тайин қилсангиз эди», дедилар.

«Агар сизларга халифа тайин қилсам-у, сиз унга осий бўлсангиз, албатта, азобланурсиз. Аммо модомики, сизга Ҳузайфа сўзласа, уни тасдиқланг. Модомики, Абдуллоҳ сизга ўқитса, уни ўқинг», дедилар».

Термизий ривоят қилган.

Бу ҳадиси шарифда васф қилинаётган ҳол ва суҳбат Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг вафотларидан олдинги беморликларида бўлган. У зот ўзларидан кейин мусулмон давлатига ким раҳбар бўлишини тайин қилишни хуш кўрмаганлар. Бунинг ўрнига Ислом умматига Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳу нима десалар, шуни тасдиқлашни васият қилганлар.

Албатта, бундан зиёда фазл ва фахр бўлиши мумкин эмас.

Ривоятда зикр қилинган «Абдуллоҳ»дан мурод Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳудирлар.

ҲАЗРАТИ АБУ БАКР ДАВРИДА

Биринчи халифа Абу Бакр розияллоҳу анҳунинг даврларида Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳу фатҳ

ишларида фаол қатнашдилар. Ўша пайтда мусулмон фотиҳларнинг дунёга Ислом нурини таратиш учун қилган зафарли юришлари бошланган эди. Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳу Арабистон яриморолидаги ҳануз мусулмон бўлмаган ерларни, Ироқ ва Шом ерларини фатҳ қилишда жонбозлик кўрсатдилар.

ҲАЗРАТИ УМАР ДАВРЛАРИДА

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг даврларида мусулмонларнинг энг кўп ташвишга солган масалалардан бири мунофиқлар масаласи эди. Энг мушқули, ким мунофиқ эканлигини билиб олиш қийин эди. Ҳамма бу муаммодан ҳайрон эди.

Саҳобаи киромлардан фақат бир киши бу сирдан воқиф эди. Ўша нодир саҳобий бизнинг қаҳрамонимиз Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳу эдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳуга мунофиқларнинг исмларини бирма-бир айтиб берган эдилар. Шу билан бирга, бу сирни бирор кишига айтмасликни тайинлаган эдилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳуга мунофиқларнинг ҳаракатларини кузатиб бориш, уларнинг Ислом ва мусулмонларга келтирадиган хатарларини олдини олиш ишларини ҳам топширишган эдилар.

Имом Муслим Аммор ибн Ясир розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Менга Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳу куйидагиларни айтди:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам менга:

«Саҳобаларим ичида ўн иккита мунофиқ бор. Улардан саккизтаси туя игнанинг тешигидан ўтмагунча жаннатга кирмаслар», дедилар».

Ўшандан бошлаб, Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳу саҳобаи киромлар ичида, «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг сирлари соҳиби», лақабини олган эдилар ва у кишининг оғизларига, тасарруфларига қараб мунофиқ кимлигини билиб олишга ҳаракат қилар эдилар ҳамда ўзлари ўша мунофиқлардан эмасликлари ҳақида саволлар берар эдилар.

Жумладан, Умар розияллоҳу анҳу ҳам Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳудан мунофиқлар ҳақида сўраб юрар эдилар. У киши—Умар розияллоҳу анҳу мунофиқ шубҳасида бўлган кишилардан бирортаси ўлса, Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳуга қарар эдилар. Агар Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳу жанозага келмасалар, Умар розияллоҳу анҳу ҳам келмас эдилар.

Умар розияллоҳу анҳу бир куни Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳудан:

«Менинг омилларим ичида бирорта мунофиқ борми?» деб сўрадилар.

«Битта», дедилар Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳу.

«Уни менга кўрсат», дедилар Умар розияллоҳу анҳу.

«Ундоқ қилмайман», деди Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳу.

Аммо Умар розияллоҳу анҳу ўз фаросатлари билан ўша одамни ишдан бўшатиб юбордилар.

Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг денгиз мавжидек мавжланадиган фитна ҳақидаги ҳадиси шарифларини ҳам яхши билар эдилар.

Имом Бухорий, Муслим ва Термизийлар Ҳузайфа розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Умар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг фитна ҳақидаги ҳадисларини ким ёддан билади?!» деди.

Ҳузайфа:

«Мен, у зотнинг:

«Кишининг аҳлидаги, молидаги ва кўшнисидagi фитнасини намоз, рўза ва садақа ювиб юборади», деганларини эшитганман», деди.

«Мен бу ҳақида сўраётганим йўқ. Мен денгиз мавжидек мавжланадиган (фитна) ҳақида сўраяпман», деди Умар.

«Унинг қаршисида ёпилган эшик бор», деди у.

«Ул очилурми, синдирилурми?»

«Синдирилур».

«Ундок бўлса, қиёмат кунигача ёпилмас экан-да».

Биз Масрукқа:

«Ундан сўра-чи, Умар эшик ким эканлигини билар эканми?» дедик.

У сўради. Ҳузайфа:

«Ҳа, эртадан олдин кечаси бўлишини билгандек билар эди», деди».

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам келажакда мусулмонлар ичидан фитна чиқиб, урушлар, келишмовчиликлар ва нохушликлар бўлиши ҳақида баъзи ҳадисларни айтган эдилар.

Ҳазрати Умар ҳам бу нарсадан хабардор эдилар. Шу билан бирга, мазкур фитна менинг вақтимда чиқмасмикан, унга мен аралашиб қолмасмиканман, деган хаёл билан юрар эдилар.

Шунинг учун ҳам Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ана шу фитна ҳақидаги ҳадисларини яхши билган кишилардан сўраб-суриштириб юрар эдилар. Кунлардан бир кун ушбу ривоятда зикр қилинган ҳодиса бўлиб ўтди.

«Умар Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг фитна ҳақидаги ҳадисларини ким ёддан билади?» деди.

Ҳазрати Умар розияллоху анхунинг бу саволларига жавобан Ҳузайфа розияллоху анху:

«Мен у зотнинг «Кишининг аҳлидаги, молидаги ва кўшнисидagi фитнасини намоз, рўза ва садақа ювиб юборади», деганларини эшитганман», деди.

Кўриниб турибдики, Ҳузайфа розияллоху анху фитнадан, кичик маънодаги фитна, синов ва бир хил нарсаларга чалғиб ибодатда камчиликка йўл қўйиш маъносини тушунганлар. Шунинг учун ҳам молу дунё, аҳли аёл ва кўни-кўшни туфайли содир бўлган гуноҳларни намоз, рўза ва садақа ювиб юбориши ҳақидаги ҳадисни айтдилар.

Ҳазрати Умар розияллоху анху бўлсалар ўз саволларида катта фитнани, мусулмонлар орасида чиқадиган келишмовчиликлар, уруш-жанжаллар ва жанглар фитнаси ҳақида сўраган эдилар.

Шунинг учун ҳам Ҳузайфа розияллоху анхунинг гапларидан кейин:

«Мен бу ҳақида сўраётганим йўқ. Мен денгиз мавжидек мавжланадиган (фитна) ҳақида сўраяпман», дедилар.

Мусулмонлар орасида чиқадиган фитнани денгиз мавжидек мавж уришини Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам айтган эдилар.

Ҳазрати Умар Ҳузайфа розияллоху анхуга ўша васфни эслатдилар. Ҳузайфа розияллоху анху у ҳадисни ҳам яхши билар эдилар. У киши Ҳазрати Умар нима учун у фитна ҳақида сўраётганларини ҳам тушуниб етдилар.

Шунинг учун у кишини тинчлантириб:

«Унинг қаршисига ёпилган эшик бор», деди.

Яъни, эй Умар, ўша денгиз мавжидек мавж урадиган фитнага мен аралашиб қоламанми, деб кўркмагин, у билан сенинг орангда ёпиқ эшик бор, деганлари эди. Бу эшик, шахс эканлигини ҳадиснинг давомидаги,

«Умар эшикнинг ким эканлигини билар эканми?» деган жумладан ҳам билиб оламиз. Шунинг учун ҳам ҳазрати Умарнинг Ҳузайфа розияллоҳу анҳуга:

«У очилурми, синдирилурми?» деб берган саволларининг маъноси, ўша ёпилган эшик бўлган шахс ўзи вафот этадими ёки бошқалар томонидан ўлдириладими, дегани эди.

Бу саволга Ҳузайфа розияллоҳу анҳу **«Синдирилур»**, дедилар. Яъни, ўша фитнага эшик бўладиган шахс ўлдирилади, дегани эди.

Ҳазрати Умар тушуниб етдилар ва:

«Ундок бўлса, қиёмат кунигача ёпилмас экан-да», дедилар.

Ушбу ҳадисни Ҳузайфа розияллоҳу анҳудан эшитиб ўтирган кишилар фитнага эшик бўлиб турган одам кимлигини ҳазрати Умар билармидилар-йўқми, деган ҳаёлга бордилар ва машҳур тобеъинлардан Масруқ раҳматуллоҳи алайҳига бу ҳақда Ҳузайфа розияллоҳу анҳудан сўрашни таклиф қилдилар. Улар бу ҳақда:

«Биз Масруққа ундан сўра-чи, Умар эшик ким эканини билар эканми?» дедик», дейдилар.

Масруқ Ҳузайфа розияллоҳу анҳудан бу саволни сўради. Ҳузайфа розияллоҳу анҳу бу саволга жавоб бериб:

«Ҳа, эртадан олдин кечаси бўлишини билгандек билар эди», деди.

Демак, ҳазрати Умарнинг ўзлари билиб туриб, яна сўрашларидан мақсадлари бошқаларни ҳам хабардор қилиш ва бу масалани яна ҳам таъкидлаб олиш экан.

Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳунинг фотиҳлик қобилиятлари иккинчи халифа ҳазрати Умар розияллоҳу анҳунинг даврларида яққол намоён бўлди.

Умар розияллоҳу анҳу халифа бўлиб сайланганларида Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳу машҳур Ярмук жангида душманга қарши жанг қилаётган эдилар. У киши

ўша ердан яна ўз юришларида давом этдилар.

КУФА ШАҲРИНИ ҚУРИШ

Мусулмонлар Кисронинг пойтахти Мадоин шаҳрини фатҳ қилганларидан кейин уни ўзларига марказ қилиб олган эдилар.

Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳу у шаҳарда истиқомат қилаётган мусулмонларнинг ранглари сарғайиб, ўзлари заифлашиб бораётганларини мулоҳаза қилдилар. У киши Саъд ибн Абу Вакқос розияллоҳу анҳуга мактуб юбориб, Салмон Форсий билан Ҳузайфа ибн ал-Ямонни ер танлашга юбор, ҳам қуруқлик, ҳам денгизга яқин, мен билан сизларнинг орангизда сув ҳам, кўприк ҳам йўқ ерни топсинлар, деб амр қилдилар.

Саъд ибн Абу Вакқос розияллоҳу анҳу икковларини ўша вазифани бажариш учун юборди. Улар икки томонга кетиб, ер танлаб келиб, Куфа–тўғарак қумлик, деган жойда учрашдилар. У ерда намоз ўқиб, Аллоҳ бу ерни сабот манзили қилсин, деб дуо қилдилар. Кейин Саъд ибн Абу Вакқос розияллоҳу анҳу олдига бориб хабар бердилар.

Саъд ибн Абу Вакқос розияллоҳу анҳу Қаъкоъ ва Абдуллоҳ ибн Мўътам розияллоҳу анҳумога одам юбориб, ўринларингизга бошқани қўйиб, ўзингиз ҳозир бўлинглар, деб амр қилди.

Ана шу тариқа мусулмон оламининг энг машҳур шаҳарларидан бири бўлган Куфа шаҳрининг таъсис этилишида Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳу асосий ўрин тутган кишилардан бири бўлдилар.

НАҲОВАНД ЖАНГИ

Мусулмон фотиҳлар Наҳовандга етиб бориб, чодир курдилар. Аввал жангга тайёргарлик кўрилди. Сўнг жанг

бошланди. Чоршанба, пайшанба кунлари жанг бўлиб, жума кун и форслар хандакларига тушиб, беркиниб олдилар.

Мусулмонлар маслаҳат қилиб, Қаъқоъ ўз аскарлари билан душман устига бостириб бориб, кейин уларни алдаш учун ортга қочиши, душман қувиб чиққанда ҳамма бирдан ҳамла қилишига қарор қилдилар.

Қаъқоъ ибн Амр розияллоху анху ўз одамлари билан топширилиган вазифани аъло даражада бажардилар.

Умрида мусулмонларнинг қочганини кўрмаган форслар ҳовлиқиб уларни қувишга турдилар.

Нўъмон розияллоху анху Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам яхши кўрадиган вақтгача лашкарга жангга киришга амр бермай турди.

Қуёш заволга кетиши билан у киши такбир айтди. Ислоннинг музаффар фотиҳлари «Аллоху акбар!» садолари остида душман устига арслонлар каби ташландилар.

Биринчилардан бўлиб, уларнинг амирлари Нўъмон розияллоху анху, агар мен шаҳид бўлсам, ўрнимга Ҳузайфа амир бўлади, деб ёвга ҳамла қилди.

Тарих кўрмаган жанг бўлди. Қодисияда ҳам бунчалик бўлмаган эди. Жанг давомида Нўъмон розияллоху анху шаҳид бўлди. Укаси Нуъайм унинг жасадини биров кўрмасин деб беркитиб қўйиб, ўзи жангни давом эттирди.

Байроқни Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоху анху олди. Жанг қоронғи тушгунча давом этди. Форслар ўт ёниб турган ибодатхоналари томон қочдилар. Мусулмонлар уларни қувиб бордилар.

Форсларнинг Моҳийн номли бошлиғи сулҳ сўради. Уларнинг талаби бўйича қуйидаги ахднома ёзилди.

«Бисмиллаҳир Роҳманир Роҳийм

Ушбу Ҳузайфа ибн ал-Ямоннинг Моҳдинор аҳлига берганидир. У уларга жонлари, моллари ва ерлари учун омонлик берди. Улар ўз миллатларида ўзгартирилмадилар.

Улар билан шариатлари ораси тўсилмайди. Модомики, улар жияни адо қилар эканлар, улар ҳимояда бўлурлар. Ҳар йили уларга волий бўлган шахсга ҳар бир балоғатга етганнинг молидан ва жонидан тоқатига қараб (олинади). Модомики, мусофирларни тўғри йўлга солсалар, йўлларни тузатсалар, ўз олдиларидан ўтган мусулмон аскарларни бир кечаю бир кундуз меҳмон қилсалар, вафо қилсалар ва насихат қилсалар. Агар алдасалар ва ўзгартсалар, бизнинг зиммамизда улар учун ҳеч нарса йўқ.

Қаъқоъ ибн Амр, Нуъайм ибн Муқаррин ва Сувайд ибн Муқарринлар гувоҳ бўлдилар. 19-ҳижрий сананинг Мухаррамида ёзилди».

Сўнгра мусулмонлар ўз жойларига қайтдилар. Наҳованд фатҳини мусулмонлар «Фатҳларнинг фатҳи» деб номладилар. Чунки бу фатҳдан кейин Форснинг иши умуман ўнгланди.

Ҳузайфа ибн Ямон розияллоҳу анҳу Соиб ибн ал-Акраъ розияллоҳу анҳуни хушхабарчи қилиб, Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳу ҳузурларига йўллади. У Мадинага яқинлашиб келганда ҳазрати Умар розияллоҳу анҳу шаҳар ташқарисида хабар кутиб, безовта бўлиб юрар эди. У киши Соиб розияллоҳу анҳуни кўришлари билан:

«Ортингда не бор?» дедилар.

Соиб ибн ал-Акраъ розияллоҳу анҳу:

«Яхшилик! Эй мўминларнинг амири, Аллоҳ сенга фатҳ берди! Улкан фатҳ! Нуъмон ибн Муқаррин шаҳид бўлди», деди.

Умар:

«Иннаа лиллаҳи ва иннаа илайҳи рожиъун!» деди-да, йиғлаб юборди. Йиғининг кучидан унинг икки курагининг уст қисми кўтарилиб туша бошлади. Бунни кўрган Соиб:

«Эй мўминларнинг амири, ундан кейин мусийбатга учраганларнинг ҳам юзини таниб бўлмади», деди.

У киши:

«Улар заифҳол мусулмонлардир. Лекин уларни шаҳидлик ила мукаррам қилган Зот юзларини ҳам, насабларини ҳам билади. Уларга Умарнинг билишининг нима кераги бор», деди.

Ноҳавандда мусулмонларга тушган ўлжалар ичида икки идишда Кисронинг нафис жавҳарлари ҳам бор эди. Ҳузайфа розияллоҳу анҳу ўшаларни Соиб розияллоҳу анҳу орқали Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳуга юборган эди. Соиб уларни ҳазрати Умар розияллоҳу анҳуга берганда, уларни Байтулмолга қўйиб, лашкарингнинг олдига жўна, деди.

У уловини миниб кетди. Умар унинг ортидан пойлоқчи юборди. У Соибни Куфадан қайтариб келди. Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳу уни кўриши билан:

«Мен билан Соиб орамиздаги шуки, сен чиққан кечаси мен уйкуга кетдим. Фаришталар мени ичида олов ёниб турган икки идиш томон, агар уларни мусулмонларга тақсимламасам, ўтини менга босмоқчи бўлиб судрай бошладилар. Бу икки идишни ол-да, мусулмонларнинг ризқи учун сотиб юбор», деди.

Икки идишдаги жавоҳирлар Куфа бозорида сотилди ва тушган маблағ мусулмонларга сарф қилинди.

ҲАМАДОН ФАТҲИ

Ҳузайфа розияллоҳу анҳу Ноҳаванд фатҳидан қайтиб келаётиб, Ҳамадон аҳли сулҳни бузганлари ҳақидаги хабарни эшитди. У киши бу кўнгилсиз хабарни ҳазрати Умар розияллоҳу анҳуга етказди.

Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳу у томонга Нуъайм ибн Муқарринни юборишни амр қилдилар. У йўлдан қайтиб ўша томон юрди. Ҳамма тарафларни эгаллаб, шаҳарни қамал қилди. Душман сулҳ талаб қилди.

МАДОИН ВОЛИЙИ

Улар ибн Хаттоб розияллоху анху Мадоинга Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоху анхуни волий этиб тайинладилар. Мадоин аҳолиси ўзларига янги волий бўлган зот ҳақида жуда кўп гаплар эшитган эдилар. Уларнинг тасаввурларида Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоху анху афсоналарда зикр қилинган қаҳрамонлардан бир неча марта юқорироқ турар эдилар.

Янги волийнинг тезроқ келишини шавку завқ билан кутган Мадоин аҳолиси сабрлари чидамай у кишининг одамлари билан келишларини кутиб олиш учун чиқдилар. Улар афсонавий қаҳрамон волийни ўзларига яраша улуғворлик билан кутиб олиш ниятида эдилар. Ҳадеганда янги волийнинг карвони кўринавермади. Атрофда шовшув ёки чанг тўзони ҳам кўтарилавермади.

Аммо бир истараси иссиққина одам эски тўқим ташланган эшакда оёқларини осилтириб олиб, кела бошлади. У бир қўлида нон, иккинчисида туз тутиб олиб, кавшаниб келар эди.

Ҳалиги киши кутиб олувчилар оралаб, уларнинг яримидан ўтиб бўлди. Ана шунда баъзи кишилар унинг Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоху анху эканлигини билиб қолдилар. Уларнинг бошларидан хушлари учиб кетди! Наҳотки, афсонавий янги волий шу киши бўлса?!

Одамлар у кишини ўраб олдилар. Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоху анху бўлсалар пинакларини бузмай йўлда давом этдилар. Одамлар у кишидан бирор нарса эшитишга ошиқар эдилар. Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоху анху бу ҳолни англадилар ва уларга хитоб қилиб:

«Фитна жойлардан сақланинглар!» дедилар.

Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоху анху ўзлари катта аскарбоши ва волий бўлсалар ҳам халифанинг

маслаҳатлари ила иш тутар эдилар.

Ибн Саъд раҳматуллоҳи алайҳи Ҳасан розияллоҳу анҳудан ривоят қилади:

«Умар розияллоҳу анҳу Ҳузайфа розияллоҳу анҳуга одамларга атоларини ва ризқларини бер», деб ёзди.

У жавобига:

«Биз бажо келтирдик. Яна кўп нарса ортиб қолди», деб ёзди. Умар унга:

«Албатта, у уларнинг Аллоҳ берган пайларидир. У Умарники ҳам, Оли Умарники ҳам эмас. Уни уларга тақсимлаб бер!» деб ёзди».

Умар розияллоҳу анҳу Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳуни инсон сифатида юқори баҳолар, у кишини бутун дунёнинг бойликларига ҳам алишмас эдилар.

Имом Бухорий «Тарихи сағир»да Зайд ибн Аслам розияллоҳу анҳудан, у киши Убай розияллоҳу анҳудан қилган ривоятда қуйидагилар айтилади:

«Умар ибн Хаттоб ўз соҳибларига:

«Орзу қилинглари!» деди.

«Мен бир уй тўла дирҳамларим бўлиши ва уларни Аллоҳнинг йўлида инфоқ қилишни орзу қилурман», деди бири.

«Орзу қилинглари!» деди у яна.

«Мен мана шу уй тўла олтинларим бўлиши ва уларни Аллоҳнинг йўлида инфоқ қилишни орзу қилурман», деди бошқаси.

«Орзу қилинглари!» деди у яна.

«Мен мана шу уй тўла жавҳарларим бўлиши ва уларни Аллоҳнинг йўлида инфоқ қилишни орзу қилурман», деди яна бири.

«Орзу қилинглари!» деди у яна.

«Бундан бошқа орзумиз йўқ», дейишди улар.

Шунда Умар:

«Аммо мен мана шу уй тўла Абу Убайда ибн Жарроҳ, Муоз ибн Жабал ва Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳум каби одамлар бўлишини ва уларни Аллоҳнинг тоати учун омил қилишни орзу қилар эдим», деди.

Сўнгра у Ҳузайфага мол юборди ва:

«Назар солинглар, нима қилар экан», деди.

У молни тақсимлаб юборди.

Сўнгра у Муоз ибн Жабалга мол юборди ва:

«Назар солинглар, нима қилар экан», деди.

У молни тақсимлаб юборди.

Сўнгра у Абу Убайдага мол юборди ва:

«Назар солинглар, нима қилар экан», деди.

У молни тақсимлаб юборди.

«Ана, сизларга айтмабмидим!» деди Умар».

Умар розияллоҳу анҳу умрларининг охиригача Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳу билан яхши муносабатда бўлдилар.

Амр ибн Маймун розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Умарни мусийбатга учрашидан бир неча кун олдин кўрдим. У Ҳузайфа ва Усмон ибн Ҳунайфни тўхтатиб:

«Икковингиз нима қилдингиз? Ерга унинг тоқати етмайдиган нарсани юклаб қўймадингизми тағин?» деди.

«Биз унга тоқати етадиган нарсани юкладик. Кўп ортиқлиги йўк», дейишди.

«Яхшилаб назар солинглар, яна ерга у тоқат қила олмайдиган нарсани юклаб қўйманглар», деди.

«Йўк», дейишди.

«Аллоҳ саломат қилса, Ироқнинг тул аёлларини мендан кейин ҳеч кимга ҳожати тушмайдиган қиламан», деди».

Бу суҳбатда Умар розияллоҳу анҳу ўзларининг омилларидан бўлган Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳунинг ўзларига топширилган вилоятдаги кишиларга

рахм-шафқатли бўлишга чорлаган эдилар.

ҲАЗРАТИ УСМОН ДАВРЛАРИДА

Ҳазрати Усмон розияллоҳу анҳунинг даврларида Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳу фатҳ ишларида иштирокларини давом эттирдилар. Ҳазрати Усмон розияллоҳу анҳунинг даврларида ҳам турли ўлкаларни фатҳ қилиш давом этди.

Жумладан, Саъид ибн Осс розияллоҳу анҳу Тобаристонни фатҳ қилди. У киши билан бирга бу ишда ҳазрати Али розияллоҳу анҳунинг икки ўғиллари Имом Ҳасан ва Имом Ҳусайнлар, Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳу, Абдуллоҳ ибн Умар розияллоҳу анҳу, Абдуллоҳ ибн Амр ибн Осс розияллоҳу анҳу, Абдуллоҳ ибн Зубайр, Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳу ва бошқа кўпгина катта саҳобийлар қатнашдилар. Тобаристонликлар аввал жанг қилишди, кейин сулҳ сўрашди. Улар билан сулҳ тузилди.

Кейин Саъид ибн Осс ва Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳулар Абдурраҳмон ибн Робийъага ёрдам бериш учун Боб томон юришди. Озарбайжонга етганларида Саъид ибн Осс Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳуни олдинга юбориб, ўзи орқани қўриқлаб турди.

Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳу Абдурраҳмон билан фатҳни охирига етказгандан кейин қайтиб келиб, Саъид ибн Оссга қўшилди.

Куфанинг волиийи Саъид ибн Осс розияллоҳу анҳу Абдурраҳмон ибн Робийъанинг ўрнига унинг укаси Саломонни Бобни фатҳ қилувчи лашкарга амир қилди. Куфа аҳли лашкарига Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳуни бошлиқ қилди.

Ўша ерда, яъни, Озарбайжонни фатҳ қилиб

юрганларида Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳу фатҳ ишларини ташлаб, Мадинага қайтишга мажбур бўлиб қолдилар. Мусулмонларнинг пойтахти Мадинада у киши учун фатҳ ишларидан ҳам муҳимроқ иш чикиб қолган эди.

Вақт ўтиши билан Исломот давлатининг чегараси кенгайиб, кўплаб халқлар ҳам мусулмонликни қабул қилиб, мусулмонларнинг сони кўпайгандан сўнг Қуръонни ўқишда турлича келишмовчиликлар чиқа бошлади. Орада катта фитна чиқиш хавфи туғилди.

Бу хавфни биринчи бўлиб, Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳу англаб етдилар. У киши бундан халифани огоҳ қилиб, фитнанинг олдини олиш учун чора кўришни таклиф қилмоқчи бўлдилар.

Бу ҳақда имом Бухорий ўзларининг «Саҳиҳ»ларида Ибн Шихобдан, у киши Анас ибн Молик розияллоҳу анҳудан қилган қуйидаги ривоятни келтирадилар:

«Ҳузайфа ибн ал-Ямон Усмоннинг олдига келди. У Шом аҳли билан арманлар юрти фатҳида, аҳли Ироқ билан Озарбайжон фатҳида эди. Ҳузайфани уларнинг қироатдаги ихтилофлари кўрқинчга солган эди. Ҳузайфа Усмонга:

«Бу умматни Китоб тўғрисида насоро ва яҳудларнинг ихтилофига ўхшаш ихтилоф қилишининг олдини ол!» деди.

Бас, Усмон Ҳафсага одам юбориб, бизга саҳифаларни, бериб тур, ундан мусҳафларга нусха кўчириб олайлик, кейин уларни ўзингга қайтариб берамиз, деди.

Ҳафса уларни Усмонга юборди. У Зайд ибн Собит, Абдуллоҳ ибн Зубайр, Саъид ибн Осс ва Абдуллаҳмон ибн ал-Ҳорис ибн Ҳишомларга амр қилди. Улар мусҳафларга нусха кўчирдилар. Усмон қурайшлик учлик гуруҳга:

«Агар сизлар Қуръоннинг бирор нарсасида Зайд ибн Собит ила ихтилоф қилиб қолсангиз, ўшани Қурайш лисони ила ёзинглар. Чунки у уларнинг лисонида нозил бўлгандир», деди.

Улар амрни бажо келтириб саҳифалардан мусҳафларга нусхалар кўчирдилар. Усмон саҳифаларни Ҳафсага қайтариб берди. Улар насх қилганлардан ҳар томонга биттадан мусҳаф юборди. Ундан бошқа саҳифаларда ва мусҳафда Қуръондан бўлса, куйдириб юборишга амр қилди».

Халифа ҳазрати Усмон ибн Аффон розияллоҳу анхунинг бу ишларини барча Ислом уммати катта қувонч ва қўллаб-қувватлаш билан кутиб олди ва унга катта ғайрат билан амал қилишга киришди. Фақат Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳу ўзларининг шахсий мусҳафларини ёқиб юборишга бир оз кўнмай турдилар. Кейин Аллоҳ таоло кўнгилларига солиб, у киши ҳам жумҳурга қўшилдилар.

Шундоқ қилиб, Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳу Аллоҳ таолонинг Китобини асл ҳолида сақлаб қолиш бўйича мисли йўқ ажойиб иш қилдилар.

ИЛМЛАРИ

Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳу илм бобида ҳам тенги йўқ зот эдилар. У киши бу соҳада ҳам ҳаммага ўрнак бўлар эдилар.

Имом Бухорий ва Насайй ривоят қиладилар:

«Ҳузайфа рукуъ ва саждани батомом қилмаган бир кишини кўриб:

«Намоз ўқимадинг! Агар ўлсанг, Аллоҳ Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламни халқ қилган табиатидан бошқа табиатда ўласан!» деди».

Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳу машҳур саҳобалардан, у киши Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан бир нарсани эшитиб-билмасалар гапирмайдилар. У киши розияллоҳу анҳу рукуъни ва саждани тўлиқ қилмай, бошқа ривоятда айтилишича,

худди қарға ерни чўкигандек қилиб, намоз ўқиган одамни кўриб, унга танбех бердилар. Танбех берганда ҳам, ашаддий танбех бердилар. Бу ўқиган намозинг намоз эмас. Агар доим шундоқ қилиб намоз ўқиб юрган бўлсанг, ишинг чаток. Мабодо ўладиган бўлсанг, Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламнинг миллатларидан бош-қа миллатда ўласан, деган маънодаги гап айтдилар. Бу кофир ҳолингда ўласан, маъносини бошқача лафзлар ила ифода этилиши эди.

Имом Абу Довуд ва Термизийлар Ҳузайфа розияллоҳу анхудан ривоят қиладилар:

«У киши Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга намоз ўқиган. У зот рукуъларида «Субҳана Роббиял Азийм», ва саждаларида «Субҳана Роббиял Аъло» дер эдилар. Қачон раҳмат оятидан (ўқиб) ўтсалар, тўхтаб раҳмат сўрар, ва азоб оятидан (ўқиб) ўтсалар, тўхтаб паноҳ тилар эдилар.

Имом Бухорий, Муслим ва Насайлар ривоят қиладилар:

«Ҳузайфа розияллоҳу анҳу Мадоинда эди. Ичимлик келтиришларини сўради. Қишлоқнинг оқсоқоли кумуш идишда сув келтирди. У идишни олиб, келтирувчига қараб отди ва:

«Мен уни қайтарсам ҳам яна шу идишда олиб келгани учун уни ўзига қараб отдим. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Тилло ва кумуш идишларда ичманглар. Ипак ва дебожни кийманглар. Чунки, ўшалар бу дунёда уларга, охиратда сизларга», деганлар», деди».

Бошқа бир ривоятда:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бизларни тилло ва кумуш идишларда ичимлик ичмоқ ва таом емоқдан ҳамда ипагу дебожни киймоқ ва устига ўтирмоқдан қайтарганлар», дейилган.

Мадоин ўша пайтда Форс юртига қарашли машхур шаҳарлардан бири бўлган. Биз қишлоқ оқсоқоли, деб таржима қилиган ибора, «деҳқон», деб келган. Араблар ўша пайтда қишлоқ бошлиқларини шундоқ атаган эканлар.

Ушбу ривоятда саҳобаларнинг бошқа мусулмонларга Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан олган таълимотларини, шариат аҳкомларини қандоқ ўргатганлари худди кўргазмали дарсдек аён бўлиб турибди.

«Ўзайфа розияллоҳу анҳу Мадоинда эди. Ичимлик келтиришларини сўради».

Машхур саҳобий Ўзайфа розияллоҳу анҳу Мадоин шаҳрида турганларида кунлардан бир кун сув ичкилари келиб, ўша ерда турганлардан сув келтиришларини сўрадилар.

«Қишлоқнинг оқсоқоли кумуш идишда сув келтирди».

Ўзайфа розияллоҳу анҳу катта саҳобий ва катта вилоят волиий бўлганларидан ҳурматларини жойига қўйиш мақсадида бировга амр қилмасдан қишлоқнинг оқсоқоли ўзи у кишига сув тутди. Аммо унинг сув келтирган идиши кумушдан бўлган идиш эди. Ўзайфа розияллоҳу анҳу қишлоқ оқсоқоли қўлидан сувли идишни олдилар, аммо идиш кумушдан эканлигини кўрганларида:

«У идишни олиб, келтирувчига қараб отди».

Албатта, Ўзайфа розияллоҳу анҳунинг қишлоқ оқсоқолига нисбатан бундоқ муомала қилишлари ўша ерда турганларни ажаблантириши турган гап эди. Шунинг учун у киши дарҳол ўзлари қилган иш юзасидан кишиларга тушунтириш ҳам бердилар.

«Мен уни қайтарсам ҳам яна шу идишда олиб келгани учун уни ўзига қараб отдим».

Яъни, бундан олдин ҳам шунга ўхшаш ҳодиса бўлган, Ўзайфа розияллоҳу анҳуга худди шу қишлоқ оқсоқолининг ўзи кумуш идишда сув тутган, у киши

кумуш идишда сув ичмоқ мусулмон киши учун ҳаром эканини баён қилиб берган эканлар. Лекин қишлоқ оқсоқоли бу гапларга эътибор бермай яна кумуш идишда қайтадан сув олиб келгани учун Ҳузайфа розияллоҳу анҳу ибрат бўлсин учун унга юкорида зикр этилган муомалани қилган эканлар.

Аммо Ҳузайфа розияллоҳу анҳу ўз сўзлари сингани учун бундоқ муомалага ўтган эмас эдилар. Балки, мазкур қишлоқ оқсоқоли ўзининг нотўғри тасарруфи ила Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг сўзларини синдирган эди. Шунинг учун Ҳузайфа розияллоҳу анҳунинг қаттиқ аччиқлари чиқди ва сўзлари давомиди:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Тилло ва кумуш идишларда ичманглар. Ипак ва дебожни кийманглар. Чунки, ўшалар бу дунёда уларга, охиратда сизларга», деганлар», деди».

Худди шу жумлалар «Таом ва шароб китоби»да келган ва ўша ерда бу масалани батафсил шарҳ қилганмиз.

Бошқа бир ривоятда:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бизларни тилло ва кумуш идишларда ичимлик ичмоқ ва таом емоқдан ҳамда ипагу дебожни киймоқ ва устига ўтирмоқдан қайтарганлар», дейилган».

«Ипак» ингичка арқоқли майин шойи бўлиб, «дебож» йирик арқоқли майинлиги ипакникичали даражада бўлмаган шойидир.

Ушбу ривоятда тўрт нарсадан тўрт мақсадда фойдаланмоқ ман қилинмоқда.

Тилло ва кумуш идишлардан ичимлик ичмоқ ва таом емоқ мақсадида фойдаланиш ман қилинган бўлса, ипак ва дебожни кийим қилиб киймоқ ёки тўшаб устига ўтиришдан ман қилинмоқда.

Имом Бухорий ва Термизий Абдурроҳман ибн Язид розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Ҳузайфадан ўрнак олишимиз учун, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга гўзал ҳайъати ва юриш-туриши энг яқин киши ҳақида сўрадик. Бас, у киши:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга Ибн Умму Абддан кўра гўзал ҳайъати, юриш-туриши ва сийрати энг яқин кишини билмайман», деди».

Саҳобаи киромлар орасида Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳунинг обрўлари жуда ҳам юқори эди. У кишининг илмларига ҳавас қилар эдилар. Ҳатто Абу Дардаа розияллоҳу анҳуга ўхшаш катта саҳобийлар ҳам бу ҳақиқатни тан олар эдилар.

Имом Бухорий Алқама розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Шомга кирдим. Бас, икки ракъат намоз ўқиб:

«Эй Аллоҳим, менга бир солиҳ суҳбатдошни муяссар қилгин!» деб дуо қилдим. Бас, бир шайхни мен томон келаётганини кўрдим. У менга яқинлашганда:

«Аллоҳ (дуоимни) ижобат қилди, деган умиддаман», дедим.

«Сен қаердансан?» деди у.

«Куфа аҳлиданман», дедим.

«Икки кавуш, ёстик ва таҳоратдон соҳиби сизларнинг ичингизда эмасми?

Шайтондан сақланган сизнинг ичингизда эмасми?

Ўзидан бошқа билмайдиган сирнинг соҳиби сизнинг ичингизда эмасми?

Ибн Умму Абд «Валлайли изаа яғшаа»ни қандок кироат қилди?» деди.

«Валлайли, изаа яғшаа. Ваннаҳари, изаа тажаллаа. Ваззакари, вал унсаа», деб кироат қилдим.

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уни менга оғизларини оғзимга қўйиб туриб ўқитган эдилар. Улар мени қайтарай деди-я!» деди шайх».

Ушбу ривоятни яхшироқ англашимиз учун бир оз

шарҳга эҳтиёжимиз тушади.

Ровий Алқама розияллоху анҳунинг «Шомга кирдим», деганлари Димашққа кирдим деганларидир. Қадимда Димашқ шаҳарини ҳам Шом деб аташган.

У киши Шомнинг пойтахти Димашқ шаҳридаги масжидлардан бирида икки рақъат намоз ўқиб:

«Эй Аллоҳим, менга бир солиҳ суҳбатдошни муяссар қилгин!» деб дуо қилганлар.

Бир оздан сўнг ўзлари томон келаётган шайхни кўрганлар ва у ўзларига яқинлашганда:

«Аллоҳ (дуоимни) ижобат қилди, деган умиддаман», деганлар. Ўшанда шайх улуғ саҳобий Абу Дардаа розияллоху анҳу бўлганлар. У киши Алқама розияллоху анҳуга савол бериб:

«Сен қаердансан?» дедилар.

«Куфа аҳлиданман», деб жавоб бердилар у киши.

Шунда Абу Дардаа розияллоху анҳу:

«Икки кавуш, ёстик ва таҳоратдон соҳиби сизларнинг ичингизда эмасми?» дедилар.

Бу Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоху анҳу сизларнинг ичингизда эмасми, деганлари. Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоху анҳу доимо Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг кавушларини, ёстик ва таҳорат идишларини кўтариб юриб хизматларини қилганларидан ана шундоқ номланар эдилар.

Абу Дардаа розияллоху анҳунинг бу гаплари остида ичингизда Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоху анҳудек одам туриб Аллоҳ таолодан солиҳ суҳбатдош сўраб дуо қилганинг нимаси, деган маъно бор эди.

Абу Дардаа розияллоху анҳунинг «Шайтондан сақланган сизнинг ичингизда эмасми?» деганлари «Аммор ибн Ясир сизнинг ичингизда эмасми?» деганларидир. Чунки, Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг дуолари ила Аммор ибн Ясир розияллоху анҳу шайтондан

сақланган эдилар.

Абу Дардаа розияллоху анхунинг «Ўзидан бошқа билмайдиган сирнинг соҳиби сизнинг ичингизда эмасми?» деганлари «Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоху анху сизнинг ичингизда эмасми?» деганларидир. Чунки Расулуллох соллаллоху алайҳи васаллам у кишига мунофиқларнинг исмларини айтиб берган ва буни сир сақлаб, ҳеч кимга айтмасликни амр қилган эдилар.

Аммо Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоху анху одамларга ўргатиш лозим бўлган илмларни ҳеч эринмай, биров сўрамаса ҳам ўргатар эдилар.

Имом Бухорий, Насайй, Ибн Абу Шайба ва Абдурраззоқлар Зайд ибн Ваҳбдан ривоят қиладилар:

«Ҳузайфа розияллоху анху масжидга кирса, бир киши рукуъ ва сужудларни батамом қилмай намоз ўқиётган экан. Намоз тамом бўлгандан кейин Ҳузайфа розияллоху анху унга:

«Қачондан бери намозинг шундоқ?» деди.

«Қирқ санадан бери», деди у.

Шунда Ҳузайфа розияллоху анху унга:

Қирқ йилдан буён намоз ўкимапсан. Агар намозинг шундоқ ҳолида ўлсанг Муҳаммад соллаллоху алайҳи васалламнинг фитратларидан бошқа фитратда ўласан», деди ва унга намоз ўқишни ўргата бошлади.

«Одам намозни енгил ўқийди. Рукуъ ва сужудни тўлиқ қилади», деди».

КАМТАРЛИКЛАРИ

Ибн Саъд раҳматуллоҳи алайҳи Муҳаммад ибн Сирийн розияллоху анхудан ривоят қиладилар:

«Умар розияллоху анху қачон бирор омилни юборадиган бўлсалар, унинг аҳдномасига, модомики, ичингизда адолат ўрнатар экан, унга кулоқ осинглар ва

итоат қилинглар, деб ёзар эди.

У киши Ҳузайфа розияллоҳу анҳуни Мадоинга омил қилганида унинг ахдномасига, у сиздан сўраса, унга кулоқ осинглар ва итоат қилинглар, деб ёзди.

Ҳузайфа Умарнинг олдидан ўзи бир эшакка миниб, юкини бир эшакка ортиб чиқди. Мадоинга етиб келганида уни юрт аҳли ва бошлиқлари кутиб олдилар. У бир кўлида нон ва парча гўшт билан эшакка миниб етиб борди ва ўз ахдномасини уларга ўқиб берди. Шунда улар:

«Биздан хоҳлаган нарсангни сўра!» дедилар.

«Мен сизлардан, модомики, сизнинг ичингизда турар эканман, ўзим егани таом ва эшагимга ем сўрайман», деди.

Ҳузайфа уларнинг ичида Аллоҳ хоҳлаганича турди. Сўнгра Умар унга, кел, деб ёзди. Умарга унинг келаётгани ҳақида хабар етганда, йўлга унга кўринмайдиган жойга пистирма қўйиб қўйди.

Умар уни ўз олдидан қандоқ чиқиб кетган бўлса, шундоқ қайтиб келганини кўрганда қувонди ва уни маҳкам кучиб:

«Сен биродаримсан! Мен биродарингман!» деди».

ЖАННАТ ИСТАЙМАН

Ҳижрати набавийнинг ўттиз олтинчи санаси. Мадоин шаҳри. У ерга ҳазрати Усмон розияллоҳу анҳунинг шаҳид бўлганлари ҳақидаги хабар етиб келди.

Имом Бухорий Ҳолид ибн Робийъдан ривоят қиладилар:

«Ҳузайфа розияллоҳу анҳу оғирлашиб қолганда унинг одамлари ва ансорлар эшитиб кечаси тонгга яқин етиб келишди. Бас, у:

«Ҳозир соат қанча?» деди.

«Кечаси, тонгга яқин», дедик.

«Олов сабоҳидан Аллоҳ паноҳини сўрайман. Мени

кафанлайдиган нарса олиб келдингизми?» деди.

«Ҳа», дедик.

«Кафанларга ортиқча сарф қилманглар. Чунки Аллоҳнинг ҳузурида мен учун яхши нарса бўлса, ундан яхши нарсага эришган бўламан. Агар бошқаси бўлса, мендан уни шилиб олинади», деди.

Мадоиннинг улуғи Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анху оғир бемор ҳолларида ётибдилар. Кишилар кетма-кет у кишини кўргани келмоқдалар. Баъзилари юрак ютиб, беморнинг кўнглини кўтариш учун ҳол сўраб ҳам қўйишади. Ўшалардан баъзилари:

«Нимани истайсиз?» деб сўради.

«Жаннатни истайман», деди бемор.

«Нимадан шикоятингиз бор?» деди сўровчи.

«Гуноҳлардан», деди бемор.

«Сизга табиб чақирайликми?» деди сўровчи.

«Табибнинг ўзи бемор қилди», деди бемор.

Ўлим лаҳзаси келганда Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анху:

«Марҳабо ўлим, хуш келдинг. Марҳабо камбағалликда келган ҳабибга. Ким надомат қилса, нажот топмабди.

Эй Аллоҳим! Мен дунёни қудуқ қазиш, дарахт экиш учун суйганим йўқ. Мен уни кечаси бедор бўлиш, иссиқда чанқаш, кўп рукуъ ва сажда қилиш, Аллоҳ азза ва жалланинг зикрини қилиш, ва уламолар ҳузурида тиз чўкиш учун севдим», дедилар.

Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анху ўттиз олтинчи хижрий санада, ҳазрати Усмон розияллоҳу анҳудан қирқ кун кейин вафот этдилар.

Аллоҳ таоло Ҳузайфа ибн ал-Ямон розияллоҳу анҳудан рози бўлсин!

فضل البراء بن مالك ت

БАРО ИБН МОЛИК РОЗИЯЛЛОҲУ АНҲУНИНГ ФАЗЛЛАРИ

Азизлар, келажак сатрлардан Аллоҳ таолонинг ёрдами ила улуг ҳаётларини ўрганадиган саҳобий розияллоҳу анҳунинг тўлиқ исмлари Баро ибн Молик ибн Назр ал-Ансорий, ан-Нажжорий ал-Маданийдир. У киши машҳур саҳобий, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ходимлари Анас ибн Молик розияллоҳу анҳунинг ота бир-она бир акаларидир.

Баро ибн Молик розияллоҳу анҳунинг оталари Молик мушрик Ҳолида иймонга келмай ўлиб кетган. У кишининг оналари машҳур саҳобия Умму Сулайм. Баро ибн Молик розияллоҳу анҳу ўғай оталари Абу Толҳа розияллоҳу анҳунинг тарбияларини олдилар.

Баро ибн Молик розияллоҳу анҳуга Аллоҳ таоло паҳлавонлик, чавондозлик ва жангчилик сифатларини берган эди. Шунинг учун ҳам Исломни қабул қилган кунларидан бошлаб ўзларини мазкур сифатларини сайқаллаб, улар ила Исломга хизмат қилишга ҳозирлана бошладилар.

НАБАВИЙ ЖАНГЛАРДА

Баро ибн Молик розияллоҳу анҳунинг Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан биринчи бор иштирок қилган жанглари Уҳуд уруши бўлди. Ўшанда у киши жангчиларнинг энг кичик ёшдагиси бўлганлар. Ундан кейин «Хандак» жангида фаол қатнашдилар.

Аста-секин бошқа жангларда ҳам иштирок этдилар. У киши Ҳудайбийя сулҳида қатнашиб, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга ризвон байъатини қилдилар. Шунингдек, Макка фатҳи, Ҳунайн ва бошқа барча

жангларда иштирок қилдилар.

Баро ибн Молик розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳодийларидан бири эдилар. Ҳодий дегани, туяни етаклаб байтларни оҳангга солиб айтиб кетадиган кишидир. Баро ибн Молик розияллоҳу анҳунинг овозлари ширали эди. У киши Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг сафарларида эркакларга ҳодийлик қилар эдилар. Аёлларга Анжаша номли саҳобий ҳодийлик қиларди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Баро ибн Молик розияллоҳу анҳунинг фазллари ҳақида бир ҳадиси шариф айтиб кетдилар.

3144- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ τ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ρ قَالَ: كَمْ مِنْ أَشْعَثَ أَغْبَرَ ذِي طَمْرَيْنٍ لَا يُؤْبَهُ لَهُ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لِأَبْرَهُ مِنْهُمْ الْبَرَاءُ بْنُ مَالِكٍ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

3144. Анас ибн Молик розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қанчадан-қанча сочи тўзиган, ғубор босган, икки жандани кийган борки, гар Аллоҳга қасам ичса, уни бажо қилур. Баро ибн Молик ўшалардандир», дедилар».

Термизий ривоят қилган.

Албатта, бу катта фазл, улуғ мақом эди.

ҲАЗРАТИ АБУ БАКР ДАВРЛАРИДА

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг пайтларида Баро ибн Молик розияллоҳу анҳу ўта ёш бўлганларидан бошқа баҳодир катта саҳобалар соясида

унча якқол кўзга ташланмаган бўлишлари эҳтимол. Аммо Баро ибн Молик розияллоху анхунинг қаҳрамонликлари Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламдан кейинги юришларда тилларда дoston бўлди.

Биринчи халифа ҳазрати Абу Бакр розияллоху анху даврларида ҳаммага маълум Ридда урушлари бошланди. Исломдан қайтиб, муртад бўлган араб қабилалари билан ҳаёт-мамoт жанглари бўлди. Ана ўша жанглarda Баро ибн Молик розияллоху анхунинг жангчилик сифатлари ўзининг бутун қомати ила майдонга чиқди.

МУРТАДЛАРГА ҚАРШИ ЛАШКАРЛАР ТАЙЁРЛАШ

Абу Бакр Сиддиқ розияллоху анху Усома розияллоху анхунинг лашкари дам олиб бўлгандан ке-йин Мадинаи Мунавваранинг ташқарисига аскаргоҳ қурдилар. Вазиятни чамалаб кўриб, муртадларга қарши уруш олиб бориш учун ўн битта лашкар туздилар ва уларга қўмондонлар тайин қилдилар ҳамда уларнинг вазифаларини белгиладилар.

1. Холид ибн Валид лашкари.

Тулайҳа ибн Хувайлид ал-Асaдийга боради. Ундан фориғ бўлгандан сўнг Молик ибн Нувайрага ўтади.

2. Икpима ибн Абу Жаҳл лашкари.

Ямомадаги Мусайлима ал-Каззoбга боради.

3. Шурҳабийл ибн Ҳасана лашкари.

Икpимага ёрдамга боради.

4. Муҳожир ибн Абу Умайя лашкари.

Ал-Анасийнинг аскарига қарши боради. Кейин Кинда томон ўтади.

5. Ҳузайфа ибн Муҳсон ал-Ғалақоний лашкари.

Дубаа аҳли томон боради.

6. Арафжа ибн Ҳарсама лашкари.

Муҳра аҳлига боради. Кейин ўзларидан аввалги

лашкар ила бирлашади. Ҳар ким ўз амирлигини қилаверади.

7. Сувайд ибн Муқаррин лашкари.

Яманнинг Тухамасига боради.

8. Ал-Алаа ибн ал-Ҳазрабий лашкари.

Баҳраинга боради.

9. Турайфа ибн Ҳожир лашкари.

Бани Салим ва ҳавазонликларга боради.

10. Амр ибн Осс лашкари.

Қузоъага боради.

11. Холид ибн Саъид ибн Осс лашкари.

Шом тарафларга боради.

МУСАЙЛАМА ХАБАРИ

Бани Ҳанийфа элчилари Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келганда уларнинг ичида машҳур бузғунчи Мусайламатул Каззоб ҳам бор эди. Бу набокор аввалроқ Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга мактуб юборган эди. Мактубда куйидагилар айтилганди:

«Аллоҳнинг Расули Мусайламадан, Аллоҳнинг Расули Муҳаммадга.

Аммо баъд; Мен бу ишда сенга шерик бўлдим. Бу ишнинг яrimi бизгадир. Унинг яrimi Қурайш-гадир. Қурайш адолат қиладиган қавм эмаслар».

Ўшанда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам унга куйидаги жавобни ёзгандилар:

«Бисмиллаҳир Роҳманир Роҳийм. Аллоҳнинг Расули Муҳаммаддан, Мусайламага. Ҳидоятга эргашганларга саломлар бўлсин. Аммо баъд; Албатта, ер Аллоҳнинг мулкидир. Уни Ўз бандаларидан кимга хоҳласа, ўшанга мерос қилур. Окибат тақводорларникидир».

Бани Ҳанийфа элчилари Расулуллоҳ соллаллоҳу

алайҳи васалламнинг ҳузурларига кирганларида Мусайламани у зотдан кийимлари билан тўсиб турган эдилар. Бу каззоб шу ерда ҳам ўз набокорлигини қилганди. У Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан ўз султонлари остидаги нарсанинг бир қисмини беришларини сўраганди. Шунда у зот қўлларидаги чўпни кўрсатиб:

«Сенга мана шу чўпни ҳам бермайман», дегандилар.

Ўша Мусайлама ал-Каззоб Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан кейин ўз диёридаги муртадларга бош бўлиб, Ислом давлатига катта хавф туғдирган кучга айланди.

Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳу Икрима ибн Абу Жаҳл лашкарини ўша Нажд тарафдаги, Ямомадаги Мусайлама ал-Каззобга юборди. Унинг ортидан мадад учун Шурҳабийл ибн Ҳасанани яна бир лашкар билан жўнатди.

Икрима Шурҳабийл ибн Ҳасанани кутиб турмасдан, ўзи ишни битирмоқчи бўлиб, шошилиб Мусайламанинг аскарлари билан тўқнашди ва енгилди. Абу Бакрнинг ундан аччиғи чиқди ва Мадинага қайтиб келмасдан Яманга бориб, Ҳузайфа ва Аржафага қўшилишга, улар билан бирга Маҳар аҳлига қарши уруш қилишга амр қилди.

Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳу Холид ибн Валидга одам юбориб, уни Мусайлама томон юришга амр қилди. Унга муҳожир ва ансорлардан иборат катта лашкарни мададга юборди. Шурҳабийл ибн Ҳасанага одам юбориб, Холидни кутиб туришга амр қилди. Мусайламанинг қирк минг кишилиқ лашкари бор эди.

Мусайлама ва Бани ҳанийфаликлар Холиднинг келаётганини эшитиб, Ямоманинг четига аскаргоҳ қилиб, одам тўпладилар. Уларга жуда кўп одам қўшилди.

Холид ҳам яқинлашиб келарди. Унинг лашкари олдида Шурҳабийл ибн Ҳасана борарди. Бани Ҳанийфанинг аскаргоҳига бир кечалик йўл қолганда уларнинг Омирдан

ўч олиб келаётган бир жангчи гуруҳини учратди. Бу гуруҳга Бани Ҳанийфанинг улуғларидан Мажоъа ибн Марора бошлиқ эди. Холид амр қилиб, бошлиқларидан бошқасини қатл этдирди.

Сўнгра Холид бориб, муртадлар лашкари ила тўқнашди. Икки томон қаттиқ жанг қилди. Дастлаб мусулмонларнинг иши юришмади. Муртадлар Холиднинг чодиригача етиб келдилар ва унинг хотинини асир олмакчи бўлдилар. Уларни Мажоъа бу ишдан қайтарди.

Баро ибн Молик розияллоҳу анҳу отлиқ мужоҳидларга қўмондон эдилар. Ўша куни бош қўмондон Холид ибн Валид розияллоҳу анҳу отлиқларга Усома ибн Зайд розияллоҳу анҳуни қўмондон қилиб қўйган эдилар. Мусулмонлар оғир аҳволга тушиб, отлиқлар тум-тарақай бўлиб кетгандан сўнг одамлар Холид ибн Валид розияллоҳу анҳуга:

«Баро ибн Молик ал-Ансорийни қўмондон қил», дедилар. Шунда Холид ибн Валид розияллоҳу анҳу:

«Эй Баро, отлиқларга қўмондонлик қил!» дедилар.

«Мени ўзинг бўшатган эдинг. Энди отлар тарқалиб кетгандан кейин, отлиқларга қўмондонлик қил, дейсанми?!» деди Баро ибн Молик розияллоҳу анҳу.

«Эй эркак! Ҳозир итоб вақти эмас. Отлиқларга қўмондонлик қил!» деди бош қўмондон.

Баро ибн Молик розияллоҳу анҳу ўзларини аямай душманга қарши шиддат ила жанг қилар эдилар. У киши бош қўмондон амрини эшитиб, мусулмонларнинг изтиробга тушганларини, сафлари бузилганини кўрганда баланд овоз ила:

«Эй мусулмонлар! Қаёққа кетмоқдасизлар?! Мен Баро ибн Моликман! Мен томон келинглар!» деб қичқирдилар.

Сўнгра мусулмонлар бирлашдилар ва Аллоҳ уларга ўз сакинасини нозил қилди.

Бани ҳанийфаликлар аччиқланиб, шиддат-ла жанг

қилдилар. Холид уруш Мусайламанинг зиддига бўлаётганини англади. Уни яккама-якка олишувга чақирди. У олишувга чиқди ва иши оғирлашиб қолганда қочди. Унинг одамлари ҳам қочишга турди. Холид мусулмонларга нидо қилди. Улар бирдан ҳамла қилиб, муртадларни шармандаларча мағлуб этдилар.

Муртадларнинг қолганлари Мусайламанинг Ҳадийқатур Роҳман номли боғига кириб олишди. У кўрғонга кириш мусулмонлар учун қийин бўлди.

Шунда Баро ибн Молик мени боғнинг ичига отинглар, деди. Шериклари уни ўша боғнинг ичига улоқтирдилар. Унинг ёлғиз ўзи душман билан жанг қила туриб эшикни очди. Мусулмонлар ундан кириб, кўплаб душманни қатл қилдилар.

Қатл этилганлар ичида Мусайлама ҳам бор эди. Уни Ҳамза ибн Абдулмуттолибнинг қотили Ваҳший билан яна бир ансорий ўлдирдилар. Ўша вақтда Мусайлама юз эллик ёшда эди.

«Ал-Исоба фий тамйизи саҳоба» китобида Баро ибн Молик розияллоҳу анҳудан қуйидагилар ривоят қилинган:

«Мусайлама куни бир одамни учратдим. Уни Ямоманинг эшаги дейилар эди. Ўша жуссадор, катта одам эди. Унинг қўлида оқ қилич бор эди. Мен унга чап бериб туриб, икки оёғига зарба берган эдим, паст тарафи кесилиб кетди. У чалқанчасига йиқилди. Мен унинг қиличини олдим. Ўз қиличимни қинига солиб қўйдим. Ўша қилич синиб кетгунча душман билан жанг қилдим».

Ўша куни Баро ибн Молик розияллоҳу анҳу саксондан ортиқ жароҳат олдилар. Деярли у кишининг баданининг ҳар бир жойига ёки қилич, ёки найза теккан эди. У киши тузалиб кетгунча ўтган бир ой муддатда Холид ибн Валид розияллоҳу анҳунинг ўзлари шахсан беморга қарадилар.

Бу жангларда саҳобаи киромлардан етмиш киши шаҳид бўлдилар. Шаҳидлар ичида Абу Ҳузайфа ибн Утба,

Солим мавло Абу Ҳузайфа, Шужоъ ибн Ваҳб, Зайд ибн Хаттоб, Абдуллоҳ ибн Саҳл, Молик ибн Амр, Туфайл ибн Амр ад-Давсий, Язийд ибн Қайс, Омир ибн Букайр, Абдуллоҳ ибн Махрама, Соиб ибн Усмон ибн Мазъун, Уббод ибн Бишр ва бошқа катта саҳобаи киромлар бор эди. Бу ҳодисалар ўн биринчи ҳижрий санада бўлиб ўтди.

МИСЛСИЗ ЖАСОРАТ

Баро ибн Молик розияллоҳу анҳу ўз даврларида кўп қийинчиликларни матонат билан енгиб ўтган баҳодир шахс эдилар. У кишининг жасоратларига ҳамма тан берар эди.

Баро ибн Молик розияллоҳу анҳу иштирок этган жангларда у кишининг укалари Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳу ҳам иштирок этар эдилар. Баро ибн Молик розияллоҳу анҳу жангларнинг бирида укалари Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳуни ўлимдан сақлаб қолганлари тилларда дoston бўлиб кетган эди. Аслида воқеа бундоқ бўлган эди.

Мусулмонлар душман қўрғонини қамал қилган эдилар. Мужоҳидлар ичида Баро ибн Молик розияллоҳу анҳу ва Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳулар ҳам бор эдилар. Душман юқоридан қизитилган занжир сиртмоқ ташлаб одамларни илинтириб ўзларига тортиб олар эди.

Иттифоқо, ўша сиртмоқлардан бирига Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳу илиниб қоладилар. Душман аскарлари у кишини ўзлари томон торта бошлайдилар. Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳу бор имконларини ишга солиб, жон-жаҳдлари билан сиртмоқдан чиқишга интиладилар. Лекин имкони бўлмайди. Душманлар у кишини аста-секин ўзлари томон тортиб бораверадилар.

Баро ибн Молик розияллоҳу анҳуга укалари Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳунинг душманнинг қизитилган

занжир сиртмоғига тушиб қолгани ҳақидаги хабар етиб боради. У киши елдек учиб етиб келадилар. Қарасалар, укалари Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳунинг ҳоллари чатоқ. Баро ибн Молик розияллоҳу анҳу сакраб деворга чиқадилар ва қизитилган занжирни ушлаб ўзлари томон торта бошлайдилар. Икки томон тортишмачоқни анча вақтгача давом эттирадилар. Баро ибн Молик розияллоҳу анҳунинг қўллари куйиб борар эди. Аммо у киши қизиган занжирни қўйиб юборишни ҳаёлларига ҳам келтирмас эдилар. Занжирни қўйиб юбориш у киши учун жонажон укаларини ўлимга топшириш билан баробар эди.

Бу ҳаёт-мамот тортишуви охири занжирнинг узилиб кетиши ва Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳунинг озод бўлишлари билан тугади. Баро ибн Молик розияллоҳу анҳу нафасларини ростлаб, қўлларига қарасалар, эти битта қолмай куйиб суяги чиқиб қолибди.

ҲАЗРАТИ УМАР ДАВРЛАРИДА

Баро ибн Молик розияллоҳу анҳу ҳазрати Умар розияллоҳу анҳунинг халифалик даврларида ҳам фатҳ ишларида фаол қатнашишни давом эттирдилар.

У кишининг баҳраинлик Мирзабон билан тушган яккама-якка олишувлари тарих саҳифаларига алоҳида таъкид ила ёзилиб қолган.

Форс тилида подшоҳдан кейинги ўринда турадиган ҳарбий кишини Мирзабон дейилар эди. Баро ибн Молик розияллоҳу анҳуга қарши олишувга чиққан шахсни Зора Мирзабони дейилар эди. Зора эса, Баҳраиндаги жойлардан бирининг номи эди. У жуда ҳам бой одам эди. Ўша пайтларда жангчи кимни қатл қилса, унинг бор молу мулкини ҳам олар эди. Баро ибн Молик розияллоҳу анҳу Зора Мирзабони билан олишувга чиқиб, уни қатл қилганларидан кейин унинг молу мулкини олдилар. У

молу мулк жуда ҳам кўп, ўттиз минг эди. Шунда Умар розияллоху анху Баро ибн Молик розияллоху анхуга теккан нарса кўп бўлиб кетибди, бешдан бирини олайлик, деганлар.

Баро ибн Молик розияллоху анхунинг ҳаддан ташқари шижоатли эканликлари ҳазрати Умар розияллоху анхуни доимо эҳтиёт бўлишга чорлаб турар эди. У киши аскарбошиларга ёзган мактубларида Баро ибн Моликни кўмондон қилманглар, у ҳалокатлардан бир ҳалокатдир, одамларни бошлаб кетиб қолади, дер эдилар.

Баро ибн Молик розияллоху анху ўзларини жангчи бўлиб туғилган ва жангда ўладиган одамлардан деб ҳисоблар эдилар. У кишининг бу гапга қанчалар ишонишларини имом ал-Ҳоким ва бошқалар ўз китобларида келтирган қуйидаги гаплардан ҳам билиб олсак бўлади.

Бир куни Абдуллоҳ ибн Амр розияллоху анху ўз акаси Баро ибн Молик розияллоху анхуни кира, у чалқанча ётиб, оёғини чалиштириб олиб шеърни қўшиқ қилиб айтаётган экан. Шунда Абдуллоҳ ибн Амр розияллоху анху ўз акасига танбех бериб:

«Эй ака! Шеърни қўшиқ қилиб айтасанми?! Аллоҳ сенга унинг ўрнига ундан яхши нарсани, Қуръонни бериб қўйибди-ку!» деди.

«Мени тўшагимда ўлиб қолади, деб қўрқаяпсанми? Менинг ёлғиз ўзим юзтасини ўлдирганман. Бошқалар билан шерик бўлганим кўп! Мен Аллоҳ мени бу ҳолга туширмаслигини орзу қиламан», деди.

ШАРҚИЙ ЖАБҲАДАГИ ЎЗГАРИШЛАР

Ўша пайтда шарқий жабҳада ўзгаришлар юз берди. Басра амири Утба ибн Ғазвон розияллоху анху вафот этди. Умар ибн Хаттоб розияллоху анху у кишининг ўринларига

аввал Муғйра ибн Шўъба розияллоҳу анҳуни қўйдилар. Сўнгра у кишини Абу Мусо ал-Ашъарий розияллоҳу анҳу билан алмаштирдилар.

Ўша вақтда Форсинг подшоси Яздажир ўз одамларини мулкни қайта тиклашга даъват қилар эди. Улар Аҳвозга мактуб йўллаб, уларни ҳам мусулмонларга қарши чиқишга ундай бошладилар.

Бу хабар Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳуга етганда у киши ҳам Басранинг амирига, ҳам Куфанинг амирига ўша томонга катта лашкар юборишга буйруқ бердилар. Улар бориб, Ромхурмузни фатҳ қилдилар.

Хурмузон Тистрга қочиб кетди. Басра аскарари Аҳвозга етганда бу хабарни эшитиб, йўлни Тистр томон бурди. Ҳаммалари Тистр атрофида учрашиб, уни қамал қилишни бошладилар.

Қамал кучайганда шаҳар аҳолисидан бир киши омонлик сўраб чиқди ва йўл кўрсатиб беришни ваъда қилди. У шаҳар ичига олиб қирадиган ер ости йўли борлигини айтди.

Шунда мусулмон фотиҳларнинг кўмондони Абу Мусо ал-Ашъарий розияллоҳу анҳу Баро ибн Молик розияллоҳу анҳуни чақириб:

«Бизга шаҳарнинг ичига олиб чиқадиган ер ости йўли далолат қилинди. Ўзинг билан бирга борадиган одамларни танлаб ол», деди.

Баро ибн Молик розияллоҳу анҳу бу амрни олганларидан кейин Мужзъа ибн Саврни чақириб:

«Ўз қавмингдан ҳушёр ва бақувват бир кишини номини айт», дедилар.

«Нима учун, эй Баро?» деди.

«Бир иш бор», дедилар.

«Ўша одам менман!» деди.

«Ер ости йўлига далолат қилиндик. Ўшанга кирмоқчимиз», дедилар.

«Мен сен билан биргаман!» деди.

Улар мазкур йўл билан шаҳар ичига кириб кетдилар. Улар билан бир қанча фотиҳлар ҳам кетдилар. Мусулмонлар уларнинг такбир айтишларини кутиб турдилар. Ниҳоят ичкаридан эшиклар очилиб, такбир айтилди. Ҳамма шаҳарни фатҳ қилишга ошиқди.

Баро ибн Молик розияллоҳу анхунинг шериклари Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг у киши ҳақларидаги:

«Қанчадан-қанча сочи тўзиган, ғубор босган, икки жандани кийган борки, гар Аллоҳга қасам ичса, уни бажо қилур. Баро ибн Молик ўшалардандир», деган ҳадиси шарифларини яхши билар эдилар. Улар қачон ишлари юришмай қолсалар, эй Баро Роббингга қасам ич, деб илтимос қилишар эди.

Ибн Асир ўзларининг «Усулul Ғоба» китобларида қуйидагиларни ривоят қиладилар:

«Форс юртларидаги Тистр куни бўлганида одамлар кийин аҳволда қолдилар. Мусулмонлар Баро ибн Молик розияллоҳу анҳуга:

«Эй Баро, Роббингга қасам ич!» дедилар.

«Эй Роббим, Сенга қасам ичаманки, уларнинг кифтларини бизга тутиб бер ва мени Ўз Набийинг-га эриштир!» деди Баро ибн Молик розияллоҳу анҳу ва душман томон ҳамла қилди. Одамлар унинг бирла ҳамла қилдилар. Форслар енгилди. Баро қатл қилинди. Уни Ҳурмузон қатл қилди. Бу ҳижратнинг йигирманчи санасида бўлди».

Ҳурмузон шаҳар қалъасига беркиниб олиб, ҳазрати Умар розияллоҳу анхунинг ҳукмларига тушишни талаб қилди.

Фатҳлар тамом бўлгандан кейин Ҳурмузон ила ҳазрати Умар розияллоҳу анхунинг олдиларига борадиган ҳайъат тузилди. Уларнинг ичида Анас ибн Молик розияллоҳу

анху ва Аҳнаф ибн Қайслар ҳам бор эди.

Мадинаи Мунавварага етиб келишганда одамлари Ҳурмузонга дебождан бўлган кийимларини, ёқутли тожини ва бошқа зебу зийнатларини кийдирдилар. Сўнгра Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анху томон юриб кетдилар.

Улар етиб борганларида Умар розияллоҳу анху қўлларида дарралари билан масжидда ухлаб қолган эканлар.

Ҳурмузон: «Умар қани?» деди.

Улар: «Ана у», дедилар.

Ҳурмузон: «Унинг қўриқчилари ва эшик бегилари қани?» деди.

Улар: «Унинг қўриқчиси ҳам, эшикбегиси ҳам йўқ», дедилар.

Ҳурмузон: «Ундок бўлса у набий бўлиши керак», деди.

Улар: «Анбиёларнинг амалини қилади, холос», дедилар.

Шу пайт Умар уйғонди. Унга Ҳурмузоннинг хабари берилди. У унга назар солиб туриб:

«Буни ва бунга ўхшаганларни Ислом ила хор қилган Аллоҳга ҳамд бўлсин», деди.

Сўнгра унинг устидагиларни ечиб, оддий ки-йим кийгизишга амр қилди ва унга:

«Алдамчиликнинг оқибати қандок бўлишини ва Аллоҳнинг амрининг оқибати қандок бўлишини кўрдингми?» деди.

У: «Эй Умар! Жоҳилият вақтида сиз билан бизнинг орамизни Аллоҳ тек қўйиб қўйганда биз сизга ғолиб келган эдик. Энди эса, сизлар бизга ғолиб келдингиз», деди.

Умар: «Жоҳилиятда сизлар бизга ғолиб келишингиз сизнинг бирлигингиз ва бизнинг тарқоқлигимиз ила бўлган. Бирин-кетин аҳдни бузишингга нима ҳужжатинг ва узринг бор?» деди.

У: «Сенга бунинг хабарини беришимдан олдин қатл қилишингдан қўрқаман», деди.

Умар: «Ундан қўрқма», деди.

У сув сўради. Унга қўпол қадаҳда сув берилди.

У: «Агар чанқоқдан ўлсам ҳам бунга ўхшаш нарсадан ича олмайман», деди.

Унга ўзи рози бўлган идишда сув берилди.

У: «Ичишимдан олдин ўлдириб қўясанми, деб қўрқаман», деди.

Умар: «Ичиб бўлгунингча сенга ҳеч нарса бўлмас», деди.

У охиригача ичди.

Умар: «Унга яна беринглар. Унга ўлим билан чанқоқликни жамламанглар», деди.

У: «Менинг сувга ҳожатим йўқ. Мен бу билан жон сақламоқчи бўлдим, холос», деди.

Умар: «Энди, сени қатл қиламан», деди.

У: «Сен менга омонлик бергансан», деди.

Умар: «Ёлғон айтдинг», деди.

Анас ибн Молик: «Рост айтди. Эй мўминларнинг амири, унга омонлик бердингиз», деди.

Умар: «Эй Анас, мен Баро ибн Молик ва Мажзаъа ибн Саврларнинг қотилига омонлик берар эканманми?! Аллоҳга қасамки, ёки йўл топ, ёки сени иқобга оламан», деди.

Анас: «Ўзингиз, хабарини бергунингча сенга ҳеч нарса бўлмас, ичиб бўлгунингча сенга ҳеч нарса бўлмас, дедингиз-ку», деди.

Унинг атрофидагилар ҳам шунга ўхшаш гап айт-дилар. Шунда Умар розияллоҳу анҳу Ҳурмузонга қараб:

«Мени алдадинг. Аллоҳга қасамки, мен фақат мусулмондангина алданаман», деди.

У мусулмон бўлди. У яхшилик ила тобеъин бўлди. Умар унга икки минг нафақа тайин қилди. Икковлари

орасида Муғийра ибн Шўъба таржимонлик қилар эди.

Аллоҳ таоло Баро ибн Молик розияллоҳу анҳудан рози бўлсин!

فضل حسان بن ثابت ؓ

ҲАССОН ИБН СОБИТ РОЗИЯЛЛОҲУ АНҲУНИНГ ФАЗЛЛАРИ

Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг шоирлари бўлмиш бу саҳобий розияллоҳу анҳунинг тўлиқ исмлари Ҳассон ибн Собит ибн Мунзир ибн Ҳаром ибн Умар ибн Зайд Манот ибн Адий ибн Амр ибн Молик ибн Нажжор ал-Ансорийдир. У кишининг кунялари Абулвалид бўлган. Шунингдек, гоҳида Абу Абдурроҳман ёки Абул Ҳисом деган кунялари ҳам ишлатилган.

Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳунинг оналари ал-Фарийъа бинти Холид ибн Қайс ибн Лузон ибн Абдуд ибн Зайд ибн Саълаба ибн ал-Хазраж ибн Соъида ибн Калб ибн ал-Хазраждир.

Насаб илми уламолари Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳунинг насаблари бир тарафдан Хазраж қабиласининг Бани Нажжор уруғига бориб тақалади. Яна ҳам нарироқ борилса, Ямандаги қаҳатонийларга, Шом мулкдорларидан Оли Ҳассонга ва охир-оқибат Амр ибн Омир ибн Моус Самаага боради. Амр ибн Омир ибн Моус Самаа ўз қавмининг раиси эди. У Ирам селидан олдин орқасидан бир қанча авлодларни қолдириб вафот этди. Унинг ўрнига укаси Имрон ибн Омир раис бўлди. Унинг боласи йўқ эди. Аммо ўта бой-бадавлат эди. Унинг боғу бўстонлари қаби боғлар бошқа подшоҳларда йўқ эди. Унинг қавмида Торийфа исмли коҳин аёл бор эди. Бир куни ўша аёл унга тўғон портлаши ҳақида хабар берди.

Шунда у ўз одамлари билан бу ҳақда гаплашди. Уларга сирни бошқаларга ошкор қилмасликни қаттиқ тайинлади. У ҳийла йўли билан ўз қавмини бошқа юртларга олиб кетиш режасини тузар эди. Имрон ибн Омир акасининг болалари билан тил бириктириб, ўзи билан одамлар кўзига хусумат қилиш ва уни таҳқирлашни келишиб олди. Кейин эса, у ўзини қаттиқ хафа бўлган қилиб кўрсатиб мулкларини сотиб, бошқа юртга кўчиб кетадиган бўлди. Шундагина одамлар унга ишониб унинг нарсаларини сотиб олишлари мумкин эди. Агар тўғон бузилиб офат етиши ҳақидаги хабар тарқаса, биров ҳеч нарса сотиб олмас, балки ҳамма қочиб қолиш пайдан бўлар эди.

Имрон ибн Омирнинг ҳийласи иш берди. Одамлар унинг боғу роғлари, иморату қасрлари ва бош-қа мулкларини сотиб олдилар. У эса, ўз қариндошлари билан бошқа юртларга кўчиб кетди. Ҳориса ибн Имрон ибн Омир Маккага тушди. Улардан кейинроқ Ҳузоъаликлар тарқалди. Саълаба ибн Имрон ибн Омир Ясрибга келиб тушди. Улар кейинги Авс ва Ҳазражлардир. Бизнинг қаҳрамонимиз Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу айнан Ҳазраж қабиласидандир.

Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу бир юз йигирма йил умр кўрганлар. Бу йилларнинг олтмишини жоҳилиятда, олтмишини Исломда ўтказганлар. Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу жоҳилият вақтида ўз қавмининг фарзанди бўлиб ўсган эди. У киши Ҳазраж ва Авс орасида бўлган тинимсиз урушларнинг кўпини бошидан ўтказдилар. Аммо бирор марта қурол кўтариб жангга кирмадилар. Чунки жангчилик у кишининг табиатида йўқ эди. У жанг қилса ҳам даҳанаки жанг қилар эдилар. Ўз шеърлари билан душманга қарши курашар эдилар.

Умуман олганда, Ҳассон ибн Собит эс тортганидан бошлаб, жоҳилиятда ўтган барча умрини асосан ўз қавми Оли Жуфнани мадҳ қилиб, уларнинг мукофотларини ва

сахийликларидан баҳраманд бўлиб ўтказди.

Ўша пайтларда Ясриб деб аталадиган Мадина шахрида араблар билан бирга қачонлардир қув-ғинлардан қочиб келиб қолган яҳудийлар ҳам яшар эди. Улар аҳли китоб бўлганлари учун ўзларини араблардан устун кўрар эдилар. Араблар ҳам уларга ҳавас билан қарар эдилар. Жумладан, бизнинг қаҳрамонимиз ҳам.

Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу қуйидагиларни айтадилар:

«Етти-саккиз ёшдаги бола эдим. Кўрган-эшитган нарсамга ақлим етар эди. Бир куни эрталаб Ясрибда бир яҳудий:

«Эй яҳудийлар жамоаси!!!» деб бақириб қолди.

Унинг олдига тўпланишди. Мен эшитиб турибман, улар:

«Шўринг қурғур, сенга нима бўлди?» дедилар.

«Батаҳқиқ, бу кеча туғиладиган Аҳмаднинг юлдузи чикди!» деди у.

Шундай қилиб, у Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг дунёга келиш хабарларини анча аввал эшитди.

Вақти-соати келиб, у зот Аллоҳ таоло томонидан Пайғамбар этиб юборилганларида хижратдан олдин иймон келтирдилар.

Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳунинг ҳаётлари ҳақида келган маълумотларни синчиклаб ўрганадиган бўлсак, у кишининг туғма шоир эканликларини, умр бўйи шоирлик касблари бўлганини кўрамиз. Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу шоир-ликдан бошқа нарсага меҳр қўймаган, ундан бош-қа касб қилишни ҳаёлларига ҳам келтирмаганга ўхшайди. Аллоҳ таоло у кишига берадиган барча қобилиятларни айнан шоирлик учун берганга ўхшайди.

Шунинг учун ҳам Ҳассон ибн Собит розияллоҳу

анхунинг зикрлари бор жойда шеърнинг ҳам зикри бор. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳар бир саҳобийнинг қобилиятидан унумли фойдаланар эдилар. У зот алайҳиссалом Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анхунинг шоирлик қобилиятларидан ҳам жуда унумли фойдаланганлар.

3145- عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ ط قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لِحَسَّانَ بْنِ ثَابِتٍ: اهْجُهُمْ أَوْ هَاجِهِمْ وَجَبْرِيلُ مَعَكَ . رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

3145. Баро ибн Озиб розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Ҳассон ибн Собитга: уларни ҳажв қил ёки улар ила ҳажвлашиш, Жаброил сен билан», деганларини эшитдим».

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Арабларда ўз душманини ҳажв қилиш кенг тарқалган одат эди. Улар ҳажвий шеърлар айтиш йўли билан душман устидан кулар ва уни элу юрт ичида шарманда қилар эдилар. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга ва Исломга душманликнинг барча услубларини ишга солган мушриклар ҳажв йўлини ҳам кенг миқёсда ишга солар эдилар. Уларнинг шоирлари турли ҳажвий шеърлар айтиб, мусулмонларнинг устидан кулар эдилар.

Душманнинг бу қилмишига яраша жавоб бериш керак эди. Бунинг учун улардан кучлироқ ҳажв қилмоқ зарур эди. Бунинг уддасидан чиқадиган мусулмон Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу эди. Шунинг учун Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишига:

«Уларни ҳажв қил, ёки улар ила ҳажвлашиш,

Жаброил сен билан», дедилар.

Бу муборак жумлада Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бир йўла Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳуга ҳам амр, ҳам дуо қилмоқдалар.

Ҳа, Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу Пай-ғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг амрлари ила Ислом душманларини ҳажв қилганлар.

Ҳа, Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу Пай-ғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг амрлари ила Ислом душманлари билан ҳажвлашишганлар.

Ҳа, Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу Пай-ғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг дуолари ила Жаброил фаришта алайҳиссалом билан бирга Ислом душманларини ҳажв қилганлар.

Бу фазл Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бошқа саҳобаларига насиб қилмаган.

3146- عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ : قَالَ حَسَّانُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ائْذَنْ لِي فِي أَبِي سُفْيَانَ قَالَ: كَيْفَ بِقِرَاتِي مِنْهُ قَالَ: وَالَّذِي أَكْرَمَكَ لَأَسْلَنَّكَ مِنْهُمْ كَمَا تُسَلُّ الشَّعْرَةَ مِنَ الْخَمِيرِ قَالَ حَسَّانُ:
وَإِنَّ سَنَامَ الْمَجْدِ مِنْ آلِ هَاشِمٍ
بُنُو بَنَاتٍ مُحْزُومٍ وَوَالِدُكَ الْعَبْدُ
فَصِيدَتْهُ هَذِهِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

3146. Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Ҳассон: эй Аллоҳнинг Расули, менга Абу Суфён ҳақида рухсат беринг», деди.

«Менинг у билан қаробатим не бўлур?» дедилар у зот.

«Сизни икром этган Зот ила қасамки, албатта, сизни улардан қилни хамирдан суғуриб олгандек суғуриб оламан», деди ва:

«Албатта, Оли Ҳошимнинг улуғлиги чўққисидир Бинти Махзум ўғиллари ва отангиз Абдуллоҳдир» ...деган қасидасини айтди».

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Абу Суфён розияллоҳу анҳу мусулмон бўлгунларича, Исломнинг ва Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг энг ашаддий душманларидан бири бўлганликлари маълум ва машҳур. У киши Исломга қарши жабҳанинг бошлиғи эдилар. Унга теккан гап жабҳанинг барчасига тегар эди. Шунинг учун бўлса керак, Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан Абу Суфённи ҳажв қилишга изн сўраб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, менга Абу Суфён ҳақида рухсат беринг», деди».

Абу Суфён Исломнинг ва Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг душмани бўлиши билан бирга Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга қаробати ҳам бор эди. Агар Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу уни ҳажв қиладиган бўлса, орада гап Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг насл-насабларига ёки баъзи аввал ўтган яқинларига ҳам тегиб кетиши мумкин эди. Шунинг учун Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳуга:

«Менинг у билан қаробатим не бўлур?» дедилар у зот.

Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу ўта уста шоир бўлганларидан ва бу борада ҳамма нарсадан хабардор бўлганларидан ишончлари комил бўлгани учун дарҳол:

«Сизни икром этган Зот ила қасамки, албатта, сизни улардан қилни хамирдан суғуриб олгандек суғуриб оламан», деди ва:

«Албатта, Оли Ҳошимнинг улуғлиги чўққисидир Бинти Махзум ўғиллари ва отангиз Абдуллоҳдир»

деган қасидасини айтди.

Албатта, бу ҳам Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу учун фазл ва шону шарафдир.

3147- عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: اهْجُوا قُرَيْشًا فَإِنَّهُ

أَشَدُّ عَلَيْهَا مِنْ رَشْقٍ بِالنَّبْلِ فَأَرْسَلَ إِلَى ابْنِ رَوَاحَةَ فَقَالَ اهْجُهُمْ
فَهَجَاهُمْ فَلَمْ يُرْضِ فَأَرْسَلَ إِلَى كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَى حَسَّانَ
بْنِ ثَابِتٍ فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهِ قَالَ حَسَّانُ: قَدْ آتَى لَكُمْ أَنْ تُرْسِلُوا إِلَى
هَذَا الْأَسَدِ الضَّارِبِ بِذَنْبِهِ ثُمَّ أَدْلَعَ لِسَانَهُ فَجَعَلَ يُحَرِّكُهُ فَقَالَ: وَالَّذِي
بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَا أَفْرِيَنَّهُمْ بِلِسَانِي فَرَى الْأَيْمِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَا
تَعْمَلْ فَإِنَّ أَبَا بَكْرٍ أَعْلَمُ قُرَيْشٍ بِأَنْسَابِهَا وَإِنَّ لِي فِيهِمْ نَسَبًا حَتَّى
يُلَخِّصَ لَكَ نَسَبِي فَأَتَاهُ حَسَّانُ ثُمَّ رَجَعَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ لَخِّصَ
لِي نَسَبَكَ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَا أُسَلِّتُكَ مِنْهُمْ كَمَا تُسَلِّ الشَّعْرَةَ مِنَ
الْعَجِينِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ رُوحَ الْقُدُسِ لَا يَزَالُ يُؤَيِّدُكَ مَا
نَافَحْتَ عَنِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ قَالَ حَسَّانُ ٢:

هَجَوْتُ مُحَمَّدًا فَأَجَبْتُ عَنْهُ وَعِنْدَ اللَّهِ فِي ذَلِكَ الْجَزَاءِ

هَجَوْتُ مُحَمَّدًا بَرًّا حَنِيفًا رَسُولَ اللَّهِ شَيْمَتُهُ الْوَفَاءِ

فَإِنَّ أَبِي وَوَالِدَهُ وَعَرَضِي لِعَرَضِ مُحَمَّدٍ مِنْكُمْ وَقَاءِ

تَكَلِّتُ بُنْيَنِي إِنْ لَمْ تَرَوْهَا تُثِيرُ النَّفْعَ مِنْ كَنْفِي كَدَاءِ

يُبَارِينَ الْأَعِنَّةَ مُصْعِدَاتٍ عَلَى أَكْتَافِهَا الْأَسْلُ الظَّمَاءُ
تَظَلُّ جَيَادُنَا مُتَمَطَّرَاتٍ تُلَطِّمُهُنَّ بِالْحُمْرِ النَّسَاءُ
فَإِنْ أَعْرَضْتُمُو عَنَّا اعْتَمَرْنَا وَكَانَ الْفَتْحُ وَانْكَشَفَ الْغَطَاءُ
وَالْإِلَّا فَاصْبِرُوا لِضِرَابِ يَوْمٍ يُعِزُّ اللَّهُ فِيهِ مَنْ يَشَاءُ
وَقَالَ اللَّهُ قَدْ أَرْسَلْتُ عَبْدًا يَقُولُ الْحَقَّ لَيْسَ بِهِ خَفَاءُ
وَقَالَ اللَّهُ قَدْ يَسَّرْتُ جُنْدًا هُمْ الْأَنْصَارُ عُرْضَتُهَا اللَّقَاءُ
يُلَاقِي فِي كُلِّ يَوْمٍ مِنْ مَعَدِّ سَبَابٍ أَوْ قِتَالٍ أَوْ هِجَاءٍ
فَمَنْ يَهْجُو رَسُولَ اللَّهِ مِنْكُمْ وَيَمْدَحْهُ وَيَنْصُرْهُ سَوَاءٌ
وَجَبْرِيْلُ رَسُولُ اللَّهِ فِينَا وَرُوحُ الْقُدُسِ لَيْسَ لَهُ كِفَاءُ.
قَالَتْ عَائِشَةُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: هَجَاهُمْ حَسَنَانُ
فَشَقَى وَاشْتَقَى. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَابْنُ خَارِشٍ.

3147. Оиша розияллоху анҳодан ривоят қилинади:

«Расулulloх соллалллоху алайҳи васаллам:

«Қурайшни ҳажв қилинглар. Бу уларнинг устидан камон ўқи ёғдиргандан кўра шиддатлироқдир», дедилар ва Ибн Равоҳага одам юбориб, уларни ҳажв қил, дедилар. У ҳажв қилиб, уддалай олмади. Сўнгра у зот Каъб ибн Моликка, кейин Ҳассон ибн Собитга одам юбордилар. У зотнинг олдиларига кирганда Ҳассон:

«Батаҳқиқ, сизларга ушбу думи ила уриб турган арслонга мурожаат қилиш вақтингиз келди», деб тилини чиқариб қимирлата бошлади. Сўнгра у:

«Сизни ҳақ ила юборган Зотга қасамки, мен уларни

тилим билан терини ошлагандек ошлаб ташлайман!» деди. Шунда Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Шошилма! Абу Бакр қурайшликлар ичида уларнинг насабларини энг яхши биладигани. Албатта, уларнинг ичида менинг ҳам насабим бор. У сенга менинг насабимни чиқариб берсин», дедилар. Ҳассон унинг олдига бориб келди ва:

«Эй Аллоҳнинг Расули, батаҳқиқ, у менга сизнинг насабингизни чиқариб берди. Сизни ҳақ ила юборган Зотга қасамки, албатта, сизни улардан қилни хамирдан суғургандек суғуриб оламан», деди.

«Модомики, Аллоҳ ва У Зотнинг Расулини ёқлар экансан, сени Рухул Қудус қўллаб турур», дедилар.

Шунда Ҳассон розияллоҳу анҳу деди:

«Муҳаммадни ҳажв қилдинг. Мен жавоб бердим.

Бунинг мукофоти Аллоҳдан бўлур деб билдим.

Отам, унинг отаси ва менинг обрўим ҳаммаси, ҳа.

Муҳаммаднинг обрўсини сиздан сақловчи бўлса.

Болаларим азасин тутай, агар устингизга уларни

Кўрмасангиз Кадо икки тарафидан ғаротларини.

Улар учар отлар ила ўзишарлар ҳужумда.

Қонга ташна ўтқир найзалари елкада.

Тулпорларимиздан тинмай тер оқар.

Аёллар уларга тинмай хамрлар суртар.

Агар бизни тек қўйсангиз, умра қилинур.

Фатҳ бўлиб, орадаги пардалар очилур.

Ундок бўлмаса, сабр қилинг бир кунда.

Азиз қилур Аллоҳ, кимни истаса унда.

Аллоҳ деди: Расул қилдим бир бандани.

Ғубори йўқ ҳаққа бошлар ул ҳаммани.

Аллоҳ деди: Ҳозирладим бир лашкарни.

Истаклари тўқнашув бўлган ансорларни.

Ул йўлиқар ҳар куни турли адувдан.

Сўкиш бўлсин, қитол ёки ҳажвдан.

**Сиздан ким Расулуллоҳни ҳажв этса бир.
Ёки мадҳ этса, ёхуд нусрат этса, барибир.
Ичимизда Расулуллоҳ ва Жаброил бордир.
Ва Рухул Қудус ҳам, унга тенг йўқ ҳеч бир».**

Оиша айтди:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг:

«Ҳассон уларни ҳажв қилди, шифо берди ва шифо топди», деганларини эшитдим».

Муслим ва Бухорий ривоят қилишган.

Шарҳ: Душманга қарши кураш олиб боришда турли услублардан фойдаланишни Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам яхши йўлга қўйган эдилар. Ушбу Ҳадиси шариф Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам маънафий жабҳада олиб бориладиган жанг қурол-аслаҳа ила олиб бориладиган жангдан кўра таъсирлироқ эканини таъкидламоқдалар. У зот:

«Қурайшни ҳажв қилинглар. Бу уларнинг устидан камон ўқи ёғдиргандан кўра шиддатлироқдир», дедилар».

Чунки, қуролнинг яраси битади, тилнинг яраси битмайди, деганларидек душманга гап-сўз орқали берилган зарба катта таъсир кўрсатиши турган гап. Шунинг учун ҳам Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бу ишга алоҳида эътибор берганлар. У зот бу борада фақат тавсия бериш билан кифояланиб қолмай амалий ишга ҳам ўтганлар. У зот душманга зарба бериш мақсадида

«Ибн Равоҳага одам юбориб, уларни ҳажв қил, дедилар».

Саҳобалардан Абдуллоҳ ибн Равоҳа розияллоҳу анхунинг ҳам шоирликлари бор эди. Шунинг учун Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишини чақириб, Қурайшни шеър ила ҳажв қилишни амр қилдилар. Зотан, у вақтда шеърдан бошқа нарса билан ҳажв қилиш йўқ ҳам эди.

«У ҳажв қилиб, уддалай олмади».

Аллоҳ таоло илҳом бермаганми ёки бошқа нарса ҳалал берганми, Абдуллоҳ ибн Равоҳа розияллоҳу анҳу Қурайшни ҳажв қилишнинг уддасидан чиқа олмадилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам эса, бу ишни қилишни зарур деб билар эдилар.

«Сўнгра У зот Каъб ибн Моликка, кейин Ҳассон ибн Собитга одам юбордилар».

Афтидан шоир саҳобалардан бўлган Каъб ибн Молик розияллоҳу анҳу ҳам душманни ҳажв қилишни ўрнига қўя олмаган бўлсалар керак. Шунинг учун Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳуга одам юбордилар ва у киши дарҳол етиб келдилар. У кишининг ўзларига ишончлари кучли эди ва Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўйлаган ишни шараф билан бажара олишларига кўзлари етар эди.

«У зотнинг олдиларига кирганда Ҳассон:

«Батаҳқиқ, сизларга ушбу думи ила уриб турган арслонга мурожаат қилиш вақтингиз келди», деб тилини чиқариб қимирлата бошлади».

Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу ўз тилларини душманга ташланишга шай бўлиб турган шерга ўхшатдилар ва Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга мурожаат қилиб:

«Сизни ҳақ ила юборган Зотга қасамки, мен уларни тилим билан терини ошлагандек ошлаб ташлайман!» деди».

Ҳажв қилишни менга қўйиб беринг, Қурайшни ҳажв ила додини бераман, деганлари эди.

«Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Шошилма! Абу Бакр қурайшликлар ичида уларнинг насабларини энг яхши биладигани. Албатта, уларнинг ичида менинг ҳам насабим бор. У сенга менинг насабимни чиқариб берсин», дедилар».

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бу билан Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу кизиқишда ўз насабларига ҳам тил теккизиб қўйишининг олдини олдилар. Бундан душманга қарши мафкуравий кураш олиб боришда ўта эҳтиёт бўлиш зарурлиги келиб чиқади. Эҳтиётлик чораларидан бири фаолият кўриладиган соҳанинг мутахассисларидан маслаҳат ва тавсиялар олиш экан. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Абу Бакр розияллоҳу анҳунинг Қурайш насаблари бўйича бош мутахассис бўлганларидан Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳуга бу ишда у кишидан маслаҳат олишни амр қилдилар.

«Ҳассон унинг олдига бориб келди ва:

«Эй Аллоҳнинг Расули, батаҳқиқ, у менга сизнинг насабингизни чиқариб берди. Сизни ҳақ ила юборган Зотга қасамки, албатта, сизни улардан қилни хамирдан суғургандек суғуриб оламан», деди».

Ҳассон ибн Собит Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга Қурайшни ҳажв қилиш давомида у зотнинг насабларига мутлақо тил теккизмасликка кафолат бердилар. Бу гаплардан хурсанд бўлган Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишига:

«Модомики, Аллоҳ ва У Зотнинг Расулини ёқлар экансан, сени Рухул Қудус қўллаб турур», дедилар».

Бу Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам томонларидан Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу учун бўлган катта ваъда ва башорат эди. Бировни Рухул Қудус қўллаб туриши кичкина иш бўлармиди?!

«Шунда Ҳассон розияллоҳу анҳу деди:

«Муҳаммадни ҳажв қилдинг. Мен жавоб бердим.

Бунинг мукофоти Аллоҳдан бўлур деб билдим.

Отам, унинг отаси ва менинг обрўим ҳаммаси, ҳа.

Муҳаммаднинг обрўсини сиздан сақловчи бўлса.

Болаларим азасин тутай, агар устингизга уларни

Кўрмасангиз Кадо икки тарафидан ғаротларини.

Кадо Маккаи Мукаррамага юқори тарафдан кирадиган икки тоғ орасидаги йўл. Бу байтда Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу агар болаларим сиз қурайшликлар устингизга Кадо тарафдан ҳужум қилиб бормасалар, мен уларнинг азасини тутганим яхши, демоқдалар.

Улар учар отлар ила ўзишарлар ҳужумда.

Қонга ташна ўткир найзалари елкада.

Бизнинг одамларимиз сизнинг устингизга елкаларида сизнинг қонингизга ташна найзаларини кўтарган ҳолда учқур отларини чоптириб ҳужум қилиб боришади.

Тулпорларимиздан тинмай тер оқар.

Аёллар уларга аста хамрлар суртар.

Ҳужумнинг шиддатли бўлганидан уларнинг минган отларидан тинмай тер оқади. Отларнинг бу чарчоғини чиқариш учун аёллар уларга хамрлар суртади.

Агар бизни тек қўйсангиз, умра қилинур.

Фатҳ бўлиб, орадаги пардалар очилур.

Сиз қурайшликлар биз мусулмонларнинг йўлимизни тўсмай тек қўйсангиз биз Байтуллоҳни умра қилиб қайтамыз. Иш яхшилик билан тугайди.

Ундок бўлмаса, сабр қилинг, бир кунда.

Азиз қилур Аллоҳ, кимни истаса унда.

Бўлмаса, бир куни келиб Аллоҳ таолонинг Ўзи кимни азиз қилишини билади. Сизними, бизними, буни эсон бўлсак кўрамыз.

Аллоҳ деди: Расул қилдим бир бандани.

Ғубори йўқ ҳаққа бошлар ул ҳаммани.

Бу байт Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг васфларида айтилган энг гўзал байтлардан ҳисобланади.

Аллоҳ деди: Ҳозирладим бир лашкарни.

Истаклари тўқнашув бўлган ансорларни.

Бу байтда Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу ансорларни Аллоҳ таолонинг нусрати учун тайёр лашкарлар сифатида мадҳ қилмоқдалар.

Ул йўлиқар ҳар қуни турли адувдан.

Сўкиш бўлсин, қитол ёки ҳажвдан.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга душманлар ҳар қуни турли томонлардан ҳужум қиладилар. Улар Набий соллаллоҳу алайҳи васалламни гоҳида сўкадилар, гоҳида у кишига қарши уруш очадилар ва гоҳида у зотни ҳажв қиладилар.

Сиздан ким Расулulloҳни ҳажв этса бир.

Ёки мадҳ этса, ёхуд нусрат этса, барибир.

Ичимизда Расулulloҳ ва Жаброил бордир.

Ва Рухул Қудус ҳам, унга тенг йўқ ҳеч бир».

Эй қурайшликлар, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни ҳажв қиласизларми, қилмайсизларми, барибир. У зотни Аллоҳ таолонинг Ўзи азиз қилиб қўйган. У зотни фаришталар ҳимоя қилиб туради.

«Оиша айтди:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг:

«Ҳассон уларни ҳажв қилди, шифо берди ва шифо топди», деганларини эшитдим».

Яъни, Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу ўзининг ҳажви ила бизга шифо берди, ўзи ҳам шифо топди. Албатта, бу Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламдан Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳуга берилган улкан баҳо эди.

Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг вафотларидан кейин ҳам ўзларининг шоирлик фаолиятларини аввалгидек давом эттирдилар.

3148- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ط أَنَّ عُمَرَ مَرَّ بِحَسَّانٍ ۖ وَهُوَ يُنْشِدُ

الشَّعْرَ فِي الْمَسْجِدِ فَلَحَظَ إِلَيْهِ فَقَالَ : قَدْ كُنْتُ أَنْشِدُ وَفِيهِ مَنْ هُوَ

خَيْرٌ مِنْكَ ثُمَّ التَفَتَ إِلَيَّ فَقَالَ : أَنْشِدْكَ اللَّهُ أَسَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ ط

يَقُولُ: أَجِبْ عَنِّي اللَّهُمَّ أَيَّدْهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ قَالَ : اللَّهُمَّ نَعَمْ. رَوَاهُ
مُسْلِمٌ.

3148. *Абу Хурайра розияллоху анхудан ривоят қилинади:*

«Умар масжидда шеър айтаётган Ҳассоннинг ёнидан ўтди ва унга ғалати қилиб қараб қўйди. Шунда у:

«Мен бу ерда сендан яхши зот борларида ҳам шеър айтар эдим», деди ва Абу Хурайрага қараб:

«Сендан Аллоҳнинг номи ила сўрайман, Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламнинг менга:

«Менинг номимдан жавоб бер! Эй Аллоҳим, уни Рухул Қудус ила қўллагин!» деганларини эшитганмисан?!» деди.

«Аллоҳ шохид, ҳа!» деди у».

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ривоятда келаётган ҳодиса ҳазрати Умар розияллоху анхунинг халифалик даврларида бўлган.

Ҳазрати Умар розияллоху анху масжиддан ўтиб кетаётиб, Ҳассон ибн Собит розияллоху анхунинг у ерда шеър айтаётганларининг гувоҳи бўлганлар. Бу иш у кишига ёқмаган. Ибодатхонада туриб шеър айтиш масжиднинг одобига тўғри келмайдиган нарсга бўлиб кўринган бўлса керак. Шунинг учун у киши Ҳассон ибн Собит розияллоху анхуга норози бўлган ҳолда ғалати қараш қилганлар.

Бу ҳолни мулоҳаза қилган Ҳассон ибн Собит розияллоху анху дарҳол ўзларини оқлашга ўтганлар. Бунинг учун у киши ҳазрати Умар розияллоху анхуга хужум қилганлар ва:

«Мен бу ерда сендан яхши зот борларида ҳам шеър айтар эдим», деганлар.

Яъни, мен шу масжидда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг борликларида ҳам шеър айтганман. У зот менга бирор нарса демаганлар. Энди сен менга масжидда шеър айтганим учун ўқраясанми?

Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу шу билан бирга, ўз гапларини тасдиқлаш учун гувоҳ ҳам борлигини исбот қилмоқчи бўдилар:

«ва Абу Ҳурайрага қараб:

«Сендан Аллоҳнинг номи ила сўрайман, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг менга, «Менинг номимдан жавоб бер! Эй Аллоҳим, уни Рухул Қудус ила қўллагин!» деганларини эшитганмисан?!» деди.

«Аллоҳ шоҳид, ҳа!» деди у».

Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳунинг ўзларининг қилган ишларига ҳужжатлари кучли экан. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишига мушрикларнинг ҳажвларига ўзлари номидан шеърий йўл ила ҳажвий жавоб беришни амр қилган эканлар ва у кишига Аллоҳ таолодан нусрат сўраб, «Эй Аллоҳим уни Рухул Қудус ила қўллагин», деб дуо ҳам қилган эканлар.

«Рухул Қудус» Жаброил алайҳиссаломдирлар.

Ана ўша амр ва дуо Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам томонларидан қилинган пайтда Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳу ҳам бор эканлар. Шунинг учун Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу у кишини ҳазрати Умар розияллоҳу анҳунинг қаршиларида гувоҳликка ўтишга таклиф қилмоқдалар. У киши гувоҳликка ўтдилар ва:

«Аллоҳ шоҳид, ҳа!» дедилар.

Бу, албатта, Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу учун катта фазл эди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг амрларига биноан, Ислоҳ ва Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳимоялари учун мушрикларни ҳажв қилиш ишониб топширилиши ва

Аллоҳ таолога Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам томонларидан юқоридаги маънода дуо қилиниши ҳар кимга ҳам насиб қилавермаган.

3149- عَنْ مَسْرُوقٍ ر قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ وَعِنْدَهَا حَسَنُ بْنُ ثَابِتٍ يُنْشِدُهَا شِعْرًا يُشَبِّهُ بِأَنْبِيَاءٍ لَهُ فَقَالَ:
حَصَانُ رَزَانٌ مَا تُزَنُّ بِرَبِيبَةٍ وَتُصْبِحُ غَرَّتِي مِنْ لُحُومِ الْعَوَافِلِ
فَقَالَتْ لَهُ عَائِشَةُ: لَكِنَّكَ لَسْتَ كَذَلِكَ قَالَ مَسْرُوقٌ فَقُلْتُ لَهَا:
لَمْ تَأْذِنِي لَهُ يَدْخُلْ عَلَيْكَ وَقَدْ قَالَ اللَّهُ {وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ
عَذَابٌ عَظِيمٌ} فَقَالَتْ: فَأَيُّ عَذَابٍ أَشَدُّ مِنَ الْعَمَى إِنَّهُ كَانَ يُنَافِحُ
أَوْ يُهَاجِي عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

3149. Масруқ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Оишанинг олдига кирсам, Ҳассон ибн Собит унинг ҳузурида шеър айтаётган, ўз байтлари ила уни мадҳ қилаётган экан. Бас, у:

«Ул афийфа, ақли расо ва бирор шубҳага қолмаган

«Одамлар гўшти»дан оч тонг отдириб,
кеч киритган»,

деди. Шунда Оиша унга:

«Лекин сен ундоқ эмассан», деди.

Масруқ айтади:

«Мен Оишага, нима учун сиз Аллоҳ: «Улардан (гуноҳнинг) каттасини кўтарган кимсага буюк азоб бордир», деган бўлса ҳам, унга олдингизга киришга изн берасиз, дедим». Шунда у киши:

«Кўрликдан ҳам ашаддийроқ азоб борми? У

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни ҳимоя қилар эди», дедилар».

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ривоятда зикр қилинаётган ишлар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан кейин бўлиб ўтган. Саҳобаи киромлар Оиша онамизнинг зиёратларига кириб турар эдилар. Улар у кишидан фатволар сўрар ва яна бошқа ўзларига керак масалаларни ўрганишар эдилар. Оиша онамиз уларнинг барчасига парда ортидан туриб, муомала қилар эдилар.

Тобеъинлардан бўлмиш Масруқ розияллоҳу анҳу ҳикоя қиладилар:

«Оишанинг олдига кирсам, Ҳассон ибн Собит унинг ҳузурида шеър айтаётган, ўз байтлари ила уни мадҳ қилаётган экан. Бас, у:

«Ул афийфа, ақли расо ва бирор шубҳага қолмаган

«Одамлар гўшти»дан оч, тонг отдириб, кеч киритган»,

деди.

Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳунинг Оиша онамиз розияллоҳу анҳонинг мадҳларида у кишини **«Одамлар гўшти»дан оч тонг отдириб, кеч киритган»,** деганлари эртаю кеч бировнинг ғийбатини қилмаган, деганларидир.

Чунки Исломдан бировни ғийбат қилиш унинг ўлгандан кейин гўштини емоқ билан баробардир. Бу маъно Қуръони Каримда келган ва мусулмонлар ичида шуҳрат топган. Ғийбат қилганни бировнинг гўштини еган билан тенг ҳисобланади.

Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу ўз шеърларида Оиша онамиз розияллоҳу анҳони мадҳ қилиб, ўша маънонинг тескарисини—бировни ғийбат қилмасликларини зикр қилганлар.

«Шунда Оиша унга:

«Лекин сен ундок эмассан», деди».

Оиша онамиз розияллоҳу анҳонинг Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳуга бундоқ дейишлари у кишига аввал бўлиб ўтган ишни эслатиш эди. Ҳа, Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу соддалик қилиб, мунофиқларнинг иғвосига учиб, Оиша онамиз розияллоҳу анҳонинг тўғриларидаги ифкка кўшилган эдилар. У киши Оиша онамиз розияллоҳу анҳони зинода айблаганларнинг гапига ишонган эдилар.

Ўшанда Оиша онамиз розияллоҳу анҳо билан бирга тухматга Сафвон ибн ал-Муъаттал розияллоҳу анҳу чидай олмай, ифкка кўшилгани учун Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳунинг бошига қилич билан уриб, ўлдириб қўйишига сал қолган.

Ўшанда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам бу бўҳтонда очик-ойдин иштирок этган чин мўмин-мусулмонларгагина тухматчилик ҳадини, саксон даррани урдирдилар. Мазкур уч кишининг иккитаси эркак ва биттаси аёл киши эди. Эркаклар Ҳассон ибн Собит ва Мистоҳ ибн Асоса розияллоҳу анҳумолар, аёл киши эса, Ҳамна бинти Жаҳш розияллоҳу анҳо эдилар.

Оиша онамиз розияллоҳу анҳо ўзларининг мадҳларида шеър айтаётган Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳунинг эсларига ўша гапларни солдилар.

Зотан, Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу ҳам ўша гуноҳларини ювиш мақсадида Оиша онамиз розияллоҳу анҳони мадҳ қилаётган эдилар. Бировга тухмат қилиб, обрўсини тўккан одамнинг тавбаси ўша тухматга қолган одамни кўпчилик ичида макташ билан ювилиши бор.

«Масруқ айтади:

«Мен Оишага, нима учун сиз Аллоҳ: «Улардан (гуноҳнинг) каттасини кўтарган кимсага буюк азоб бордир», деган бўлса ҳам унга олдингизга киришга изн берасиз?» дедим».

Ўшанда Аллоҳ таоло Оиша онамиз розияллоҳу анҳони оқлаб у кишига туҳмат қилганларни қоралаб оят нозил қилган эди.

Аслида Аллоҳ таолонинг **«Улардан (гуноҳнинг) каттасини кўтарган кимсага буюк азоб бордир»**, дегани мунофиқларнинг бошлиғи Убай ибн Салулга қаратилган.

Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу ва у кишининг ҳақиқий мусулмон шериклари Мистох ибн Асоса ва Ҳамна бинти Жаҳш розияллоҳу анҳумоларнинг гуноҳлари уларга ҳадд қоим қилиниб, дарра урилиши билан ювилган.

Масруқ розияллоҳу анҳунинг Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳунинг қилар ишни қилиб қўйиб, яна Оиша онамиз розияллоҳу анҳонинг уйларига кириб ўтиришларига қарши айтган гапларига онамизнинг ўзлари:

«Кўрликдан ҳам ашаддийроқ азоб борми? У Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни ҳимоя қилар эди», дедилар».

Ҳа, Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу кейинчалик кўзлари ожиз бўлиб қолган эдилар. Эҳтимол, бу ҳам Аллоҳ таолонинг у кишига кўрсатган марҳаматидир.

Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳуни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг шоири сифатида саҳобалар жуда ҳам ҳурмат қилар эдилар. Гоҳида у кишининг ҳурматлари ўз қавмига ҳам фойда бериб қолар эди.

Имом ал-Ҳоким ва Тобаронийлар келтирган ривоятда Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу куйидагиларни айтадилар:

«Биз ансорийлар жамоаси Умар ёки Усмондан (ровийлардан Абу Зинод шак қилган) бир нарсани талаб қилдик. Бас, Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳуни ва Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг саҳобаларидан бир неча нафарини ўзимиз билан бирга олиб бордик. Шунда Ибн Аббос ҳам гапирди, қолганлар

ҳам гапирдилар. Улар ансорийларни, уларнинг фазлларини зикр қилдилар. Биз талаб қилган иш оғир иш эди. Волий узр айтди. У уларнинг ҳар гапига жавоб топиб бераверди. Охири улар унинг узрини қабул қилиб, ўринларидан туришди. Илло, Ибн Аббос турмади. У ўз гапида давом этиб:

«Йўқ! Аллоҳга қасамки, ансорийларга бундоқ қилиш тўғри келмайди. Ахир улар нусрат берганлар, жой берганлар...» деб уларнинг фазлларини зикр қилаверди. У яна:

«Манависи Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг шоирлари, у зотни ҳимоя қилган», деди.

Ибн Аббос ўзининг жамловчи каломи ила барча узларни тўсиб, мурожаат қилишда давом этаверди. Охири волийнинг бизнинг ҳожатимизни чиқаришдан бошқа иложи қолмади.

Бас, Аллоҳ унинг каломи ила бизнинг ҳожатимизни раво қилганидан кейин чиқдик. Мен Абдуллоҳнинг кўлидан ушлаб олиб, уни алқаб, ҳақиқа дуо қилиб борар эдим. Бас, масжидда у билан бирга бўлиб, у қилган ишни қила олмаган жамоа олдидан ўтиб қолдим. Мен улар эшитадиган қилиб:

«Албатта, у ичингизда бизга энг яхшиси экан», дедим.

«Шундоқ!» дедилар.

Шунда мен Абдуллоҳга:

«Аллоҳга қасамки, бу нубувватнинг қолдиғидир. Аҳмад соллаллоҳу алайҳи васалламнинг меросидир. У ичингизда ўша нарсасага ҳақлироғи экан!» дедим».

Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу ушбу муносабат ила Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳунинг мадҳларида ажойиб байтлар ҳам айтганлар.

Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу ўзларининг Исломда ўтган умрларида ҳам шоирликларини ишга солиб яшадилар. У киши бу даврда жоҳилиятдаги каби турли-

туман шеърлар айтишга барҳам бериб, фақат мадҳ, ҳажв ва фахр бобида шеър айтиш билан кифояландилар.

Ҳассон ибн Собит розияллоху анҳу арабларнинг энг машҳур шоирларидан бири ҳисобланадилар. Бу ҳақиқатни араб шоирларининг ўзлари эътироф этганлар.

Абу Убайда «Ҳассон шоирлардан уч нарса ила афзал бўлди; У жоҳилиятда ансорларнинг шоири эди. У нубувват даврида Набий алайҳиссаломнинг шоири бўлди. У Исломда барча Яманнинг шоири бўлди. Араблар Ҳассоннинг аҳли мадарнинг (ўтроқларнинг) энг катта шоири эканига иттифоқ қилганлар», деган.

Машҳур араб шоирларидан ал-Асмаъий, Амр ибн ал-Алаа, Абул Фараж ал-Асфихоний, ан-Нобиға аз-Зубяний, ал-Аъшаа ва бошқалар Ҳассон ибн Собит розияллоху анҳунинг улкан шоир эканликларини тан олганлар.

Ҳассон ибн Собит розияллоху анҳу кучли шоир бўлишлари билан бирга, рақибларига нисбатан раҳмдил ва саҳий зот ҳам эдилар. Бунга тарихчилар қўпгина мисолларни ҳам келтирадилар. Биз улардан бирини мухтасар равишда келтириш билан кифояланамиз.

Нажоший исмли шоир Ҳассон ибн Собит розияллоху анҳуни ҳажв қилади. Ҳассон ибн Собит розияллоху анҳу унинг қавмини қойилмақом қилиб ҳажв қиладилар. Икки ҳажвни солиштириб кўрган Нажошийнинг қавми унинг кўл-оёғини боғлаб, Ҳассон ибн Собит розияллоху анҳунинг олдиларига олиб келиб ташлайдилар ва ҳукми ўзинг чиқаравер, дейдилар.

Шунда Ҳассон ибн Собит розияллоху анҳу ўз ўғиллари Абдурроҳманга хачирларини ва бори-будур молу мулкларини олиб келишни амр қиладилар. Сўнг у киши Нажошийнинг кўл-оёғини ечиб, молнинг барчасини бериб, хачирни миндириб кузатиб қўядилар.

Ҳассон ибн Собит розияллоху анҳу Пайғамбар алайҳиссаломни мадҳ қилиш билан бирга, Абу Бакр

Сиддиқ, Умар Форук, Абдуллоҳ ибн Аббос ва Абдуллоҳ ибн Зубайр каби саҳобаи киромларни ҳам мадҳ қилганлар.

Ҳассон ибн Собит розияллоҳу анҳу эллигинчи ҳижрий санада вафот этдилар. Аллоҳ у кишидан рози бўлсин.

إخاء النبي ﷺ بين الأنصار والمهاجرين

НАБИЙ СОЛЛАЛЛОҒҲУ АЛАЙҲИ ВАСАЛЛАМНИНГ АНСОР ВА МУҲОЖИРЛАРНИ БИРОДАРЛАШТИРИШЛАРИ

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳижрат қилиб келгунларича Мадина шаҳри Ясриб деб аталар эди. Ясриб арабчада ёмонлик маъносини англатади. Шунинг учун Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам шаҳарнинг номини «Мадина» деб атадилар.

Ҳижратдан кейин Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам йўлга қўйган энг муҳим ишлардан бири муҳожирлар билан ансорийларни биродарлаштиришлари бўлди.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам уларни диндош биродарлар, деб эълон қилганларидан кейин, муҳожирлардан бир кишини олиб, ансорийларнинг биттаси билан ака-ука қилиб қўйганлар.

Бу диний биродарлик (ёки алоқа) қариндошлик, туғишганлик алоқаларидан устун саналган. Улар ҳамма масалаларда, ҳатто мерос масаласида ҳам мана шу алоқага таяниб, иш кўрганлар.

Уларнинг бир-бирларига валийликлари бир-бирларига ёрдам беришда, мерос тақсимлашда, хун тўлашда, қарзларини ўташ ва туғишганлар орасида бўладиган бошқа ҳомийлик ва жавобгарлик масалаларида ўз аксини топган.

Бу иш бутун дунёга пешқадамлик қилиши зарур бўлган

жамият учун ғоят керакли эди. Ҳамжиҳат бўлган жамиятгина муваффақиятга эришади.

Ансорлар муҳожирлар билан Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кўрсатмаларига биноан, биродар бўлганларидан кейин ўз биродарларини ўзларидан устун қўйиб, ўзларига жуда керак бўлиб турган нарсаларини ҳам уларга берадилар. Масалан, уйларининг ярмини, асбоб-анжомларини, мол-мулкларини ва бошқа ҳамма керакли нарсаларини.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, муҳожирлар ва ансорларнинг биродарликлари инсоният тарихида мисли қўрилмаган биродарлик бўлган. Келаси ривоятларда ўша биродарликдан баъзи намуналарни ўрганамиз.

3150- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ τ قَالَ: لَمَّا قَدِمَ
الْمُهَاجِرُونَ الْمَدِينَةَ أَخَى رَسُولُ اللَّهِ ρ بَيْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ
وَسَعْدِ بْنِ الرَّبِيعِ فَقَالَ لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ: إِنِّي أَكْثَرُ الْأَنْصَارِ مَالًا فَأَقْسِمُ
مَالِي نِصْفَيْنِ بَيْنِي وَبَيْنَكَ وَلِي امْرَأَتَانِ فَاَنْظُرْ أَحَبَّهُمَا إِلَيْكَ فَسَمِّهَا
لِي أُطْلِقَهَا فَإِذَا انْقَضَتْ عِدَّتُهَا فَتَزَوَّجْهَا قَالَ: بَارَكَ اللَّهُ لَكَ فِي
أَهْلِكَ وَمَالِكَ أَيْنَ سَوْفُكُمْ فَدَلُّوهُ عَلَى سُوقِ بَنِي قَيْنُقَاعَ فَمَا انْقَلَبَ
إِلَّا وَمَعَهُ فَضْلٌ مِنْ أَقِطٍ وَسَمْنٍ ثُمَّ تَابَعَ الْعُدُوَّ إِلَى السُّوقِ ثُمَّ جَاءَ يَوْمًا
وَبِهِ أَثَرٌ صُفْرَةٍ فَقَالَ النَّبِيُّ ρ: مَهْيِمٌ قَالَ: تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً مِنَ الْأَنْصَارِ
قَالَ: كَمْ سُفَّتَ إِلَيْهَا قَالَ: وَزَنَ نَوَاةٍ مِنْ ذَهَبٍ فَقَالَ: أَوْلَمْ وَلَوْ
بِشَاةٍ. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ.

3150. Абдуррахмон ибн Авф розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Муҳожирлар Мадинага келганларида Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам Абдуррахмон ибн Авф ва Саъд ибн Робийъларни биродар қилиб қўйдилар. Бас, у Абдуррахмонга:

«Мен ансорийлар ичида энг моли кўп одамман. Молимни ўзим билан сенинг орамизда иккига бўламан. Менинг икки хотиним бор. Сен назар сол. Қай бири сенга ёқса, унинг номини менга айт. Мен уни талоқ қилай, иддаси чиққандан сўнг сен унга уйлан», деди.

«Аллоҳ сенга аҳлингда ва молингда барака берсин. Бозорингиз қаерда?» деди.

Уни Бани Қайниқоъ бозорига йўлладилар. У ўша ердан қурт ва сарийғ билан қайтди. Кейин бозорга боришни давом этдирди. Сўнгра у бир куни ўзида сариқ ранг асари бор ҳолда келди. Бас, Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Бу нима?» дедилар.

«Ансорийлардан бир аёлга уйландим», деди.

«Унга қанча нарса бердинг?» дедилар.

«Бир данак оғирлигида олтин», деди.

«Бир қўй сўйиб бўлса ҳам тўй қил», дедилар».

Учовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ерда Саъд ибн Робийъ розияллоху анҳунинг ўзларини тутишларига ва гапларига алоҳида эътибор берайлик.

«Мен ансорийлар ичида энг моли кўп одамман. Молимни ўзим билан сенинг орамизда иккига бўламан. Менинг икки хотиним бор. Сен назар сол. Қай бири сенга ёқса, унинг номини менга айт. Мен уни талоқ қилай, иддаси чиққандан сўнг сен унга уйлан», деди».

Саъд ибн Робийъ розияллоху анҳу ўзларининг диний биродарлари Абдуррахмон ибн Авф розияллоху анҳу учун

хар қандай фидокорликка тайёрликлари равшан кўриниб турибди.

3151- عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ τ قَالَ: أَخَى رَسُولُ اللَّهِ ρ بَيْنَ أَبِي الدَّرْدَاءِ وَسَلْمَانَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

3151. Абу Жухайфа розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloх соллалллоху алайҳи васаллам Салмон билан Абу Дардони биродар қилдилар».

Бухорий ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ривоятнинг шарҳига Салмон розияллоҳу анху билан Абу Дардо розияллоҳу анхунинг биродарликларидан бир кўринишни эслаб ўтсак фойдадан холи бўлмаса керак.

Имомларимиз Абу Ҳузайфа розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Набий соллалллоху алайҳи васаллам Салмон билан Абу Дардони биродар қилиб қўйдилар. Бас, Салмон Абу Дардони зиёрат қилди ва Умму Дардони бир аҳволда кўрди ва:

«Сенга нима бўлди?» деди.

«Биродаринг Абу Дардонинг дунёга ҳожати йўқ», деди.

Абу Дардо келиб, унинг олдига таом қўйди ва егин, мен рўзаман, деди.

«Сен емагунингча мен ҳам емайман!» деди.

Шунда у ҳам еди. Кечаси бўлганда Абу Дардо туриб, намоз ўқий бошлади. Бас, Салмон, ухла, деди. У ухлади. Сўнгра яна туриб, намоз ўқий бошлади. У, ухла, деди. Ухлади. Кеча охирлаб қолганда Салмон, энди тур, деди. Икковлари намоз ўқидилар. Кейин Салмон унга:

«Албатта, Роббингнинг сенда ҳаққи бордир,

нафсингнинг сенда ҳаққи бордир ва аҳлингнинг сенда ҳаққи бордир. Хар бир ҳақдорнинг ҳаққини бергин!» деди.

У Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келиб, ҳалиги гапни зикр қилди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Салмон тўғри айтибди, дедилар».

Саҳобаи киромларнинг биродарликлари ана шундоқ биродарлик бўлган.

3152- عَنْ أَنَسٍ τ قَالَ: أَخَى رَسُولُ اللَّهِ ρ بَيْنَ أَبِي عُبَيْدَةَ بْنِ الْجَرَّاحِ وَبَيْنَ أَبِي طَلْحَةَ.

3152. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Абу Убайда ибн Жарроҳ билан Абу Толҳани биродар қилдилар».

3153- عَنْ أَنَسٍ τ قَالَ: حَالَفَ رَسُولُ اللَّهِ ρ بَيْنَ قُرَيْشٍ وَالْأَنْصَارِ فِي دَارِهِ الَّتِي بِالْمَدِينَةِ.

3153. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Қурайш билан ансорийларни ўзларининг Мадинадаги ҳовлиларида иттифокдош қилдилар».

3154- عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: لَا حِلْفَ فِي الْإِسْلَامِ وَائِمًا حِلْفٌ كَانَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ لَمْ يَزِدْهُ الْإِسْلَامُ إِلَّا شِدَّةً. رَوَى مُسْلِمٌ هَذِهِ الثَّلَاثَةَ.

3154. Жубай ибн Мутъим розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Исломда тарафкашлик йўқ. Жоҳилиятда қандок тарафкашлик бўлса, Ислом унинг шиддатини зиёда қилди», дедилар».

Ушбу уловини Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифнинг бош маъноси ўзининг яқинига нотўғри нарсаларда ҳам тарафкашлик қилмаслик ҳақидадир. Чунки жоҳилият пайтида тарафкашлик юзасидан зулм қилган золимга ҳам ёрдам берилаверар эди.

Ислом эса, ҳаммани фақат яхшиликда тарафкашлик қилишга чақирди. Ким бўлишидан қатъи назар ёмонлик қилганга қарши туришни таълим берди. Ислом таълимоти бўйича золимга ёрдам бериш уни зулмдан қайтариш билан бўлади.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг муҳожир ва ансорларни биродар қилиб қўйишлари Ислом жамиятини қуришда ва уни бутун дунёга эзгулик нуруни тарқатишида муҳим омиллардан бўлди.

ХУЛОСА

«Ҳадис ва Ҳаёт»нинг ушбу йигирма олтинчи жузида ансорлар ва уларнинг фазллари билан танишдик. Ундан сўнг ансорларнинг баъзи бир вакиллари билан танишдик. Биз танишган ансорий саҳобаларни бирлаштирадиган тарафлари; уларнинг кўпларини Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам Пайғамбар бўлганларидан деярли ўн уч йил ўтиб, мусулмон бўлганлари, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга яқинлик ёки қабиладошликлари йўқлиги, бошқа юртда яшаганлари, ўзлари бутпараст бўлсалар ҳам аҳли китоб-яхудийлар билан қўшни бўлиб

яшаганлари эди.

Аммо ансорийларнинг биз танишиб ўтганлари шахс сифатида турли-туман эдилар. Уларнинг ичида қабила бошлиғи ҳам, келгиндиси ҳам, катта бойи ҳам, ўта камбағали ҳам, жисми кучлиси ҳам, тили кучлиси ҳам, катта ёшлиси ҳам, жуда кичкинаси ҳам бор эди.

Ана ўша турли-туман шахсларнинг барчасини Ислом бутун инсониятга устоз бўладиган кишилар қилиб тарбиялади.

Улар Ислом орқали тарихга кирдилар.

Улар Ислом орқали ҳозиргача ҳаммага ўрناк бўлиб келмоқдалар.

Уларнинг Анас, Саъд, Жобир, Абдуллоҳ каби исмларини кишилар ҳавас билан ўз фарзандларига қўймоқдалар.

Уларнинг ҳар бирлари ҳақида алоҳида-алоҳида китоблар ёзилмоқда. Кишилар улардан ўрнак олмоқдалар.

Аллоҳ таоло бизнинг ушбу ожизона урунишимизни ҳам фойдали қилган бўлсин! Омин!

МАНБАЛАР РЎЙХАТИ

1. Қуръони Карим.
2. Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф. «Тафсири Ҳилол».
3. Муҳаммад ибн Исмоил ал-Бухорий. «Саҳиҳул Бухорий», Тошкент. 1973.
4. Муслим ибн ал-Ҳажжож ал-Қурайший. «Саҳиҳу Муслим», Дорул кутубил илмийя. Байрут.
5. Муҳаммад ибн Исо ат-Термизий. «Сунанут Термизий», Дорул кутубил илмийя. Байрут. 1987.
6. Сулаймон ибн ал-Ашъас ас-Сижистоний. «Сунану Аби Довуд», Дорул Боз. Макка.
7. Аҳмад ибн Шуъайб ан-Насайй. «Сунанун Насайй»,

Мактабут тарбиятил арабий лидувалил халийж. Риёз. 1988.

8. Муҳаммад ибн Язид ал-Қазвиний. «Сунану Ибни Можа», Дору ихяит туросил арабий. Байрут. 1975.

9. Молик ибн Анас ал-Асбаҳий ал-Хумайрий. «Муватаъул имами Малик», Дорун нафаис. Байрут. 1987.

10. Аҳмад ибн Ҳанбал. «Муснадул имами Аҳмад инби Ҳанбал», Дорул кутубил илмийя. Байрут. 1978. 2-босма.

11. Абдуллоҳ ибн Баҳром ад-Доримий. «Сунануд Даримий», Дорул фикри.

12. Муҳаммад ал-Муборақфурий. «Тухфатул Аҳвазий бишарҳи жамиъит Термизий», Дорул кутубил илмийя. Байрут.

13. Муҳаммад Юсуф ал-Банурий. «Маъарифус сунани шарҳу сунанит Термизий», Ал-Мактабатул банурийя. Карачи.

14. Шох Валийulloҳ ад-Дехлавий. «Ҳужжатуллоҳил балиға», ал-Мактабатус салафийя. Лохур.

15. Муҳаммад Фуад Абдулбоқий. «Муъжамул мафаҳрас ли алфазил Қуръанил Карийм», Дорул кутубил мисрийя. Қоҳира. 1945.

16. Аҳмад ибн Хилликон. «Вафиятул аъйани фи анбаи абнаиз заман», ал-Матбаътул маймуна. Қоҳира. 1310х. й.

17. Жалолиддин ас-Суйутий. «Танвийрул ҳавалики шарҳун ала муваттаи Малик». Дору ихяил кутубил арабийя. Миср.

18. Али Муҳаммад ал-Қори. «Мирқотул мафатийҳ шарҳу мишкатул масабийҳ», Дору ихяит туросил арабий. Байрут.

19. Бадруддин ал-Айний. «Умдатул Қорий шарҳу саҳихул Бухорий», Дорул фикр.

20. Аҳмад ибн Ҳажар ал-Асқалоний. «Фатҳул Барий шарҳу саҳихил Бухорий», Дорул райяни лит турос. Қоҳира. 1986. 1-босма.

21. Муҳаммад ибн Абу Бакр ар-Розий. «Мухтарус

сиҳаҳ», ал-Ҳайъал мисриятул аммату лил китаб. Қоҳира. 1976.

22. Абдулхай ал-Имод ал-Ҳанбалий. «Шазаротуз заҳаби фи аҳбари ман заҳаб», Дорул афақил жадийдати. Байрут.

23. Шамсуддин Муҳаммад аз-Заҳабий. «Тазкиратул хуффоз», Дору ихъит туросил арабий. Байрут.

24. Муҳаммад Содик Муҳаммад Юсуф. «Ҳадис ва Ҳаёт».

25. Ал-Кандеҳлавий. «Ҳаётус саҳоба».

26. Суютий. «Тарихул хулафаа».

27. Холид Муҳаммад Холид. «Хулафоур Расул».

28. Муҳаммад Ҳузарий. «Итмамул вафаа».

29. Бадахшоний. «Талхийси шарҳи ақоиди тоҳовия».

30. Абу Нуъайм. «Ҳулятул авлиё».

31. Ибн Касир. «Ал-Бидая вал-Ниҳая».

32. Имом Ибн Жарир Тобарий. «Тарихи Тобарий».

33. Баҳнасовий. «Хилофату вал Хулафаур Рошидийн».

34. Ибн Ҳишом. «Ас-сийра ан-Набавийя».

35. Ибн Саъд. «Ат-Тобақотул Кубро».

36. Ибн Ҳажар. «Ал-Исоба фий Тамйизис Саҳоба».

37. Ибн Асийр. «Усудул Ғоба».

38. Белазуруй. «Футухул Булдон».

39. Ибн Асийр. «Ал-Комил».

40. Ҳазарий. «Ад-Давла ал-Умавийя».

41. Субҳий Солиҳ. «Мабоҳис фий улумил Қуръон».

42. Ибн Абдулбарр. «Ал-Истийъоб».

43. Ибн Асокир. «Тарихи Димашқ».

44. Мунзирий. «Ат-Тарғийб ват-Тарҳийб».

45. Байҳақий. «Далоилу Нубувва».

46. Ибн ал-Жавзий. «Сифатус Сафва».

47. «Фурсанун мин асрин нубуввати» ва бошқалар.